

ROMÂNIA

marele sacrificat
al celui de al doilea
război mondial

DOCUMENTE •

ARHIVELE STATULUI DIN ROMÂNIA

**România –
marele sacrificat al celui de al doilea război mondial.
Documente
Vol. I**

**Romania –
the victim of Second World War.
Documents
Vol. I**

**La Roumanie –
la victime de la deuxième guerre mondiale.
Documents
Vol. I**

ISBN 973-96198-3-5

ARHIVELE STATULUI DIN ROMÂNIA

**ROMÂNIA –
MARELE SACRIFICAT
AL CELUI DE AL DOILEA
RĂZBOI MONDIAL.
DOCUMENTE**

Vol. I

**Coordonator:
MARIN RADU MOCANU**

București
1994

Ediție de documente întocmită de:

MARIN RADU MOCANU

SIMONA CEAUȘU

VERONICA ILIESCU

NICOLAE DINU

GHEORGHE NEACȘU

MARIA IGNAT

IOAN SUCIU

Traducere: SIMONA CEAUȘU
NICOLAE DINU
IRINA HRIȚCU

Redactor: MARIA IGNAT

CUPRINS
CONTENTS
SOMMAIRE

1.	ARGUMENT	7
	ARGUMENT	10
	ARGUMENT	13
2.	LISTA DOCUMENTELOR	17
	LIST OF DOCUMENTS	33
	LISTE DE DOCUMENTS	47
3.	DOCUMENTE	61
	DOCUMENTS	
	DOCUMENTS	
4.	INDICE	327
	INDEX	
	INDEX	

Argument

Două sunt (pentru a nu mai invoca și noi obositoarea triadă hegeliană) considerentele de fond ce ne-au călăuzit în acest demers (pro-) istoriografic.

Întâiul, abstras din nepotolita sete de adevăr istoric, având drept scop să însoțească cetățeanul avizat și pe cel interesat, din cine știe ce motive, pe drumul mișcător al evenimentelor, al mentalităților și intereselor celor aflați la geneza manifestării acestora.

Întrucât adevărul este prestator de subiectivism, de conjuncturalism și determinism, ne-am ostenit în a ne păstra cât mai aproape de locul și timpul petrecerii faptelor.

Așadar, cum s-a făcut de am „devenit” noi – românii – marele sacrificat la ospățul festiv al Aliatilor? Pentru a răspunde acestei dureroase întrebări, trebuie să înaintăm, fără prejudecăți, pe labirinticul traseu al interacțiunilor și conexiunilor *voite* ale faptului istoric, ce au dirijat derularea acestuia într-un anume sens.

Cu o altă exprimare, să vedem cum au decurs, într-o succesiune logic-temporală, preliminarile Armistițiului cu Aliții, din perspectiva șefului statului, mareșalul Antonescu, din cea a Opoziției, sau din a amândurora, ca și din cea a Coroanei și a persoanelor și grupărilor care gravitau în jurul ei.

Bazat pe evoluția imediat favorabilă a evenimentelor militare, Stalin făcuse cunoscute Alițiilor intențiile de a se ajunge la o împărțire a Europei în zone de influență rusească încă din 1942, Roosevelt comportându-se, în principiu, favorabil pretențiilor Moscovei¹.

Persistând în ignoranța lui cu privire la istoria Europei, dar și în dezinteresul generat de aceasta, poate, față de viața unei țări(șoare) de pe bătrânul continent, Roosevelt nu numai că se declara de acord cu politica lui Stalin, dar îl și sprijinea în privința Finlandei, Țărilor Baltice și sud-estului european, el nepomenind nimic despre o liberă determinare a popoarelor din Europa de Răsărit nici la Conferința de la Teheran (noiembrie 1943); avusese, însă, prilejul să se asigure față de Moscova că Statele Unite urmează să-și creeze baze militare în „puncte vitale pentru zona lor”, pe baza dreptului de cuceritor².

Devenit iminent faptul că Germania va pierde războiul, mareșalul Antonescu începe tratative cu Aliții pentru ieșirea condiționată din război, trimițând emisari la Ankara și Cairo pentru discuții cu englezii și americanii, ceea ce l-a iritat nespus pe Molotov, care, la 25 octombrie 1943, îi cerea lui Eden, ministrul de externe britanic, să nu îngăduie nici un fel de tratative cu românii³.

Pe de altă parte, Churchill, despre care se spune că era un pragmatic fără scrupule, a căzut la-nvoială cu Stalin, admitând un angajament ce privea, la-nceput, numai cedarea României și a Bulgariei, contra Greciei, nepropunându-și nici pe departe să debarce în Balcani, pentru a tăia drumul rușilor⁴.

Încercările românilor de a intra în contact cu anglo-americanii, pentru a discuta referitor la un armistițiu condiționat și garantat de aceștia, nu au avut deschiderea necesară, deși, în cursul anului 1943, mareșalul Antonescu, Iuliu Maniu și Dinu Brătianu au dezbătut împreună problema ieșirii României din război, în aceste condiții, Antonescu acceptând și ca el să se dea la o parte în cazul când Aliții ar fi vrut să încheie armistițiul doar cu Opoziția⁵.

Guvernul englez se plasase deja, din noiembrie 1943, pe poziția că „nu va lua în considerație nici un fel de propuneri din partea României, dacă nu vor fi adresate și guvernelor S.U.A. și Uniunii Sovietice și până nu vor avea forma unei sugestii pentru semnarea unei capitulări necondiționate în fața celor trei aliați principali”⁶.

Ce rost ar mai fi avut, prin urmare, continuarea, în primăvara lui 1944, a negocierilor lui Ion Antonescu și ale Opoziției la Cairo și Stockholm, când se purtau separat și în ascuns negocieri cu Moscova de către oamenii Palatului, fără nici o condiționare și garantare? Iar frontul înainta victorios spre România, supusă bombardamentelor în raiduri ale aviației americane? Căci ceasul negocierilor pendula între *necondiționat*, impus de Aliți, și *condiționat și garantat*, cerute de Ion Antonescu și Opoziție. Se ivise „oferta” Palatului și a grupărilor politice și de interese personale din jurul lui, grăbite de a „rezolva” problema fără nici un fel de armistițiu și convenție militară.

Se poate ca în acest temei nedeclarat, Moscova să fi prezentat mareșalului Antonescu „armistițiul” din 12 aprilie 1944, despre care Departamentul de Stat al Americii a avut bunul simț să spună că respectivele condiții „sunt mai ales rusești, ele nu sunt nici aliate, nici tripartite; ele sunt întemeiate în mod deschis pe premisa că războiul cu România a fost treaba proprie a Rusiei”⁷.

Cum nu putea accepta în nici un fel aceste condiții umilitoare și împovărătoare, mareșalul Antonescu a tergiversat răspunsul direct în speranța că va obține condiții mai avantajoase, sperând ca și Maniu să ajungă, într-un sfârșit, la o soluție de negocieri patronată de anglo-americani, cu asigurările mult așteptate.

Propunerile Opoziției române, trimise pe canalul diplomatic Cairo, redeschis începând cu luna iunie 1944, întârziiau să primească răspuns.

De ce oare? Și pentru (sau mai ales pentru) că P.C.R. întreținea pe lângă rege și cercurile apropiate acestuia varianta conform căreia era imposibilă, prin eventualele ei consecințe, ruperea relațiilor cu nemții, neexistând altă soluție decât „mijlocirea și ieșirea astfel a României din război cu toate consecințele”⁸.

Mai mult, la mijlocul lunii iulie 1944, Partidul Comunist, dar și cel Social-Democrat erau de părere că „dacă monarhia, în împrejurările de față, va lua inițiativa sau va sprijini în mod efectiv o inițiativă menită să

scoată România din război și din Axă (...), vor conlucra cu monarhia și o vor sprijini⁹.

Într-o telegramă expeditată de Iuliu Maniu, la 7 august, spre Cairo, se exprima îngrijorarea că prin „tăcerea Alianților în legătură cu propunerea noastră pune România în cea mai grea poziție¹⁰”.

Se pare că era deja pusă, conturile fiind încheiate la București, de vreme ce C.C. al P.C.R. pregătise o declarație, prin care se și vedea participând la un Guvern „prezidat de ..., pe care înțelege să-l susțină cu toate forțele¹¹”.

În baza unor asemenea mărturii de arhivă, caracterul și conținutul actului de la 23 august 1944 capătă, credem, alte semnificații, altă sentință istoriografică pe traiectul logico-temporal pomenit la-nceput.

Invocând, în fine, și celălalt considerent, ne-am gândit că reunind, din nevoia de unitate și continuitate, și punând cap la cap documentele existente în Arhivele Statului și ale Ministerului Afacerilor Externe, chiar dacă unele au mai fost invocate și comentate, în viziuni apropiate ori diferite, realizăm acel corpus de documente cu privire integratoare care să ne permită să abordăm, în volumele următoare, ceea ce se presupune prin viu grai, dar se cunoaște mai puțin prin documente, respectiv aplicarea Armistițiului impus, în condițiile în care noi obținem, pe frontul de vest, victorii după victorii, ce făcea, paradoxal, din România marele zeu sacrificat la încheierea conturilor celui de al doilea război mondial.

MARIN RADU MOCANU

NOTE

1. Drăgan C.I., *Istoria Românilor*, Ed. Europa Nova, București, 1993, p. 259.
2. Roosevelt pronosticase, cu o naivitate arborescentă, că „după dezmembrarea Reich-ului și după ce diferite zone au fost alipite altor state, creându-se astfel noi naționalități, pericolul german nu va mai exista, nici pentru U.R.S.S., nici pentru Europa și lumea întreagă” (Ibidem, p. 258–259, 323–326).
3. Roosevelt afirma că pentru el era firesc „ca țările europene să sufere transformări profunde, ca să se adapteze Rusiei”. (Ibidem, p. 259–261).
4. Nicolae Baci, *Agonia României (1944–1948)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1990, p. 19.
5. Ibidem, p. 25.
6. A. Simion, *Preliminarii politico-diplomatice ale Insurecției române din august 1944*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1979, p. 346.
7. Ibidem, p. 389.
8. Document nr. 90.
9. Document nr. 111.
10. A. Simion, *op. cit.*, p. 401.
11. Document nr. 153.

Argument

Two are the reasons (since we don't want to invoke the same well-known, frequently used Hegelian triad) which led us to this (pro-)historiographical approach.

The first one derives from the irrepressible thirst for historical truth and aims at accompanying the informed, as well as the interested reader on the ever fluctuating road of facts, mentalities and purposes.

Since the truth is connected with conjuncture and determinism we have striven ourselves to remain close the place and time of the events.

So, how did we – the Romanians – turn into the great sacrificed at the Allies' festal table? To give an answer to this painful question we have to open-mindedly follow the labyrinthine way of the premeditated interactions and connexions of the historical fact, which gave this fact a certain direction.

In other words, we have to analyse in a logical temporal succession the preliminaries of the Armistice and take into account the ruler of the state's point of view (that is Marshall Antonescu's), the Opposition's or both, as well as the King's opinion and that of the persons and groups that gravitated around the Crown.

Even since 1942, because of the favorable evolution of the military events, Stalin had notified to the Allies his intentions to determine a division of Europe into zones of Russian influence, Roosevelt showed himself favorable, in principle, to Moscow's claims.¹

Persisting in his ignorance in what concerned the European history and in his disinterest for this history and for the fate of „some little country“ of the old continent, Roosevelt not only declared that he agreed Stalin's policy, but also gave him his support in what concerned. Finland, the Baltic Countries and the South-Eastern Europe, and made no mention about the free determination of the East-European peoples, not even during the Conference of Teheran (November 1943); nevertheless, he had had the opportunity to ensure himself that the United States would create military bases „in places vital for their zone“, based on the conqueror's right².

When it became evident that Germany was losing the war, Marshall Antonescu initiated negotiations with the Allies for a conditioned peace, and in this purpose he sent his emissaries to Ankara and Cairo to discuss with the British and the Americans; this considerably irritated Molotov who, on October 25 1943, asked Eden, the British Foreign Secretary, not to allow any negotiations with the Romanians³.

On the other hand, Churchill, who was said to be an unscrupulous pragmatic character, came to terms with Stalin and approved an engage-

ment that for the beginning stipulated, only that Romania and Bulgaria were ceded in exchange for Greece, without the slightest intention to debark in the Balkans to cut the Russians' advance⁴.

The Romanians' attempt to contact the Anglo-Americans in order to negotiate a conditioned guaranteed armistice had no results, though during 1943 Marshall Antonescu, Iuliu Maniu and Dinu Brătianu had discussed on Romania's coming out of war under these conditions, and Antonescu had finally accepted to step aside if the Allies would like to sign an armistice only with the Opposition.⁵

Even since November 1943 the British Government had already adopted the position that it „would not take into consideration any Romanian proposals that haven't been presented to the American and the Soviet governments, not until these proposals would have the form of a suggestion for an unconditioned capitulation to the three main Allies“⁶.

Consequently, in the spring of 1944, what would have been the use – for Marshall Antonescu and the Opposition – of continuing the negotiations in Cairo and Stockholm, when the men of the Palace were having secret separate negotiations with Moscow, with no condition or guarantee, and the front was victoriously advancing to Romania, which was hit by the bombs of the American aviation's raids? The pendulum of the negotiations was balancing between *unconditioned*, imposed by the Allies and *conditioned* and *guaranteed* asked by Antonescu and the Opposition. There was also the „offer“ of the Palace and the politically and personally interested groups that gravitated around the Palace, which were eager to „solve“ the problem with no armistice or military convention.

Maybe it's on this undeclared reason that Moscow presented Marshall Antonescu the „armistice“ of April 12, 1944, about which the American Department of State had the good sense to declare that its conditions „are mostly Russian, they are neither Allied, nor tripartite; they are openly based on the premise that the war with Romania was Russia's personal business“⁷.

Since he could not, by any means, accept these humiliating and burdensome conditions, Marshall Antonescu postponed the direct answer, hoping that he would obtain better conditions and that Maniu will finally come to the solution of Anglo-American patronized negotiations, with the requested guarantees.

The Romanian Opposition's proposals sent starting with the month of June through the reopened diplomatic channel of Cairo were getting no answer. Why? Because (or mostly because) the Romanian Communist Party pleaded with the King and his close circles the idea that it was impossible to break off relations with the Germans and that there was no other solution than „the intermedium and Romania's coming out of war with all the consequences“⁸.

More than that, at the middle of July 1944, the Communist as well as the Social-Democratic Parties assumed that „if in these circumstances the Throne will initiate or effectively support an action meant to take Romania out of war and out of the Axis (...)“, they will cooperate with the Monarchy and give it their support.“⁹ In a telegram sent on August 7 to Cairo, Maniu

was expressing his fear that „the Allies' silence in what concerns our proposals puts Romania in the most difficult position“¹⁰.

It appears to us that it had already been put into such a position and the accounts had been made up in Bucharest since the Romanian Communist Party's Central Committee had already prepared a declaration on its participation into a government “presided by ... which it understands to support with all force.”¹¹ Thus, taking into account such archive documents, the character and content of the act of August 23rd, 1944 gets a new signification, a new historiographical sentence, on the logical temporal line we've adopted.

Finally, we invoke our second reason: we had in mind to correlate – for sake of unity and continuity – and put together documents from the State's and Foreign Ministry's archives, even if they have already mentioned and analyzed under different approaches, in order to accomplish the integral corpus which would permit us to attack in further volumes a fact which has been orally admitted, but is not very well known from documents, that is the application of the Armistice while on the west front we were getting more and more victories, which paradoxically made Romania the great sacrificed when the Second World War's accounts were made up.

MARIN RADU MOCANU

NOTES

1. Drăgan, C.I., *Istoria Românilor* (History of Romanians), Ed. Europa Nova, Bucharest, 1993, p. 259.
2. With a prolix naivety Roosevelt had prognosticated that „after the Reich's desintegration and after the annexation of different regions to other states, new nations being thus created, the German danger will no longer exist, neither for the Soviet Union nor for Europe and for the whole world“ (Ibidem, p. 258–259; 323–326).
3. Roosevelt affirmed that in his opinion it was natural „for the European countries to be subjected to deep modifications so that they might adapt to Russia“. (Ibidem, p. 259–261).
4. Nicolae Baci, *Agonia României (1944–1948)* (Romania's Agony), Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1990, p. 19.
5. Ibidem, p. 25.
6. A. Simion, *Preliminarii politico-diplomatice ale Insurecției române din august 1944* (Political-Diplomatic Preliminaries of the Romanian Insurrection of August 1944), Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1979, p. 346.
7. Ibidem, p. 389.
8. Document nr. 90.
9. Document nr. 111.
10. A. Simion, *op. cit.*, p. 401.
11. Document nr. 153.

Argument

Deux seraient (pour ne pas invoquer nous aussi la fatigante triade Hégélienne) les considérations de fond qui nous ont guidé dans cette démarche (pro-)historique.

La première proviendrait de la non satisfaite soif de vérité historique, ayant comme but d'accompagner le citoyen avisé et celui intéressé à partir des motifs inconnus sur la voie des événements, des mentalités et des intérêts de ceux situés à la source de leurs manifestations.

Etant donné que la vérité produit subjectivisme, conjoncturalisme et déterminisme, nous nous sommes efforcés à nous situer le plus près du lieu et du temps où les faits se sont produits.

Ainsi, comment se fait-il que nous – les Roumains – sommes „devenus“ le grand sacrifié au festin des Alliés? Pour répondre à cette question on doit s'avancer, sans préjugés, sur le trajet encombré des interactions et des connexions, voulues du fait historique, qui ont dirigé le déroulement de celui-ci dans un certain sens.

En d'autres termes, il nous faut voir comment se sont déroulées, dans une succession logique-temporelle, les préliminaires de l'Armistice avec les Alliés à partir des points de vue du chef de l'Etat, le Maréchal Antonescu, de l'oppositon ou de la part des deux, et également de celle de la Couronne et des personnes et groupements autour d'elle.

Basé sur l'évolution immédiatement favorable des événements militaires, Stalin avait déjà fait connues aux Alliés ses intentions d'arriver à un partage de l'Europe dans des zones d'influence russe même en 1942, Roosevelt se manifestant favorable en principe aux prétentions de Moscou¹.

Persistant dans son ignorance pour ce qui est de l'histoire européenne mais également dans le désintéressement généré par celle-ci, peut-être, envers la vie d'un pays (petit pays) du vieux Continent, Roosevelt non seulement s'est déclaré en accord avec la politique de Stalin, mais, en plus, il l'appuyait pour ce qui est de la Finlande, de la Baltique et du Sud-Est européen, ne se prononçant point au sujet d'une libre détermination des peuples de l'Europe de l'Est à la Conférence de Téhéran (novembre 1943); toutefois il avait eu l'occasion d'obtenir de Moscou que les Etats Unis allaient créer des bases militaires dans „des points vitaux pour leur zone“, sur la base du droit du conquérant².

La perte de la guerre par l'Allemagne devenue imminente, le Maréchal Antonescu ouvre des négociations avec les Alliés pour une sortie conditionnée de la guerre, en envoyant des émissaires à Ankara et au Caire pour des discussions avec les Anglais et les Américaines, fait qui a irrité énormément

ment Molotov qui, le 25 octobre 1943, demandait à Eden, le ministre des Affaires Etrangères britannique, de ne pas permettre aucun sort de négociations avec les Roumains³.

D'autre part, Churchill que l'on estime comme un pragmatique sans scrupules, il s'est mis d'accord avec Stalin, admettant un engagement qui concernait, au début, seulement l'abandon de la Roumanie et de la Bulgarie en échange de la Grèce, et ne proposant nullement de débarquer dans les Balkans pour barrer la voie aux Russes⁴.

Les démarches des Roumains en vue d'entrer en contact avec les Anglo-Américains pour discuter la question d'un armistice conditionné et garanti par ceux-ci n'a pas trouvé l'ouverture nécessaire, même si, au cours de l'année 1943, le Maréchal Antonescu, Iuliu Maniu et Dinu Brătianu ont débattu ensemble la question visant la sortie de la Roumanie de la guerre, dans ces conditions Antonescu acceptant de quitter la scène au cas où les Alliés auraient voulu la conclusion de l'armistice seulement avec l'opposition⁵.

Le gouvernement anglais s'était déjà placé, dès le mois de novembre 1943, sur la position selon laquelle il „ne prendra en considération aucun sort de propositions de la part de la Roumanie si elles ne seront pas adressées également aux gouvernements des Etats Unis d'Amérique et de l'Union Soviétique et tant qu'elles ne prendront pas la forme d'une suggestion pour la signature d'une capitulation inconditionnelle envers les trois Alliés principaux“⁶.

A quoi bon, par conséquent, de continuer, pendant le printemps de 1944, des négociations par I. Antonescu et par l'opposition au Caire et à Stockholm, lorsqu'on menait séparément et en cachette des négociations avec Moscou par l'intermédiaire des hommes du Palais, sans assurances et sans garanties. Et pendant ce temps, le front avançait victorieusement vers la Roumanie, soumise aux bombardements dans des raids aériens par l'aviation américaine. Car l'heure des négociations pendulait entre „sans conditions“ – imposé par les Alliés et „avec conditions“ et garanties demandées par I. Antonescu et par l'opposition. Il est „apparu“ également „l'offre“ du Palais et des groupements politiques et ceux représentant d'intérêts personnels de l'entourage, hâtés de „résoudre“ le problème sans aucun armistice et convention militaire.

Il se peut que sur cette base nondéclarée, Moscou présenta au Maréchal Antonescu „l'armistice“ du 20 avril 1944, au sujet duquel le Département d'Etat de l'Amérique a eu le bon sens de dire que les respectives conditions „sont surtout russes, elles ne sont ni celles des alliés, ni même tripartites, elles sont basées ouvertement sur la prémise que la guerre avec la Roumanie a été la propre affaire de la Russie“⁷.

Comme il ne pouvait certainement accepter ces conditions humiliantes et lourdes, Antonescu a tergiversé la réponse directe, espérant qu'il va obtenir des conditions plus avantageuses, et que Maniu aussi arrivera, finalement, à un résultat aux négociations patronées par les Anglo-Américains avec les assurances tant attendues.

Les propositions de l'opposition roumaine, envoyées par le canal diplomatique du Caire, réouvert à partir du mois de juin, tardaient à recevoir une réponse.

Mais pourquoi donc? C'est aussi parce que (et surtout parce que) le Parti Communiste Roumain entretenait auprès du roi et ses cercles proches la variante selon laquelle il aurait été impossible, par ses éventuelles conséquences, la rupture des relations avec les Allemands, n'existant pas une autre solution que „la médiation et la sortie ainsi de la Roumanie de la guerre avec toutes ses conséquences“⁸.

Qui plus est, au milieu du mois de juillet 1944, le Parti Communiste, mais aussi le Parti Social-Démocrat, étaient d'avis que „si la Monarchie dans la situation présente prendrait l'initiative ou soutiendrait effectivement une initiative ayant comme but de sortir la Roumanie de la guerre et de l'Axe (...) il coopéreront avec la Monarchie et lui prêteront leur appui“⁹.

Dans une télégramme expédiée par Maniu, le 7 août, vers le Caire on exprime l'inquiétude que „le silence des Alliés à notre proposition met la Roumanie dans la plus difficile position“¹⁰.

Il paraît que la position dans laquelle la Roumanie était déjà mise, les comptes étant réglés à Bucarest, vu que le Comité Central du Parti Communiste Roumain avait déjà préparé une déclaration par laquelle il se voyait prenant part à un gouvernement „présidé par qu'il entend soutenir de toutes ses forces“¹¹.

A partir de tels témoignages d'archive, le caractère et le contenu de l'acte du 23 août 1944 prennent, croyons nous, d'autres significations, une autre sentence historiographique sur le trajet logique-temporal mentionné au début.

Invoquant, en fin, l'autre considération, nous avons jugé qu'en réunissant, à partir du besoin d'unité et de continuité et mettant l'un après l'autre les documents, même si certains ont été invoqués par d'autres auteurs, dans des visions proches ou différentes, nous réalisons le corpus de documents donnant une vision intégratrice à même de nous permettre d'aborder, dans les volumes suivants, ce qui est affirmé oralement, mais est moins connu à partir des documents, respectivement l'application de l'Armistice imposé, dans les conditions dans lesquelles nous obtenions sur le front de l'Ouest victoire après victoire, qui on fait de la Roumanie le Dieu sacrifié au règlement des comptes de la deuxième guerre mondiale.

MARIN RADU MOCANU

NOTES

1. Drăgan, C.I., *Istoria Românilor* (L'Histoire des Roumains), Ed. Europa Nova, Bucarest, 1993, p. 259.
2. Roosevelt avait pronostiqué avec une naïvité arborescente que „après démembrement du Reich et après que les différentes régions ont été attachées aux autres états, en établissant comme ça des nouvelles nations, le danger allemand n'existera ni pour l'Union Soviétique ni pour l'Europe entière“ (Ibidem, p. 258–259; 323–326).

3. Roosevelt afirmait que pour lui il été tout à fait naturellement que „les pays européennes souffrent des transformations profondes pour mieux s'adapter à Russie“. (Ibidem, p. 259–261).
4. Nicolae Baciú, *Agonia României (1944–1948)* (L'Agonie de la Roumanie), Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1990, p. 19.
5. Ibidem, p. 25.
6. A. Simion, *Preliminarii politico-diplomatice ale Insurecției române din august 1944* (Les préliminaires politiques et diplomatiques de l'Insurrection roumaine d'août 1944), Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1979, p. 346.
7. Ibidem, p. 389.
8. Document nr. 90.
9. Document nr. 111.
10. A. Simion, *op. cit.*, p. 401.
11. Document nr. 153.

Lista documentelor

- 1 **1942 noiembrie 6, Lisabona.** Comunicare a Legației române în Portugalia, semnată de Victor Cădere, ministrul României la Lisabona, cu privire la poziția Națiunilor Unite față de politica de influență și expansiune a Moscovei asupra României și Bulgariei, în condițiile campaniei militare ce ar urma să se deruleze.
- 2 **1942 noiembrie 10, <București>.** Notă informativă asupra unei întâlniri secrete privind situația frontului din Rusia, starea de spirit a armatei române și necesitatea retragerii, în cursul iernii, a armatei române de pe front.
- 3 **1942 noiembrie 16, <București>.** Notă a Serviciului Special de Informații al Guvernului, cu privire la poziția național-țărăniștilor și a liberalilor față de Aliați, în perspectiva unei ieșiri din război a României.
- 4 **1942 noiembrie 17, <București>.** Notă informativă asupra discuțiilor de la Legația Elveției, în legătură cu atitudinea național-țărăniștilor față de frontul din Răsărit și cu imaginea României în Occident, vizavi de războiul în care a fost implicată.
- 5 **1943 ianuarie 30, <București>.** Notă a Serviciului Special de Informații al Guvernului, cu referire la presupusele motive ale absenței lui Stalin de la întvederea cu Churchill și Roosevelt, din Casablanca, unul dintre acestea fiind legat de refuzul lui Stalin de a se deschide un alt front în Balcani, care ar contracara intențiile Sovietelor în zonă, după război.
- 6 **1943 februarie 18, Lisabona.** Telegrama ministrului român în Portugalia, Victor Cădere, referitoare la comentariile presei engleze despre o posibilă vizită a mareșalului Antonescu în Turcia, ca reacție de apărare față de mersul îngrijorător al războiului.
- 7 **1943 martie 3, <București>.** Notă informativă cu privire la discuțiile din cercurile maniste și liberale privind scopul călătoriei mareșalului Antonescu la Berlin, acesta vizând o mobilizare generală pentru susținerea frontului din Răsărit.
- 8 **1943 martie 8, <București>.** Notă informativă asupra comentariilor stârnite de convorbirea scriitorului Al. Brătescu-Voinești cu mareșalul Antonescu (publicată în presă), în cercurile diplomatice și militare germane, în cele germanofile, liberale și național-țărăniște.
- 9 **1943 martie 16, Berna.** Telegrama lui Nicolae Em. Lahovary, ministrul României la Berna, adresată primului-ministru, în legătură cu opinia Nunțului apostolic (Roma) și a ministrului Finlandei, privind viitorul țărilor mici și mijlocii, în împrejurarea în care Anglia ar fi gata să cedeze soarta acestora intereselor sovietice.

10. **1943 aprilie 5, <București>**. Buletin informativ asupra activităților cercurilor politice din opoziție vizând stabilirea de contacte cu reprezentanți anglo-americani, pentru o eventuală ieșire onorabilă din război a României, fără a crea dificultăți Guvernului.
11. **1943 aprilie 12, <București>**. Notă informativă privind poziția ambiguă a lui Mihai Antonescu în plan extern, ceea ce-i irită pe germani, care pot condiționa funcția de prim-ministru, vizând o anumite persoană.
12. **1943 aprilie 16, Berna**. Telegramă descifrată, semnată Lahovary, prin care acesta atrage atenția Guvernului român asupra consecințelor vizitei mareșalului Antonescu în Germania și a ecoului ei în opinia publică elvețiană și europeană, în general.
13. **1943 aprilie 29, <București>**. Notă informativă asupra poziției mareșalului Antonescu (în relațiile cu Opoziția național-țărănistă) privind reînarmarea și reorganizarea armatei, cu concursul Germaniei.
14. **1943 aprilie 30, <București>**. Notă a Serviciului Special de Informații privind discuțiile din cercurile Opoziției asupra abilității mareșalului Antonescu în convorbirile cu Führerul, urmărind refacerea armatei române.
15. **1943 aprilie 30, Lisabona**. Telegramă a ministrului român în Portugalia, Victor Cădere, în care semnalează că, potrivit afirmațiilor lui Beneș, mareșalul Antonescu va părăsi primul Axa, urmându-i Ungaria și Cehoslovacia.
16. **1943 mai 3, Lisabona**. Telegramă a ministrului român în Portugalia, Victor Cădere, cuprinzând informații despre comentariile presei engleze, referitoare la organizarea în România a unor mișcări antigermane, proengleze și proamericane.
17. **1943 mai 4, <București>**. Notă informativă asupra diferendelor din conducerea Partidului Național-Țărănesc, cu privire la relațiile româno-germane relansate de mareșalul Antonescu.
18. **1943 mai 6, Lisabona**. Telegrama ministrului român în Portugalia, Victor Cădere, cu referiri la comentariile de presă privind nemulțumirile mareșalului Antonescu față de sporirea trupelor germane pe teritoriul României și de afirmația lui Hitler despre intenția Angliei de a abandona Rusiei statele balcanice, indiferent de rezultatul războiului.
19. **1943 iunie 10, <București>**. Notă informativă asupra poziției grupării Maniu din tabăra național-țărănistă, cu privire la reorientarea politicii externe a României către Londra și Washington.
20. **1943 iunie 18, <București>**. Notă informativă asupra comentariilor postului de radio „America”, cu privire la intențiile românilor de a înceta ostilitățile militare cu Aliații, aceștia neacceptând decât capitularea totală și necondiționată.
21. **1943 iunie 23, București**. Notă asupra convorbirii avute în ziua de 23 iunie, de Mihai Antonescu, vicepreședintele Consiliului de Miniștri, cu Manfred von Killinger, ministrul plenipotențiar al Germaniei la București, în legătură cu suportul zvonurilor privind intenția României de a oferi Aliaților o pace generală, cu condiția ca aceștia să ocupe Balcanii.

22. **1943 iulie 7, Lisabona.** Telegramă semnată de ministrul României în Portugalia, Victor Cădere, conținând comentarii de presă apărute în Turcia, despre intenția declarată a mareșalului Antonescu de a pune capăt războiului printr-o înțelegere cu Aliații, pentru a conserva armata română, de pe urma alianței cu Germania având numai pierderi.
23. **1943 iulie 10, Lisabona.** Telegrama lui Victor Cădere, ministrul României în Portugalia, cu referiri la comentarii ale presei în legătură cu scopul vizitei mareșalului von Mannstein la București (atenționarea mareșalului Antonescu de a continua războiul cu forțe sporite).
24. **1943 iulie 20, <București>.** Notă a Serviciului Special de Informații asupra discuțiilor din cercurile liberale și național-țărăniște referitoare la noua atitudine a anglo-americanilor și la necesitatea clarificării raporturilor României cu U.R.S.S.
25. **1943 august 30, <București>.** Notă informativă asupra problemelor dezbătute la Conferința de la Quebec, în legătură cu reformularea conceptului de „capitulare fără condiții”, aplicat Italiei, cu deschiderea celui de-al doilea front în Europa și cu eventuala preponderență de interese ale Rusiei în Europa, după înfrângerea Germaniei.
26. **1943 septembrie 26, Berna.** Telegramă cu caracter strict secret, cu informații culese în Elveția, de la unii emisari ruși, privind revendicările maxime și minime ale Moscovei față de România.
27. **1943 septembrie 28, Lisabona.** Telegramă transmisă de ministrul României în Portugalia, Victor Cădere, cu privire la raporturile anglo-americanilor cu U.R.S.S., dominate de divergențele în problemele celui de-al doilea front în Europa și ale configurării păcii.
28. **1943 octombrie 2, Stockholm.** Telegramă, semnată Nanu, ministrul României în Suedia, în legătură cu întvederea discretă avută cu diplomatul iugoslav Avakumovici, care și-a exprimat convingerea asupra necesității unor grabnice contacte între România și U.R.S.S., prin intermediul anglo-americanilor.
29. **1943 octombrie 2, Madrid.** Telegramă de la Legația română din Spania, cu privire la intențiile mai vechi de expansiune ale Sovietelor în Balcani.
30. **1943 octombrie 6, <București>.** Notă a Serviciului Special de Informații al Guvernului, asupra conținutului articolului „Ungaria evoluează”, semnat de ziaristul elvețian René Payot, referitor la politica Ungariei în vederea ieșirii din război într-o poziție favorabilă, și asupra opiniei național-țărăniștilor față de situația beligerantă a României.
31. **1943 octombrie 16, Stockholm.** Telegramă a ministrului român în Suedia, Frederic C. Nanu, cu privire la informațiile pe care le deține în legătură cu libertatea de mișcare ce le-ar fi dat-o anglo-americanii rușilor în acțiunea împotriva României.
32. **1943 octombrie 18, <București>.** Notă informativă în atenția Guvernului, cu privire la poziția englezilor și americanilor față de pretențiile teritoriale rusești și cele de a face parte din Comisia Mediteranei, poziție oglindită în presa și cercurile politice elvețiene.

33. **1943 octombrie 22, Lisabona.** Telegramă a ministrului român în Portugalia, Victor Cădere, despre comentariile presei turce referitoare la posibila ieșire separată din război a României și Ungariei, cu riscul pierderii unor teritorii.
34. **1943 octombrie 27, Lisabona.** Comunicare a lui Victor Cădere, ministrul român în Portugalia, despre zvonul asupra unor tratative germano-aliante la Madrid, răspândit de agenții germani.
35. **1943 octombrie 29, <București>.** Notă a Serviciului Special de Informații al Guvernului asupra opiniilor exprimate în presa sovietică în legătură cu granițele U.R.S.S.-ului, după încheierea războiului.
36. **1943 octombrie 29, Madrid.** Informare confidențială a lui Scarlat Grigoriu, secretar de Legație la Madrid, prin care aduce la cunoștință Guvernului rezultatul chestionării ambasadorului S.U.A. în Spania, asupra atitudinii statului american în problema pretențiilor Moscovei și care vizau România.
37. **1943 octombrie 30, Madrid.** Comunicare telegrafică a Legației române în Spania despre teama comunizării europene, resimțită în lumea occidentală.
38. **1943 noiembrie 5, Madrid.** Comunicare a Legației române în Spania asupra comentariilor stărnite în cercurile diplomatice Aliate și în cele ale Axei de Conferința Aliată de la Moscova.
39. **1943 noiembrie 6, Madrid.** Comunicare a Legației române în Spania asupra celor discutate în ziua a șasea a Conferinței Aliate de la Moscova cu privire la un posibil armistițiu sovieto-german și la granițele occidentale ale Rusiei postbelice.
40. **1943 noiembrie 15, <Bernă>.** Notă informativă cu referire la opinii din mass-media elvețiană privind obiectul discuțiilor de la Moscova și de la posibila întâlnire Stalin-Churchill-Roosevelt, în ceea ce privește previzibilele pretenții teritoriale ale Moscovei și mersul războiului, în continuare.
41. **1943 noiembrie 27, <București>.** Notă informativă cu referire la faptul că la Conferința de la Moscova s-ar fi discutat și pretențiile teritoriale ale Rusiei față de România.
42. **1943 decembrie 17, Lisabona.** Comunicare de la Legația României în Portugalia cu referire la comentariile reprezentanților aliați de acolo în legătură cu presupusa pace sovieto-germană, avansată de agenții germani și italieni, și consencințele acesteia pentru zona balcanică.
43. **1943 decembrie 29, <București>.** Notă informativă asupra atitudinii lui Iuliu Maniu, în consens cu cea a lui Dinu Brătianu, privind poziția României în eventualitatea unei ofensive a Aliților în Balcani și obligațiile Guvernului în fața unei atari situații.
44. **1944 ianuarie 1, <București>.** Notă informativă asupra unor presupuse tatonări germano-sovietice pentru un eventual armistițiu bilateral, ce ar fi dorit de cercurile militare germane.
45. **1944 ianuarie 4, Stockholm.** Notă informativă, semnată de Gheorghe Barbul, secretarul Legației române în Suedia, asupra tatonărilor reciproce sovieto-române, cu accente de condiționare din partea Moscovei,

- pentru o pace separată; notă asupra convorbirii ministrului român Nanu cu omologul său sovietic, Semenov.
46. **1944 ianuarie 4, Stockholm.** Notă privind întâlnirea dintre ministrul român în Suedia, Frederic C. Nanu, și omologul său sovietic, Semenov.
 47. **1944 ianuarie 24, Stockholm.** Scrisoare a ministrului român în Suedia, Frederic C. Nanu adresată lui Mihai Antonescu, vicepreședintele Consiliului de Miniștri, ce însoțește o copie a unui memoriu, redactat de Comitetul român din Londra în vederea informării oficialităților engleze asupra atitudinii României; Rezoluția prin care mareșalul Antonescu combate concluziile cuprinse în acest memoriu.
 48. **1944 ianuarie 24, Stockholm.** Raport al ministrului român la Stockholm, Frederic C. Nanu, din care reiese profunda lui implicare în lupta diplomatică pentru ieșirea României din război.
 49. **1944 februarie 8, <Stockholm>.** Notă de convorbire asupra poziției puterilor anglo-saxone față de repetatele încercări ale României de tratare a ieșirii din război.
 50. **1944 februarie 8, Moscova.** Scrisoarea ambasadorului britanic la Moscova, Archibald Clark Kerr, adresată adjunctului Comisarului popoului pentru Afaceri Străine V.G. Dekanosov, referitoare la condițiile în care s-ar putea produce lovitură de stat care se pregătește la București.
 51. **1944 februarie 16, <București>.** Notă informativă în legătură cu știrile care circulă privind stabilirea unor contacte Ion Antonescu – Iuliu Maniu, cu referire la situația diplomatico-militară a României.
 52. **1944 februarie 28, Barcelona.** Comunicare a Legației române din Spania asupra îngrijorării manifestate în cercurile diplomatice americane și engleze față de aspirațiile teritoriale sovietice, de după război.
 53. **1944 martie 1, <Stockholm>.** Memoriu politic adresat de Biroul de citire a presei din Stockholm Departamentului de Informații Secrete politice din Londra, referitor la partidele de opoziție din România și la relațiile lor cu regimul Antonescu.
 54. **1944 martie 2.** Scrisoare a col. Corves adresată lui G.L. Clutton din Foreign Office referitoare la negocierile Aliaților cu România, având în anexă o notă cuprinzând măsurile ce trebuie luate pentru realizarea planului de acoperire în zona Mediteranei și intențiile Aliaților în Balcani.
 55. **1944 martie 3, <Stockholm>.** Memoriu politic al Biroului de citire a presei din Stockholm adresat Departamentului de Informații Secrete politice din Londra, referitor la activitatea Opoziției din România, în special a comuniștilor și a legionarilor.
 56. **1944 martie 9.** Memoriu înmănat de un reprezentant diplomatic român ambasadorilor sovietic și ceh din Washington, referitor la inițierea convorbirilor dintre reprezentanții români și sovietici pentru încheierea armistițiului.
 57. **1944 martie 14, <București>.** Telegramă transmisă Legației române din Ankara de către Mihai Antonescu, în legătură cu știrile Agenției „Reuter“ privind misiunea prințului Știrbey în Orientul Mijlociu, ca trimis al mareșalului Antonescu.

58. **1944 martie 15, Ankara.** Comunicare a ministrului Alexandru G. Cretzianu, de la Legația română din Ankara, în legătură cu reflectarea călătoriei din Orientul Mijlociu a prințului Știrbey în presa engleză și americană.
59. **1944 martie 16, 17, 19, 20, <Cairo>.** Procesele-verbale ale întâlnirilor de la Cairo dintre prințul Barbu Știrbey și colonelul T.S. Masterson, reprezentant al Comandamentului Aliat, în timpul cărora s-au discutat probleme legate de propunerile românești de ieșire a României din război.
60. **1944 martie 17, Ankara.** Telegramă de la Legația română din Ankara, semnată Cretzianu, privind comentariile presei turce despre misiunea prințului Știrbey la Cairo.
61. **1944 martie 21.** Corespondență adresată de C.E. Steel lui P. Howard din Foreign Office, având în anexă procesul-verbal al întâlnirii de la Cairo a prințului Barbu Știrbey cu reprezentanții Aliaților și un expozeu al prințului Știrbey.
62. **1944 martie 23, Ankara.** Telegramă, semnată de Alexandru G. Cretzianu, ministrul României în Turcia, cu comunicările făcute de la Cairo de comandantul suprem aliat în Mediterana, generalul Wilson, privind inoportunitatea plecării mareșalului Antonescu în Germania și necesitatea capitulării necondiționate a României în fața Aliaților.
63. **1944 martie 23, Lisabona.** Telegramă de la Legația română din Portugalia, privind comentariile de presă emenate din Cairo, asupra șanselor de ieșire din război a României, fără a se pune mare preț pe sprijinul anglo-american.
64. **1944 martie 26, Moscova.** Telegrama ambasadorului britanic la Moscova, Archibald Clark Kerr, adresată Foreign Office-ului, referitoare la propunerile sovietice privind desfășurarea acțiunii de predare a armatei române din U.R.S.S.
65. **1944 martie 29, <București>.** Notă informativă asupra intențiilor partidelor politice din România de a readuce în viața politică activă pe rege, în scopul diminuării rolului conducătorului statului.
66. **1944 martie 31, <București>.** Notă a Serviciului Special de Informații al Guvernului, privind intenția partidelor de opoziție de a cere regelui capitularea României, cu prilejul revenirii acestuia în Capitală.
67. **1944 aprilie 1.** Telegramă adresată primului-ministru britanic referitoare la opinia S.U.A. privind oportunitatea implicării anglo-americane în acțiunea de capitulare a României.
68. **1944 aprilie 3.** Comunicat al postului de radio „Moscova“, conținând declarațiile comisarului poporului pentru afaceri străine al U.R.S.S., Molotov, din seara zilei de 2 aprilie, referitoare la restabilirea, în fapt, a granițelor cu România pe Prut, hotărâtă în 1940.
69. **1944 aprilie 3, <București>.** Notă informativă cu referire la știrea ajunsă în cercurile liberale, cum că regele ar fi primit în audiență pe Mihai Antonescu, degajându-se intenția Coroanei de a ieși la suprafața vieții politice.

70. **1944 aprilie 3, <București>**. Notă informativă asupra zvonului cu privire la o divergență de opinii ce ar fi avut loc între Mihai Antonescu și Mareșalul Antonescu pe de o parte, și între rege și mareșal, pe de altă parte, în problema atitudinii României față de Aliați.
71. **1944 aprilie 7, Ankara**. Comunicarea prințului Știrbey către Mihai Antonescu – mediată de Cretzianu – cu privire la punctul de vedere al Guvernului sovietic ca trupele române să se predea rușilor, în perspectiva obținerii unui statut de cobeligeranță.
72. **1944 aprilie 11, Stockholm**. Notă a lui Frederic C. Nanu, ministrul României în Suedia, privind intenția Moscovei de a dialoga cu România, atât prin Guvernul mareșalului Antonescu, cât și cu Opoziția, în vederea încheierii unui armistițiu.
73. **1944 aprilie 12, Stockholm**. Comunicare conținând condițiile de armistițiu minime propuse de Moscova Bucureștiului, ca și asigurările date privind suveranitatea României.
74. **1944 aprilie 12, Stockholm**. Notă de convorbiri a ministrului român în Suedia, Frederic C. Nanu, cu ambasadorul sovietic, d-na Kollontai, asupra posibilei tratări separate a unei înțelegeri sovieto-române.
75. **1944 aprilie 23, Madrid**. Telegramă conținând opiniile lui Nicolae Dimitrescu, ministrul României la Madrid, cu privire la declarațiile lui Molotov vizând România, acestea fiind calificate ca insuficiente pentru angajarea preliminarilor unui armistițiu.
76. **1944 aprilie 28, <București>**. Notă a Serviciului Special de Informații al Guvernului, vizând comentariile presei elvețiene asupra sincerității și loialității declarațiilor lui Molotov, comisar al poporului pentru afaceri externe al U.R.S.S., privitoare la România, comparabile cu cele referitoare la țările baltice, din octombrie 1939.
77. **1944 aprilie 28, Lisabona**. Comunicare a ambasadorului român Victor Cădere, despre discuțiile din cercurile diplomatice neutrale, privitoare la statutul României, comparativ cu cel al Ungariei, generat de o eventuală schimbare a situației frontului. Raport conținând informații cu privire la poziția Aliaților față de Guvernul mareșalului Antonescu, Moscova devenind tot mai ofensivă în pretențiile sale.
78. **1944 aprilie 29, <București>**. Notă informativă cu referire la așa-zisa refacere a granițelor ucrainene înspre România și Polonia, efectuată în 1940, relatată în presa moscovită.
79. **1944 mai 1, Ankara**. Telegramă de la Legația română în Turcia, transmisă de ministrul Alexandru Cretzianu, cu privire la informațiile furnizate de către ambasadorul U.R.S.S. ministrului Bulgariei, în legătură cu poziția filoaliată pe care România și Bulgaria ar trebui să o adopte până nu va fi prea târziu.
80. **1944 mai 3, <București>**. Comunicare făcută regelui de către cercurile apropiate lui, în legătură cu oportunitatea convocării unui Consiliu de Coroană în problema încheierii armistițiului cu Aliații, recomandându-i-se o întreprindere singulară în acest sens.

81. **1944 mai 3, <București>**. Notă asupra informațiilor culese de informatori și agenți germani privind starea de spirit din România și atitudinea Guvernului față de mersul războiului din Est.
82. **1944 mai 25, <Ankara>**. Comunicarea Legației române din Spania (via Ankara) semnată Davidescu, privind comentariile presei engleze asupra unui proiect de sovietizare a Balcanilor, sub forma federalizării.
83. **1944 mai 31, Stockholm**. Notă de convorbiri între ministrul român în Suedia, Frederic C. Nanu, și cel sovietic, Semenov, asupra condițiilor de ieșire a României din război și a posibilității realizării acestora din perspectiva intereselor românilor.
84. **1944 mai**. Notă conținând o declarație comună a Guvernelor Marii Britanii, Statelor Unite ale Americii și Uniunii Sovietice, cu referire la atitudinea pe care sateliții Axei – România, Bulgaria, Ungaria și Finlanda – ar trebui să o adopte față de cursul războiului, ce se derulează în dezavantajul acestora.
85. **1944 iunie 3, Stockholm**. Notă transmisă de ministrul român în Suedia, Frederic C. Nanu, cu privire la mersul convorbirilor cu partea sovietică, asupra condițiilor avansate de Moscova pentru ieșirea României din război.
86. **1944 iunie 4, Stockholm**. Raport semnat de ministrul român în Suedia, Frederic C. Nanu, adresat lui Mihai Antonescu, ministrul afacerilor externe, asupra convorbirilor avute cu reprezentantul Guvernului sovietic privind condițiile de armistițiu.
87. **1944 iunie 7, <București>**. Notă a Serviciului Special de Informații al Guvernului, referitoare la dezacordul Rege – Iuliu Maniu privind orientarea politicii externe a țării.
88. **1944 iunie 9, <București>**. Notă informativă asupra constituirii unei comisii din reprezentanți ai partidelor politice, inclusiv cel comunist, în vederea creării unui bloc al Opoziției.
89. **1944 iunie 9, <București>**. Notă a Serviciului Special de Informații asupra opiniei lui George Brătianu în legătură cu mersul tratatelor de armistițiu de la Cairo și a celor directe și practice, ce ar trebui duse cu Moscova.
90. **1944 iunie 12, <București>**. Scrisoare din partea Partidului Comunist Român, adresată unor persoane aflate în cercurile Palatului, cuprinzând propunerea de ieșire neîntârziată din război, cu orice risc.
91. **1944 iunie 12, Madrid**. Comunicare pentru șeful Guvernului, conținând noi elemente cu privire la acutizarea situației României în cazul neangajării discuțiilor directe cu Aliații, pentru armistițiu.
92. **1944 iunie 13, <București>**. Notă informativă asupra poziției de ultimă oră a lui Iuliu Maniu, privind situația politică ce se va crea în cazul ofensivei rusești, sau al debarcării anglo-americane în Balcani.
93. **1944 iunie 13, <București>**. Notă informativă asupra punctului de vedere exprimat de George Brătianu în legătură cu inoportunitatea degradării relațiilor române-germane, acordându-i, în acest sens, circumstanțe marelui Antonescu.

94. **1944 iunie 16, <București>**. Notă informativă asupra stării de spirit din interiorul partidelor politice și a unei posibile schimbări de atitudine a Moscovei față de România.
95. **1944 iunie 16, <București>**. Notă informativă asupra mișcărilor de orientare ale fracțiunilor politice în raport cu imperativul politicii externe a momentului.
96. **1944 iunie 22, <București>**. Notă a Serviciului Special de Informații, referitoare la tergiversarea creării blocului democratic și hotărârea comuniștilor de a acționa, în această situație, pe cont propriu.
97. **1944 iunie 22, <București>**. Notă informativă asupra atitudinii active ce ar urma să o adopte Iuliu Maniu, cu întreaga Opoziție, odată cu începerea ofensivei sovietice în sud.
98. **1944 iunie 23, București**. Comunicare a lui Mihai Antonescu către miniștrii României de la Stockholm, Ankara, Madrid și Lisabona, prin care li se spune adevărul despre ocupația sovietică în Basarabia, urmând ca aceștia să informeze guvernul pe lângă care sunt acreditați și presa asupra situației grave din Moldova.
99. **1944 iunie 26, <București>**. Notă a Serviciului Special de Informații al Guvernului, cu referire la audiențele particulare solicitate de Argetoianu la Palat și la întrevederile avute de acesta cu ministrul Angliei, la Geneva.
100. **1944 iulie 1, <București>**. Notă informativă asupra relatărilor lui Prundeni (de la „Porunca Vremii“), despre nemulțumirea germanilor față de starea de lucruri din România și, în special, față de Guvernul Antonescu.
101. **1944 iulie 3, <București>**. Notă informativă asupra încercărilor partidelor politice din Opoziție de a realiza armistițiul cu Aliații.
102. **1944 iulie 4, <București>**. Notă informativă ce rezumă opinia lui Iuliu Maniu asupra alegerii momentului răsturnării Guvernului și restabilirii relațiilor cu Aliații.
103. **1944 iulie 4, <București>**. Notă informativă ce denotă interesul Palatului față de unii oameni politici fără partide (sau cu grupuri mici în jurul lor), pe care-i contactează generalul Sănătescu pentru a intra în scena politică, după căderea Guvernului Antonescu.
104. **1944 iulie 4 – 5, <București>**. Raport asupra discuției dintre Miron (<C. Agiu>) și Măcin (<Lucrețiu Pătrășcanu>) în care au fost abordate și condițiile de armistițiu cu Puterile Aliate.
105. **1944 iulie 6, <București>**. Notă asupra recentei întrevederi Iuliu Maniu-Dinu Brătianu, cu privire la starea de spirit din Guvern (neadoptarea de către acesta a unei soluții definitive în problema armistițiului ar putea constitui un prilej ca mareșalul Antonescu să fie determinat să accepte varianta opoziției).
106. **1944 iulie 7, <București>**. Notă cu privire la știri culese de Opoziție asupra unei eventuale retrageri a germanilor din România, ceea ce ar modifica radical datele problemei armistițiului).
107. **1944 iulie 7, Madrid**. Comunicare a ministrului României în Spania, Nicolae Gh. Dimitrescu, asupra poziției guvernelor Aliate în legătură cu

- avertismentele (și invitația) acestora adresate românilor de a se hotărî, până nu va fi prea târziu, să înceapă la Cairo negocieri pentru armistițiu.
108. **1944 iulie 8, <București>**. Notă conținând informații despre faptul că Partidul Comunist vrea să aibă inițiativa în cadrul blocului democratic, acționând în rândul muncitorimii, pe care o agită folosind nemulțumirile colective.
109. **1944 iulie 8, <București>**. Notă cu informații asupra hotărârii regelui de a nu părăsi țara în nici un chip, pentru a apăra tronul în fața ocupației rusești.
110. **1944 iulie 11, <București>**. Notă informativă asupra unor știri răspândite în anturajul lui Iuliu Maniu, potrivit cărora acesta ar accepta oferta de armistițiu a lui Molotov, pe care, în condițiile ocupării României, rușii nu ar mai respecta-o.
111. **1944 iulie 14, <București>**. Scrisoare din partea C.C. al P.C.R., (concepută de Lucrețiu Pătrășcanu), adresată lui Dinu Brătianu, președintele Partidului Național-Liberal, cu referiri la redactarea unei declarații comune.
112. **1944 iulie 14, <București>**. Notă cu informații despre un raport al lui Constantinescu-Iași, destinat străinătății, asupra structurii și activității Blocului Democrat și a rolului ce trebuie jucat de Partidul Comunist în Opoziția politică.
113. **1944 iulie 14, <București>**. Notă informativă privind interesul crescând manifestat de rege față de viața politică, în general, și activitatea Opoziției, în special.
114. **1944 iulie 14, <București>**. Notă informativă asupra părerii lui George Brătianu despre activitatea politică a generalului Sănătescu, care ar acționa în numele regelui.
115. **1944 iulie 19, <București>**. Notă cu informații culese din mediile liberale, asupra opiniei lui George Brătianu, potrivit căreia partidele politice nu trebuie să recunoască nici o cerință a Moscovei ce ar putea afecta integritatea și suveranitatea României.
116. **1944 iulie 19, <București>**. Notă conținând informații despre o presu-pusă garantare, din partea anglo-americanilor, a datoriilor de război ale României, pentru a se evita o ocupație rusească îndelungată în România.
117. **1944 iulie 25, <București>**. Notă despre o probabilă scrisoare primită de regele Mihai I de la vărul său, Petru al Iugoslaviei, în care acesta din urmă îl apreciază pentru înțelepciunea pe care o manifestă în situația în care se află țara sa.
118. **1944 iulie 29, Geneva**. Scrisoare adresată lui Iuliu Maniu de către Grigore Gafencu, prin care îl pune la curent, ca lider al Opoziției, cu disponibilitatea rușilor de a trata cu partidele politice din România, în Rusia, condițiile unui armistițiu, în baza unor demersuri inițiate de Molotov.
119. **1944 august 2, <București>**. Notă informativă asupra discuțiilor ce se purtau în redacția ziarului „Curentul”, referitor la formarea Guvernului cu o echipă de guvernanți militari, condusă de general Sănătescu, având opțiunea și încrederea Coroanei.

120. **1944 august 3, <București>**. Scrisoarea lui Măcin <Lucrețiu Pătrașcu> către Dan <C. Pârvulescu>, în care acesta își exprimă unele puncte de vedere cu privire la propaganda și agitația necesare în scopul legalizării P.C.R., exploatându-se atitudinea partidului în chestiunea războiului.
121. **1944 august 4, <București>**. Notă informativă asupra semnificației ruperii relațiilor turco-germane, pentru România.
122. **1944 august 4, <București>**. Notă informativă asupra decarațiilor făcute de Iuliu Maniu într-un grup de prieteni, referitoare la modul de ieșire a României din război, printr-un nou Guvern (formula tip generalul Sănătescu fiind și ea la ordinea zilei), care să încheie armistițiul cu rușii.
123. **1944 august 5, <Stockholm>**. Mesajul trimis de ministrul român în Suedia, Frederic C. Nanu, cu privire la alternativele ieșirii României din război, convenabile Moscovei, în primul rând, și Aliaților, în general.
124. **1944 august 6, <Stockholm>**. Comunicare a ministrului român în Suedia, Frederic C. Nanu, adresată Vicepreședintelui Consiliului de Miniștri, Mihai Antonescu, asupra tratatelor unilaterale ruso-germane și a situației României în aceste împrejurări dramatice.
125. **1944 august 6, Berna**. Telegramă de la Legația română din Berna, semnată Pella, conținând pasaje din expozeul lui Churchill, privitoare la România și Bulgaria, în relație directă și concretă cu Moscova.
126. **1944 august 10, <București>**. Notă informativă asupra opiniei cercurilor Opoziției privind semnificația plecării generalului Sănătescu la Ankara.
127. **1944 august 12, Stockholm**. Comunicarea confidențială a lui Frederic C. Nanu, în care se plânge de faptul că, din motive neînțelese de el, colegul său de Legație, Caranfil, îl substituie în misiunea sa, contactând pe ministrul U.R.S.S. în Suedia în probleme privind relațiile externe ale Guvernului român.
128. **1944 august 22, <București>**. Scrisoarea lui Mihai Antonescu către Legația României din Ankara, cu referiri la situația frontului din Răsărit, presupusa configurație a Balcanilor în cazul că anglo-americanii nu vor debarca și la poziția Guvernului român, în stare de criză politică internă.
129. **1944 august 23, <București>**. Proclamația regelui Mihai I către țară, prin care arată considerentele ce l-au determinat să decidă ieșirea României din alianța cu puterile Axei, exprimându-și convingerea că, procedând cel mai bine, poporul îl va urma spre restabilirea suveranității țării.
130. **1944 august 23, București**. Declarația noului Guvern al României cu privire la obiectivele politicii interne și externe a țării.
131. **1944 august 24, <București>**. Comunicat al Guvernului către țară, prin care acesta ordona – invocându-se comportamentul neloyal al armatei germane – ca trupele române să înceapă lupta contra fostului aliat.

132. **1944 august 24, <București>**. Comunicarea făcută de Gr. Niculescu-Buzești, noul ministru al afacerilor externe, Legației române din Turcia, din ordinul regelui, asupra demiterii Guvernului Antonescu.
133. **1944 august 24, <București>**. Comunicarea lui Gr. Niculescu-Buzești, noul ministru al afacerilor externe, către emisarii români la Cairo, prin care sunt anunțați că Guvernul României le dă puteri depline spre a semna imediat armistițiul cu Puterile Aliate.
134. **1944 august 24**. Buletin de știri al postului de radio american din Europa, referitor la semnificația ieșirii României din război, formarea noului Guvern și la cele spuse la 2 august de către Churchill în Camera Comunelor, despre generozitatea condițiilor de armistițiu puse de ruși românilor.
135. **1944 august 24**. Buletin de știri al Agenției „Reuter“, cu privire la consecințele capitulării militare a României pentru deznodământul războiului cu Germania și la ambiguitatea regimului postbelic rezervat României.
136. **1944 august 24**. Buletin de știri cu comentarii ale postului de radio „Londra“, privind semnificația militară a ieșirii României din război și formarea de către germani a unui guvern marionetă pentru continuarea luptei împotriva bolșevismului.
137. **1944 august 24**. Proclamația Guvernului național român, transmisă la postul de radio „Dunărea“, în care se califică actul de la 23 august drept o trădare din partea regelui, care a aruncat țara în mâinile bolșevismului, în baza promisiunilor și garanțiilor vagi ale anglo-americanilor.
138. **1944 august 24**. Apel difuzat de postul de radio „România liberă“, în care, salutându-se încetarea ostilităților militare cu sovieticii, sunt chemate, poporul și armata, la luptă pentru izgonirea nemților din România și pentru strângerea relațiilor de prietenie cu Rusia.
139. **1944 august 25, <Stockholm>**. Raport al diplomatului N.M. Djuvara, privind instrucțiunile verbale primite de la vicepreședintele Consiliului de Miniștri, Mihai Antonescu, în seara zilei de 22 august, prin care ministrul Frederic C. Nanu este îndemnat să reia negocierile în vederea semnării armistițiului cu Aliații.
140. **1944 august 25**. Comunicat al postului de radio „Moscova“, conținând declarația Comisariatului Sovietic al Afacerilor Străine cu privire la România, în care se reia declarația din aprilie, prin care Uniunea Sovietică promitea că nu va pretinde nici un teritoriu românesc și nu va schimba ordinea socială existentă.
141. **1944 august 25, <Londra>**. Comentariu al Agenției A.F.I. din Londra, prin care se exprimă îndoiala cercurilor politice londoneze față de promisiunile sovieticilor de a nu îngreuna condițiile de armistițiu cu România.
142. **1944 august 26, <Berlin>**. Comunicare din Berlin a Agenției „Transocean“, asupra modului de receptare, de către Guvernul german, a evenimentelor din România, susținute îndelung de anglo-americieni, în urma cărora comportamentul armatei române, după dispariția mareșalului Antonescu, variază de la situație la situație.

143. **1944 august 27, <București>**. Comunicare a ministrului afacerilor externe Gr. Niculescu-Buzești, făcută Legației române din Ankara, pentru a transmite ambasadurilor Angliei și Statelor Unite rugămintea noului Guvern de a fi sprijinit cu trupe aeropurtate și de a susține cererea României de recunoaștere a calității de țară aliată.
144. **1944 august 27, <Moscova>**. Comunicate ale postului de radio „Moscova“, asupra situației politice și militare din România, controlate de regele Mihai I și de șeful Guvernului, generalul Sănătescu, care urmează să semneze armistițiul cu Aliații, conform condițiilor formulate de Moscova, în aprilie.
145. **1944 august 27, <Ankara>**. Comunicare a ministrului român în Turcia, Alexandru G. Cretzianu, privind începerea urgentă a tratativilor de armistițiu la Moscova, în baza condițiilor din aprilie și a celor trei puncte stabilite ulterior.
146. **1944 august 28, <București>**. Manifestul Blocului Național Democrat, publicat de ziarul „Libertatea“, semnat de Iuliu Maniu, C.I.C. Brătianu, Lucrețiu Pătrășcanu și C. Titel Petrescu, prin care aceștia cheamă țara la luptă împotriva trupelor germane și se declară sprijinitori ai Guvernului.
147. **1944 august 28, <București>**. Apel al C.C. al P.C.R., prin care sunt chemate masele populare la luptă generală pentru alungarea armatelor germane din țară și zdrobirea colaboratorilor lor interni – legionarii.
148. **1944 august 28, <București>**. Comunicare a lui Gr. Niculescu-Buzești, ministrul afacerilor externe, către Legația română din Ankara, conținând recomandările noului Guvern asupra modalităților de purtare a tratativilor de la Moscova, în scopul încheierii armistițiului, în condițiile luptei armatei române alături de Aliați, împotriva Germaniei.
149. **1944 august 28, <București>**. Telegrama lui Gr. Niculescu-Buzești, ministrul afacerilor externe, către Legația română din Ankara, conținând indicații de ultimă oră asupra considerentelor noului Guvern privind contextul desfășurării convorbirilor de armistițiu de la Moscova.
150. **1944 august 30, Ankara**. Telegrama ministrului român în Turcia, Alexandru G. Cretzianu, privind convorbirea sa cu ambasadorul sovietic la Ankara asupra relațiilor dintre armata română și trupele sovietice aflate pe teritoriul românesc.
151. **1944 august 31, <București>**. Comunicarea lui Gr. Niculescu-Buzești, ministrul afacerilor externe, către Legația română din Ankara, cu rugămintea de a transmite ambasadurilor britanic și american îngrijorarea Guvernului român față de tergiversarea încheierii armistițiului între Aliați și România.
152. **1944 august 31, Ankara**. Comunicarea lui Alexandru G. Cretzianu, ambasadorul român în Turcia, privind comportarea colonelului Teodorescu, atașat militar, partizană mareșalului Antonescu și ostilă noului Guvern.
153. **1944 <august, București>**. Conceptul „Declarației Comitetului Central al Partidului Comunist din România“, pregătită a fi făcută publică imediat după realizarea planului de înlăturare a mareșalului Antonescu de la conducerea armatei și a statului.

154. **1944 septembrie 1, <București>**. Comunicare a ministrului afacerilor externe, Gr. Niculescu-Buzești, către Legația română din Ankara, cu privire la regimul de ocupație instituit de armata sovietică în România.
155. **1944 septembrie 1, Ankara**. Telegramă a Legației române la Ankara, semnată de Alexandru G. Cretzianu, asupra demersurilor sale pe lângă ambasadorii Angliei și Statelor Unite ca României să i se atribuie statutul de aliat, în baza contribuției militare ce-o va aduce pe frontul de vest.
156. **1944 septembrie 3, <București>**. Comunicare către Legația română din Ankara, semnată de ministrul afacerilor externe, Gr. Niculescu-Buzești, prin care continuă să semnaleze, cu rugămintea de a fi transmise ambasadorului U.R.S.S., abuzurile săvârșite de generalii sovietici în România.
157. **1944 septembrie 3, Moscova**. Notă a delegației române pentru încheierea armistițiului, semnată de Lucrețiu Pătrășcanu, prin care solicită informații asupra situației interne și militare a României, ce pot fi folosite la tratative.
158. **1944 septembrie 4, București**. Comunicare a ministrului afacerilor externe, Gr. Niculescu-Buzești, pentru Legația română din Ankara, în scopul aducerii la cunoștința ambasadorilor Angliei și Statelor Unite a faptului că armata română are nevoie de echipament și armament, în lupta împotriva armatelor germană și ungară, armata sovietică nedispunând, ba, dimpotrivă, ea pretinzând acestea de la români.
159. **1944 septembrie 4, București**. Telegramă trimisă de Gr. Niculescu-Buzești, ministrul afacerilor externe, delegației române de la Moscova, asupra comportării trupelor sovietice ca o armată în operațiune.
160. **1944 septembrie 4, București**. Comunicare a ministrului afacerilor externe, Gr. Niculescu-Buzești, către delegația română de la Moscova, prin care o informează asupra unui apropiat schimb de prizonieri români și germani.
161. **1944 septembrie 4, București**. Comunicare detaliată, făcută de ministrul de externe, Gr. Niculescu-Buzești, delegației române la Moscova, asupra abuzurilor armatei sovietice, care acționează în regim de ocupație.
162. **1944 septembrie 4, Ankara**. Comunicare telegrafică a ambasadorului Alexandru G. Cretzianu, conținând mesajul lui Carol II către fiul său, regele Mihai I, prin care îl felicită pentru eliberarea națiunii și își oferă serviciile.
163. **1944 septembrie 4, Moscova**. Comunicare telegrafică a delegației române la Moscova, semnată Pătrășcanu, asupra vizitelor de curtoazie făcute ambasadelor americană și engleză și a pregătirii tratativelor.
164. **1944 septembrie 5, București**. Telegramă trimisă de Gr. Niculescu-Buzești, ministrul afacerilor externe, și semnată de generalul Sănătescu, delegației române la Moscova, insistând pentru grăbirea semnării armistițiului, orice întârziere fiind defavorabilă intereselor țării.
165. **1944 septembrie 5, București**. Comunicare făcută de Gr. Niculescu-Buzești, ministrul afacerilor externe, delegației române la Moscova, prin

- care îi cere să protesteze înaintea Aliatilor față de abuzurile armatei sovietice în problema prizonierilor de război.
166. **1944 septembrie 5, București.** Comunicare către delegația română la Moscova, făcută de ministrul afacerilor externe, Gr. Niculescu-Buzești, referitoare la abuzurile armatei sovietice față de flota română, contrar angajamentelor conținute de declarația lui Molotov, din 25 august.
167. **1944 septembrie 5, <București>.** Telegramă semnată de Gr. Niculescu-Buzești, ministrul afacerilor externe, către Legația română din Ankara, prin care comunică cele transmise de Lucrețiu Pătrășcanu de la Moscova, în legătură cu motivul întârzierii semnării armistițiului.
168. **1944 septembrie 6, București.** Telegramă semnată de Gr. Niculescu-Buzești, ministrul afacerilor externe, către delegația română la Moscova, prin care cere să se atragă atenția asupra situației militare din Transilvania.
169. **1944 septembrie 6, București.** Comunicare telegrafică a ministrului de externe, Gr. Niculescu-Buzești, către delegația română la Moscova, în legătură cu solicitarea Guvernului german de a transfera imediat întregul grup etnic german din România în Germania.
170. **1944 septembrie 7, <București>.** Comunicare a ministrului afacerilor externe, Gr. Niculescu-Buzești, către Legația română din Ankara, prin care revine asupra telegramei din ziua de 3 septembrie, referitoare la abuzurile autorităților militare sovietice din România.
171. **1944 septembrie 7, Moscova.** Comunicare telegrafică a delegației române la Moscova, semnată de Lucrețiu Pătrășcanu, cu referire la sugestia ambasadorilor englez și american, făcută României, de a rupe relațiile cu Japonia.
172. **1944 setembrie 7, Moscova.** Comunicare telegrafică a delegației române la Moscova, în legătură cu insistențele acesteia de a începe odată tratativele pentru armistițiu.
173. **1944 septembrie 7, Moscova.** Telegramă transmisă de ministrul de externe, Gr. Niculescu-Buzești, delegației române la Moscova, în legătură cu situația limită a prizonierilor de război germani din România, revendicați de sovietici, dar și a prizonierilor români aflați în Germania.
174. **1944 septembrie 8, București.** Notă a lui Gr. Niculescu-Buzești, ministrul afacerilor externe, către delegația română la Moscova, prin care semnaleză gravele perturbații provocate de pătrunderea emisiunii monetare sovietice în România.
175. **1944 septembrie 8, București.** Comunicare de la Legația română la Ankara, despre interesul Agenției „Associated Press” privind un interviu cu regele Mihai I, despre intenția Moscovei privind Bulgaria și despre hotărârea mareșalului Antonescu de a cere armistițiu Sovietelor și graba regelui și a Blocului democratic de a precipita evenimentele.
176. **1944 septembrie 8, Moscova.** Comunicarea delegației române la Moscova în legătură cu pregătirile în vederea începerii tratativelor de armistițiu.
177. **1944 septembrie 8, Ankara.** Notă a ambasadorului Alexandru G. Crețianu asupra comportării colonelului Teodorescu, atașat militar.

178. **1944 septembrie 8, Ankara.** Comunicare telegrafică semnată de ambasadorul Alexandru G. Cretzianu, asupra atitudinii Statelor Unite față de ajutorul în armament și echipament solicitat și a încrederii, exprimate de Washington, în loialitatea Moscovei față de România.
179. **1944 septembrie 10, București.** Telegramă semnată de Gr. Niculescu-Buzești, ministrul afacerilor externe, către delegația română la Moscova, în legătură cu abuzurile autorităților militare sovietice față de unii diplomați și funcționari români.
180. **1944 septembrie 11, Moscova.** Comunicare a delegației române la Moscova, asupra rezumatului prevederilor preliminare ale armistițiului, ca și asupra discuțiilor purtate între reprezentanții României și cei ai Aliaților.
181. **1944 septembrie 11, Moscova.** Stenograma ședințelor de încheiere a armistițiului între Puterile Aliate și România.
182. **1944 septembrie 12.** Textul Convenției de armistițiu între Guvernul român, pe de o parte, și Guvernele Uniunii Sovietice, Regatului Unit și Statelor Unite ale Americii, pe de altă parte, și Anexa cu prevederile de aplicare, semnate la Moscova, în 12 septembrie 1944.
183. **1944 septembrie 13.** Buletin al postului de radio „România liberă“, comentând asupra condițiilor de armistițiu, pline de generozitate, oferite de Moscova României, Rusia nefiindu-ne niciodată un dușman.
184. **1944 septembrie 14, <Londra>.** Comunicări radio ale Agenției „Reuter“ privind comentariile ziarului „Daily Telegraph“ asupra armistițiului (care nu putea, într-un fel, să nu pedepsească România pentru alianța cu Germania), fiind exprimată speranța că suveranitatea țării va fi respectată de Moscova.

List of documents

1. **1942 November 6, Lisbon.** Note of the Romanian Legation in Portugal, signed by Victor Cadere, Romanian Minister in Lisbon, concerning the position of the United Nations towards the Soviet policy of influence and expansion over Romania and Bulgaria, in conditions of the military campaign which should follow.
2. **1942 November 10 <Bucharest>.** Informative note on a secret meeting concerning the situation on the Russian front, the state of the Romanian army and the need to retreat, during the winter, the Romanian army from the front.
3. **1942 November 16, <Bucharest>.** Note of the Intelligence Service of the Government, on the attitude of the National Peasant and the National Liberal Parties towards the Allied Powers, concerning the withdrawal of Romania from the war.
4. **1942 November 17, <Bucharest>.** Informative note on the discussions that took place in the Swiss Legation, concerning the attitude of the National Peasant Party towards the Eastern front and the image of Romania in Western Europe, as participant in the war.
5. **1943 January 30, <Bucharest>.** Note of the Intelligence Service of the Government concerning the presumed reasons of the absence of Stalin from meeting with Churchill and Roosevelt, in Casablanca, one of his reasons was not opening a new front in the Balkans.
6. **1943 February 18, Lisbon.** Telegram of the Romanian Minister in Portugal, Victor Cadere, on the commentaries of the English papers concerning the eventuality of a visit of Marshal Antonescu in Turkey, as defense reaction in the Allies camp towards the evolution of the war.
7. **1943 March 3, <Bucharest>.** Informative note on the discussions of the National Peasant and National Liberal Parties concerning the visit of Marshal Antonescu in Berlin and his intention to institute a general mobilization to support the Eastern front.
8. **1943 March 8, <Bucharest>.** Informative note on the commentaries of diplomatic and military German staff, of the National Peasants and National Liberals leaders concerning the discussion of the writer Al. Brătescu-Voinesti with Marshal Antonescu about the situation of the military operations and the position of Romania towards the war.
9. **1943 March 16, Bern.** Telegram of Nicolae Em. Lahovary, Romanian Minister in Bern, to the Prime-Minister, concerning the opinion of the Apostolic Nuncio (Rome) and of the leaders of Finland referring to the

situation of the small and middle sized countries if England surrounds their fate to Russian interests.

10. **1943 April 5, <Bucharest>**. Informative bulletin concerning the activity of the Opposition parties in order to contact the Anglo-American representatives, without embarrassing the Government, to negotiate a honorable retreat of Romania from the war.
11. **1943 April 12, <Bucharest>**. Informative note concerning the ambiguous position of Mihai Antonescu in the external relations; the Germans, irritated by his position, may condition the nomination of the Prime-Minister.
12. **1943 April 16, Bern**. Deciphered telegram, signed Lahovary, which calls the attention of the Government to the consequences of the visit of Marshal Antonescu in Germany and of its echo in Swiss and West European public opinion.
13. **1943 April 29, <Bucharest>**. Informative note on the position of Marshal Antonescu (in his relations with the National Peasant Party) towards the arming and the organisation of the Romanian Army with the aid of Germany.
14. **1943 April 30, <Bucharest>**. Note of the Intelligence Service concerning the discussions of the Opposition representatives on the ability of Marshal Antonescu in his talks with the Germans for the reorganisation of the Romanian army, the Marshal's position being in conflict with the Anglophile position of the Opposition parties.
15. **1943 April 30, Lisbon**. Telegram of the Romanian Minister in Portugal, Victor Cadere, which informs that according to the English papers, the Minister Antonescu will part the first with the Axe, followed by Hungary and Czechoslovakia.
16. **1943 May 3, Lisbon**. Telegram of the Romanian Minister in Portugal, Victor Cadere, which informs about the remarks of the English papers (from an Istanbul source) concerning the organisation in Romania of an antigerman and pro anglo-american movement.
17. **1943 May 4, <Bucharest>**. Informative note concerning the disagreements between the National Peasant Party leaders, about the revival by Marshal Antonescu of the Romanian-German relations.
18. **1943 May 6, Lisbon**. Telegram of the Romanian Minister in Portugal, Victor Cadere, which informs about the remarks of the press concerning the dissatisfaction of Marshal Antonescu with the increase of the German troops in Romania and with Hitler's declarations about the intention of England to abandon to Russia the Balkanic countries, no matter the result of the war.
19. **1943 June 10, <Bucharest>**. Informative note on the position of Maniu group concerning the new direction of the Romanian foreign policy.
20. **1943 June 18, <Bucharest>**. Informative note on the remarks of the Voice of America radio concerning the intention of Romania to stop military actions against Allies, the capitulation must be total and unconditional.

21. **1943 June 23, Bucharest.** Note on the discussion between Mihai Antonescu, vice president of the Romanian Council of Ministers and Manfred von Killinger, German Minister in Bucharest, of June 23, concerning the support of the rumours about the intention of Romania to offer the Allies a general peace, in conditions of not occupying the Balkans.
22. **1943 July 7, Lisbon.** Telegram signed by the Romanian Minister in Portugal, Victor Cadere, which informs about press remarks from Turkey, concerning the intention of Marshal Antonescu to put end to the war by an agreement with the Allies in order to save the Romanian Army.
23. **1943 July 10, Lisbon.** Telegram of Victor Cadere, Romanian Minister in Portugal, which informs about the press remarks concerning the visit of Marshal von Mannstein to Bucharest (the object of his visit was to call Antonescu's attention to continue the war with increased forces).
24. **1943 July 20, <Bucharest>.** Note of the Intelligence Service on the discussions of the National Peasant and National Liberal leaders about the new attitude of the Anglo-Americans and about the need to clear up the relations of Romania with the Soviet Union.
25. **1943 August 30, <Bucharest>.** Informative note on the Conference of Quebec and the problems discussed there: the new definition of the concept of „unconditional surrender“ applied to Italy, opening of a second front in Europe and the interests of Russia in Europe after the German defeat.
26. **1943 September 26, Bern.** Top secret telegram which contains remarks of the Russian emissaries from Switzerland concerning the maximum and the minimum claims of Moscow towards Romania.
27. **1943 September 28, Lisbon.** Telegram of Romanian Minister in Portugal, Victor Cadere, concerning the Anglo-American relations with the Soviet Union, namely the disagreements on the opening of the second front in Europe and the configuration of the peace.
28. **1943 October 2, Stockholm.** Telegram of Romanian Minister in Sweden, Nanu, concerning his meeting with a certain Avakumovici, who said to him that Romania has got to come to an agreement with Moscow.
29. **1943 October 2, Madrid.** Telegram of the Romanian Legation in Spain, concerning the older intentions of expansion of the Soviets in the Balkans.
30. **1943 October 6, <Bucharest>.** Note of the Intelligence Service of the Government concerning the article „Hungary develops“, signed by the Swiss journalist René Payot, concerning the Hungarian policy in order to retire from war in an advantageous position confront to other states satellites of Axis and the position of the National Peasant Party towards the belligerent statute of Romania.
31. **1943 October 16, Stockholm.** Telegram of Romanian Minister in Sweden, Frederic C. Nanu, concerning his informations about the full power that Anglo-Americans gave the Russians towards Romania.
32. **1943 October 18, <Bucharest>.** Informative note addressed to the Government, concerning the position of the Anglo-Americans towards

- the Russian territorial claims and their pretention to become a member of the Mediteranean Commission, such as presented in the Swiss papers.
33. **1943 October 22, Lisbon.** Telegram of the Romanian Minister in Portugal, Victor Cadere, about the remarks of the Turkish papers concerning the possible come out of the war of Romania and Hungary, at the risk of loosing some territories.
 34. **1943 October 27, Lisbon** Note of Victor Cadere, the Romanian Minister in Portugal, about the rumors spread by German agents concerning the German-Allies negotiations.
 35. **1943 October 29, <Bucharest>.** Note of the Intelligence Service of the Government on the remarks made in the Soviet papers concerning the Soviet Union frontiers after the end of the war.
 36. **1943 October 29, Madrid.** Confidential note of the Secretary of Romanian Legation in Madrid, Scarlat Grigoriu, informing the Government about the remarks of the American Minister in Spain, concerning the attitude of the United States towards the Soviet Union's claims which included Romania too.
 37. **1943 October 30, Madrid.** Telegram of the Romanian Legation in Spain concerning the remarks of some West European circles about the fear of the setting up of the Bolshevist regime.
 38. **1943 November 5, Madrid.** Note of the Romanian Legation in Spain, concerning the remarks of the diplomatic allied circles and the Axis's circles on the Allied Conference in Moscow.
 39. **1943 November 6, Madrid.** Note of the Romanian Legation in Spain on the problems discussed in the sixth day of the Allied Conference in Moscow concerning a possible Soviet-German armistice and the Western frontiers of Russia after war.
 40. **1943 November 15, Bern.** Informative note on the Swiss mass-media opinions concerning the negotiations with Moscow and the possible meeting of Stalin-Churchill-Roosevelt, the territorial claims of the Soviet Union and the evolution of the war.
 41. **1943 November 27, <Bucharest>.** Informative note on the subject of the territorial claims of the Soviet Union towards Romania, discussed at the Conference in Moscow.
 42. **1943 December 17, Lisbon.** Note of the Romanian Legation in Portugal on the remarks of the Allied representatives in Lisbon about the opinions of the German and Italian agents concerning the Soviet-German peace and its consequences in the Balkans.
 43. **1943 December 29, <Bucharest>.** Informative note on the attitude of Iuliu Maniu and Dinu Bratianu towards the position of Romania in the event of an Allied offensive in the Balkans and the legal obligations of the Government in such a situation.
 44. **1944 January 1, <Bucharest>.** Informative note on presumed negotiations on the chance of an eventual German-Russian armistice, wanted by the German military circles.

45. **1944 January 4, Stockholm.** Informative note, signed by Gheorghe Barbul, Secretary of the Romanian Legation in Sweden, on the Soviet-Romanian negotiations for a separate peace, Moscow trying to impose her conditions; the text of the discussion between the Romanian Minister, Nanu, and his Soviet counterpart, Semenov.
46. **1944 January 4, Stockholm.** Note on the meeting between the Romanian Minister in Sweden, Frederic C. Nanu, and his Soviet counterpart, Semenov.
47. **1944 January 24, Stockholm.** Letter of the Romanian Minister in Sweden, F. C. Nanu, which introduces a copy of a Memorandum of the Romanian Committee from London in order to inform the English authorities about the attitude of Romania about coming out of the war; Marshal Antonescu's resolution in which he disagrees with the Memorandum's conclusions.
48. **1944 January 24, Stockholm.** Report of the Romanian Minister in Stockholm, F. C. Nanu, on the problem of the Romania's coming out of war.
49. **1944 February 8, <Stockholm>.** Note on the position of the Anglo-American powers towards the Romania's coming out of war.
50. **1944 February, Moscow.** Letter of the British Minister in Moscow, Archibald Clark Kerr, to V. G. Dekanosov, People's Commissary for Foreign Affairs, regarding a proposed military coup d'état in Romania aimed at overthrowing the Antonescu regime in the name of the King.
51. **1944 February, Bucharest.** Informative note on the possible discussions Ion Antonescu – Iuliu Maniu about the diplomatic and military situation of Romania, in order to get out of the war.
52. **1944 February 28, Barcelona.** Informative note of the Romanian Legation in Spain regarding the opinions of the American and English diplomatic circles about the Russian territorial claims after the war.
53. **1944 March 1, <Stockholm>.** Political Memorandum addressed by the Press Reading Bureau from Stockholm to the Political Intelligence Department in London, on the opposition parties in Romania and their relations to the Antonescu régime.
54. **1944 March 2.** Letter of col. Corves to G. L. Clutton (Foreign Office), concerning the negotiations of the Allies with Romania, and a attached note containing the proposals for the general cover plan for the Mediterranean theatre and the Allies intentions in regard to the Balkans.
55. **1944 March 3, <Stockholm>.** Political Memorandum from the Press Reading Bureau in Stockholm to the Political Intelligence Department in London on the activities of the extremist opposition parties in Romanian, especially the Romanian Communist Party and the Iron Guard.
56. **1944 March 9.** Memorandum handed by a Romanian diplomat to the Soviet and Czech Ambassadors in Washington on the advisability of opening immediately talks between representatives of the U.S.S.R. and the Romanian democrats in order to discuss the terms of the armistice.

57. **1944 March 14, <Bucharest>**. Telegram sent by Mihai Antonescu to the Romanian Legation in Ankara regarding the Reuter news about the Prince Stirbey's mission in Middle East.
58. **1944 March 15, Ankara**. Informative note of Romanian Minister in Ankara, Alexandru G. Cretzianu, regarding the American and English press comments about the Prince Stirbey's mission in the Middle East.
59. **1944 March 16, 17, 19, 20. <Cairo>**. Minutes of Meetings in Cairo between Colonel T.S. Masterson, the Allied Commandment's representative, and Prince Stirbey about the Romanian proposals for the Romanian surrender.
60. **1944 March 7, Ankara**. Telegram of the Romanian Minister in Ankara, Cretzianu, regarding the Turkish press comments about the Prince Stirbey's mission in Cairo.
61. **1944 March 21**. Letter of C.E. Steel to P. Howard with two annexes: the copy of the record of conversation of Prince Stirbey with the Allied representatives in Cairo and a personal statement of Prince Stirbey.
62. **1944 March 23, Ankara**. Telegram of Romanian Minister in Ankara, Alexandru G. Cretzianu, containing the communications made by the Allied Commandor in Chief in Mediterranean Sea, general Wilson, in Cairo, about the unconditional surrender of Romania to the Allies.
63. **1944 March 23. Lisbon**. Telegram of the Romanian Legation in Portugal, regarding the press comments about the Romanian surrender.
64. **1944 March 26, Moscow**. Telegram of the British Minister in Moscow, A. Clark Kerr, to the Foreign Office, regarding the Russian proposals for the surrender of the Romanian army in the Russian territory.
65. **1944 March 29, <Bucharest>**. Informative note about the intention of the Romanian opposition Parties to bring back the King to the political life, with lower prerogatives in order to diminish the part of the leader of the state.
66. **1944 March 31, <Bucharest>**. Note of the Intelligence Service of the Government regarding the intention of the Opposition Parties to demand after the King's return in Bucharest, the surrender of Romania.
67. **1944 April 1**. Telegram addressed to the British Prime Minister regarding the joint Allied representation at the Romanian surrender.
68. **1944 April 3**. Official statement of Russian Commissary for Foreign Affairs, Molotov, transmitted by Radio Moscow in the evening of April 2, regarding the reestablishment de facto of the Russian frontiers with Romania on the Pruth, as they were in 1940.
69. **1944 April 3, <Bucharest>**. Informative note on a rumor about a meeting between the King and Mihai Antonescu.
70. **1944 April 3, <Bucharest>**. Informative note on the disagreements between Mihai Antonescu and Marshal Antonescu and between the King and the Marshal regarding the attitude of Romania towards the Allies.
71. **1944 April 7, Ankara**. Note of Prince Stirbey addressed to Marshal Antonescu, handed by Cretzianu, regarding the opinion of the Soviet Government that the Romanian troops must surrender to the Russians, in order to obtain a co-belligerent status.

72. **1944 April 11, Stockholm.** Note of Frederic C. Nanu, Romanian Minister in Sweden, regarding the intention of Moscow to negotiate the armistice terms both with Marshal Antonescu's Government and a Government of the Opposition.
73. **1944 April 12, Stockholm.** Note containing the minimal Russian armistice terms proposed to Bucharest.
74. **1944 April 12, Stockholm.** Minute of a meeting between the Romanian Minister in Sweden, F. C. Nanu, and the Soviet Minister, Mrs. Kollontai; they discussed the conditions of a separate peace between the Soviet Union and Romania.
75. **1944 April 23, Madrid.** Telegram containing Nicolae Dimitrescu's opinions towards Molotov's statements regarding Romania.
76. **1944 April 28, <Bucharest>.** Note of the Intelligence Service of the Romanian Government on the Swiss press comments about the sincerity and loyalty of the Molotov's statements, the Russian Commissary for Foreign Affairs.
77. **1944 April 28, Lisbon.** Informative note of the Romanian Minister in Lisbon, Victor Cadere, about the opinions of different diplomatic neutral circles regarding the status of Romania in the event of changing hostilities. Report on the opinions of the Allies towards Antonescu's Government; Moscow and her claims.
78. **1944 April 29, <Bucharest>.** Informative note about the so-called reestablishment of the Ukrainean frontiers with Romania and Poland, made in 1940.
79. **1944 May 1, Ankara.** Telegram of the Romanian Minister in Ankara, Alexandru Cretzianu, about the conditions imposed by Soviet Union to Romania and Bulgaria.
80. **1944 May 3, <Bucharest>** Note on the opportunity of convening a Crown Council by the King of Romania in order to surrender to the Allied Powers.
81. **1944 May 3, <Bucharest>.** Informative note on the mood of the population in Romania and the Government's attitude towards the Eastern front.
82. **1944 May 25, <Ankara>.** Informative note of the Romanian Legation in Spain (via Ankara), signed Davidescu, about comments of the English press concerning the project of the Soviet Union to transform the Balkans in a Soviet influence zone.
83. **1944 May 31, Stockholm.** Minute of the meeting between the Romanian Minister in Sweden, F. C. Nanu, and the Soviet Minister, Semenov; they discussed the conditions of the Romanian surrender.
84. **1944 May.** Note containing a common statement of the Government of Great Britain, United States and Soviet Union about the position towards war of the satellite countries – Romania, Bulgaria, Hungary and Finland.
85. **1944 June 3, Stockholm.** Note of the Romanian Minister in Sweden, Frederic C. Nanu, regarding the negotiations for the armistice terms imposed by the Soviet Union to Romania.

86. **1944 June 4, Stockholm.** Report of the Romanian Minister in Sweden, F.C.Nanu, about the negotiations for the armistice terms, containing some opinions of the Romanian Government.
87. **1944 June 7, <Bucharest>.** Note of the Intelligence Service of the Romanian Government about the disagreements between the King and Iuliu Maniu, concerning the Romanian foreign policy.
88. **1944 June 9, <Bucharest>.** Informative note about the intention of the Opposition Parties to constitute a Commission in order to form a Coalition.
89. **1944 June 9, <Bucharest>.** Note of the Intelligence Service of the Government on the statement of George Bratianu regarding the negotiations for the armistice in Cairo.
90. **1944 June 12, <Bucharest>.** Letter of the Romanian Communist Party addressed to some of the persons from the Royal circles containing the proposition for the immediate Romanian surrender at all risk.
91. **1944 June 12, Madrid.** Note addressed to the Prime Minister about the situation of Romania if she doesn't accept the armistice terms of the Allies.
92. **1944 June 13, <Bucharest>.** Informative note on the Iuliu Maniu's opinion about the political situation in case of a Russian attack or of an Anglo-American landing in the Balkans.
93. **1944 June 13, <Bucharest>.** Informative note about the opinion of George Bratianu about the Romanian relations with Germany and about the position of Marshal Antonescu in this problem.
94. **1944 June 16, <Bucharest>.** Informative note about the opinion of different members of the Opposition Parties in the Transylvania matter and in the eventuality of a change of Moscow's attitude towards Romania.
95. **1944 June 16, <Bucharest>.** Informative note of the attitude of different Opposition Parties towards the foreign policy of Romania.
96. **1944 June 22, <Bucharest>.** Note of the Intelligence Service of the Government about the hesitations of the Opposition Parties to form a democratic coalition and the decision of the Communist Party to act on its own.
97. **1944, June 22, <Bucharest>.** Informative note about the contribution of Iuliu Maniu and of all the Opposition Parties to stop, if necessary, the Soviet attack.
98. **1944 June 23, <Bucharest>.** Note signed by Mihai Antonescu in which he informs the Romanian Ministers in Stockholm, Ankara, Madrid and Lisbon about the truth of the Soviet occupation in Bessarabia.
99. **1944 June 26, <Bucharest>.** Note of the Intelligence Service of the Government on the audience asked by Argetoianu to the Royal Palace and his meeting with British Minister in Geneva.
100. **1944 July 1, <Bucharest>.** Informative note about the commentaries of the journalist Prundeni („Porunca Vremii“ paper) regarding the attitude of the Germans towards Antonescu's regime.

101. **1944 July 3, <Bucharest>**. Informative note about the efforts of the Opposition Parties to conclude the armistice in conformity with the Allies terms (the unconditional surrender).
102. **1944 July 4, <Bucharest>**. Informative note about the attitude of Iuliu Maniu concerning the overthrowing of Antonescu's Government before the Russians arrival in Bucharest.
103. **1944 July 4, <Bucharest>**. Informative note on some politicians contacted by Sănătescu to replace the former Antonescu's Government.
104. **1944 July 4 – 5, <Bucharest>**. Report on the meeting between Miron (C.Agiu) and Măcin (Lucrețiu Pătrășcanu); they discussed the Allied Powers' armistice terms.
105. **1944 July 6, <Bucharest>**. Minute on the meeting Iuliu Maniu – Dinu Brătianu; they discussed the final solution on the armistice.
106. **1944 July 7, <Bucharest>**. Informative note on the possible retreat of the German army and its result for the armistice terms.
107. **1944, July 7, Madrid**. Informative note of the Romanian Minister in Spain, Nicolae Gh. Dimitrescu, on the attitude of the Allied Governments towards the negotiations for the armistice in Cairo.
108. **1944 July 8, <Bucharest>**. Informative note on the attitude of the Romanian Communist Party towards the Opposition coalition.
109. **1944 July 8, <Bucharest>**. Informative note on the decision of the King not to leave the country in case of a Russian occupation.
110. **1944 July 11, <Bucharest>**. Informative note about the decision of Iuliu Maniu to accept the Russian armistice terms.
111. **1944 July 14, <Bucharest>**. Letter written by Lucrețiu Pătrășcanu in the name of the Central Committee of the Romanian Communist Party, addressed to Dinu Brătianu, leader of the National Liberal Party, about the monarchy and the Romanian surrender.
112. **1944 July 14, <Bucharest>**. Informative note on the report of Constantinescu-Iași about the composition and the activity of the Democratic Bloc and the activity of the Communist Party.
113. **1944 July 14, <Bucharest>**. Informative note on the attitude of the King towards the political life and the Opposition Parties activities.
114. **1944, July 14, <Bucharest>**. Informative note about the attitude of George Brătianu towards the activity of general Sănătescu.
115. **1944 July 19, <Bucharest>**. Informative note about the attitude of George Brătianu towards the Russian terms of the armistice.
116. **1944 July 19, <Bucharest>** Informative note about a possible guarantee of the Anglo-Americans in order to avoid a long term Russian occupation in Romania.
117. **1944 July 25, <Bucharest>**. Note about a letter received by King Mihai I from his cousin, Petru of Yugoslavia, in which the latter appreciates his cousin's policy.
118. **1944 July 29, <Geneva>**. Letter of Iuliu Maniu to Grigore Gafencu about the Russian armistice terms.

119. **1944 August 2, <Bucharest>**. Informative note on the discussions of the „Curentul“ journalists about the intention of general Sănătescu to form a military Government with the King's knowledge.
120. **1944 August 3, <Bucharest>**. Letter of Măcin (Lucrețiu Pătrășcanu) to Dan (C. Pârvulescu) about the propaganda in order to legalize the activity of the Romanian Communist Party.
121. **1944 August 4, <Bucharest>**. Informative note about the breaking off of the Turkish-Romanian relations.
122. **1944 August 4, <Bucharest>**. Informative note about the attitude of Iuliu Maniu towards the Romanian surrender and the solution of a Sănătescu military Government.
123. **1944 August 5, <Stockholm>**. Note of the Romanian Minister in Sweden, F. C. Nanu, about the negotiations concerning the Romanian surrender problem; the Allied terms of armistice.
124. **1944 August 6, <Stockholm>**. Note of the Romanian Minister in Sweden, F. C. Nanu, about the German-Russian negotiations.
125. **1944 August 5, Bern**. Note of the Romanian Legation in Bern, signed Pella, containing some passages (excerpts) of the Churchill exposé regarding Romania and Bulgaria and their relations with the Soviet Union.
126. **1944 August 10, <Bucharest>**. Informative note about the attitude of the Opposition circles towards the visit of general Sănătescu in Ankara and his part in the Romanian surrender.
127. **1944 August 12, Stockholm**. Confidential note of F.C.Nanu about his Legation colleague Caranfil, who discussed the foreign policy of the Romanian Government with the Russian Minister in Stockholm.
128. **1944 August 22, <Bucharest>**. Letter of Mihai Antonescu to the Romanian Legation in Ankara about the situation of the Eastern front, the possible changes in the Balkans and the attitude of the Romanian Government in the internal crisis.
129. **1944 August 23, <Bucharest>**. The King's Proclamation to the country in which he explains his reasons for arresting Marshal Antonescu and he hopes that people will join him in the fight for the Romania's sovereignty.
130. **1944 August 23, Bucharest**. The Declaration of the new Government regarding its internal and foreign policy.
131. **1944 August 24, <Bucharest>**. Official statement containing the Government's Proclamation to the country in order to begin the fight against her former ally, Germany.
132. **1944 August 24, <Bucharest>**. Note of Gr. Niculescu-Buzești, the new Minister for Foreign Affairs, to the Romanian emissaries in Cairo, about the negotiations with the Soviet Union in order to conclude the armistice with the Allied Powers.
133. **1944 August 24, <Bucharest>**. Note of Gr. Niculescu-Buzești, the new Minister for Foreign Affairs, to the Romanian Legation in Turkey, about the dismissal of Antonescu's Government, by order of the King.
134. **1944 August 24**. News bulletin about the Romanian surrender, the formation of a new Government and about the official statement of

- Churchill (2 August) in the House of Commons about the generosity of the Russian armistice terms imposed to Romania.
135. **1944 August 24.** News bulletin of "Reuter" Agency about the consequences of the military surrender of Romania for the end of the war and the situation of Romania after war.
 136. **1944 August 24.** News bulletin about the importance of the military surrender of Romania and the formation by the Germans of a puppet Government in order to fight against Bolshevism.
 137. **1944 August 24.** Commentaries of Radio „Dunărea“ about the treason of the King who threw Romania, by arresting Marshal Antonescu, in the Bolshevism arms.
 138. **1944 August 24.** The Appeal of „România liberă“ („Free Romania“) Radio to the Romanian people to join the army's fight against the Germans and to strengthen the ties with Russia.
 139. **1944 August 25, <Stockholm>.** Report of N. M. Djuvara about the verbal instructions received from the vice president of the Cabinet Council, Mihai Antonescu, concerning the impossibility of the Government to demand the armistice to the Allies.
 140. **1944 August 25.** Communiqué of "Moscow" Radio containing the official statement of the Soviet Commissary for Foreign Affairs regarding Romania, in which Molotov, in the name of the Soviet Union, declares that his country has not territorial claims towards Romania.
 141. **1944 August 25, <London>.** Commentary of the A.F.I. Agency from London, about the attitude of the English political circles towards the Russian armistice terms imposed to Romania.
 142. **1944 August 26, <Berlin>.** Communiqué of „Transocean“ Agency in Berlin about the attitude of the German Government towards the Romanian surrender and the attitude of Romania towards Germany after the arresting of Marshal Antonescu.
 143. **1944 August 27, <Bucharest>.** Note of the Romanian Minister of Foreign Affairs, Gr. Niculescu-Buzești, to the Romanian Legation in Ankara, in order to be transmitted to the English and American Minister, containing the new Romanian Government's request to be supported in the conclusion of the armistice.
 144. **1944 August 27, <Moscow>.** Official News of Moscow Radio on the political and military situation of Romania.
 145. **1944 August 27, <Ankara>.** Note of the Romanian Minister in Ankara, Alexandru G. Cretzianu, about the negotiations in order to conclude the armistice according to the Russian terms.
 146. **1944 August 28, <Bucharest>** The text of the Proclamation of the National Democratic Bloc, published by "Libertatea" paper, and signed by Iuliu Maniu, C. I. C. Brătianu, Lucrețiu Pătrășcanu and C. Titel Petrescu, by which the Romanian people is called to fight against the Germans and to support the new Government.
 147. **1944 August 28, <Bucharest>.** The Appeal of the Central Committee of the Romanian Communist Party to the people to fight against the German troops and to destroy their allies – the iron-guardists.

148. **1944 August 28, <Bucharest>**. Note of Gr. Niculescu-Buzești, the Minister of Foreign Affairs, to the Romanian Legation in Ankara containing the directives of the new Government for the negotiations with Moscow in order to conclude the armistice against Germany.
149. **1944 August 28, <Bucharest>**. Telegram of Gr. Niculescu-Buzești, Minister for Foreign Affairs, to the Romanian Legation in Ankara, containing the directives of the new Government for the negotiations in Moscow in order to conclude the armistice.
150. **1944 August 30, Ankara**. Telegram of Romanian Ministry in Turkey, Alexandru G. Cretzianu, about his meeting with Soviet Minister in Ankara concerning the relations between the Soviet and Romanian armies.
151. **1944 August 31, <Bucharest>**. Note of Gr. Niculescu-Buzești, Minister for Foreign Affairs, to the Romanian Legation in Ankara, to be transmitted to the British and American Minister, containing the worry of the Romanian Government for the delay of the conclusion of the armistice.
152. **1944 August 31, Ankara**. Note of Alexandru G. Cretzianu, Romanian Minister in Turkey, about the pro Antonescu attitude of colonel Teodorescu, military attaché.
153. **1944 August, <Bucharest>**. Draft of "the Statement of Central Committee of the Romanian Communist Party", ready to be published after the overthrowing of Marshal Antonescu.
154. **1944 September 1, <Bucharest>**. Note of the Minister for Foreign Affairs, Gr. Niculescu-Buzești, to the Romanian Legation in Ankara, about the Russian occupation in Romania.
155. **1944 September 1, Ankara**. Telegram of the Romanian Legation in Ankara, signed Alexandru G. Cretzianu, about the assigning to Romania of the status of Ally.
156. **1944 September 3, <Bucharest>**. Note of the Minister for Foreign Affairs, Gr. Niculescu-Buzești, to the Romanian Legation in Ankara, about the abuses of the Soviet generals in Romania.
157. **1944 September 4, Moscow**. Note of the Romanian delegation in Moscow, to the negotiations for the conclusion of the armistice, signed by Lucrețiu Pătrășcanu, by which he asks informations about the political and military situation of Romania that could be used in these negotiations.
158. **1944 September 4, Bucharest**. Note of the Minister for Foreign Affairs, Gr. Niculescu-Buzești, to the Romanian Legation in Ankara, for the knowledge of the British and American Ministers of the bad need of the Romanian army for equipment and munitions in its fight against the German and Hungarian armies.
159. **1944 September 4, Bucharest**. Telegram of Gr. Niculescu-Buzești, Minister for Foreign Affairs, to the Romanian delegation in Moscow, about the behaviour of Russian soldiers in Romania.
160. **1944 September 4, Bucharest**. Telegram of the Minister for Foreign Affairs, Gr. Niculescu-Buzești, to the Romanian delegation in Moscow, about a recent exchange of Romanian and German prisoners.

161. **1944 September 4, Bucharest.** Note of the Minister for Foreign Affairs, Gr. Niculescu-Buzești, to the Romanian delegation in Moscow, about the abuses of the Soviet army in Romania.
162. **1944 September 4, Ankara.** Telegram of Romanian Minister in Ankara, Alexandru G. Cretzianu, containing the message of Carol II to his son Mihai I.
163. **1944 September 4, Moscow.** Telegram of the Romanian delegation in Moscow, signed Pătrășcanu, about the visit to the American and British Embassies and about preparations for the negotiations.
164. **1944 September 5, Bucharest.** Telegram of the Minister for Foreign Affairs, Gr. Niculescu-Buzești, to the Romanian delegation in Moscow, in order to speed up the conclusion of the Armistice.
165. **1944 September 5, Bucharest.** Note of the Minister for Foreign Affairs, Gr. Niculescu-Buzești, to the Romanian delegation in Moscow, about the abuses of the Russians in Romania.
166. **1944 September 5, Bucharest.** Note of the Minister for Foreign Affairs, Gr. Niculescu-Buzești, to the Romanian delegation in Moscow about the abuses of the Russian army against the Romanian naval forces.
167. **1944 September 5, <Bucharest>.** Telegram signed by Gr. Niculescu-Buzești, Minister for Foreign Affairs, to the Romanian Legation in Ankara, about the reasons of the delay in the conclusion of the armistice.
168. **1944 September 6, Bucharest.** Telegram signed by Gr. Niculescu-Buzești, Minister for Foreign Affairs, to the Romanian delegation in Moscow, about the abuses of the German- Hungarian troops in Transylvania.
169. **1944 September 6, Bucharest.** Telegram of the Minister for Foreign Affairs, Gr. Niculescu-Buzești, to the Romanian delegation in Moscow, about the request of the German Government to transfer the entire German ethnic group from Transylvania to Germany, without the acceptance of the Allied Powers.
170. **1944 September 7, <Bucharest>.** Note of the Minister for Foreign Affairs, Gr. Niculescu-Buzești, to the Romanian Legation in Ankara, in order to hand to the Russian Minister the Romanian Government's protest against the abuses of the Russian army in Romania.
171. **1944 September 7, Moscow.** Telegram of the Romanian delegation in Moscow, signed by Lucrețiu Pătrășcanu, about the proposal made to Romania by the English and the American Ministers to break off the relations with Japan.
172. **1944 September 7, Moscow.** Telegram of the Romanian delegation in Moscow, about the delay of the negotiations in order to conclude the armistice.
173. **1944 September 8, Bucharest.** Telegram of the Minister for Foreign Affairs, Gr. Niculescu-Buzești, to the Romanian delegation in Moscow, about the situation of the German prisoners of war from Romania claimed by the Russians and of the Romanian prisoners of war from Germany.
174. **1944 September 8, Bucharest.** Note of Gr. Niculescu-Buzești, Minister for Foreign Affairs, to the Romanian delegation in Moscow, about the

- disturbances provoked by the penetration in Romania of the Soviet monetary emission.
175. **1944 September 8, Ankara.** Note of the Romanian Legation in Ankara, signed Solacolu, about the intention of "Associated Press" Agency to interview King Mihai I, about Moscow's attitude towards Bulgaria and about the decision of Marshal Antonescu to request the armistice.
 176. **1944 September 8, Moscow.** Note of the Romanian delegation in Moscow about the preparatives of the negotiations for the armistice.
 177. **1944 September 8, Ankara.** Note of the Romanian Minister, Alexandru G. Cretzianu, about the behaviour of colonel Teodorescu.
 178. **1944 September 8, Ankara.** Telegram signed by Alexandru G. Cretzianu, about the attitude of the United States towards Romania.
 179. **1944 September 10, Bucharest.** Telegram signed by Gr. Niculescu-Buzești, Minister for Foreign Affairs, to the Romanian delegation in Moscow, about the abuses of the Russian authorities towards some Romanian authorities.
 180. **1944 September 11, Moscow.** Note of the Romanian delegation in Moscow about the negotiations between the Romanian and Allied representatives.
 181. **1944 September 11, Moscow.** Record of the meetings between Allied Powers and Romania for the conclusion of the armistice.
 182. **1944 September 12.** The text of the Armistice Convention (Agreement) between the Romanian Government and the Governments of the Soviet Union, Great Britain (United Kingdom) and United States, the annex containing the stipulations for its application, signed in Moscow, the 12 September 1944.
 183. **1944 September 13.** News bulletin of "România liberă" Radio about the Russian armistice terms.
 184. **1944 September 14, <London>.** News bulletin of Reuter Agency on "Daily Telegraphs'" commentaries about the terms of the armistice imposed to Romania (because of her former alliance with Germany).

Liste de documents

1. **1942 novembre 6, Lisbonne.** Note de la Légation roumaine en Portugal, signée par Victor Cădere, le ministre de Roumanie à Lisbonne, concernant l'attitude des Nations Unies envers la politique d'influence et d'expansion de Moscou vis-à-vis de la Roumanie et de la Bulgarie.
2. **1942 novembre 10, <Bucarest>.** Note informative concernant une entrevue secrète pendant laquelle on a discuté la situation du front de Russie, l'état d'esprit de l'armée roumaine et sa retraite.
3. **1942 novembre 16, <Bucarest>.** Note du Service Secret du Gouvernement concernant l'attitude des partis National Paysan et National Libéral vis-à-vis des Alliés, en vue de la capitulation de la Roumanie.
4. **1942 novembre 17, <Bucarest>.** Note informative sur les pourparlers de la Légation de Suisse, concernant l'attitude du Parti National Paysan à l'égard du front de l'Est et de la participation de la Roumanie à la guerre.
5. **1943 janvier 30, <Bucarest>.** Note du Service Secret du Gouvernement sur les motifs supposés de l'absence de Stalin de l'entrevue avec Churchill et Roosevelt, de Casablanca; l'un de ces motifs est l'opposition de Stalin envers l'ouverture d'un nouveau front dans les Balkans.
6. **1943 février 18, Lisbonne** Télégramme du ministre roumain en Portugal, Victor Cădere, concernant les commentaires de la presse anglaise sur une possible visite du maréchal Antonescu en Turquie.
7. **1943 mars 3, <Bucarest>.** Note informative concernant les pourparlers des membres des partis National Paysan et National Libéral sur les motifs du voyage du maréchal Antonescu à Berlin, le chef de l'Etat désirant une mobilisation générale pour soutenir le front de l'Est.
8. **1943 mars 8, <Bucarest>.** Note informative concernant les commentaires des cercles diplomatiques et militaires allemands, germanophiles, des libéraux et des national paysans sur l'entrevue du maréchal Antonescu avec l'écrivain Brătescu-Voinești.
9. **1943 mars 16, Berne.** Télégramme de Nicolae Em. Lahovary, le Ministre de Roumanie à Berne, envoyée au Premier Ministre, concernant l'attitude du Nonce Apostolique (Rome) et de la Finlande à l'égard de la situation future des pays petits et moyens au cas où l'Angleterre cédera leur sort aux mains des Soviétiques.
10. **1943 avril 5, <Bucarest>.** Bulletin informatif sur l'intention des cercles politiques de l'Opposition de contacter les représentants des Anglo-Américains, pour traiter le problème de la capitulation de la Roumanie.

11. **1943 avril 12, <Bucarest>**. Note informative concernant l'attitude ambiguë de Mihai Antonescu au sujet de la politique étrangère de la Roumanie, attitude qui irrite les Allemands.
12. **1943 avril 16, Berne**. Télégramme, signée Lahovary, par laquelle il attire l'attention du Gouvernement sur les conséquences d'une visite du maréchal Antonescu en Allemagne.
13. **1943 avril 29, <Bucarest>**. Note informative sur l'attitude du maréchal Antonescu à l'égard du réarmement et de la réorganisation de l'armée roumaine avec le concours de l'Allemagne.
14. **1943 avril 30, <Bucarest>**. Note du Service Secret du Gouvernement concernant les pourparlers des partis de l'Opposition en ce qui concerne l'habileté du maréchal Antonescu dans ses relations avec l'Allemagne en vue de refaire l'armée roumaine.
15. **1943 avril 30, Lisbonne**. Télégramme du ministre roumain en Portugal, Victor Cădere, dans laquelle il affirme que, selon la presse anglaise, le premier ministre Antonescu sera le premier à quitter l'Axe, suivi de la Hongrie et de la Tchécoslovaquie.
16. **1943 mai 3, Lisbonne**. Télégramme du ministre roumain en Portugal, Victor Cădere, contenant des informations sur les commentaires de la presse anglaise en ce qui concerne le mouvement anti-allemand pro-anglais et pro-américain.
17. **1943 mai 4, <Bucarest>**. Note informative sur les différends entre les chefs du Parti National Paysan en ce qui concerne la reprise des relations roumano-allemandes par le maréchal Antonescu.
18. **1943 mai 6, Lisbonne**. Télégramme du ministre roumain en Portugal, Victor Cădere, qui reprend les commentaires de la presse en ce qui concerne le mécontentement du maréchal Antonescu envers l'accroissement des troupes allemandes en Roumanie et envers la déclaration de Hitler sur l'intention de l'Angleterre d'abandonner les Etats balcaniques dans les mains de la Russie.
19. **1943 juin 10, <Bucarest>**. Note informative sur l'attitude du groupe Maniu du Parti National Paysan en ce qui concerne la nouvelle orientation de la politique étrangère envers Londres et Washington.
20. **1943 juin 18, <Bucarest>**. Note informative sur les commentaires de la Radio America en ce qui concerne les intentions des Roumains de capituler car les Alliés n'acceptent que la capitulation totale et sans conditions.
21. **1943 juin 23, Bucarest**. Note informative sur l'entrevue de Mihai Antonescu, vice-président du Conseil, avec Manfred von Killinger, ministre plénipotentiaire de l'Allemagne à Bucarest, pendant laquelle on a discuté les faux bruits concernant l'intention de la Roumanie d'accepter une paix générale, à condition que les Alliés occupent les Balkans.
22. **1943 juillet 7, Lisbonne**. Télégramme signée par le ministre roumain en Portugal, Victor Cădere, qui contient les commentaires de la presse de Turquie sur l'intention du maréchal Antonescu de mettre fin à la guerre par une convention avec les Alliés.

23. **1943 juillet 10, Lisbonne.** Télégramme de Victor Cădere, ministre roumain en Portugal, sur les commentaires de la presse en ce qui concerne la visite du maréchal von Mannstein à Bucarest.
24. **1943 juillet 20, <Bucarest>.** Note du Service Secret du Gouvernement sur le pourparlers des libéraux et des national-paysans en ce qui concerne l'attitude des Anglo-Américains et les rapports entre la Roumanie et l'Union Soviétique.
25. **1943 août 30, <Bucarest>.** Note informative sur les problèmes discutés à la Conférence de Québec, c'est à dire „la capitulation sans conditions“, l'ouverture d'un second front en Europe et les intérêts de la Russie en Europe.
26. **1943 septembre 28, Lisbonne.** Télégramme contenant les revendications maximales et minimales de Moscou envers la Roumanie.
27. **1943 septembre 28, Lisbonne.** Télégramme du ministre roumain en Portugal, Victor Cădere, concernant les rapports des Anglo-Américains avec l'Union Soviétique.
28. **1943 octobre 2, Stockholm.** Télégramme signée Nanu, ministre de Roumanie en Suède, concernant son entrevue avec un certain Avakumovici, qui lui a déclaré que la Roumanie doit nécessairement conclure la paix avec Moscou, par l'entremise des Anglo-Américains.
29. **1943 octobre 2, Madrid.** Télégramme de la Légation roumaine en Espagne, concernant l'intention de l'Union Soviétique de dominer la zone des Balkans.
30. **1943 octobre 6, <Bucarest>.** Note du Service Secret du Gouvernement concernant l'article „La Hongrie se développe“, signé par le journaliste suisse René Payot, dans lequel il souligne l'intention de la Hongrie de quitter la guerre dans une position favorable et l'attitude des national-paysans roumains envers la situation belligérante de la Roumanie.
31. **1943 octobre 16, Stockholm.** Télégramme du ministre roumain en Suède, F. C. Nanu, en ce qui concerne l'attitude des Anglo-Américains envers le traitement appliqué par la Russie à la Roumanie.
32. **1943 octobre 18, <Bucarest>.** Note informative adressée au Gouvernement concernant la position des Anglo-Américains envers les prétentions territoriales des russes.
33. **1943 octobre 22, Lisbonne.** Télégramme du ministre roumain en Portugal, Victor Cădere, sur les commentaires de la presse turque concernant la capitulation de la Roumanie et de la Hongrie, à la condition de céder quelques-uns de leurs territoires.
34. **1943 octobre 27, Lisbonne.** Note de Victor Cădere, ministre roumain en Portugal, sur le faux bruit concernant les négociations entre les Allemands et les Alliés.
35. **1943 octobre 29, <Bucarest>.** Note du Service Secret du Gouvernement sur l'attitude de la presse soviétique envers les frontières de l'Union Soviétique, après la fin de la guerre.
36. **1943 octobre 29, Madrid.** Note informative de Scarlat Grigoriu, secrétaire de la Légation roumaine à Madrid, par laquelle il informe le

Gouvernement du résultat de son entrevue avec l'ambassadeur américain en Espagne.

37. **1943 octobre 30, Madrid.** Télégramme de la Légation roumaine en Espagne concernant le problème de l'influence du communisme soviétique sur l'Europe.
38. **1943 novembre 5, Madrid.** Note de la Légation roumaine en Espagne sur les commentaires des cercles diplomatiques des Alliés et de l'Axe concernant la Conférence Alliés de Moscou.
39. **1943 novembre 6, Madrid.** Note de la Légation roumaine en Espagne sur les problèmes abordés au cours de la sixième journée de la Conférence Alliée de Moscou concernant l'armistice russe-allemand et les frontières occidentales de l'Union Soviétique d'après la guerre.
40. **1943 novembre 15, <Berne>.** Note informative sur l'attitude de la presse envers les pourparlers de Moscou, sur le possible entrevue de Stalin-Churchill-Roosevelt, sur les prétentions territoriales de Moscou et sur l'évolution de la guerre.
41. **1943 novembre 27, <Bucarest>.** Note informative sur les pourparlers de Moscou en ce qui concerne les prétentions territoriales de Moscou envers la Roumanie.
42. **1943 décembre 17, Lisbonne.** Note de la Légation de Roumanie en Portugal concernant les commentaires des représentants des Alliés vis-à-vis de la paix russo-allemande et ses conséquences pour les pays balcaniques.
43. **1943 décembre 29, <Bucarest>.** Note informative sur l'attitude de Iuliu Maniu et de Dinu Brătianu envers la situation de la Roumanie au cas d'une offensive des Alliés dans les Balkans.
44. **1944 janvier 1, <Bucarest>.** Note informative sur la perspective d'une paix russo-allemande.
45. **1944 janvier 4, Stockholm.** Note informative signée par Gheorghe Barbul, secrétaire de la Légation roumaine en Suède, sur les conditions de la paix imposées par la Russie à la Roumanie.
46. **1944 janvier 4, Stockholm.** Note concernant l'entrevue du ministre roumain en Suède, Frederic C. Nanu, et du ministre russe Semenov.
47. **1944 janvier 24, Stockholm.** Lettre du ministre roumain en Suède, Frederic C. Nanu, qui accompagne une copie du mémoire du Comité roumain de Londres en vue d'informer les autorités anglaises sur l'attitude de la Roumanie envers la guerre.
48. **1944 janvier 24, Stockholm.** Rapport du ministre roumain à Stockholm, Frederic C. Nanu, sur son activité au service de son pays.
49. **1944 février 8, <Stockholm>.** Note informative sur l'attitude des Anglo-Américains en ce qui concerne les tentatives de la Roumanie de sortir de la guerre.
50. **1944 février 8, Moscou.** Lettre de l'ambassadeur britannique à Moscou, Archibald Clark Kerr, adressée à l'Adjoint du Commissaire du Peuple pour les Affaires Etrangères, V. G. Dekanosov, concernant le coup d'Etat qui va se produire à Bucarest.

51. **1944 février 16, Bucarest.** Note informative sur les faux bruits concernant des pourparlers entre Ion Antonescu et Iuliu Maniu au sujet de la capitulation de la Roumanie.
52. **1944 février 28, Barcelone.** Note de la Légation de Roumanie en Espagne sur l'attitude des Anglo-Américains envers les prétentions territoriales de l'Union Soviétique.
53. **1944 mars 1, <Stockholm>.** Mémoire politique du Bureau de Presse de Stockholm adressé au Département des Informations Politiques Secrètes de Londres, concernant les partis d'opposition de Roumanie et leurs relations avec le régime Antonescu.
54. **1944 mars 2.** Lettre du colonel Corves adressée à G.L.Clutton du Foreign Office concernant les négociations des Alliés avec la Roumanie, ayant comme annexe une note qui comprend les mesures nécessaires au plan de couverture de la zone Méditerranéenne et les intentions des Alliés dans les Balkans.
55. **1944 mars 3, <Stockholm>.** Mémoire politique du Bureau de Presse de Stockholm adressé au Département des Informations Politiques Secrètes de Londres, sur l'activité des partis d'opposition en Roumanie, surtout des communistes et des membres de la Garde de Fer.
56. **1944 mars 9.** Mémoire remis par un représentant diplomatique roumain aux ministres soviétiques et tchèque de Washington, concernant la début des pourparlers entre la Roumanie et l'Union Soviétique en vue de conclure l'armistice.
57. **1944 mars 14, <Bucarest>.** Télégramme envoyée par Mihai Antonescu à la Légation roumaine à Ankara sur les nouvelles de l'Agence Reuter concernant la mission du Prince Stirbey en Orient.
58. **1944 mars 15, Ankara.** Note du ministre roumain à Ankara, Alexandru G. Cretzianu, concernant les commentaires de la presse anglaise et américaine sur la mission du Prince Stirbey en Orient.
59. **1944 mars 16, 17, 19, 20, <Caire>.** Comptes-rendus des entrevues du Caire du Prince Stirbey et du colonel T.S. Masterson, représentant du Commandement des Alliés, pendant lesquels on a discuté les propositions de la Roumanie en vue de la capitulation.
60. **1944 mars 7, Ankara.** Télégramme de la Légation roumaine à Ankara, signée Cretzianu, sur les commentaires de la presse turque concernant la mission du Prince Stirbey en Orient.
61. **1944 mars 21.** Lettre de C.E.Steel à P. Howard du Foreign Office, ayant pour annexe le Compte-rendu de l'entrevue du Caire du Prince Stirbey avec le représentant des Alliés et un Compte-rendu personnel du Prince Stirbey.
62. **1944 mars 23, Ankara.** Télégramme signée par Alexandru G. Cretzianu, ministre roumain en Turquie, qui comprend les déclarations du général Wilson, commandant des forces Alliées en Méditerranée, en ce qui concerne la visite du maréchal Antonescu en Allemagne et la capitulation sans conditions de la Roumanie.

63. **1944 mars 23, Lisbonne.** Télégramme de la Légation roumaine en Portugal sur les commentaires de la presse du Caire concernant la capitulation de la Roumanie.
64. **1944 mars 26, Moscou.** Télégramme du ministre anglais à Moscou, A. Clark Kerr, adressée au Foreign Office, sur les prétentions de l'Union Soviétique en ce qui concerne la capitulation de l'armée roumaine en face des troupes soviétiques.
65. **1944 mars 29, <Bucarest>.** Note informative sur l'attitude des partis d'opposition envers le retour du roi dans la vie politique de la Roumanie.
66. **1944 mars 31, <Bucarest>.** Note du Service Secret du Gouvernement concernant l'intention des partis d'Opposition de demander au roi revenu à Bucarest la capitulation de la Roumanie.
67. **1944 avril 1.** Télégramme adressée au premier ministre anglais concernant l'attitude des autorités américaines envers la participation des Anglo-Américains à la capitulation de la Roumanie.
68. **1944 avril 3.** Communiqué du Radio Moscou contenant les déclarations du Commissaire pour les Affaires Etrangères, Molotov, le 2 avril soir, concernant les frontières de la Roumanie sur le Pruth, établies en 1940.
69. **1944 avril 3, <Bucarest>.** Note informative concernant l'audience de Mihai Antonescu au roi.
70. **1944 avril 3, <Bucarest>.** Note informative sur le faux bruit concernant les divergences entre Mihai Antonescu et le maréchal Antonescu et entre le roi et le maréchal, en ce qui concerne l'attitude de la Roumanie envers les Alliés.
71. **1944 avril 7, Ankara.** Note du Prince Stirbey adressée à Mihai Antonescu concernant l'attitude du Gouvernement soviétique envers la capitulation des troupes roumaines, en vue d'obtenir le statut de cobelligérant.
72. **1944 avril 11, Stockholm.** Note de Frederic C. Nanu, ministre de Roumanie en Suède, concernant l'intention de l'Union Soviétique d'envisager des pourparlers avec le Gouvernement Antonescu et avec l'Opposition en vue de conclure l'armistice.
73. **1944 avril 12, Stockholm.** Note qui contient les termes de l'armistice imposés par l'Union Soviétique à la Roumanie.
74. **1944 avril 12, Stockholm.** Note sur l'entrevue du ministre roumain, Frederic C. Nanu, avec le ministre russe à Stockholm, madame Kollontai, pendant laquelle on a discuté les termes de la paix.
75. **1944 avril 23, Madrid.** Télégramme concernant l'attitude de Nicolae Dimitrescu envers les déclarations de Molotov sur la Roumanie.
76. **1944 avril 28, <Bucarest>.** Note du Service Secret du Gouvernement sur les commentaires de la presse suisse concernant les déclarations de Molotov, commissaire pour les Affaires Etrangères de Russie, vis-à-vis de la Roumanie.
77. **1944 avril 28, Lisbonne.** Note du ministre roumain Victor Cădere sur les pourparlers des agents diplomatique des pays neutres sur le statut de la Roumanie vis-à-vis de la Hongrie; Rapport contenant des informations sur l'attitude des Alliés envers le Gouvernement Antonescu.

78. **1944 avril 29, <Bucarest>**. Note informative sur les frontières ucrainiennes de 1940 avec la Roumanie et la Pologne.
79. **1944 mai 1, Ankara**. Télégramme de la Légation roumanie, envoyée par Alexandru Cretzianu, concernant les informations fournies par le ministre soviétiques au ministre bulgare, sur l'attitude de la Roumanie et de la Bulgarie envers les Alliés.
80. **1944 mai 3, <Bucarest>**. Note remise au roi par les personnes de son entourage concernant la nécessité de convoquer un Conseil de couronne en vue de discuter les termes de l'armistice.
81. **1944 mai 3, <Bucarest>**. Note sur les informations concernant l'état d'esprit en Roumanie et l'attitude du gouvernement envers la guerre de l'Est.
82. **1944 mai 25, Ankara**. Note de la Légation roumaine en Espagne (via Ankara), signée Davidescu, concernant les commentaires de la presse anglaise sur un projet de l'Union Soviétique de transformer les Balkans en zone d'influence soviétique.
83. **1944 mai 31, Stockholm**. Note sur l'entrevue entre le ministre roumain en Suède, F.C. Nanu, et son omologue soviétique, Semenov, pendant laquelle on a discuté les conditions de la capitulation de la Roumanie.
84. **1944 mai**. Note sur une déclaration commune des Gouvernements de la Grande Bretagne, des Etats Unis et de l'Union Soviétique, concernant l'attitude des Etats satellites de l'Axe – la Roumanie, la Bulgarie, la Hongrie et la Finlande – envers le déroulement de la guerre.
85. **1944 juin 3, Stockholm**. Note remise par le ministre roumain en Suède, Frederic C. Nanu, sur l'évolution des pourparlers avec l'Union Soviétique en ce qui concerne les conditions imposées par celle-ci à la Roumanie pour sa capitulation.
86. **1944 juin 4, Stockholm**. Rapport signé par le ministre roumain en Suède, Frederic C. Nanu, sur les pourparlers soviéto-roumains en vue de conclure un traité de paix.
87. **1944 juin 7, <Bucarest>**. Note du Service Secret du Gouvernement sur les dissensions entre le roi et Iuliu Maniu, en ce qui concerne les solutions politiques qui s'imposent.
88. **1944 juin 9, <Bucarest>**. Note informative sur la création d'une alliance des partis de l'Opposition (y compris le Parti Communiste Roumain).
89. **1944 juin 9, <Bucarest>**. Note du Service Secret du Gouvernement sur les déclarations de George Brătianu concernant les tratatives de Caire en vue de conclure l'armistice.
90. **1944 juin 12, <Bucarest>**. Lettre de la part du Parti Communiste Roumain, adressé aux personnes de l'entourage du roi, qui comprend la proposition de ce parti de capituler sans retard.
91. **1944 juin 12, Madrid**. Note pour le premier ministre sur les ennuis de la Roumanie au cas où elle n'accepte pas les pourparlers avec les Alliés en vue de conclure l'armistice.
92. **1944 juin 13, <Bucarest>**. Note informative sur l'attitude de Iuliu Maniu envers la situation créée pour la Roumanie en cas d'une offensive

- des Russes ou d'un débarquement des Anglo-Américains dans la zone balcanique.
93. **1944 juin 13, <Bucarest>**. Note informative sur l'attitude de George Brătianu concernant la dégradation des relations de la Roumanie avec l'Allemagne.
 94. **1944 juin 16, <Bucarest>**. Note informative sur l'attitude des partis politiques vis-à-vis de la situation de la Transylvanie et l'attitude de Moscou vis-à-vis de la Roumanie.
 95. **1944 juin 16, <Bucarest>**. Note informative sur l'attitude des divers partis politiques envers la politique externe de la Roumanie.
 96. **1944 juin 22, <Bucarest>**. Note du Service Secret du Gouvernement concernant la tergiversation de la création d'une alliance des partis de l'opposition.
 97. **1944 juin 22, <Bucarest>**. Note informative sur l'attitude de Iuliu Maniu envers l'offensive des troupes soviétique.
 98. **1944 juin 23, Bucarest** Note de Mihai Antonescu adressée aux ministres roumains de Stockholm, Ankara, Madrid et Lisbonne, sur l'occupation soviétique en Bessarabie.
 99. **1944 juin 26, <Bucarest>**. Note du Service Secret du Gouvernement concernant l'audience sollicitée par Argetoianu au roi.
 100. **1944 juillet 1, <Bucarest>**. Note informative sur les commentaires du journal „Porunca vremii“, concernant le mécontentement des Allemands envers l'actuel état de choses en Roumanie et envers le Gouvernement Antonescu.
 101. **1944 juillet 3, <Bucarest>**. Note informative sur l'intention des partis politiques de conclure l'armistice avec les Alliés.
 102. **1944 juillet 4, <Bucarest>**. Note informative sur l'attitude de Iuliu Maniu envers le renversement du gouvernement et la reprise des relations avec les Alliés avant l'arrivée des Russes à Bucarest.
 103. **1944 juillet 4, <Bucarest>**. Note informative sur les préparatifs de certains politiciens qui veulent entrer dans la scène politique après la chute du gouvernement Antonescu.
 104. **1944 juillet 4 -5, <Bucarest>**. Note sur l'entrevue entre Miron (<C. Agiu>) et Măcin (<Lucrețiu Pătrășcanu>) pendant laquelle on a discuté les conditions de l'armistice avec les Alliés.
 105. **1944 juillet 6, <Bucarest>**. Note sur l'entrevue entre Iuliu Maniu et Dinu Brătianu pour discuter les conditions de l'armistice.
 106. **1944 juillet 7, <Bucarest>**. Note concernant la retraite des Allemands de Roumanie, action qui changera les dates pour la conclusion de l'armistice.
 107. **1944 juillet 7, Madrid**. Note du ministre roumain en Espagne, Nicolae Gh. Dimitrescu, sur l'attitude des gouvernements Alliés vis-à-vis des négociations du Caire en vue de conclure l'armistice.
 108. **1944 juillet 8, <Bucarest>**. Note contenant des informations sur les initiatives du Parti Communiste Roumain qui agitent les ouvriers.

109. **1944 juillet 8, <Bucarest>**. Note informative sur la décision du roi de ne pas quitter le pays pour être à côté des Roumains dans la lutte contre les Russes.
110. **1944 juillet 11, <Bucarest>**. Note informative sur l'attitude de Iuliu Maniu envers les conditions imposées par Molotov à la Roumanie en vue de conclure l'armistice.
111. **1944 juillet 14, <Bucarest>**. Lettre rédigée par Lucrețiu Pătrășcanu et adressée à Dinu Brătianu, le président du Parti National Libéral, sur le problème de la monarchie en Roumanie et sur la capitulation du pays.
112. **1944 juillet 14, <Bucarest>**. Note informative sur un rapport de Constantinescu-Iași sur la structure et l'activité du Bloc Démocrate et le rôle du Parti Communiste Roumain.
113. **1944 juillet 14, <Bucarest>**. Note informative sur l'attitude du roi envers la vie politique et l'activité des partis de l'Opposition.
114. **1944 juillet 14, <Bucarest>**. Note informative sur l'attitude de George Brătianu envers l'activité politique du général Sănătescu.
115. **1944 juillet 19, <Bucarest>**. Note informative sur l'attitude de George Brătianu envers les prétentions territoriales de Moscou vis-à-vis de Roumanie.
116. **1944 juillet 19, <Bucarest>**. Note sur la présumée promesse des Anglo-Américains d'aider la Roumanie contre l'occupation russe.
117. **1944 juillet 25, <Bucarest>**. Note sur une lettre reçue par le roi Mihai I de son cousin, Pierre de Yougoslavie.
118. **1944 juillet 29, Genève**. Lettre adressée par Grigore Gafencu à Iuliu Maniu par laquelle il l'informe de la disponibilité des Russes de discuter les conditions de l'armistice avec les partis politiques, à l'initiative de Molotov.
119. **1944 août 2, <Bucarest>**. Note informative sur les pourparlers des journalistes du journal „Curentul“ sur la formation d'un gouvernement militaire présidé par le général Sănătescu.
120. **1944 août 3, <Bucarest>**. Lettre de Măcin <Lucrețiu Pătrășcanu> adressée à Dan <C. Pârvulescu> sur l'attitude du parti communiste envers la guerre.
121. **1944 août 4, <Bucarest>**. Note informative sur la signification pour la Roumanie de l'interruption des relations entre la Turquie et l'Allemagne.
122. **1944 août 4, <Bucarest>**. Note informative sur les déclarations de Iuliu Maniu concernant la capitulation de la Roumanie.
123. **1944 août 5, <Stockholm>**. Message envoyé par le ministre roumain en Suède, Frederic C. Nanu, concernant les conditions de l'armistice imposées à la Roumanie par les Russes et par les Alliés.
124. **1944 août 6, <Stockholm>**. Note du ministre roumain en Suède, Frederic C. Nanu, sur les négociations unilatérales entre les Russes et les Allemands; la situation de la Roumanie dans ces conditions.
125. **1944 août 6, Berne**. Note de la Légation roumaine, signée Pella, contenant des passages de l'exposé de Churchill concernant la Roumanie et la Bulgarie et leurs relations avec Moscou.

126. **1944 août 10, <Bucarest>**. Note informative sur la l'attitude des partis de l'Opposition concernant la visite du général Sănătescu à Ankara.
127. **1944 août 12, Stockholm**. Note de Frederic C. Nanu se plaignant des ennuis avec son collègue de Légation, Caranfil, qui le substitue dans les relations avec le ministre soviétique.
128. **1944 août 22, <Bucarest>**. Lettre de Mihai Antonescu pour la Légation roumaine d'Ankara concernant l'attitude du gouvernement roumain envers la crise politique intérieure de la Roumanie.
129. **1944 août 23, <Bucarest>**. La Proclamation du roi Mihai I par laquelle il explique au peuple les motifs qui l'ont conduit à ordonner l'arrestation du maréchal Antonescu.
130. **1944 août 23, Bucarest**. La déclaration du nouveau gouvernement de la Roumanie concernant la politique intérieure et extérieure.
131. **1944 août 24, <Bucarest>**. Communiqué contenant la Proclamation du Gouvernement par laquelle il ordonne à l'armée de lutter contre l'ancien allié, l'Allemagne.
132. **1944 août 24, <Bucarest>**. Note du Gr. Niculescu-Buzești, le nouveau ministre des Affaires Etrangères, adressée aux émissaires roumains au Caire, concernant les négociations avec les Soviétiques en vue de conclure l'armistice.
133. **1944 août 24, <Bucarest>**. Note de Gr. Niculescu-Buzești, le nouveau ministre des Affaires Etrangères, pour la Légation roumaine en Turquie, sur la destitution du gouvernement Antonescu.
134. **1944 août 24**. Bulletin d'informations du poste de radio américain en Europe concernant la capitulation de la Roumanie, la formation du nouveau gouvernement et les déclarations de Churchill dans la Chambre des Communes sur les conditions de l'armistice pour la Roumanie.
135. **1944 août 24**. Bulletin d'informations de l'Agence „Reuter“ concernant les conséquences de la capitulation de la Roumanie pour la guerre.
136. **1944 août 24**. Bulletin d'informations de la radio „Londres“ concernant la signification du point de vue militaire de la capitulation de la Roumanie et la formation d'un gouvernement allemand fantoche pour la continuation de la lutte contre le bolchevisme.
137. **1944 août 24**. Les commentaires de la radio „Dunărea“ dans lesquelles on affirme que l'arrestation du maréchal Antonescu est la résultat de la trahison du roi qui a jeté le pays dans les mains des bolcheviques comptant sur l'aide promise par les Anglo-Américains.
138. **1944 août 24**. Appel de la radio „România liberă“ par lequel le peuple est appelé à lutter contre les Allemands pour les chasser du pays.
139. **1944 août 25, <Stockholm>**. Rapport de N.M. Djuvara concernant les informations reçues de la part du viceprésident du Conseil, Mihai Antonescu, le matin du 23 août, sur l'impossibilité du gouvernement actuel de conclure l'armistice avec les Alliés.
140. **1944 août 25**. Communiqué de la radio „Moscou“ qui contient la déclaration du Commissariat Soviétique pour les Affaires Etrangères concernant la Roumanie.

141. **1944 août 25, <Londres>**. Commentaire de l'Agence A.F.I. de Londres sur l'attitude des politiciens anglais envers les promesses des Soviétiques concernant les conditions de l'armistice.
142. **1944 août 26, <Berlin>**. Note de l'agence „Transocean“ de Berlin sur l'attitude du gouvernement allemand envers les événements de Roumanie.
143. **1944 août 27, <Bucarest>**. Note du ministre des Affaires Etrangères, Gr. Niculescu-Buzești, pour la Légation roumaine à Ankara, destinée aux ministres anglais et américain, contenant la demande adressée par le nouveau gouvernement roumain à la Grande Bretagne et aux Etats Unis de lui prêter secours en vue de conclure l'armistice.
144. **1944 août 27, <Moscou>**. Communiqués de la radio „Moscou“ sur les événements de Roumanie.
145. **1944 août 27, <Ankara>**. Communiqué du ministre roumain en Turquie, Alexandru G. Cretzianu, concernant le début des tratatives pour l'armistice à Moscou.
146. **1944 août 28, <Bucarest>**. Le texte du Manifeste du Bloc National Démocrate publié par le journal „Libertatea“ et signé par Iuliu Maniu, C. I. C. Brătianu, Lucrețiu Pătrășcanu et C. Titel Petrescu.
147. **1944 août 28, <Bucarest>**. L'Appel du Comité Central du Parti Communiste Roumain par lequel on demande à la population de la Roumanie de joindre l'armée dans sa lutte contre l'Allemagne et ses collaborateurs.
148. **1944 août 28, <Bucarest>**. Note de Gr. Niculescu-Buzești, ministre des Affaires Etrangères, pour la Légation roumaine à Ankara, concernant les négociations de Moscou en vue de la conclusion de l'armistice.
149. **1944 août 28, <Bucarest>**. Télégramme de Gr. Niculescu- Buzești, ministre des Affaires Etrangères, pour la Légation roumaine à Ankara, sur l'attitude du nouveau gouvernement roumain envers les négociations pour l'armistice.
150. **1944 août 30, Ankara** Télégramme du ministre roumain en Turquie, Alexandru G. Cretzianu, sur sa discussion avec le ministre soviétique à Ankara, concernant l'évolution de la guerre sur le territoire roumain.
151. **1944 août 31, <Bucarest>**. Note de Gr. Niculescu-Buzești, ministre des Affaires Etrangères, pour la Légation roumaine à Ankara, destinée aux ministres anglais et américain traitant de l'inquiétude du gouvernement roumain envers l'ajournement de la conclusion de l'armistice entre la Roumanie et les Alliés.
152. **1944 août 31, Ankara**. Note envoyée par Alexandru G. Cretzianu, ministre roumain en Turquie, sur l'attitude hostile au nouveau gouvernement roumain du colonel Teodorescu, l'attaché militaire.
153. **1944 août <Bucarest>**. Le concept de la „Déclaration du Comité Central du Parti Communiste Roumain“ qui devait être fait connue après la chute du gouvernement Antonescu.
154. **1944 septembre 1, <Bucarest>**. Note du ministre des Affaires Etrangères, Gr. Niculescu-Buzești, pour la Légation roumaine à Ankara, concernant le régime de l'occupation russe en Roumanie.

155. **1944 septembre 1, Ankara.** Télégramme de la Légation roumaine à Ankara, signée Alexandru Cretzianu, sur ses démarches auprès des ministres de la Grande Bretagne et des Etats Unis en vue d'obtenir pour la Roumanie le statut d'allié.
156. **1944 septembre 3, <Bucarest>.** Note pour la Légation roumaine à Ankara, signée par Gr. Niculescu-Buzești, par laquelle on signale les abus des troupes soviétiques en Roumanie.
157. **1944 septembre 3, Moscou.** Note de la délégation roumaine pour la conclusion de l'armistice, signée par Lucrețiu Pătrășcanu, par laquelle on sollicite des informations sur les événements de Roumanie.
158. **1944 septembre 4, Bucarest.** Note du ministre des Affaires Etrangères, Gr. Niculescu-Buzești, pour la Légation roumaine à Ankara, adressée aux ministres anglais et américain, pour informer les gouvernements de la Grande Bretagne et des Etats Unis de la situation de l'armée roumaine.
159. **1944 septembre 4, Bucarest.** Télégramme de Gr. Niculescu-Buzești, ministre des Affaires Etrangères, adressée à la délégation roumaine à Moscou, sur les abus de l'armée soviétique en Roumanie.
160. **1944 septembre 4, Bucarest.** Note du ministre des Affaires Etrangères, Gr. Niculescu-Buzești, pour la délégation roumaine à Moscou, par laquelle il annonce un proche échange de prisonniers roumains et allemands.
161. **1944 septembre 4, Bucarest.** Note du ministre des Affaires Etrangères, Gr. Niculescu-Buzești, pour la délégation roumaine à Moscou, contenant des informations sur les abus de l'armée soviétique en Roumanie.
162. **1944 septembre 4, Ankara.** Télégramme du ministre Alexandru G. Cretzianu qui reproduit le message du roi Carol II, adressé à son fils, le roi Mihai I.
163. **1944 septembre 4, Moscou.** Télégramme de la délégation roumaine à Moscou, signée Pătrășcanu, concernant les entrevues avec les ministres américain et anglais à Moscou.
164. **1944 septembre 5, Bucarest.** Télégramme du ministre roumain des Affaires Etrangères, Gr. Niculescu-Buzești, pour la délégation roumaine à Moscou, par laquelle il recommande que les membres de la délégation fassent tout le possible pour hâter la conclusion de l'armistice.
165. **1944 septembre 5, Bucarest.** Note de Gr. Niculescu-Buzești, ministre des Affaires Etrangères, pour la délégation à Moscou, par laquelle il demande aux membres de la délégation de protester devant les Alliés contre les abus de l'armée soviétique en ce qui concerne les prisonniers de guerre.
166. **1944 septembre 5, Bucarest.** Note du ministre des Affaires Etrangères, Gr. Niculescu-Buzești, pour de délégation roumaine à Moscou, concernant les abus de l'armée soviétique envers la flotte roumaine.
167. **1944 septembre 5, <Bucarest>.** Télégramme signée par Gr. Niculescu-Buzești, ministre des Affaires Etrangères, pour la Légation roumaine à Ankara, par laquelle il informe sur les motifs du retardement de la conclusion de l'armistice, transmis par L. Pătrășcanu de Moscou.

168. **1944 septembre 6, Bucarest.** Télégramme signée par Gr. Niculescu-Buzești, pour la délégation roumaine à Moscou, par laquelle il suggère qu'on demande l'aide des Alliés en Transylvanie.
169. **1944 septembre 6, Bucarest.** Télégramme de Gr. Niculescu-Buzești, pour la délégation roumaine à Moscou concernant le problème de la population d'origine allemande de Transylvanie.
170. **1944 septembre 7, <Bucarest>.** Note du ministre des Affaires Etrangères pour la Légation roumaine à Ankara, qui devra remettre au ministre soviétique en Turquie le proteste du gouvernement roumain contre les abus de l'armée soviétiques en Roumanie.
171. **1944 septembre 7, Moscou.** Télégramme de la délégation roumaine à Moscou, signée par Lucrețiu Pătrășcanu, concernant l'interruption des relations de la Roumanie avec le Japon.
172. **1944 septembre 7, Moscou.** Télégramme de la délégation roumaine à Moscou concernant ses insistances auprès des Alliés pour la conclusion de l'armistice.
173. **1944 septembre 8, Bucarest.** Télégramme du ministre des Affaires Etrangères, pour la délégation roumaine à Moscou, concernant la situation des prisonniers de guerre allemands en Roumanie et celle des prisonniers roumains en Allemagne.
174. **1944 septembre 8, Bucarest.** Note du ministre des Affaires Etrangères, Gr. Niculescu-Buzești, pour la délégation roumaine à Moscou, par laquelle il signale les perturbations provoquées par l'émission monétaire soviétique en Roumanie.
175. **1944 septembre 8, Ankara.** Note de la Légation roumaine à Ankara concernant les commentaires de l'Agence „Associated Press“ sur l'interview accordé par le roi Mihai I.
176. **1944 septembre 8, Moscou.** Note de la délégation roumaine à Moscou concernant les préparatifs pour la conclusion de l'armistice.
177. **1944 septembre 8, Ankara.** Note du ministre Alexandru G. Cretzianu sur l'attitude du colonel Teodorescu, attaché militaire.
178. **1944 septembre 8, Ankara.** Télégramme du ministre Alexandru G. Cretzianu sur l'attitude des Etats Unis envers l'aide sollicitée par l'armée roumaine.
179. **1944 septembre 10, Bucarest.** Télégramme signée par Gr. Niculescu-Buzești, ministre des Affaires Etrangères, pour la délégation roumaine à Moscou, concernant les abus des autorités militaires soviétiques en Roumanie.
180. **1944 septembre 11, Moscou.** Note de la délégation roumaine à Moscou sur le résumé des stipulations de l'armistice et sur les pourparlers entre les représentants de la Roumanie et ceux des Alliés.
181. **1944 septembre 11, Moscou.** Sténogramme des séances de la conclusion de l'armistice entre les Alliés et la Roumanie.
182. **1944 septembre 12.** Le texte de la Convention d'armistice entre le gouvernement roumain, d'une part, et les gouvernements de l'Union Soviétique, de la Grande Bretagne et des Etats Unis, d'autre part, et l'annexe, signées à Moscou, le 12 septembre 1944.

183. **1944 septembre 13.** Bulletin d'informations de la radio „România liberă“ sur les conditions de l'armistice.
184. **1944 septembre 14, <Londres>.** Bulletins radiodiffusés de l'Agence „Reuter“ concernant les commentaires du journal „Daily Telegraph“ sur l'armistice.

1942 noiembrie 6, Lisabona. Comunicare a Legăției române în Portugalia, semnată de Victor Cădere, ministrul României la Lisabona, cu privire la poziția Națiunilor Unite față de politica de influență și expansiune a Moscovei asupra României și Bulgariei, în condițiile campaniei militare ce ar urma să se deruleze.

Domnule Ministru,

Este aproape sigur astăzi, după diversele manifestații ce au avut loc la Londra (discursurile personalităților politice semnalate Dvs. prin raportul nr. 2438) și la Washington (vizita Taylor, rezervele concrete ale State Departament și raportul precitat și nr. 2243) că Națiunile Unite nu se identifică cu scopurile politice și expansiunile urmărite de Soviete.

Restrângând examenul acestei chestiuni numai la problema frontierelor de vest ale U.R.S.S., constatăm că cel mult Națiunile Unite recunosc „drepturile U.R.S.S.“ asupra statelor balte și se abandonează – dar mai mult teoretic – România, Bulgaria zonei de influență sovietică. Nimic precis în chestiunea Poloniei.

Ar fi însă o iluzie primejdioasă de a crede că atâta vreme cât Sovietele vor reprezenta ceva ca aport militar, se vor lăsa „persuadate“ de vremelnicii lor aliați.

Sunt chiar indicații serioase că au început o ofensivă politică pe „cont propriu“ organizând – la fel cu aliații lor – comitete „naționale“, dar natural comuniste.

Astfel, România, care este considerată ca un dușman periculos prin structura sa dictatorială și scopurile sale „imperialiste“ susținute prin campania militară actuală, face obiectul principal al preocupărilor sovietice.

După informații foarte serioase, la Moscova s-a constituit un comitet condus de profesor Cristescu, Pătrășcanu și Bujor, care au pus bazele viitorului *Guvern de front comun*. Acest comitet lucrează intens, adunând din Rusia toate elementele necesare acțiunii. Fac o activă propagandă printre prizonierii români și au *legături cu extremiștii de stânga sau de orice nuanță din țară*.

Prin această acțiune directă se urmărește proclamarea „simpatiilor“ României pentru U.R.S.S., iar pentru mai târziu afirmarea, printr-un grup românesc în perioada critică de preparare a păcii, că „România“ este pregătită a se federaliza cu U.R.S.S.

Se încearcă popularizarea acestei idei în Anglia și America prin scrieri foarte serioase, în aparență, ca acea semnalată Domniei Voastre prin raportul nr. 2374 din 24 octombrie.

În afară de această acțiune directă, Dl. Litvinov de la Washington, uzând de metode mai democratice, întreține vechile slogane ca „internaționala verde“ și organizarea radical-democratică a Europei centrale, „singura în stare a se opune dictaturilor mai mari sau mai mici din Europa.“

Una din aceste manifestări de solidaritate agrară și democratică a avut loc nu de mult la Londra, cu participarea și a unor delegați români (Pavel P. Pavel etc).

Acum, de curând, mi se semnaleză încă activitatea la Londra a D- lui Decebal Mateescu, delegat al Comitetului democratic român, care stă în legătură cu comitetul din Statele Unite, prezidat – după câte se spune – de Dl. Carol Davila, fost Ministru al României la Washington.

Această acțiune sovietică, dacă nu găsește ecoul dorit și vizibil manifestat în cercurile conducătoare anglo-americane, are însă în reprezentanții cehi exponenții cei mai activi ai politicii de expansiune rusă în Europa. Dl. Beneș, ca și în trecut, merge à fond pe cartea U.R.S.S. și este avocatul permanent al intereselor sovietice în capitala Națiunilor Unite.

De altfel și Sovietele fac tot ce pot ca să valorifice „aportul ceh“ și să lege dezlegarea problemelor Europei centrale de legătura nestânjenită și de mai multă vreme urmărită, între Moscova și Praga (telegrama nr. 254/942).

Astfel, mi se spune că până acum cehii au putut organiza în U.R.S.S. o legiune de cca 1400 cehi. Or, Sovietele au dat cea mai mare amploare acestei participări, ridicând efectivele „armatei cehoslovace“ la două divizii, prin recrutări făcute chiar dintre elementele armatei sovietice.

Este drept că politica D-lui Beneș întâmpină o foarte vie rezistență din partea D-lui Osuski, fost Ministru la Paris, care este la Londra, ca și din partea D-lui Hodza, fost Președinte de Consiliu, care se găsește în Statele Unite.

Tendința atât de vizibilă a Sovietelor de a face „pacea lor“ în Estul Europei este de natură a îngriji foarte mult pe polonezi, care văd în această politică o tendință de încercuire, atât de caracteristică, încât nici ei nu s-ar mai putea sustrage „influenței sovietice“ în cazul când victoria Națiunilor Unite ar însemna și victoria necondiționată a Sovietelor.

În acest sens, grupul polonez din preajma generalului Sikorski, care întrevede această primejdie, a devenit mult mai activ, combătând pe „moderații“ polonezi, care s-ar mulțumi eventual cu frontiera de Răsărit, trasată pe linia Curzon, care a fost prima demarcare între Polonia renăscută și U.R.S.S.

Primiți, vă rog, Domnule Ministru, încredințarea înaltei mele considerațiuni.

ss/Victor Cădere

◆

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1939, E9, XVII-3, vol. 319, f. 438 – 440.

2

1942 noiembrie 10, <București>. Notă informativă asupra unei întâlniri secrete privind situația frontului din Rusia, starea de spirit a armatei române și necesitatea retragerii, în cursul iernii, a armatei române de pe front.

La locuința d-lui dr. N. Lupu din str. Franklin au fost ieri și azi nu numai consfătuiri între fruntașii național-țărăniști, dar s-au perindat și 3 ofițeri în permisie, veniți în haine civile.

Acești informatori militari au determinat printre conducătorii național-țărăniști un interes excepțional.

Partea senzațională a relatărilor de pe front a constituit o afirmație identică potrivit căreia frontul german din Rusia se prăbușește fără îndoială în iarna ce vine.

Se arată apoi că românii, care s-au luptat fără nici o reticență, nu mai concep să treacă o nouă iarnă în Rusia. Mai grav încă, s-au și produs treceri dincolo. În rândurile românești își face loc informația că prizonierii români sunt foarte bine tratați. Aceasta o propagă chiar soldații scăpați întorși din prizonierat. Cât despre germani, unii dintre aceștia dispar, iar italienii fug în corpore de pe front.

Un corp de armată român, a treia oară refăcut, trebuie să țină, cu numai 15000 de oameni, un front de 15 km.

Față de această stare de lucruri, dl. dr. Lupu a fost implorat să-l determine pe dl. Maniu ca la rândul său să-l convingă pe dl. Mareșal să asigure retragerea trupelor românești din Rusia, care vor fi abandonate de nemți.

Ca urmare s-a hotărât să se facă un demers disperat pe lângă dl. Mareșal care are la îndemână un argument foarte puternic în agitațiile ungurilor.

Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Politica internă a României, dosar 11/1942, f. 24.

3

1942 noiembrie 16, <București>. Notă a Serviciului Special de Informații al Guvernului, cu privire la poziția național-țărăniștilor și a liberalilor față de Aliați, în perspectiva unei ieșiri din război a României.

Prin intermediul unor cercuri apropiate d-lui dr. Lupu s-au înregistrat la Legația Turciei știri cu privire la discuțiile care se duc actualmente între partidele național-țărănesc și liberal cu privire la situația generală, la atitudinea pe care trebuie să o ia ambele partide și la tactica lor politică în viitorul apropiat.

Ambele partide ar fi ajuns la un acord în ceea ce privește conducerea unitară a d-lui Maniu și la expectativa, pentru a nu precipita o reacție a Guvernului sau a guvernelor Axei.

Ar domni însă dezacord în ceea ce privește examinarea situației generale. În timp ce liberalii socot că trebuie să se facă o separație netă între atitudinea față de U.R.S.S. și cea față de britano-americani, național-țărăniștii cer o atitudine unitară față de toți adversarii actuali ai României. Național-țărăniștii socot că rușii vor mai fi încă în măsură să dicteze condițiile de pace, pe când liberalii contează mult pe posibilitatea unui dezastru sovietic, intern și militar, care să fie apoi utilizat de către britano-americani.

Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Politica internă a României, dosar 11/1942, f. 28 - 29.

4

1942 noiembrie 17, <București>. Notă informativă asupra discuțiilor de la Legația Elveției, în legătură cu atitudinea național-țărăniștilor față de frontul din Răsărit și cu imaginea României în Occident, vizavi de războiul în care a fost implicată.

La Legația Elveției s-au înregistrat informații asupra ultimelor două întruniri care au avut loc în decursul săptămânii trecute acasă la d-nii dr. Lupu și profesorul Ion Hudiță.

Din aceste informații rezultă că:

1. Șefii național-țărăniști susțin mai departe pe mareșalul Antonescu, iar acțiunea împotriva Rusiei Sovietice este considerată ca o necesitate națională.

2. Totuși, aceștia socotesc că misiunea românească este încheiată în Răsărit și că trupele române trebuie retrase la momentul oportun. Trebuie să se aștepte, pentru aceasta, conjunctura militară cea mai favorabilă.

3. În același timp, trebuie să se ia un contact cât mai strâns cu democrațiile, cu două scopuri:

a) Să li se demonstreze acestora că acțiunea României a fost dictată de împrejurări și că ele însele au comandat pe vremuri agresiunea sovietică împotriva României.

b) Să se stabilească un punct de vedere comun asupra necesității unei Români mari și puternice, afiliate la democrații, la gurile Dunării.

Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Politica internă a României, dosar 11/1942, f. 31.

1943 ianuarie 30, <București>. Notă a Serviciului Special de Informații al Guvernului, cu referire la presupusele motive ale absenței lui Stalin de la întrevederea cu Churchill și Roosevelt, din Casablanca, unul dintre acestea fiind legat de refuzul lui Stalin de a se deschide un alt front în Balcani, care ar contracara intențiile Sovietetelor în zonă, după război.

Întrevederea dintre Churchill și Roosevelt și absența lui Stalin de la aceste conversații sunt comentate în diferite feluri de către cercurile diplomatice din Capitală.

Astfel, la Legația portugheză s-ar fi discutat că această lipsă se datorește neînțelegerii dintre anglo-americani și Soviete asupra planurilor de război ale Aliaților.

Pe când anglo-americanii ar fi pentru operațiuni în direcția spațiului danubian – prin Balcani către patruleterul Boemei – Stalin ar fi cerut crearea unui nou front în Occidentul Europei, singurul care ar mai putea prelungi la maximum frontul oriental și ar obliga forțele germano-aliat să lupte pe două fronturi diametral opuse și mai depărtate unul de altul.

Crearea unui eventual front în Balcani de către anglo-americani nu ar mai fi dorită de Soviete și din motivele următoare:

- acest front, fiind aproape de cel oriental, nu ar impune un mare efort aviației și comunicațiilor Axei;

- prezența anglo-americaniilor în Balcani și bazinul danubian ar contracara intențiile Sovietetelor după război.

O altă deosebire fundamentală între planurile de război sovietice și cele ale anglo-americaniilor este și faptul că Statul Major Sovietic ar fi cerut ca războiul în Europa să fie terminat în cursul acestui an, în care scop Aliații trebuie să facă maximum de efort.

Anglo-americanii însă ar fi susținut că războiul trebuie terminat abia după anul 1944.

Aceste deosebiri fundamentale între Aliați ar fi determinat absența lui Stalin de la conversațiile din Casablanca, deși în comunicatul dat s-a arătat că Stalin a fost reținut de necesitățile frontului și că în cazul unei acceptări, locul conferinței ar fi fost ales într-un punct mai oriental.

◆
Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Situația internațională, dosar 4/1944, f. 373 – 374.

1943 februarie 18, Lisabona. Telegrama ministrului român în Portugalia, Victor Cădere, referitoare la comentariile presei engleze despre o posibilă vizită a mareșalului Antonescu în Turcia, ca reacție de apărare față de mersul îngrijorător al războiului.

Urmare la telegrama nr. 51:

În „Times“ din 15 februarie, într-un articol consacrat situației din Croația, Bulgaria și România, redactorul diplomatic scrie că „Mareșalul Antonescu trebuie să fi pierdut încrederea în conducerea germană, căci arată semne de independență.“ Poporul român a crezut că lupta se va sfârși odată cu reluarea Basarabiei. Dezastrele suferite în urma înaintării în Cauzaz și spre Volga au produs pesimism și aversiune generală față de război. Spre a ține în frâu pe Mareșal, germanii dispun de Horia Sima, „șeful fioros al Gărzii de Fier, pe care l-au strecurat peste graniță în ianuarie 1941 și îl ... în Slovacia unde așteaptă ziua când protectorii săi ar putea să aibă nevoie de el.“

În același număr, „Times“ publică un editorial sub titlul „Vasalii îngrijorați“, în care observă că „oricare ar fi adevărul asupra zvonurilor despre dorința Mareșalului Antonescu de a vizita Turcia, este semnificativ că guvernele român, bulgar și maghiar speră a găsi protectori în tabăra aliată.“ Editorialul reia apoi tema redactorului cu privire la uneltele pe care germanii le au în rezervă spre a înlocui în Croația, Bulgaria și România, la nevoie, guvernele actuale.

Cădere

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1920 - 1944, Portugalia, Telegrama, 1943, vol. 6, f. 53 - 54.

1943 martie 3, <București>. Notă informativă cu privire la discuțiile din cercurile maniste și liberale privind scopul călătoriei mareșalului Antonescu la Berlin, acesta vizând o mobilizare generală pentru susținerea frontului din Răsărit.

Cercurile maniste și liberale sunt preocupate de călătoria d-lui Mareșal Antonescu la Führer; ele sunt informate că dl. Mareșal Antonescu a plecat cu avionul miercuri 3 martie a.c. la cartierul general.

Atât Maniu, cât și Dinu Brătianu sunt încredințați că voiajul d-lui Mareșal Antonescu este în legătură cu planul de mobilizare totală „din toate țările ocupate și vasale“, cum se exprimă frunțașii Opoziției.

Maniu și Dinu Brătianu și-au exprimat părerea că Guvernul nu poate, față de starea de spirit din armată și opinia publică, să decreteze o mobilizare generală și nici să ia măsuri economice prea drastice, de natură să înrăutățească moralul slăbit al populațiunii.

Fruntașii Opoziției socot că dl. Mareșal Antonescu va găsi mijlocul să se opună cererilor excesive germane în această materie, dar, în același timp, să poată obține armamentul făgăduit.

Se afirmă că dacă Guvernul se va putea eschiva în cursul acestei veri, sub motiv că are nevoie de un răgaz de 7 – 8 luni ca să instruiască și să reînarmeze armata, atunci țara va scăpa de noi jertfe militare pe care nu le mai poate suporta.

Fruntașii Opoziției sunt informați că în divergența dintre dl. Mareșal Antonescu și vicepreședintele de Consiliu s-ar fi ajuns totuși la un acord, în sensul că să se evite pe cât posibil mobilizările masive și noi jertfe militare.

Cercurile Opoziției se tem însă ca dl. Mareșal Antonescu să nu cedeze în fața lui Hitler și în acest caz prevăd consecințe grave.

♦
Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Politica internă a României, dosar 9/1943, f. 316.

8

1943 martie 8, <București>. Notă informativă asupra comentariilor stârnite de convorbirea scriitorului Al. Brătescu-Voinești cu mareșalul Antonescu (publicată în presă), în cercurile diplomatice și militare germane, în cele germanofile, liberale și național-țărăniște.

Convorbirea scriitorului Brătescu-Voinești cu dl. Mareșal Antonescu – redată în presă – a stârnit, cum era de așteptat, un interes deosebit în toate cercurile politice.

Iată comentariile pe care le fac diferitele cercuri cu privire la declarațiile d-lui Mareșal Antonescu.

ÎN CERCURILE GERMANE

Informate, înainte de apariția în ziare a convorbirii, cercurile legației au atras atențiunea agenților și ziariștilor asupra importanței ce trebuie s-o acorde declarațiilor făcute de dl. Mareșal Antonescu.

Cercurile legației arată că aceste declarațiuni pun capăt, prin cea mai autorizată intervenție, campaniei de șoaptă și zvonuri cu privire la atitudinea Guvernului în problema politică și militară.

Cu o argumentare solidă, dl. Mareșal Antonescu dărâmă tezele false puse în circulație de vechii politicieni și arată interesul pe care îl are România de a duce până la capăt lupta împotriva bolșevismului, care constituie, în primul rând, o mare primejdie pentru țările învecinate cu Rusia Sovietică.

Cercurile legației declară că nu s-au îndoit nici un moment de lealitatea și clarviziunea d-lui Mareșal Antonescu, deși înregistraseră zvonurile răspândite în lumea bucureșteană.

Aceasta întrucât e în logica lucrurilor ca între regimul Antonescu și Reich să existe legături indestructibile, create de interesul comun și întreținute de aceeași dramatică alternativă: a învinge sau a muri.

Privind astfel, interviul d-lui Mareșal Antonescu a provocat cea mai bună impresie în cercurile germane, impresie care rezultă și din chipul în care întreaga presă din Reich a primit declarațiile făcute de conducătorul statului român.

ÎN CERCURILE GERMANOFILE

(Vaidiști, argetoieniști, germanofili independenți). Se subliniază că declarațiile d-lui Mareșal Antonescu afirmă singura politică pe care România poate s-o facă în momentul de față. Țara noastră, spun aceste cercuri, nu poate decât să rămână alături de forțele care luptă împotriva Sovietelor, fiindcă e o naivitate să se creadă că în cazul unei victorii a Rusiei ființa statului român ar mai fi păstrată. Dacă armata germană nu se poate opune unei invazii a Sovietelor, atunci nici o forță din lume nu o poate face, iar primele sacrificate vor fi țările limitrofe. Indiferent de complexul problemelor mondiale, pentru România lupta împotriva bolșevismului e o chestie de existență națională.

ÎN CERCURILE LIBERALE

Declarațiile d-lui Mareșal Antonescu sunt supuse unei analize foarte amănunțite.

În primul rând, se aduc critici – mai ales în ramura georgistă – unor scăpări de formă și raționament – atribuite însă lui Brătescu-Voinești, despre care se spunea că la 75 de ani și-a pierdut o parte din facultățile sale intelectuale.

Oricât ar fi dl. Mareșal Antonescu partizanul formulei autoritare, se spune, e greu de presupus că D-sa crede că frământările opiniei publice n-au nici o importanță atâta vreme cât marea masă a poporului „ascultă”, fiindcă un șef politic trebuie să fie mereu atent asupra stării de spirit a țării și să-și dea seama de momentul în care acțiunile sale nu mai au *consensul general, indiferent dacă opoziția se manifestă deocamdată într-o formă neviolentă*; în al doilea rând, e greu de presupus ca dl. Mareșal Antonescu să creadă că n-are de dat socoteală decât celor cari sunt alături de D-sa („de fapta mea nu mă simt dator să dau socoteală decât lui Dumnezeu, propriei mele conștiințe și păturii sănătoase a neamului nostru, care simt că e alături de mine.”)

Se afirmă astfel, în aceste cercuri, că „această pătură sănătoasă” n-a avut prilejul să-și exprime voința sa – fiindcă plebiscitele cu vot deschis nu constituie o indicație serioasă – și dacă ar fi fost consultată în condiții serioase, s-ar fi văzut că nu se aprobă politica actuală.

O stângăcie de stil, atribuită lui Brătescu-Voinești și relevată e aceasta: „Mai întâi cum s-ar fi putut realiza o asemenea atitudine în ascuns de aliații noștri”, ceea ce ar presupune că dacă guvernul Antonescu ar fi avut în fapt posibilitatea să inducă în eroare pe germani, ar fi făcut-o.

Cercurile liberale cred că dl. Mareșal Antonescu n-a avut intenția să exprime acest gând, ținând seama, mai ales, că declarațiile au avut scopul principal de a calma unele aprehensiuni germane.

În ceea ce privește fondul declarațiilor, se observă în tabăra liberală două atitudini:

O atitudine a fracțiunii georgiste, care recunoaște că, indiferent de situația generală a războiului, securitatea și existența României reclamă, pentru moment, o colaborare cu forțele care au ca țel suprem nimicirea bolșevismului.

Georgiștii se declară însă de acord cu fracțiunea veche liberală în ceea ce privește inutilitatea jertfelor făcute în ultimul timp și necesitatea conservării armatei noastre.

O atitudine a fracțiunii Dinu Brătianu, consecventă cu punctul de vedere exprimat în memoriile înaintate Guvernului și care declară că Guvernul avea posibilitatea, luând ca exemplu politica Finlandei de a diminua în mod considerabil colaborarea militară, după redobândirea Basarabiei și Bucovinei de Nord; ideea exprimată de dl. Mareșal Antonescu că fără continuarea acțiunii sale militare, rușii ar fi rămas pe coasta Odessei nu poate fi luată în considerare, deoarece germanii aveau tot interesul să împingă pe ruși cât mai departe.

Liberalii declară însă:

Afirmația dlui Mareșal Antonescu că e decis să meargă până la capăt ar fi putut să provoace mari îngrijorări, dacă n-ar fi de presupus că, față de desfășurarea războiului, de interesele supreme ale României și de starea de spirit din țară, Guvernul socotește că trebuie să facă tot ce-i stă în putință ca, fără a alarma pe germani, să cruțe noi jertfe și să încerce de a reorganiza armata, exclusiv pentru scopurile noastre naționale.

Interviul apare astfel ca o necesitate de a liniști aprehensiunile germane și de a pregăti o atmosferă favorabilă unei eventuale vizite a dlui Mareșal Antonescu la Führer.

Dacă însă aceste presupuneri nu corespund realității și dl. Mareșal Antonescu e decis să meargă la mobilizarea totală militară și economică, atunci situația României e definitiv pecetluită și ne putem aștepta la cele mai grave urmări.

ÎN CERCURILE NAȚIONAL-ȚĂRĂNISTE

Înainte de a părăsi Capitala, Maniu a declarat amicilor săi că interviul dlui Mareșal Antonescu nu aduce un element nou în ceea ce privește considerentele care ar hotărî Guvernul să continue până la capăt colaborarea sa militară cu Axa.

Rămâne de văzut ce a determinat pe dl. Mareșal Antonescu la această manifestațiune: a vrut să calmeze unele nervozități din tabăra germană, determinate de discuțiile dinăuntru Guvernului, ori a socotit într-adevăr necesar să pregătească opinia publică în vederea unor noi jertfe, greu de închipuit în atmosfera actuală din țară.

De aceea, nu atribui acestor declarații un caracter hotărâtor; trebuie să așteptăm spre a vedea dacă se face mobilizarea totală sau dacă, așa cum

imi place să cred, dl. Mareșal Antonescu va izbuti să se strecoare în cursul acestei veri.

Aș vrea să subliniez, a spus Maniu, că nu noi am cerut Guvernului să intre în relații cu celălalt grup de beligeranți.

Noi am cerut să nu se mai facă jertfe militare și ca Guvernul să urmeze o politică mai suplă, n-am recomandat și nu recomandăm acestui Guvern să intre în legături cu anglo-americanii, fiindcă o asemenea încercare n-ar avea alt rezultat decât să stârnească neîncrederea germanilor, de care Guvernul nu se poate dispensa încă.

Noi am cerut să ni se dea nouă posibilitatea de a lucra în favoarea României pe lângă puterile anglo-saxone.

Maniu a încheiat astfel:

Înțeleg că dl. Mareșal Antonescu se află într-o situație foarte grea. Marile sale țeluri apar greu de realizat. El vede că nu poate rămâne cu Transnistria; cred că se îndoiește de Basarabia... și atunci, ar vrea să aducă Ardealul. Pentru aceasta crede că trebuie să continue eforturile militare, ca la final să aibă ca recompensă Ardealul. Dar uită că se învârte într-un cerc vicios: ca să aibă rezultatele așteptate, ar trebui ca germanii să câștige războiul. Or, pentru toată lumea este clar că înșiși germanii au pierdut această speranță și că ei continuă lupta, pe de o parte, din cauza temperamentului disperat al lui Hitler, pe de alta, fiindcă își închipuie că ar putea să obțină în acest fel condiții onorabile de pace.

Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Politică internă a României, dosar 9/1943, f. 340

9

1943 martie 16, Berna. Telegrama lui Nicolae Em. Lahovary, ministrul României la Berna, adresată primului-ministru, în legătură cu opinia Nunțiului apostolic (Roma) și a ministrului Finlandei privind viitorul țărilor mici și mijlocii, în împrejurarea în care Anglia ar fi gata să cedeze soarta acestora intereselor sovietice.

Urgent. Pentru domnul Prim-Ministru

Față de tonul conciliant pentru micile popoare europene al declarațiilor italo-germanice de la Roma și al declarațiilor făcute la 14 martie de dl. Goebbels, iar pe de altă parte, față de primejdia ca vizita ministrului Afacerilor Străine al Marii Britanii la Washington, cunoscut pentru atitudinea filo-sovietică, să nu aibă ca rezultat slăbirea rezistenței Statelor Unite la tendința d-lui Eden de a se jertfi statele mici orientale poștei sovietice, am sondat pe Nunțiul apostolic și pe ministrul Finlandei spre a vedea dacă nu ar fi momentul să se reia inițiativa D-voastre din noiembrie 1941, privitoare la schimbul de vederi între statele mici și mijlocii.

Nunțiul apostolic și ministrul Finlandei, vorbind în numele lor personal, fără a cunoaște însă intențiile guvernelor respective, deoarece și eu am arătat că nu aveam instrucțiuni ci numai m-am informat personal, s-au

arătat favorabili. După părerea lor, schimburile de vederi ar urma să fie apoi încheigate într-o declarație comună a statelor mici aliate cu Axa și în altă declarație, întemeiată „grosso modo“ pe același principiu, a statelor neutre mici sau mijlocii.

Nunțiul apostolic ar propune deci schimburi paralele de vederi, pe de o parte, între România și aliații mici (Finlanda ar putea negocia cu Ungaria dacă schimburile de vederi româno-ungare ar întâmpina greutăți), iar pe de altă parte, între statele neutre și Vatican, care ar încerca să cuprindă Polonia, Statele Baltice și unele state catolice americane în aceste tentative.

Cele două declarații, mai mult sau mai puțin simultane, după Nunțiul apostolic, ar urma să se inspire totodată din principiile cuprinse în Statutul Atlanticului și de acele ale declarațiilor recente de la Roma ale d-lui Goebbels, fiind afirmația de drept la viață a statelor mici și mijlocii. Scopul urmărit ar fi pe scurt, între altele:

1. A se pune Statele Unite în mod precis în dilema de a trăda principiile date ca scopurile lor de război, sau de a rezista presiunii anglo-sovietice;

2. A arăta îngrijorarea la Vatican și a unei părți a omenirii față de intransigența, care, prelungind războiul, face jocul Sovietetelor;

3. De a se încerca stabilirea, prin aliații mici ai Axei, Polonia, a unei punți între cele două tabere prin formularea unor principii acceptabile celor două lagăre, sau cel puțin care n-ar putea fi public repudiate;

4. Întărirea rezistenței poloneze la presiunea anglo-sovietică și apropierea ei de micii aliați ai Axei și

5. Încercând... (lipsă de text) opinia publică finlandeză întărind coeziunea ei internă.

Cum Nunțiul se teme de timiditatea Vaticanului și socotește că ar trebui învinse unele piedici, dacă D-vs. ați hotărî reluarea inițiativei din noiembrie 1941, cred că ar fi preferabil să se facă demersuri pe lângă Sf. Scaun mai întâi prin Berna, prin Nunțiu de aci, deoarece acesta dispune de influență și ar fi la Roma un călduros avocat. După ce Vaticanul ar fi dat răspunsul principal favorabil, s-ar putea, bineînțeles, continua tratativele la Roma și la București cu Sf. Scaun.

Totodată, încerc cu colegul finlandez și alții a convinge Departamentul Politic de nevoia de a atrage discret atenția Guvernului Statelor Unite asupra îngrijirilor ce ar pricinui în Europa politica de primejdioase concesiuni ce s-ar face Sovietetelor.

Aș fi recunoscător dacă Domnia Voastră mi-ar da instrucțiunile convenite în cazul când ar hotărî să reia inițiativa din noiembrie 1941. Voi vedea, de altfel, din nou mâine pe Nunțiu și pe alți colegi. Dacă răsunetul ar fi favorabil, mi se pare că chestiunea ar fi urgentă pentru a preîntâmpina acordul posibil anglo-sovietic american la Washington.

Nunțiul crede că Italia ar fi favorabilă schimbului de vederi sus-amințite, deși nu ar lua parte la ele.

Lahovary

◆
Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1920 - 1944, Elveția, Telegrama, 1942 - 1944, vol. 7, f. 326 - 329.

1943 aprilie 5, <București>. Buletin informativ asupra activităților cercurilor politice din Opoziție vizând stabilirea de contacte cu reprezentanți anglo-americani, pentru o eventuală ieșire onorabilă din război a României, fără a crea dificultăți Guvernului.

Activitatea desfășurată de grupările politice din Opoziție, în cursul lunii martie 1943, a fost ca în lunile precedente, sub influența persoanei lui Maniu, care a constituit centrul director al tuturor inițiativelor și manifestărilor aparținând acestor grupări.

În afară de activitatea propriu-zisă a grupărilor din Opoziție, care va fi examinată la capitolele respective, aceste grupări au fost preocupate de diferitele zvonuri și ipoteze în legătură cu eventualitatea unei largi remanieri, cât și – într-o măsură mai redusă – de știrile în legătură cu efectuarea unui nou plebiscit.

Ca preocupare comună celor două grupări mai importante din Opoziție, cea național-țărănistă și cea liberală, trebuie relevată discuțiunile asupra necesității ca aceste grupări să trimită în străinătate emisari, care, luând contact cu cercurile anglo-americane, să încerce a ușura situația României în cazul unei victorii aliate.

În general, conducerea național-țărănistă, precum și cea liberală au fost de acord pentru a nu se crea dificultăți Guvernului atât în domeniul intern, cât și în cel extern, apreciind că actualul regim este cel mai bun din cele posibile în prezent.

Pe grupări și probleme activitatea Opoziției s-a desfășurat după cum urmează:

Național-țărăniștii

Maniu fiind fruntașul cel mai activ al Opoziției, ale cărei manifestări le dirijează, atât prin gruparea sa – condusă autoritarist în afara principiilor democratice pentru care oficial luptă – cât prin influența și prestigiul personal exercitat asupra fruntașilor nu numai național-țărăniști sau liberali, dar, într-o măsură considerabilă, și asupra lui *Dinu Brătianu* și *Gh. Brătianu*, este firesc ca activitatea grupării național-țărăniște de sub conducerea sa să fie mai intensă și mai variată, remarcându-se dintre preocupările național-țărăniștilor următoarele:

1. *Tensiunea din cercurile superioare*, despre care Maniu s-a interesat în mod deosebit, înfățișând-o ca având o gravitate excepțională și ca putând produce nu numai consecințe politice propriu-zise, dar și situațiuni noi în legătură cu poziția Coroanei, nici azi Maniu nu vrea să consimtă că această tensiune a fost lichidată, continuând să susțină că a intrat numai într-o fază mai puțin acută, dar care se poate schimba oricând.

Continuând să se preocupe de situația raporturilor din cercurile superioare, unii național-țărăniști au legat de aceasta un număr de zvonuri necontrolate privind o cerere făcută de M. St. M. pentru a se comunica în loc înalt pierderile suferite în războiul actual, cât și intervenția pentru a nu se întocmi un asemenea tabel, precum și o intenție atribuită M. S. Reginei Mame de a întreprinde o călătorie de odihnă în Italia.

2. *Neînțelegerile dintre factorii reprezentativi ai regimului*, atribuite de conducerea național-țărănistă unei divergențe cu privire la orientarea externă și la politica militară.

3. *Manifestările publice ale regimului*, ca interviul acordat lui *Brătescu-Voinești* și discursul d-lui general *Pantazi*, au fost interpretate ca învederând hotărârea Guvernului de a continua războiul în Răsărit, într-un spirit de identitate cu direcțiunea politică și militară a Guvernului german, provocând critici defavorabile ale frunțașilor național-țărăniști, care și-au reafirmat cu această ocazie punctul de vedere stabilit.

4. *Discursul ținut la Chișinău de Domnul Mareșal Antonescu* a fost socotit evenimentul politic cel mai de seamă, iar invitațiunile adresate frunțașilor Opoziției de a asista la solemnitate, deși aceștia s-au eschivat de a participa, au găsit totuși un ecou favorabil în rândurile Opoziției.

Discursul a fost apreciat ca o etapă importantă în evoluția politică externă a României și – în general – a fost aprobat, deși Maniu personal a declarat că demonstrația în sine poate fi de natură a indispute Sovietele, cu care noi până la capăt va trebui să avem raporturi bune, mijlocite în viitor de puterile anglo-americane.

5. *Discursul lui Citta Davilla* a produs un interes excepțional la național-țărăniști, Maniu relevând că denotă începutul de soluționare a problemei carliste, prin atitudinea adoptată public de Guvernul american și că prin poziția manifestată de democrația maghiară din Statele Unite, comunicată de Davilla în discursul său, reiese că și problema Transilvaniei se va soluționa favorabil României.

6. *Atitudinea față de inițiativa lui Tătărescu* de a constitui o „uniune sacră” a conducătorilor grupărilor politice a întâmpinat ostilitatea categorică a lui Maniu, care în acest sens l-a influențat și pe Dinu Brătianu.

7. *Reluarea raporturilor Maniu-Vaida*, prin intermediul d-rului *Dumitrache Popovici*, a provocat numeroase proteste la național-țărăniști, printre care și acelea ale lui *Mihai Popovici*, *Zaharia Boilă* etc., președintele grupării fiind pus în situația de a lămuri pe apropiații săi asupra lipsei de consecințe a unei asemenea reluări de raporturi, de data aceasta fără obiective politice.

8. *Contactul cu legionarii* s-a repetat din inițiativa unor membri ardeleni ai mișcării legionare, Maniu având însă o atitudine foarte rezervată și lăsând a se înțelege că o colaborare nu este posibilă.

9. *Contactul cu social-democrații* s-a făcut în cursul lunii martie a.c. prin Maniu, care a avut întrevederi cu *Titel Petrescu* și *Jumanca*, în scopul de a putea utiliza cândva legăturile internaționale ale acestora.

10. *Contactul cu legațiile neutre* a continuat să fie asigurat de către aceiași frunțași ai grupării, ca *Mihai Popovici*, *Dr. Lupu*, *Vișoianu*, *Lugoșeanu*, *Suchianu* etc., scopul fiind schimbul de informații spre a se stabili punctul de vedere al Aliaților în ce privește problemele politice și militare la ordinea zilei, cât și – în special – atitudinea puterilor anglo-americane față de țara noastră.

11. *Audiența prof. I. Hudiță* la Domnul Mareșal Ion Antonescu, folosită de gruparea național-țărănistă pentru a expune și a justifica reorganizarea

grupării, ca o necesitate spre a se păstra echilibrul intern între comuniști și legionari, fără intențiuni de a crea dificultăți regimului.

12. *Audiența D-rului Lupu* la Domnul Mareșal Antonescu a reafirmat punctul de vedere al fruntașului țărănist, deosebit de cel al conducerii național-țărăniste, fostul ministru fiind pentru o expectativă totalmente binevoitoare față de regim.

13. *Atitudinea lui Mihalache* față de audiența avută recent părea a-l fi apropiat de Maniu, care, ținând să sublinieze atașamentul fruntașului țărănist față de politica sa, a organizat un banchet în condiții originale (mese separate, dar grupate într-o parte a localului), dat în cinstea acestuia la restaurantul „Continental”.

Această demonstrație a lăsat numai impresia unei solidarități în conducerea grupării, realitatea fiind că Mihalache, sesizat de atitudinea principalilor maniști, care pun în evidență numai acțiunea lui Maniu, s-a întors la Dobrești într-o stare de spirit defavorabilă președintelui grupării și apropiaților săi.

Pe de altă parte, ardelenii din grupare îl suspectează pe Mihalache pentru legăturile sale cu factorii reprezentativi ai regimului și pentru faptul că nu ar avea o atitudine categorică în problema carlistă.

14. *Reorganizarea grupării*, în vederea căreia un număr de frunțași de la centru au plecat în provincie luând contact cu cadrele locale, iar după aceea s-a procedat la o serie de punctaje, a trezit diferite divergențe și animozități.

Astfel, Maniu, numindu-l pe *Dr. Virgil Solomon* în comitetul însărcinat la centru cu verificarea partizanilor din provincie, a provocat nemulțumirea regătenilor, în frunte cu Mihalache și Dr. Lupu, care, de altfel, s-au opus și la încredințarea organizației de Prahova lui *Ghiță Pop*.

În afară de acestea, chiar între ardeleni sunt rivalități, ca de pildă între *Ghiță Pop* și *Ionel Pop*, nepotul lui Maniu, care reproșează omonimului său că nu este suficient de dinamic și nu are priză în tineret.

În cadrul reorganizării s-au ivit și alte divergențe, ca de pildă, în ceea ce privește organizația de Constanța unde Mihalache dorește să fie numit *Lapedatu*, iar Maniu se opune reproșându-i acestuia de a fi trecut la Frontul Românesc.

În general, Maniu reproșează organizațiilor provinciale că nu mai sunt suficient de active, motiv pentru care, la sfârșitul lunii martie a. c., un grup de frunțași trebuiau să plece în provincie pentru a vizita mai multe orașe, dar plecarea a fost contramandată din cauza informației parvenită secretarului național-țărănist că s-ar putea să se producă unele sancțiuni din partea autorităților.

Liberalii

Activitatea grupării liberale a fost mai redusă decât cea a grupării național-țărăniste, președintele acesteia din urmă având inițiativa acțiunilor Opoziției și exercitând o influență sensibilă asupra conducătorilor liberali, a căror atitudine aproape că s-a coordonat față de cea a lui Maniu.

Dintre faptele mai importante, care se relevă din urmărirea activității grupării liberale, sunt de relevat următoarele:

1. *Satisfacția produsă de cele două răspunsuri scrise*, primul al D-lui Mareșal la scrisoarea prin care *Dinu Brătianu* solicita eliberarea lui *Buzescu*, răspuns socotit – prin formă și conținut – ca dovedind un remarcabil simț politic și o atitudine față de gruparea liberală, care a satisfăcut pe conducătorii acesteia, iar al doilea, răspunsul D-lui Vicepreședinte de Consiliu la scrisoarea prin care *Elena Gh. Brătianu* dona 300000 lei pentru invalizi.

2. *Evoluția lui Gh. Brătianu*, care manifestă tendința progresiv accentuată înspre punctul de vedere al lui *Dinu Brătianu* și *Maniu*, deși unii fruntași mai pun în evidență dificultățile rezultând din atitudinea sa germanofilă.

3. *Atitudinea D-rului Anghelescu*, care susține utilitatea trimeriei unor emisari din fostele partide și centre neutre, unde, luând contact oficios cu cercurile anglo-americane, să încerce a facilita poziția României la încheierea păcii, în cazul când aceasta ar fi dictată de Aliați.

Dr. Anghelescu mai preconizează necesitatea ca România să facă un gest de opoziție față de germani, spre a nu se prezenta chiar în ultimul moment ca parteneră subtilă a puterilor aliate învingătoare, poziția țării noastre fiind facilitată de faptul că Anglia, America, Polonia, Cehoslovacia, Iugoslavia, Grecia și Turcia au interesul principal – care ar trebui speculat – ca Sovietele să nu pătrundă în Balcani și, în primul rând, în România.

4. *Poziția grupării față de regim* a evoluat într-un sens favorabil acestuia, conducerea liberală luând hotărârea de a nu ocaziona vreo manifestare susceptibilă a șicana regimul, scopul unei asemenea abțineri fiind de a se facilita obținerea de armament nou din străinătate, socotit absolut necesar redotării armatei.

5. *Contactul cu legionarii*, din inițiativa acestora, a fost respins de *Dinu Brătianu* și *Dr. Anghelescu*, care au declarat că nu pot sta de vorbă cu „*asasinii lui Duca*“, pe când persoane din anturajul lui *Gh. Brătianu* mențin legături cu unii legionari, lipsite, de altfel, de consecințe politice.

6. *Adunarea „Societății de Cultură Național-Liberală“*, de sub președinția lui *Dinu Brătianu*, care a avut loc în cursul lunii martie a.c., a ocazionat o luare de contact cu cadrele intelectuale ale grupării, a cărei apologie s-a făcut cu prilejul discursurilor ținute.

7. *Atitudinea față de inițiativa lui Tătărescu* de a se crea o „uniune sacră“ pentru forțele politice românești, să se prezinte unitar la încheierea păcii, a întâmpinat, ca și la național-țărăniști, ostilitatea categorică a lui *Dinu Brătianu*, fostul Prim-ministru găsimd un apărător numai în persoana lui *Mihail Negură*.

Național-creștinii

Gruparea național-creștină nu se consideră în opoziție față de regim; totuși, fruntașii săi manifestă față de intimi unele nemulțumiri socotind că nu li se dă o suficientă utilizare de către actualul regim naționalist.

În prezent, activitatea grupării se reduce la menținerea contactului dintre fruntași și la o încercare de reorganizare, începută în Moldova. Legătura între organizația din Moldova și Capitală se face personal de

către Gh. Cuza, care întreprinde dese călătorii la București, unde regulat ia contact cu partizanii săi politici.

În scopul de a crea grupării legături mai adânci în cercurile comerciale, Gh. Cuza a ținut o conferință în sala Sfatului Negustoresc din Iași, tratând despre trecutul comerțului moldovenesc, iar cu ocazia împlinirii a 20 de ani de la întemeierea Ligii Apărării Naționale Creștine a conferențiat la Teatrul Național din Iași despre naționalismul din poezia lui Eminescu.

În ce privește legăturile cu Germania, acestea au fost asigurate de A. C. *Cusin*, care a întreprins o călătorie în străinătate pentru interesele sale comerciale, luând contact și cu unele cercuri național-socialiste.

Diverse personalități politice

– *Gh. Tătărescu*, în inițiativa sa de a crea o „uniune sacră”, a întâmpinat atitudinea categoric ostilă a lui Dinu Brătianu și a lui Maniu, acesta din urmă, în răspunsul scris dat lui *Mircea Cancicov*, care mediase, făcând un adevărat proces al situației lui Tătărescu în politica românească.

– *Cancicov* a avut numeroase întrevederi și conciliabile, cu Maniu, Dinu Brătianu și alți fruntași politici, socotind că ar putea cândva să joace un rol, în cazul când s-ar pune necesitatea unui regim de tranziție.

– *Știrbey* a continuat seria de vizite și discuții politice, fără un obiectiv politic imediat.

– *Vaida* și – mai cu seamă – partizanii săi au manifestat unele speranțe în legătură cu zvonurile despre o largă remaniere.

– *Savel Rădulescu*, *Nenișor* și alți titulescieni au început să aibă o cotațiune politică mai urcată decât în trecutul apropiat, iar recentul paras-tas pentru Titulescu le-a constituit un prilej de a veni în contact cu un număr mare de oameni politici.

– *Gigurtu* nu s-a manifestat în ultimul timp în mod deosebit, fiind de menționat prezența sa la parastasul pentru Titulescu, gest inexplicabil pentru fruntașii Opoziției, care au evitat contactul cu fostul Prim-ministru, acesta discutând mai mult cu *Stelian Popescu*.

Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Politica internă a României, dosar 9/1943. f. 66 – 73.

11

1943 aprilie 12, <București>. Notă informativă privind poziția ambiguă a lui Mihai Antonescu în plan extern, ceea ce-i irită pe germani, care pot condiționa funcția de prim-ministru, vizând o anume persoană.

Maniu a fost informat că dl. Mareșal Antonescu a fost chemat de Führer; Conducătorul Germaniei a trimis în București avionul său personal, pentru a lua pe dl. Mareșal Antonescu.

Maniu a declarat intimilor săi că această călătorie privește și situația internă de la noi, care poate fi socotită foarte gravă, prin aceea că impor-

tante cercuri germane au început să suspecteze lealitatea regimului Antonescu.

Cu acest prilej, șeful grupării național-țărăniște a amintit că a consiliat pe vicepreședintele de Consiliu să nu încerce o politică de duplicitate, fiindcă ea va atrage neîncrederea germanilor. Or, vicepreședintele de Consiliu – pe lângă nenumărate acte publice – a declarat și lui von Killinger personal că Germania poate fi considerată bătută, ceea ce a atras un raport grav al legației din București.

În aceste împrejurări, situația vicepreședintelui de Consiliu este foarte critică.

Germanii au un nou candidat pentru postul de prim-ministru: pe Valer Pop. Ei au renunțat la Vaida și fac o atmosferă pentru Valer Pop care, după părerea lui Maniu, este în stare să facă orice pentru a fi pe placul germanilor. Tactica germană nu e agresivă, dar Mareșal Antonescu se va izbi de neconținute greutăți până ce va fi silit să schimbe pe Mihai Antonescu. Nu i se va da armamentul făgăduit, i se vor face greutăți de ordin economic și financiar, se vor accentua greutățile de natură politică.

Maniu a declarat că e de așteptat reîntoarcerea dlui Mareșal Antonescu pentru a se putea examina situația.

◆

Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Politică internă a României, dosar 9/ 1943, f. 513.

12

1943 aprilie 16, Berna. Telegramă descifrată, semnată Lahovary, prin care acesta atrage atenția Guvernului român asupra consecințelor vizitei mareșalului Antonescu în Germania și a ecoului ei în opinia publică elvețiană și europeană, în general.

Pentru dl. Vicepreședinte al Consiliului

Comentariul răspândit de „Europa Press“ în urma comunicatului Agenției D.N.B. privitor la vizita d-lui Mareșal Antonescu în Germania, care subliniază și mai mult că participarea noastră la război împotriva Angliei și Statelor Unite va fi de acum înainte totală, până la victoria fără compromis, poate avea, după primele ecouri auzite aci, defavorabilă înrâurire asupra propagandei noastre în Elveția, căci, între altele, se ia orice posibilitate de a ne asimila ca până acum Finlandei în presa locală și în convorbirile particulare.

Spre a nu compromite rezultatele obținute până azi, îmi permit a supune sugestia unui eventual comunicat românesc atenuat, ce s-ar da cât mai repede. Dacă aceasta n-ar fi cu puțință, binevoii a-mi comunica de urgență dacă Serviciul de Presă din Berna poate da, în mod cu totul confidențial, lămuririle verbale cerute de atmosferă. Dacă față de noua

situație datorită comunicatului ar fi nevoie de a se da noi orientări verbale serviciului de Presă din Berna, consilierul de presă Haralamb ar putea merge la Roma spre sfârșitul lunii sau eventual la București, la data ce ați indica-o dvs.

Lahovary

◆
Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, dosar Berna, E. 3, vol. 2, 1943, f. 45.

13

1943 aprilie 29, <București>. Notă informativă asupra poziției marelui Antonescu (în relațiile cu Opoziția național-țărănistă) privind reinarmarea și reorganizarea armatei, cu concursul Germaniei.

Am anunțat, într-o comunicare precedentă, că după audiența ce a avut loc la dl. Mareșal Antonescu, în joia Paștelui, d-rul N. Lupu a chemat la București pe Iuliu Maniu și I. Mihalache, pentru a le face „comunicări importante“.

I. Mihalache a sosit în Capitală în cursul zilei de ieri.

El a avut un lung conciliabul cu d-rul Lupu, care i-a relatat cum a decurs audiența la dl. Mareșal Antonescu.

D-rul Lupu a arătat că dl. Mareșal Antonescu și-a exprimat adâncă sa nemulțumire față de activitatea politică ce o desfășoară Maniu în numele grupării național-țărăniste; această activitate, cu caracterul ei net anglofil, creează Guvernului mari dificultăți.

Germanii au început să creadă că România este gata să facă o politică de duplicitate și se întreabă dacă armamentul pe care-l cerem va servi cauza Axei, sau va fi folosit împotriva ei.

Din cauza acestor aprehensiuni germane, Guvernul este silit să facă concesiuni, pentru a arăta că a rămas devotat politicii sale, astfel că acțiunea lui Maniu împinge la rezultate exact contrarii.

Dacă a fost publicat comunicatul ce s-a dat după întâlnirea de la cartierul general al Führer-ului, aceasta se datorește lui Maniu.

În consecință, dl. Mareșal Antonescu a declarat că nu poate primi memoriul ce i-a fost adus în numele Opoziției și a invitat pe d-rul Lupu să nu-i mai ceară audiențe pentru asemenea demersuri.

Conducătorul Statului a cerut să se explice lui Maniu că nu e bine să abuzeze de imunitatea pe care Guvernul a înțeles să i-o asigure, ținând seamă de meritele sale din trecut.

Guvernul este decis să nu ia măsuri împotriva Opoziției anglofile, dar șefii Opoziției trebuie să înțeleagă, la rândul lor, că n-au nici un interes să saboteze acțiunea de reinarmare și de reorganizare a armatei, pe care dl. Mareșal Antonescu nu o putea face decât cu concursul Germaniei.

I. Mihalache – de acord cu d-rul Lupu – a arătat înțelegere pentru punctul de vedere exprimat de dl. Mareșal Antonescu.

D-rul Lupu n-a văzut până astă-seară la orele 7 pe Maniu.

Maniu a revenit la București în cursul serii de azi.

Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Politică internă a României, dosar 10/1943, f. 23 – 24.

14

1943 aprilie 30, <București>. Notă a Serviciul Special de Informații privind discuțiile din cercurile Opoziției asupra abilității mareșalului Antonescu în convorbirile cu Führerul, urmărind refacerea armatei române.

Obiectul conversațiilor dintre Führer și Conducătorul Statului continuă să preocupe cercurile politice, după terminarea vacanței de Paști.

Din informațiile ce există în lagărul Opoziției, Führerul ar fi cerut dlui Mareșal Antonescu un concurs complet – militar, politic și economic – pentru continuarea războiului în contra tuturor adversarilor Axei.

Dl. Mareșal Antonescu ar fi declarat că, consecvent politiciii sale, e gata să meargă până la capăt cu Axa, dar că „el nu poate pune la dispoziție oameni, ci trebuie să dea soldați“. Pentru a da soldați are nevoie de echipament și de arme. Führerul ar fi răspuns că e gata să pună la dispoziția Guvernului român armamentul și echipamentul necesar, astfel că până în august România să poată dispune de o nouă armată bine înzestrată și bine echipată.

Cercurile Opoziției – național-țărăniștii și liberalii – declară că metoda întrebuițată de dl. Mareșal Antonescu a fost incontestabil abilă; Guvernul trebuie să câștige timp și are în același timp obligația de a reface armata.

E însă o naivitate să se creadă că Hitler dorește să doteze România cu o armată; el va da armamentul făgăduit numai dacă va avea siguranța că poate conta pe armatele reorganizate de Mareșalul Antonescu.

Cercurile amintite cred astfel că furniturile făgăduite de Germania vor fi executate numai dacă se vor pune efectiv la dispoziția frontului de est câteva sute de mii de soldați români.

Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Politică internă a României, dosar 10/1943, f. 26.

15

1943 aprilie 30, Lisabona. Telegramă a ministrului român în Portugalia, Victor Cădere, în care semnaleză că, potrivit afirmațiilor lui Beneș, mareșalul Antonescu va părăsi primul Axa, urmându-i Ungaria și Cehoslovacia.

Potrivit presei engleze, Beneș a spus, la 25 aprilie, în discursul radiodifuzat:

1. „Ungaria caută prin toate mijloacele să stabilească contactul cu Alianții, dorind să trădeze Germania în momentul cel mai potrivit.“

2. „România Mareșalului Antonescu hazardează tot ce are și va fi prima țară care va părăsi Axa.“

3. „Agenții Președintelui Tisso și ai Primului-ministru Tuka au încercat să stabilească contacte cu reprezentanții oficiali ai Cehoslovaciei spre a se scuza de trădarea lor, dar nimeni nu stă de vorbă cu ei.“

Cădere

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1920 – 1944, Portugalia, Telegrame, 1943, vol. 6, f. 137.

16

1943 mai 3, Lisabona. Telegramă a ministrului român în Portugalia, Victor Cădere, cuprinzând informații despre comenziile presei engleze, referitoare la organizarea în România a unor mișcări antigermane, proengleze și proamericane.

1. Ziarul „Times“ din 29 aprilie publică lungi corespondențe din Istanbul: Ca expresiune a nemulțumirilor și a temerii de noi jertfe în Rusia, s-a format în România „mișcarea dezrobirii naționale“, organizație secretă antigermană. Mișcarea ar fi informat recent studențimea din București despre ciocnirile violente care au avut loc în Banat între șvabi și români. Mișcarea are post de radio.

2. „Daily Express“ din 29 aprilie publică lungi articole din Istanbul despre poziția statelor balcanice, semnalând sentimentele antibritanice ale ungarilor și bulgarilor și faptul că au dobândit teritorii de la vecini.

„România este singura țară inamică din Balcani unde imensa majoritate a poporului este probritanică și proamericană. Singură România a refuzat să profite de înfrângerea aliatului nostru Iugoslavia, deși a fost invitată de Hitler să ia partea din Banat unde trăiește o puternică minoritate română. Numai teama de Rusia menține la putere Guvernul Mareșalului Antonescu, oameni ca Maniu și Gheorghe Brătianu fiind ținuți în rezervă spre a forma Guvernul care să poată cere pacea.“

Corespondentul adaugă că România s-ar putea resemna la pierderea Basarabiei și poate și a Bucovinei, inevitabile dacă Alianții lansează o puternică invazie în Balcani, dacă ar căpăta asigurări că după luarea

Basarabiei, Rusia va respecta independența și dreptul României de a alege regimul ce-i convine și dacă i s-ar permite să alunge pe unguri din Transilvania, care a fost cedată din ordinul Germaniei.

3. Ziarele engleze mai publică telegramele agenției „United Press“ din Stockholm, afirmând existența divergenței dintre Mareșalul Antonescu și Hitler, primul fiind acuzat că ar împiedica apropierea deplină între România și Germania.

Cădere

◆
Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71 / 1920 – 1944, Portugalia, Telegrame, 1943, vol. 6, f. 142 – 143.

17

1943 mai 4, <București>. Notă informativă asupra diferențelor din conducerea Partidului Național-Țărănesc, cu privire la relațiile româno-germane relansate de mareșalul Antonescu.

Marti, 4 mai a.c., la prânz, Maniu, Mihai Popovici și d-rul Lupu au părăsit Capitala, plecând cu automobilul la Dobrești.

La locuința lui Mihalache din această localitate vor avea loc ședințele comitetului de direcție al grupării național-țărăniste, convocat să ia în examinare situațiunea creată în urma comunicărilor făcute de către dl. Mareșal Antonescu prin d-rul Lupu.

Față de aceste comunicări, vechile deosebiri de vederi din sânul conducerii au ieșit din nou la iveală. Astfel, Mihalache, d-rul Lupu și Mihai Popovici sunt pentru o politică a grupării care să nu creeze dificultăți dlui Mareșal Antonescu și să nu se accentueze diferențele dintre Guvern și germani, pe câtă vreme Maniu persistă în a crede că acțiunea pe care o desfășoară trebuie continuată tocmai în momentul de față, pentru interese care privesc viitorul țării.

Fruntașii național-țărăniști se vor întoarce în Capitală în cursul zilei de joi, 6 mai a.c.

◆
Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Politică internă a României, dosar 10 / 1943, f. 39.

1943 mai 6, Lisabona. Telegrama ministrului român în Portugalia, Victor Cădere, cu referiri la comentariile de presă privind nemulțumirile mareșalului Antonescu față de sporirea trupelor germane pe teritoriul României și de afirmația lui Hitler despre intenția Angliei de a abandona Rusiei statele balcanice, indiferent de rezultatul războiului.

Într-un reportaj, redactorul lui „Sunday Times” afirmă că germanii folosesc România ca bază de refacere și reechipare a armatelor din Rusia. „Niciodată n-au fost în România atâtea trupe germane. Încercările Mareșalului Antonescu de a opri acest influx care îngreunează și mai mult poziția sa n-au fost luate în seamă și astfel el și susținătorii săi caută din nou a stabili contact cu Aliații.”

În același reportaj se susține că Ungaria se străduiește a reintra în grațiile Germaniei, care „în chestiunea Transilvaniei a părut să favorizeze în timpul din urmă România”, prin trimiterea de trupe mai numeroase în U.R.S.S.

Tot la 2 mai redactorul diplomatic al lui „Sunday Times”, referindu-se la declarațiile lui Stalin din ziua precedentă, observă că dorința germană de a încheia pace separată, fie cu Rusia, fie cu anglo-americanii este cea mai simplă formă de propagandă. Mai periculoasă ar fi aceea destinată să combată îndoielile asupra unității oricărei rezistențe la vreo invazie aliată, stârnite printre aliații Germaniei de succesele părții adverse.

Cu ocazia vizitelor lor la Cartierul General, Hitler ar fi explicat Mareșalului Antonescu și Regelui Boris că întrucât Anglia intenționează să abandoneze rușilor toate statele balcanice, este în primul rând în interesul lor propriu să reziste oricărui atac al Aliaților.

Cădere

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1920 – 1944, Portugalia, Telegrama, 1943, vol. 6, f. 154 – 155

19

1943 iunie 10, <București>. Notă informativă asupra poziției grupării Maniu din tabăra național-tărăniștă, cu privire la reorientarea politicii externe a României către Londra și Washington.

Într-o notă precedentă, am anunțat că Maniu a întreprins o anchetă între fruntașii național-tărăniști privitoare la metoda ce trebuie s-o întrebuițeze gruparea în momentul de față.

Din conversațiile purtate cu acest prilej, s-a putut deduce:

1. Că Maniu socoate că nu poate pleca în străinătate, atâta vreme cât nu are stabilit un aranjament definitiv cu guvernele englez și american.

Acest aranjament n-a putut fi realizat până acum.

2. Din comunicările primite de Maniu din străinătate rezultă că situația României este „mizerabilă la Londra și Washington“, cum s-a exprimat însuși Maniu.

3. Nici un aranjament nu este posibil atâta vreme cât trupele române vor lupta în Cuban sau pe alte fronturi în contra oricărui aliat al Angliei și Americii.

4. Planurile cu privire la federalizarea unor state în această parte a Europei căzând, în urma declarațiilor făcute de către Beneș, posibilitățile unei redresări a României apar și mai grele.

E de așteptat mai întâi vizita lui Beneș la Moscova și rezultatele la care ea va duce.

5. Majoritatea frunțașilor național-țărăniști consultați și-au exprimat opinia că pentru moment gruparea național-țărănistă nu poate întreprinde nici o acțiune efectivă.

Această acțiune ar fi fără nici un folos, atâta vreme cât forța germană rămâne puternică în România și cât ea poate să provoace o reacțiune imediată împotriva oricărei mișcări așa-zise libere.

Guvernul Antonescu rămâne o necesitate întrucât plecarea sa ar atrage ori ocuparea României de către forțele germane, ori un atac ungaro-bulgar, sprijiniți de germani. Astfel că Opoziția n-are nici un interes să facă vreo dificultate actualului regim, dificultate care ar duce la o nouă înăsprire a raporturilor cu Germania.

6. Gruparea național-țărănistă poate intra în acțiune numai în momentul în care va fi încredințată că poate lua Guvernul și provoca, fără nici o primejdie, o schimbare fundamentală a politicii noastre externe și interne.

7. Concluzia la care au ajuns frunțașii consultați e că gruparea național-țărănistă trebuie să aștepte un moment mai favorabil, în împrejurările de față nefiind nimic de făcut nici în ordinea externă, nici în cea internă.

Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Politica internă a României, dosar 10/1943, f. 223 - 224.

20

1943 iunie 18, <București>. Notă informativă asupra comentariilor postului de radio „America“, cu privire la intențiile românilor de a înceta ostilitățile militare cu Aliații, aceștia neacceptând decât capitularea totală și necondiționată.

În cercurile maniste a făcut mare impresie știrea difuzată de radio „America“, în emisiunea sa din noaptea de joi 17 iunie a. c., cu privire la încercările de pace venite din partea unor emisari români.

Radio „America“ a reprodus o știre a agenției „United Press“ după care emisarii români ar fi întrebat pe ministrul britanic din Ankara în ce condiții s-ar accepta o pace cu România; radio „America“ a reprodus și o știre a agenției „Associated Press“, după care sondagii asemănătoare ar fi fost făcute tot pe lângă ministrul britanic din Ankara de către emisari unguri.

Radio „America“ a înfățișat ascultătorilor săi situația dintre România și Ungaria și a arătat că cele două țări vor s-o ia una înaintea alteia, pentru a ieși din Axă.

Radio „America“ a reprodus apoi tot după agențiile pomenite mai sus răspunsul ce l-ar fi dat ministrul britanic din Ankara, care ar fi declarat că potrivit hotărârilor de la Casablanca, Anglia și America nu acceptă decât capitularea completă, atât pentru țările principale din Axă, cât și pentru satelitele lor.

Cercurile maniste cred că aceste știri au un caracter propagandistic și că ele nu trebuie puse în legătură cu vreo publicitate intenționată ce ar fi vrut s-o facă guvernele englez și american. Difuzarea ar fi pornit din inițiativa unei secții de propagandă a radioului american – care este o întreprindere privată – ea neavând nici o legătură cu cercurile inițiate din ministerele de externe respective.

Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Politica internă a României, dosar 10/1943, f. 277

21

1943 iunie 23, <București>. Notă asupra convorbirii avute în ziua de 23 iunie, de Mihai Antonescu, vicepreședintele Consiliului de Miniștri, cu Manfred von Killinger, ministrul plenipotențiar al Germaniei la București, în legătură cu suportul zvonurilor privind intenția României de a oferi Aliaților o pace generală, cu condiția ca aceștia să ocupe Balcanii.

Dl. ministru von Killinger a venit ca să-mi vorbească de unele chestiuni curente și să-mi citească o informație dată de dl. ministru von Ribbentrop în legătură cu acțiunea ce ar fi desfășurat ministrul nostru la Madrid și prin care ar fi oferit pacea generală, cu condiția ca anglo-americanii să ocupe Balcanii și Renania, lăsând libertate Reichului în contra Rusiei – și că România, în orice caz, ar fi fost dispusă să facă pace separată.

I-am răspuns dlui von Killinger că nu cred serioase aceste lucruri și că, de altfel, ministrul nostru la Madrid mi-a dat toate informațiile când a fost în țară.

Că Guvernul român nu poate să dea dezmințire în fiecare zi despre oferte de pace pe care nu le-a făcut și nici să-și dea certificatul de bună credință.

În schimb însă, Guvernul român a avut prilejul trist de a constata că la 24 – 25 decembrie 1942 Horia Sima evadase din lagăr, putând astfel să creeze o situație din nou tulbure prin libertatea sa și că, în timp ce dl. ministru Eden declară, în numele Marii Britanii, că respectă unitatea românească a Transilvaniei, Germania răspunde cu procedura Henke-Rogeri și cu rapoartele acestei delegații, care se reazimă pe actul de la Viena.

Guvernul german, cred, ar trebui să înțeleagă situația grea în care se găsește Guvernul român, care pare că luptă împotriva acelor care îi recunosc drepturile și alături de acei care i le neagă.

Am arătat dlui ministrul von Killinger cum, în același timp, ungerii beneficiază de o serie întreagă de privilegii și cum poporul român, care a dat atâta sânge, atâta petrol și atâtea jertfe, ajunge să fie continuu supus unor intervenții sau atitudini nepotrivite.

Că, pe de altă parte, ceea ce reprezintă drepturile României este un lucru de la care nimeni nu se va abate și acest lucru trebuie să-l înțeleagă germanii.

Dl. von Killinger mi-a dat dreptate în foarte multe privințe și mi-a vorbit foarte amenințător la adresa Ungariei.

D-sa s-a interesat, în sfârșit, de rezultatele demersului Banffy și când i-am arătat că acesta a declarat că nu se poate ocupa de chestiuni teritoriale, dl. von Killinger a spus: atunci de ce a mai venit?

Dictat mie de dl. prof. Mihai Antonescu în ziua de 30 iunie 1943
ss/indescifrabil,

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, Cutia 6, România, vol. 27, f. 54 – 55.

22

1943 iulie 7, Lisabona. Telegramă semnată de ministrul român în Portugalia, Victor Cădere, conținând comentarii de presă apărute în Turcia, despre intenția declarată a mareșalului Antonescu de a pune capăt războiului printr-o înțelegere cu Aliații, pentru a conserva armata română, de pe urma alianței cu Germania având numai pierderi.

Sub titlu senzațional și la loc de frunte, ziarul „Daily Express“ din 3 iulie publică corespondența din Ankara semnată Foley, redactorul diplomatic al ziarului, aflat temporar în Turcia. În ajunul asaltului contra fortăreței europene, Guvernul român al Mareșalului Antonescu a lansat ca balon de încercare pacea prin ambasadorul Turciei la București. „Potrivit știrii publicate de presa turcă, Antonescu a dat ordin armatei să depună armele la apariția primului soldat aliat în România; observatorii experimentați exclud posibilitatea ca Antonescu să întindă o cursă Aliaților. Numeroase rapoarte din București insistă asupra faptului că Antonescu a terminat cu războiul și a hotărât să scoată România la prima ocazie din litigiu, prețul cerut pentru asemenea serviciu fiind reținerea, măcar temporară, la putere a Mareșalului.“ Redactorul diplomatic citează apoi textual pretinsa declarație a Mareșalului, așa cum i-a fost prezentată: „Datoria mea este de a conserva armata română. Aceasta mi-a fost datoria în 1940 și azi nu m-am schimbat, numai împrejurările s-au schimbat. Dacă rezistam Germaniei, am fi împărțășit soarta Poloniei. Am lăsat Germania să intre în România și astfel am salvat armata. Am pierdut Transilvania în favoarea Ungariei și Dobrogea în favoarea Bulgariei din cauza tovărășiei cu Germania, care a stăruit să cedăm în interesul Axei. A fost un medicament amar, dar l-am înghițit. Păstrăm armata. Germania a dezlănțuit apoi atacul asupra Rusiei. Ne-am alăturat de bunăvoie ca să reluăm Basarabia și să împingem

îndărăt comunismul. Dar prăbușirea Rusiei, pe care Hitler ne-a promis-o pentru 1941, apoi pentru 1942 și în sfârșit pentru anul acesta, nu s-a realizat. Am sacrificat multe vieți românești pe această carte. Nu vom mai sacrifica altele. Azi este evident că Rusia nu poate fi cucerită. Speranța mea de a vedea Rusia eliminată ca putere militară trebuie uitată și mi-am dovedit buna-credință retrăgând trupele de pe frontul oriental. Victoria Aliatilor apare la orizont. Misiunea mea este să salvez România păstrând armata română. Aceasta se poate numai în acord cu englezii și americanii, singurii care ne pot scuti de răzbușirea Rusiei și furia Germaniei.“ Pentru aceste motive Antonescu a hotărât: 1) să ofere capitularea fără condițiuni în fața invaziunii Aliatilor în Balcani; 2) să convingă Turcia pentru a interveni în favoarea României în interesul stabilității Balcanilor. Antonescu a insistat că n-a fost niciodată antienglez și s-a alăturat Germaniei numai fiindcă la vremea deciziei era sigur de victoria ei. În pledoaria sa, Antonescu cere pacea separată cu Anglia și America, trece peste problema rusească, se înfățișează ca singurul în stare a împiedica izbucnirea anarhiei în Balcani după retragerea Germaniei și se arată dornic de a participa la invadarea Ungariei, pentru a recâștiga Transilvania de Nord.

În ultima parte a reportajului, redactorul diplomatic observă că singură și susținută numai de Turcia, România trebuie să acționeze repede. Parte din propunerile lui Antonescu au ieșit la iveală în declarațiunea ambasadorului Turciei la București făcută presei turce. După ce a reproduș pasajele din declarațiune, se adaugă că întrucât, prin mijlocirea lor, Antonescu cerea retrocedarea Basarabiei și Bucovinei, pe care Stalin le socotește parte integrantă din U.R.S.S., Kremlinul s-a sesizat, iar Ambasada engleză nu și-a ascuns indispozițiunea. Ambasadorul Turciei nu a primit muștrări pentru efuziunea sa, ca urmare elementele prea antisovietice din propunerea lui Antonescu au fost șupimate.

Coste

◆
Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71 / 1920 – 1944, Portugalia, Telegrama, 1943, vol. 6, f. 233 – 236.

23

1943 iulie 10, Lisabona. Telegrama lui Victor Cădere, ministrul României în Portugalia, cu referiri la comentarii ale presei în legătură cu scopul vizitei mareșalului von Mannstein la București (atenționarea mareșalului Antonescu de a continua războiul cu forțe șporite.)

Ziarul „Daily Express“ din 7 iulie crt.

Redactorul militar scrie că Agenția D.N.B. a comunicat ieri că Mareșalul von Mannstein a părășit Bucureștiul după vizita de 24 de ore făcută Mareșalului Antonescu. Anterior germanii au anunțat cu mult zgomot că Mareșalul Mannstein va întreprinde această vizită. Mareșalul german a căutat, probabil, să convingă sau să amenințe pe Mareșalul Antonescu că

trebuie să găsească noi trupe pentru apărarea Europei. Toți românii au fost retrași din Răsărit.

Coste

◆
Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1920 – 1944, Portugalia, Telegrama, 1943, vol. 6, f. 244.

24

1943 iulie 20, <București>. Notă a Serviciului Special de Informații asupra discuțiilor din cercurile liberale și național-țărăniște referitoare la noua atitudine a anglo-americanilor și la necesitatea clarificării raporturilor României cu U.R.S.S.

Cercurile liberale și național-țărăniște, care urmăresc desfășurarea evenimentelor externe, subliniază că în afară de noul discurs al lui William Stead s-au mai produs câteva fapte care pot constitui indicațiuni privitoare la situațiunea viitoare a țărilor mici.

Speech-ul lui William Stead – împreună cu avertismentul dat la emisiunea românească câteva zile în șir de către postul „Londra“ – continuă să formeze obiectul de principală preocupare în cercurile Opoziției.

Deși unii dintre național-țărăniști cred că îndemnul publicistului englez are un caracter propagandistic și a fost determinat de necesitățile alianței anglo-sovietice, *totuși cea mai mare parte a frunțașilor Opoziției aflători în Capitală opinează că ne aflăm în fața unei noi atitudini a anglo-saxonilor, de care trebuie să se țină seamă în orientarea partidelor democratice de la noi.*

Cei inițiați cu discuțiile dintre Maniu și oficiile britanice din Turcia își dau seama că teza britanică privitoare la România, susținută în mod public de William Stead, corespunde cu punctul de vedere făcut cunoscut șefului grupării național-țărăniște.

Pentru aceștia, pare limpede că guvernele aliate și-ar însuși în chip definitiv acest fel de a vedea și deci *clarificarea raporturilor cu U.R.S.S. devine o chestiune de existență pentru România.*

Stead a accentuat pentru a doua oară că nu e cu puțință ca românii să dorească raporturi de amicitie cu Anglia și America, dar să continue de a se bate cu cea mai importantă aliată a acestor puteri.

Teza lui Maniu – care cerea în primul rând retragera trupelor de pe frontul sovietic – apare cercurilor amintite de o strictă necesitate, în lumina noii atitudini britanice.

◆
Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Politica internă a României, dosar 10/1943, f. 438

1943 august 30, <București>. Notă informativă asupra problemelor dezbătute la Conferința de la Quebec, în legătură cu reformularea conceptului de „capitulare fără condiții”, aplicat Italiei, cu deschiderea celui de al doilea front în Europa și cu eventuala preponderență de interese ale Rusiei în Europa, după înfrângerea Germaniei.

CONFERINȚA DE LA QUEBEC

Din informațiunile obținute din cercurile legațiilor noastre, din Portugalia și Spania, precum și de la unele personalități străine, în conferința de la Quebec s-ar fi dezbătut următoarele probleme:

1. Revizuirea formulei de pace „capitularea fără condițiuni” și cazul Italiei;
2. Crearea celui de al doilea front;
3. Situația preponderentă a Rusiei, în cazul destrămării Statului German.

Revizuirea formulei de pace „capitularea fără condițiuni” și cazul Italiei.

Chestiunea aceasta a fost pusă de către americani în sensul că se va vedea dacă Aliații nu trebuie să modifice formula rigidă „capitularea fără condițiuni”, pentru a se putea folosi în viitor orice ocazie de a se atrage, pe rând, de partea Aliaților, toate statele care luptă alături de Germania.

Se afirmă că Churchill a cedat la modificarea formulei, cu excepția Germaniei, care trebuie îngenunchiată.

Ca urmare, s-a admis să se ofere Italiei o bază și posibilități de discuții numai pentru a o scoate din luptă. Se afirmă la Paris că în mod discret s-ar fi și început tratativele privind ieșirea din acțiune a armatei italiene.

Crearea celui de al doilea front

În această direcțiune se afirmă că hotărârea n-a putut fi luată, crearea celui de-al doilea front fiind în funcție de ieșirea din luptă a Italiei. De aci părerea diplomaților că Balcanii ar fi zona aleasă pentru crearea celui de al doilea front.

Totuși se afirmă că aceasta nu este o chestiune actuală, ci de un viitor mai îndepărtat.

De altfel, discuțiile asupra acestei chestiuni n-au putut fi concretizate înainte de a se avea părerile lui Stalin.

Situația preponderentă a Rusiei

Această chestiune ar fi format – după părerea tuturor – punctul cel mai important și chiar nevralgic care a determinat necesitatea ținerii acestei conferințe.

Aliații sunt îngrijorați de independența tot mai mare a acțiunilor lui Stalin, care nu se lasă cu nimic angajat de către Aliați, înțelegând să-și păstreze libera hotărâre în spațiile în care luptă.

Această atitudine s-a remarcat odată cu victoriile de arme din ultima vreme, începând cu Stalingradul.

Această teamă încurcă azi toate socotelile de viitor ale Aliaților.

Dorința lui Stalin de a rămâne independent s-a învederat prin toate manifestările lui din ultimul timp.

Astfel:

– n-a voit să ia parte personal la nici o conferință;

– a retras pe Maisky de la Londra, pentru a se refuza Aliaților posibilitatea menținerii unei legături directe;

– a numit în locul acestuia un ministru slab și fără nici o practică și care, în plus, întârzie să se prezinte la post, lipsind pe Aliați de adevărata legătură;

– a rechemat pe Litvinov ori de câte ori a fost informat că ar avea vreo conferință a anglo-americanilor, spre a nu putea fi reprezentat și a nu-și lua astfel nici un fel de angajament.

Această derobare sistematică a devenit anglo-americanilor pe cât de suspectă pe atât de îngrijorătoare, ceea ce a dus la hotărârea unei clarificări.

Nu este exclus ca de această clarificare să depindă și raporturile viitoare dintre Stalin și anglo-americieni.

Se afirmă că Stalin este complet nemulțumit pentru motivul că anglo-americii n-au sângerat suficient, ofensivele din Africa și Sicilia fiind considerate ca simple expediții și operațiuni de însemnătate redusă.

La această îngrijorătoare atitudine a lui Stalin se mai adaugă situația Rusiei față de Japonia, primul dușman al Americii, situație pe care poporul american n-o înțelege.

Această atitudine echivocă a lui Stalin a fost – se afirmă – foarte mult dezbătută în conferința de la Quebec, hotărându-se ca Eden să plece la Moscova pentru a informa pe Stalin și a căuta o limpezire a situației.

Un conflict destul de serios – spun diplomații Apusului neutru – s-a ivit între Aliați și Stalin și de felul cum el va fi rezolvat vor depinde operațiunile viitoare ale anglo-americanilor și mai ales crearea celui de al doilea front.

Diplomații consideră această conferință ca una dintre cele mai importante din câte au avut loc. Cert este faptul că, mai mult ca oricând, secretul subiectelor discutate a fost greu de pătruns, ceea ce face într-adevăr să se creadă că Aliaților nu le convenea ca cele discutate să fie cunoscute de lumea internațională, mai înainte de a se clarifica anumite situații.

Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Situația internațională, dosar 7 / 1943, f. 518.

1943 septembrie 26, Berna. Telegramă cu caracter strict secret, cu informații culese în Elveția, de la unii emisari ruși, privind revendicările maximale și minimale ale Moscovei față de România.

Am aflat de la o foarte serioasă personalitate elvețiană în contact cu unii emisari sovietici că ar exista mai multe planuri rusești referitoare la România.

Revendicările minimale au în vedere Basarabia, Bucovina de Nord și Gurile Dunării. Asupra Gurilor Dunării anglo-americanii sunt încă foarte rezervați.

Rușii, invocând experiența actualului război, susțin că stăpânirea Gurilor Dunării constituie pentru ei un element esențial de securitate în Marea Neagră.

Spre a liniști pe englezi și a le dovedi interesele pur strategice care-i determină la stăpânirea Gurilor Dunării, Sovietele nu ar cere modificarea regimului actual al Strâmților.

Privitor la planul maximal, el se bazează pe principiul unității Moldovei. Această personalitate elvețiană mi-a precizat: „Sovietele doresc să discute direct diversele lor planuri chiar cu exponenții actualei structuri sociale a României. Ținând seama de realitățile sociale din România, Sovietele n-au constituit la Moscova comitetele sau cadrele românești și nici nu par a avea intenția a folosi prizonieri români pentru formarea așa-ziselor batalioane liberatoare.“

Comunicându-vă cele ce preced, am impresia că până acum nu există nici un contact între oamenii politici români care se află în Elveția și emisari sovietici.

Pella

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71 / 1939, E9, XVII-3, 1944, vol. 319, f. 445 - 446

1943 septembrie 28, Lisabona. Telegramă transmisă de ministrul României în Portugalia, Victor Cădere, cu privire la raporturile anglo-americanilor cu U.R.S.S., dominate de divergențe în problemele celui de al doilea front în Europa și ale configurării păcii.

Continuarea telegramei nr. 397:

3. Raporturile anglo-americeane cu U.R.S.S. continuă să fie dominate de divergențele fundamentale în ceea ce privește două probleme: frontul al doilea și așezarea păcii viitoare.

Primul-ministru britanic a precizat că momentul ofensivei în Occident va fi determinat exclusiv de Marea Britanie și U.S.A., care nu sunt dispuse a ceda unor presiuni interne sau externe.

După toate indicațiile, anglo-americanii socotesc că din punct de vedere militar și politic lansarea ofensivei în Occident nu este încă oportună. Nu vor începe operațiile decât numai când vor fi siguri de succes, deci când vor dispune în Anglia de cel puțin 80 divizii (azi 50 – 60) și de tonajul necesar și după ce vor slăbi adversarul printr-o intensă campanie aeriană. Pentru aceasta este necesară o pregătire de cel puțin trei luni. Nu numai că nu sunt dispuși a grăbi momentul ofensivei, pentru considerațiuni politice, dar socotesc că au și ei înșiși motive să fie prudenți atâta vreme cât nu se lămurește legătura retragerii germane la Răsărit și înainte ca Rusia să dea dovezi concrete despre hotărârea ei de a colabora leal cu Aliații până la sfârșitul războiului și apoi la așezarea păcii. Deschiderea frontului occidental este atuu cel mai mare al Aliaților pe care înțeleg să-l negocieze la conferința tripartită, nu să-l joace înainte. Criza invită în raporturile Aliaților cu U.R.S.S. are ca principală cauză neîncrederea reciprocă. Rușii au impresia că Aliații fac economie de forțe în speranța de a se afla la sfârșitul războiului în fața unei Rusii istovite; că anglo-americanii încearcă să neutralizeze influența Rusiei în răsăritul Europei prin federalizare; că tendința generală a politicii anglo-americanilor este acum conservatoare, atât în interior, cât și în exterior (atitudinea negativă față de Generalul de Gaulle, susținerea monarhiei în Italia, refuzul de a sacrifica drepturile Poloniei, susținerea generalului Mihailovici în Iugoslavia).

Aliații bănuiesc că prin insistențele pentru deschiderea frontului occidental și prin opoziția la orice operație militară aliată în Balcani, Rusia ar urmări: A. Fie ameliorarea în favoarea sa a raporturilor de forțe la sfârșitul războiului și asigurarea dominației sovietice în Răsăritul Europei; B. Fie restabilirea situației din 1939. O dată ce Aliații își vor consolida poziția în Franța, Rusia ar putea pune în adormire, sub o formă sau alta, frontul de Răsărit, retrăgându-se în poziție de așteptare pasivă și lăsând pe Aliați și pe germani să-și macine forțele.

În concepția anglo-americanilor, aceste bănuieli nu vor dispărea decât atunci când Moscova se va angaja să participe în mod sincer la un sistem european întemeiat pe ideea că Marile Puteri trebuie să călăuzească și nu să domine statele mici și că vor îngădi libertatea de acțiune prin acceptarea principiilor proclamate de conducătorii anglo-americani.

În fond, suspiciunile ambelor părți par întemeiate. Cât timp operațiunile militare s-au desfășurat în defavoarea Rusiei, Guvernul sovietic urmărea să obțină de la Aliați recunoașterea formală a arbitrajului pe care îl vedea amenințat. Odată cu schimbarea situației pe frontul rus, pozițiile au fost răsturnate, Guvernul sovietic dorește a păstra mână liberă, iar Aliații caută a îngădi prin mijloace diplomatice expansiunea rusă, în vederea eventualității că armata sovietică ar izbuti să pătrundă în regiunile în care sunt angajate interesele lor sau drepturile altor națiuni.

DI Eden a făcut în parlament o mărturisire fără precedent: a admis nu numai existența crizei de neîncredere, dar și convingerea Aliaților că vina nu este a lor. Mărturisirea reprezintă, desigur, o indicațiune interesantă

asupra spiritului în care vor discuta anglo-americanii la viitoarea conferință tripartită. Fermitatea atitudinii Aliaților a fost demonstrată, de altfel, și cu ocazia cererii Comisiunii interaliate pentru Mediterana. Punctul de vedere anglo-american a triumfat: Comisia va avea atribuțiuni tehnice și consultative; nu i se delegă puteri de decizie.

În concluzie: raporturile anglo-americanilor cu U.R.S.S. vor intra în faza de lămurire odată cu întrunirea conferinței tripartite. Este clar că Statele Unite și Anglia doresc înțelegerea cu U.R.S.S.; nu pe baza recunoașterii sferei de influență ci în cadrul unui sistem european în care Marile Puteri și-ar îngriji în mod reciproc libertatea de acțiune prin consacrarea și respectarea unor principii de ordine. Securitatea Rusiei ar fi asigurată nu prin noi achiziții teritoriale, ci prin garanția mutuală a puterilor. Negociații anglo-americani vor susține acest punct de vedere comun. Limitele concesiunilor ce s-ar consimți eventual în dauna principiilor au fost fixate la Washington, dar deocamdată lipsesc precizii în această privință.

Până la întrunirea conferinței, libertatea de acțiune a U.R.S.S.-ului rămâne nestânjenită. Chiar Conferința miniștrilor Afacerilor Străine are caracter preliminar. Acordurile definitive ar fi încheiate abia cu ocazia întrunirii Roosevelt-Churchill-Stalin. În felul acesta situațiunea rămâne nelămurită încă două-trei luni. Între timp evenimentele militare sau chiar politice ar putea modifica radical situația. Așa fiind, nu este surprinzător că unii observatori compară momentul actual cu cel din primăvara lui 1939, când au început negocierile anglo-franco-sovietice ce s-au terminat 5 luni mai târziu cu semnarea pactului germano-sovietic.

◆

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/192 - 1944, Portugalia, Telegrama, 1943, vol. 6, f. 382 - 385

28

1943 octombrie 2, Stockholm. Telegramă, semnată Nanu, ministrul României în Suedia, în legătură cu întrevederea discretă avută cu diplomatul iugoslav Avakumovici, care și-a exprimat convingerea necesității unor grabnice contacte între România și U.R.S.S., prin intermediul anglo-americanilor.

Strict confidențial. Domnului Vicepreședinte al Consiliului.

În urma dorinței D-sale am avut ieri o lungă întrevedere între patru ochi cu dl. Avakumovici, în casa unui diplomat suedez, prieten comun. Îmi dau seama că ceea ce mi-a spus poate să nu prezinte mare interes fiind depășit de evenimente, dar cred totuși de datoria mea să v-o împărtășesc.

A început cu asigurarea că dorește din tot sufletul binele României, atât din simpatie personală, cât și în interesul Iugoslaviei. Este convins că România nu are nici o clipă de pierdut spre a se înțelege cu U.R.S.S. prin mijlocirea Angliei sau Americii și este sigur că acestea ar sta de vorbă dacă am lua inițiativa. Firește că am pierde cel puțin Basarabia și Bucovina, dar încă am putea dobândi în schimb Ardealul cedat, cu toate că ungurii

au azi o situație mai bună decât noi la Londra. Însă dacă ei ne-o iau înainte, am pierdut și Ardealul și provinciile răsăritene. El nu neagă primejdia unei înțelegeri germano-sovietice, deși nu o crede probabilă, dar susține că în orice caz jertfirea noastră ar face parte din prețul plătit de Germania și că, pe de altă parte, deși probabil Germania s-ar răzbuna prin distrugeri la noi, este sigur că dacă luptăm mai departe, Aliații vor începe peste o lună bombardarea intensă a țării. Interlocutorul meu m-a încredințat că este în contact strâns cu Legațiunea sovietică și constată o modificare simțitoare spre mentalitatea Rusiei țariste, la care se adaugă o nemărginită încredere în sine în urma succeselor recente. Aceasta ar înclina-o spre mărinimie. Pe de altă parte, ar fi exclus ca anglo-saxonii să riște cel mai slab gest care ar nemulțumi pe ruși. Încercările lui de a căpăta vreo indicațiune asupra pretențiilor rusești față de Ungaria, îndeosebi Rusia subcarpatică, pe care Iugoslavia ar dori să fie realipită fostei Cehoslovacii, s-au lovit de tăcerea desăvârșită. Iugoslavii mai sunt foarte neliniștiți de sprijinul pe care și l-au asigurat bulgarii din partea Rusiei și care primejduiește mult sortii lor de a recăpăta Macedonia sârbească. În sfârșit, m-a asigurat că iugoslavii și cehii fac tot ce pot pentru noi la Londra, dar nu mi-a ascuns că nu prea au mare trecere. M-am mărginit să-i arăt cât de gingașă este chestiunea noastră așa cum îmi fusese arătată de Domnia Voastră și de dl. Mareșal în ultimele audiențe.

Domnul Avakumovici și-a exprimat dorința să mă revadă din timp în timp, bineînțeles cu toate precauțiunile necesare. Mai adaug că mi se afirmă din toate părțile că ar avea loc negocieri germano-sovietice. În legătură cu aceasta, dl Avakumovici susține că rușii dezmint cu energie că ar dori bolșevizarea Germaniei.

Nanu

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71 / 1920 – 1944, Suedia, Telegrama, Stockholm, 1943, vol. 5, f. 84 – 85.

29

1943 octombrie 2, Madrid. Telegramă de la Legația română din Spania, cu privire la intențiile mai vechi de expansiune ale Sovietelor în Balcani.

Strict confidențial.

Zvonurile despre o pace ruso-germană sunt în descreștere.

Cercurile neutre văd cu destul pesimism posibilitatea de rezistență anglo-saxonă, în viitoarele convorbiri cu Rusia. Aceasta ar da toată vigoarea ofensivei sale, pentru a-și întări pozițiunea în viitoarea conferință.

Se afirmă că Sovietele ar pretinde, nu din 1940, dar încă din 1914, trecerea Balcanilor sub influență rusă, precum și Strâmtoarele.

Aliații ar trata sub presiunea temerii reproducerii evenimentelor din august 1939.

Japonia și Bulgaria – cea dintâi făcând presiuni și asupra Rusiei – împing Germania să facă largi concesiuni la Est, pentru a rupe cu orice preț coaliția ce o încâtușează.

Dimitrescu

◆
Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1939, E 9, VI, 1, vol. 139, f. 121.

30

1943 octombrie 6, <București>. Notă a Serviciului Special de Informații al Guvernului, asupra conținutului articolului „Ungaria evoluează”, semnat de ziaristul elvețian René Payot, referitor la politica Ungariei în vederea ieșirii din război într-o poziție favorabilă și asupra opiniei național-țărăniștilor față de situația beligerantă a României.

1. În cercurile politice face senzație articolul „Ungaria evoluează” – anexat în traducere – datorat cunoscutului ziarist elvețian René Payot, care oglindește de obicei informațiile și opiniile Ministerului de Externe elvețian.

Acest articol – cunoscut în lumea politică având contact cu Legația elvețiană – este considerat deosebit de important, deoarece există temerea ca Ungaria să nu izbutească de a găsi puncte de contact cu celălalt grup beligerant înaintea României.

Articolul începe relevând din ultimul discurs al lui Churchill pasagiul care arată că țările „satelite” Axei și-ar putea găsi prin muncă o situație ameliorată în cazul victoriei aliate.

Se recunoaște că unele state ar dori să iasă din conflict, dar exemplul Italiei le îndeamnă să fie prudente.

Totuși, se constată – după autorul articolului – pretutindeni o evoluție, caracterizată prin accentuarea ideii naționale.

În această conjunctură Ungaria – după Payot – a știut să rămână aceeași din punct de vedere intern, păstrând un echilibru și neluând măsuri contra evreilor sau anglo-americanilor, deci „neavând de ispășit păcate” pe viitor în acest domeniu.

În domeniul politicii externe, însă, Ungaria a fost prima semnatară a Pactului Tripartit, iar cu sârbii din Batcka a fost aspră.

Totuși și în acest domeniu discursul lui Kallay de la 29 mai 1943 se ridică împotriva hegemoniei țărilor mari, constituind un act de independență și afirmând o politică exclusiv națională.

Pe de altă parte, în mod practic Ungaria a revenit la starea de nebeligeranță, iar ziarele și-au recăpătat libertatea de exprimare, denotând intenția Guvernului maghiar de a restaura în toate domeniile independența țării.

Aceste manifestări indică dorința Guvernului maghiar de a întări unitatea internă și de a se pregăti pentru orice eventualitate.

„Ungaria – afirmă Payot – are față de alte țări avantajul de a fi o țară coerentă, în care autoritățile lucrează în sensul aspirațiilor populare.”

În încheiere, Payot afirmă:

„Aceasta ar îngădui Ungariei să evite zdruncinăturile care se vor produce poate în altă parte și de a construi, ceea ce nu este neglijabil, un element de stabilitate în bazinul dunărean.“

2. În legătură cu deseale întrevederi dintre d-rul *Lupu* și *Mihail Ralea*, apropiații lor afirmă următoarele:

a. Dr. *Lupu* dorește – cu consimțământul tacit al lui *Mihalache* – să ducă o acțiune separată, care, cel puțin pentru moment, nu este de natură a prejudicia unității și cadrelor grupării național-țărăniste.

b. Această acțiune urmărește întărirea poziției d-rului *Lupu* în rândurile național-țărăniste, fostul ministru dându-și seama că poziția lui *Maniu* este prea dominantă, în special fiindcă are sprijinul activ al organizațiilor ardelenesti și al elementului ardelean dinamic.

De aceea socotește că grupul *Ralea* poate să fie un nucleu, care, înăuntrul grupării național-țărăniste să-i folosească ca masă de manevră și ca element politic.

Prin această acțiune se urmărește formarea unei aripi pronunțate de stânga, care să poată să revendice – în ipoteza unei victorii aliate – dreptul puterii și al acțiunii politice.

Atunci *Maniu*, considerat de dreapta și conservator, va putea fi depășit de poziția d-rului *Lupu*, sprijinită de grupul *Ralea*.

Tot prin aceeași acțiune se mai urmărește și menținerea contactului cu elemente de stânga, pentru orice împrejurare, în ipoteza când grupul *Ralea* nu va reuși să se încadreze din nou în gruparea național-țărănistă.

◆

Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Politica internă a României, dosar 11/1943, f. 1 – 3.

31

1943 octombrie 16, Stockholm. Telegramă a ministrului român în Suedia, *Frederic C. Nanu*, cu privire la informațiile pe care le deține în legătură cu libertatea de mișcare ce le-ar fi dat-o anglo-americanii rușilor în a acționa împotriva României.

Urmare la telegrama cifrată nr. 143

Domnul *Avakumovici* mi-a trimis vorbă printr-un diplomat suedez că a fost informat de către prietenii lui de la Londra că Alianții au hotărât să dea mână liberă rușilor în ceea ce privește România, cel puțin, și n-au să se opună la o eventuală ocupațiune rusă a întregii țări. Domnul *Avakumovici* ne-a sfătuit cât poate de stăruitor să luăm numaidecât contact cu rușii, dacă nu am ști făcut-o.

Nanu

◆

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1920–1944, Suedia, Telegrama, Stockholm, 1943, vol. 5, f. 104.

1943 octombrie 18, <București>. Notă informativă în atenția Guvernului, cu privire la poziția englezilor și americanilor față de pretențiile teritoriale rusești și cele de a face parte din Comisia Mediteranei, poziție oglindită în presa și cercurile politice elvețiene.

Participarea la Conferința de la Moscova a Dlui. Cordell Hull nu pare aci încă destul de sigură.

Dacă totuși această participare va avea loc, ea însemnează pentru elvețieni că Statele Unite sunt hotărâte să se opună deschis și viguros pretențiilor exagerate ale Rusiei.

În această privință sunt de semnalat două articole din „La Suisse“ din 17 octombrie 1943 și anume: „La Conference de Moscou“ și „L'opinion a Londres avant la Conférence de Moscou“, anexate.

În aceste două articole se oglindește perfect felul cum este văzută aci situația Angliei, care a cedat și se pare că cedează mereu, și situația Americii, care, și din interese materiale și sub acțiunea anumitor factori de politică internă-americanii de origine poloneză, alegerile prezidențiale care bat la poartă etc., par hotărâți să se opună expansiunii Rusiei.

Toate, dar absolut toate cercurile elvețiene sunt sub influența celor două articole:

– Cel din „Pravda“ prin care se definea brutal scopul Conferinței (crearea celui de al doilea front și nu discuții asupra fruntariilor Rusiei);

– Cel din „Pester Lloid“, care definea condițiile de pace ale Rusiei (și care, în ce ne privește pe noi, prevedea pe lângă renunțarea din partea noastră și reocuparea de către Rusia a Basarabiei și Bucovinei, dar și cedarea către Bulgaria a întregii Dobroge, care rămânând și cu Deagaci ar oferi Rusiei o ieșire directă la Marea Egee, ocolind astfel strâmtoarele).

La început, când Anglia a admis cererea Rusiei de a face parte din Comisia Mediteranei, toată lumea a văzut în acest fapt un joc politic al anglo-americanilor de a obliga pe ruși la admiterea anglo-americanilor la discutarea frontierelor de vest ale Rusiei.

Acum, după publicarea celor două articole, ca și după tendința Rusiei de a lărgi atribuțiile Comitetului Mediteranei, anumite cercuri au început să fie din ce în ce mai îngrijorate, cu atât mai mult, cu cât în anturajul Consulatului American de la Geneva s-a răspândit zvonul că America are impresia că armistițiul ruso-german este semnat și că se tem de repetarea lui 1939.

W. Tellmann

◆
Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Situația internațională, dosar 7/1943, f. 404 – 405.

1943 octombrie 22, Lisabona. Telegramă a ministrului român în Portugalia, Victor Cădere, despre comentariile presei turce referitoare la posibila ieșire separată din război a României și Ungariei, cu riscul pierderii unor teritorii.

1. Ziarul „Daily Express“ din 18 octombrie redă corespondența din Istanbul: singura preocupare a României și a Ungariei este să o ia înainte una celeilalte pentru a culege avantajul de a fi prima care a făcut avansuri de pace Aliatilor. Ambele consideră Ankara canalul cel mai bun, deoarece întrețin relații amicale cu Turcia, care are interesul de a asigura independența lor după război. Agenții celor două țări se spionează reciproc. Vizita lui Kallay junior din vara trecută a cauzat îngrijorarea românilor. Numirea liberalului Cretzianu, pe care ungurii îl socotesc o personalitate acceptabilă Aliatilor, ca noul Ministru al României în Turcia, a pricinuit o izbucnire de îngrijorare la Legația Ungariei. Diplomații Aliați au explicat astfel motivele acestei activități: Ungaria și România înțeleg că Germania a pierdut războiul și în consecință vor suferi pierderi teritoriale. Ungaria va trebui să înapoieze teritorii luate Cehoslovaciei și Iugoslaviei, iar România, Basarabia luată rușilor în 1918 și cu ajutorul german, în 1941. Singura chestiune teritorială incertă rămâne Transilvania, luată de unguri cu ajutorul Germaniei. Dacă Ungariei i-ar fi lăsată în stăpânire Transilvania, ar însemna că a câștigat ceva de pe urma războiului, dacă se înapoiază României ar fi mângâierea că totul n-a fost pierdut; deci pentru Ungaria și România războiul s-a redus la chestiunea cine va avea Transilvania. Același corespondent telegrafiază că Ungaria crede că Națiunile Unite ar putea negocia cu Finlanda în cursul întrunirii tripartite și încearcă a se asocia la sondajele de pace finlandeze.

2. Ziarul „News Chronicle,” corespondența din Istanbul: După părerea unei persoane foarte informate, conferința de la Moscova nu ar trebui să facă decât gestul pentru ca România și Bulgaria să părăsească războiul în termen de câteva ore. Gestul așteptat este garanția pozitivă că Rusia nu are în Balcani revendicări dincolo de frontiera Basarabiei. România este gata a ceda fără condiții Basarabia, dacă Rusia și Aliații subscriu garanția. Ar ajunge eventual simpla garanție verbală. Asemenea capitulare ar fi urmată și de Ungaria în speranța că dezertând Germania va fi lăsată în stăpânirea Transilvaniei.

3. Numai ziarul „Daily Mail“ publică telegrama Agenției Reuter din Stockholm relativ la încercările de apropiere româno-ungare raportate de presa suedeză.

4. „Daily Telegraph,” corespondența din Istanbul: Ministrul Afacerilor Externe bulgar a demisionat la cererea germanilor, care au aflat că sfătuiește apropierea de Rusia.

5. Ziarul „Times“, 19 octombrie, articol de fond, Comandamentul sovietic s-ar putea decide a lăsa de o parte Crimeea pentru a continua ofensiva spre Odessa. Cucerirea portului ar deschide întâi posibilități de bombardare, apoi de pătrundere militară în România pe valea Dunării spre Balcani. La

această epocă, când obiectivele vor fi la îndemână pentru Rusia, Aliații vor fi dezlănțuit atacul convergent.

Cădere

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71 / 1920 – 1944, Portugalia, Telegrama, 1943, vol. 6, f. 431 – 433.

34

1943 octombrie 27, Lisabona. Comunicare a lui Victor Cădere, ministrul român în Portugalia, despre zvonul asupra unor tratative germano-aliante la Madrid, răspândit de agenții germani.

Agenții germani răspândesc zvonul, pe care-l dau sub toată rezerva, că la Madrid se încearcă din nou un contact între Germania și Aliați. Ar fi vorba chiar de o călătorie von Ribbentrop.

Se pune aceasta în legătură și cu încercările recente ale Papei, de care n-ar fi străin nici Salazar.

Actualmente Președintele Consiliului nu se află la Lisabona. La Ministerul Afacerilor Străine mi s-a spus că este plecat pentru odihnă.

Cădere

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71 / 1939, E9, VI, 1, vol. 139, f. 127.

35

1943 octombrie 29, <București>. Notă a Serviciului Special de Informații al Guvernului asupra opiniilor exprimate în presa sovietică în legătură cu granițele U.R.S.S.-ului, după încheierea războiului.

În cercurile legațiilor Angliei și Statelor Unite din Elveția, se manifestă o vădită îngrijorare în ceea ce privește atitudinea și pretențiile U.R.S.S.-ului, cu ocazia conferinței reprezentanților acestor state la Moscova.

Această îngrijorare este socotită cu atât mai îndreptățită, cu cât în ajunul deschiderii citatei conferințe, ziarele „Pravda” și „Isvestia” – organe care oglindesc punctul de vedere oficial al Guvernului sovietic – au publicat articole prin care menționează că *în nici un caz în conferința de la Moscova nu se vor pune în discuție fruntariile U.R.S.S.-ului dinainte de data de 22 iunie 1941*, acestea fiind considerate de Soviete ca definitiv soluționate.

Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Situația internațională, dosar 7 / 1943, f. 517.

1943 octombrie 29, Madrid. Informare confidențială a lui Scarlat Grigoriu, secretar de Legație la Madrid, prin care aduce la cunoștință Guvernului rezultatul chestionării ambasadorului S.U.A. în Spania, asupra atitudinii statului american în problema pretențiilor Moscovei și care vizau România.

Consider de cea mai strictă datorie a mea să vă aduc la cunoștință următoarele:

1. Printr-o persoană de cea mai mare seriozitate și discreție sunt în legătură cu ambasadorul Statelor Unite de aici. Colegul meu C.D. <Camil Demetrescu> vă poate explica verbal cum s-a făurit această legătură.

2. Am dorit să știu cum este privită problema românească în țara lui și am pus două întrebări pur personale:

a. Guvernul american a luat – până în prezent – vreun angajament față de Rusia, în ceea ce privește România?

b. Problema României mai interesează sau nu Guvernul american?

Spre surprinderea mea, ambasadorul mi-a comunicat peste câteva zile că a telegrafiat președintelui Roosevelt – prin intermediul amiralului Leahy – și că a primit următoarele răspunsuri:

a. Guvernul său nu a luat nici un angajament față de Rusia, în ce privește România. De altfel, orice încercare de acest fel ar eșua în fața opoziției Senatului, care este hotărât să nu ratifice nici un acord având drept scop să întindă dominația rusească asupra Europei.

S-ar putea însă ca englezii să fi făcut oarecari promisiuni.

b. Problema românească îi interesează în cel mai înalt grad.

3. Câteva zile mai târziu, ambasadorul îmi trimite vorbă că:

a. Președintele Roosevelt dorește „salvgardarea independenței românești“.

b. El este dispus să facă eforturi pentru a asigura și a dispune la nevoie și între altele de un argument serios împotriva pretențiilor rusești: amenințarea că va refuza ajutorul său bănesc și industrial pentru refacerea Rusiei după război.

c. Președintele consideră însă că o astfel de politică „trebuie să găsească în prealabil un punct de sprijin în România“. Acest punct de sprijin nu poate fi acum Opoziția, ci exclusiv dvs.

d. Ambasadorul are deci încuviințarea președintelui să discute aici, în cel mai strict secret, (secret chiar – și poate, în special – față de Guvernul britanic), cu o persoană care ar avea împuternicirea dvs.

e. D-sa recunoaște dificultatea unei astfel de întreprinderi, dar consideră că – în caz de reușită – ea ne-ar putea procura „o garanție americană secretă“. Pentru Statele Unite, înțelegerea ar avea avantajul de a lămuri și a pregăti din vreme anumite posibilități de acțiune, evitând astfel improvizarile de ultimă oră care cuprind întotdeauna riscuri grave pentru ambele părți.

f. Chestiunea prezintă cea mai mare urgență și trebuie păstrată în cel mai strict secret.

Vă asigur că am cântărit cu grijă valoarea fiecărui cuvânt și că nu am depășit întru nimic sensul comunicărilor ce mi s-au făcut.

Vă cer, de asemenea, iertare pentru forma acestei note. Chestiunea este însă prea delicată și exclude întrebuințarea căilor și formelor administrative normale.

Adaug că ambasadorul Statelor Unite mi-a oferit să mă primească pentru a discuta problema mai în amănunt. Nu m-am crezut autorizat să accept și am declinat invitațiunea explicând că nu am nici calitatea și nici posibilitatea de a discuta sugestiunile D-sale, voi încerca totuși să vi le transmit.

Ambasadorul Statelor Unite insistă asupra urgenței extreme a acestei chestiuni și dorește să cunoască răspunsul dvs. cât mai curând. Am explicat verbal colegului meu C.D. în ce fel mă poate anunța.

Este inutil să subliniez că am dovada absolută că toate cele mai sus vin direct din partea ambasadorului.

Nu mi s-a dat însă lămurire asupra naturii cererilor ce ni s-ar adresa eventual.

Sc. Gr.

Am primit, la 29 octombrie, următoarele, pentru completarea celor expuse în această notă: În aceeași zi s-a atras atenția asupra faptului că România a fost împinsă în actuala campanie din U.R.S.S. prin promisiunea de a câștiga Transilvania.

Ori, astăzi însă, cu amenințarea unei păci separate și cu considerațiunile care ar conduce la o asemenea pace, interesele României cântăresc prea puțin și cu atât mai mult cu cât Germania nu ne-a garantat decât frontiera din 1940 august.

C. D.

◆

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, dosar 71/1939, E.9, XX, f. 1 - 3.

37

1943 octombrie 30, Madrid. Comunicare telegrafică a Legăției române în Spania despre teama comunizării europene, resimțită în lumea occidentală.

În anumite cercuri din societatea spaniolă se manifestă o oarecare resemnare în fața perspectivei împărțirii Europei de mâine în două: cea occidentală, sub hegemonia anglo-americană, cea orientală sub hegemonia Rusiei.

Nu constată însă o egală resemnare în alte cadre, ale oștirii, care continuă să pledeze la anglo-saxoni pericoul unei hegemonii sovietice și a unei comunizări a întregului continent.

Domnul Serano Sunner – azi la amiază – mă asigură că aceeași profundă îngrijorare există la înaltele cercuri industriale și financiare.

Dimitrescu

◆

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1920 – 1944, Spania, General, 1943, vol. 5, f. 279.

38

1943 noiembrie 5, Madrid. Comunicare a Legăției române în Spania asupra comentariilor stârnite în cercurile diplomatice aliatare și în cele ale Axei de Conferința Aliată de la Moscova.

Rezultatele Conferinței de la Moscova sunt diferit comentate.

Cercurile aliatare subliniază solidaritatea, care nu mai poate fi amenințată de Reich, realizată cu Rusia; atragerea acesteia la o colaborare permanentă la Londra; limitarea la un minimum necesar a ocupației militare postbelice.

Cercurile Axei și unele cercuri spaniole arată, dimpotrivă, că se caută a se masca, prin procedeele și limbajul genevez, lipsa oricărui rezultat politic practic. Rușii nu și-au dezvăluit și, mai puțin, limitat scopurile imperialiste; nu s-a pomenit măcar de Polonia și Statele Baltice; Aliații Germaniei au fost puși pe același plan de culpabilitate cu Reichul. Se crede aci că Iugoslavia și Grecia n-au fost menționate ca să se lase posibilități de manevră în toate statele balcanice. Debarcarea în Balcani este socotită piatra de încredere a solidarității realizate.

Dimitrescu

◆

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1939, E9. VI, 1, vol. 139, f. 283.

39

1943 noiembrie 6, Madrid. Comunicare a Legăției române în Spania asupra celor discutate în ziua a șasea a Conferinței Aliate de la Moscova cu privire la un posibil armistițiu sovieto-german și la granițele occidentale ale Rusiei postbelice.

Înregistrez următoarele informații și aprecieri de la un coleg din Axă:

1. Ziua a șasea a Conferinței de la Moscova a fost extrem de critică. Stalin ar fi afirmat că Rusia a avut 22 milioane oameni pierderi și că potențialul său industrial a scăzut simțitor. A adăugat că dacă Aliații nu creează imediat un al doilea front puternic, el nu va putea împiedica ca armata rusă să încheie armistițiul cu cea germană.

2. Unul din cele mai însemnate rezultate înregistrate la Moscova este asocierea Rusiei și Chinei la opera comună, ceea ce face ca o pace între

Moscova și Berlin, ca și între Hanking și Giunking, apare astăzi aproape exclusă.

3. Una din principalele hotărâri la Moscova ar fi intensificarea acțiunii de a zdruncina, după exemplul cu Italia, moralul german. Deschiderea chestiunii scandinave și zvonurile despre o acțiune pacifistă japoneză au drept scop a face să creadă opinia publică germană că acest lucru este posibil, slăbindu-i astfel hotărârea de rezistență.

4. Se crede că s-au discutat granițele occidentale ale Rusiei în sensul favorabil acesteia.

Dimitrescu

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1939, E9, VI, 1, vol. 139, f. 285 - 286.

40

1943 noiembrie 15, <Bernă>. Notă informativă cu referire la opinii din mass-media elvețiană privind obiectul discuțiilor de la Moscova și de la posibila întâlnire Stalin-Churchill-Roosevelt, în ceea ce privește previzibilele pretenții teritoriale ale Moscovei și mersul războiului, în continuare.

Prin curierul trecut am trimis, în afară de ziarele de limbă germană cerute și decupări din ziarele de limbă franceză, ambele aci oglindind foarte fidel gândurile opiniei publice.

Concluzia la care, se pare că, s-au oprit aci cercurile, de obicei destul de bine informate, este că la Moscova nu s-a ajuns la deciziuni categorice, pentru că cu toate eforturile Angliei tezele ruse și americane nu s-au putut pune de acord.

Pentru demonstrarea acestei teze se aduc următoarele argumente:

– întrevăderea Stalin-Churchill-Roosevelt nu a fost încă fixată și nici nu se poate afirma cu precizie dacă și când va avea loc;

– faptul că în comunicatul final nu se vorbește de loc de Polonia și Finlanda – atât de bine susținute până acum de America, după cum nu se vorbește nimic nici despre Statele Baltice, deși se vorbește despre Austria, demonstrează, pe de o parte, pretențiile Rusiei asupra acestor state, iar pe de altă parte, neputința anglo-americanilor de a-i tempera, deși Anglia a declarat război Germaniei pentru că Germania vroia să ia Dantzig-ul nemțesc și coridorul;

– alianța ruso-cehoslovacă, ce este pe punctul de a se realiza, alianță care sigur se va face în dezavantajul Poloniei pentru că prin acest pact – la care Anglia se pare că, deși s-a opus până acum foarte mult, va fi nevoită să consimtă – Rusia va ajunge la o frontieră comună cu Cehoslovacia;

– discursul lui Stalin – cu ocazia comemorării revoluției – care a venit foarte repede după comunicatul de sfârșitul Conferinței și care are un conținut atât de diferit de conținutul comunicatului.

Aci se are impresia că singurul obiectiv precis urmărit de anglo-americiani la Moscova a fost să se asigure că rușii nu se vor înțelege iarăși, ca în

august 1939, cu germanii și pentru aceasta, atât America, dar mai ales Anglia s-au arătat decise să acorde Rusiei orice satisfacție, numai să continue războiul contra Germaniei.

În adevăr, din toate discursurile din ultimul timp ale oamenilor de stat anglo-americani reiese frica pe care aceștia o au de cele 400 divizii pe care apreciază că le mai posedă Germania.

W. Tellmann

Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Situația internațională, dosar 7/1943, f. 412 - 413.

41

1943 noiembrie 27, <București>. Notă informativă cu referire la faptul că la Conferința de la Moscova s-ar fi discutat și pretențiile teritoriale ale Rusiei față de România.

Urmare la nota Nr. 8547 din 25 l.c.

Un informator cu bune relații în cercurile străine din Turcia confirmă că la Moscova s-a discutat și chestiunea României.

Cu această ocazie, rușii și-ar fi exprimat pretențiile de a anexa Basarabia, Bucovina și Nordul Moldovei, convenind ca în schimb România să primească Transilvania. Totodată, s-a lăsat să se înțeleagă că Sovietele intenționează să pună în curând în discuție și Dobrogea pentru a stăpâni complet gurile Dunării.

În ce privește pretențiunile Sovietelor, în cercurile engleze și americane din Turcia se vorbește că Churchill și mai ales Roosevelt au însărcinat pe Beneș să-l facă pe Stalin să înțeleagă că „pentru a rămâne în istorie ca un mare om, n-ar trebui să fie prea aspru cu țările mici, expunându-se a cădea victima orgoliului, ca Mussolini“ și că dacă va manifesta un spirit de înțelegere față de Polonia, Cehoslovacia, România și Iugoslavia (nu se amintește nimic de Bulgaria), va avea mai departe sprijinul anglo-americanilor.

În legătură cu România, se mai arată că la ambasada americană din Ankara, se ventilează ideea că România ar putea obține o pace separată cu Aliații (nu însă cu Rusia) și că în acest caz Aliații ar putea impune Rusiei părerile lor, care se spune că ne-ar fi foarte favorabile.

Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Situația internațională, dosar 4/1943, f. 9 - 10.

1943 decembrie 17, Lisabona. Comunicare de la Legația României în Portugalia ce referire la cometariile reprezentanților Aliiați de acolo în legătură cu presupusa pace sovieto-germană, avansată de agenții germani și italieni, și consecințele acesteia pentru zona balcanică.

Domnule Ministru

Unul dintre colaboratorii mei a avut prilejul să fie informat asupra celor ce gândesc și spun reprezentanții Aliiați de aci. Aceste păreri se pot rezuma în modul următor:

I. Pentru anglo-saxoni problema principală este de a câștiga războiul contra Germaniei.

1. Conferința de la Moscova a avut drept rezultat absolut pozitiv îndepărtarea spectrului păcii separate germano-ruse.

2. Pentru a încheia pacea separată cu Rusia, Germania ar fi fost gata să accepte cele mai grele condițiuni. Retragerea germană de pe frontul rus a început prin a avea un caracter pur politic. Un mare negociator, Stalin, nu a răspuns nimic până în preajma Conferinței de la Moscova, când a pus la curent Aliiații cu propunerile germane. Conferința de la Moscova s-a deschis sub această amenințare și nimeni nu trebuie să se mire dacă Aliiații au fost obligați să cedeze mult rușilor. Având în vedere aceasta, se înțelege entuziasmul D-lui Roosevelt și al presei anglo-americane pentru rezultatele pozitive ale întrevederilor de la Moscova.

Că germanii n-au părăsit încă speranța de a încheia pacea separată cu Rusia vedește și rezistența germană în Italia, al cărei rol strategic, în fața mersului războiului pe frontul de răsărit, nu este de înțeles. Se pare că Guvernul german, pe o cale ce ar fi cea japoneză, ar fi arătat Guvernului sovietic avantajile unei păci germano-ruse, care ar stabili, între două mari forțe, împărțirea în două a Europei. Se pare că un curent, din ce în ce mai puternic, își face loc în Germania, având drept protagonist pe Dl. Goebbels asistat de câțiva ofițeri germani – mai ales din Marină, care detestă pe Mareșalul Göring. Personalitățile acestea sunt convinse că într-o colaborare germano-rusă, conducerea Europei i-ar reveni, în mod fatal, Germaniei. Argumentul Germaniei complimentare pe toate terenurile cu Rusia a reapărut pe primul plan al actualității și nu trebuie crezut că acest argument a fost vreodată uitat de diriguitorii germani, cu toate teoriile expuse în „Mein Kampf”. Bombardamentele anglo-americane nu par oare a întări în opinia publică germană ideea colaborării germano-ruse?

3. Conferința de la Teheran a constituit un „mare succes” pentru Aliiați în sensul că Rusia continuă să-și macine forțele în lupta cu Germania, pe când Aliiații își mențin planurile lor militare de invazie. Oricât de sângeroasă ar fi invazia anglo-saxonă în Europa, ea va avea loc după o iarnă de ofensive și contraofensive germano-ruse.

II. Problema esențială fiind câștigarea războiului, anglo-americanii nu acordă pentru moment o importanță prea mare planurilor de organizare europeană.

Nimeni nu trebuie însă să creadă că anumite formule stereotipe – „partizanii“ din Grecia și Iugoslavia, „forțele vii“ italiene etc. – reprezintă convingerea Aliatilor că Europa viitoare trebuie să sufere modificări radicale pe planul intern, modificări ce s-ar răsfrânge fatal pe planul internațional. Declarațiunile recente ale D-lui Eden, care a calificat Guvernul Tito drept autoritate de fapt, confirmă această interpretare. Aceasta este însă speranța lui Stalin, care, dacă aderă azi la principiile Chartei Atlanticului, o face convins că în curând la Londra și Washington se va instaura o altă echipă pentru care acele principii vor avea o valoare pur morală. Și chiar dacă aceasta n-ar avea loc, Stalin este convins că Europa cel puțin va avea altă înfățișare.

III. Ceea ce însă pare neîndoielnic pentru Aliați, este faptul că Germania, pentru o lungă perioadă de timp, nu va fi chemată a juca vreun rol politic în Europa.

În schimb, rolul european pe care U.R.S.S. îl va avea de jucat nu este îndoielnic în nici o ipoteză politică actuală. Se crede la Londra și Washington că pentru a juca acest rol, U.R.S.S. va adopta o atitudine de mare moderație și de prudență. Această tendință a conducătorilor sovietici a fost evidențiată în Conferința de la Moscova, când au aderat la toate principiile preconizate de anglo-americieni. Pentru a lega mai mult pe ruși, anglo-americii caută să prezinte Comisiunea de la Londra ca pe o „Conferință preliminară a păcii“. Participând la lucrările ei, Rusia implicit s-ar lega să execute, cel puțin principial, deciziile luate de cei trei parteneri laolaltă și nu de armatele sovietice singure.

Personalitatea aliată care vorbea, bun cunoscător al Rusiei și al Europei Centrale, insistă asupra convingerii sale că Rusia are, pentru moment, tot interesul, pentru a putea juca un rol european, să câștige popoarele din apropierea sa. Aceeși personalitate insistă, la rândul ei, asupra beneficiului pentru statele vecine cu U.R.S.S. de a vorbi cu cei trei parteneri și nu numai cu șeful armatei de ocupație.

IV. Acțiunea politică rusă în Balcani se va sprijini, în primul rând, pe Bulgaria. Tendința aceasta a apărut și la Moscova, unde rușii au apărat, fără șovăială, pe bulgari, insistând asupra necesității unei Bulgarii neștirbite și chiar a unei Bulgarii cu ieșire la Marea Egee. Cu toată „reactualizarea“ prieteniei ruso-turce, nu Turcia poate constitui pivotul noii ordini politice în lungul frontierelor ruse.

Dacă Rusia va admite crearea unor federații, acestea vor avea centrul la Sofia și la Praga.

Balcanii fiind revendicați de Rusia, Aliții nu au interes strategic ca Finlanda să capituleze fără condițiuni, deoarece s-ar deschide astfel rușilor și calea Balticeii. Dacă efectul moral al unei capitulări finlandeze ar fi foarte mare în Germania, și în alt sens în Statele Unite și Anglia, Aliții, care știu că armata finlandeză mai poate încă rezista, nu doresc totuși dispariția zăgazului finlandez și de aceea lasă finlandezilor multe uși deschise pentru mai târziu.

V. Eventualitatea unei păci germano-anglo-americane este exclusă. Nimeni la Londra și la Washington nu pledează pentru aceasta. În ce privește pacea germano-rusă, condițiile puse de Rusia ar fi de așa natură

încât nu ar putea împiedica întru nimic realizarea planurilor sovietice. Cunoscând potențialul industrial și economic german, dacă Stalin alege colaborarea cu Aliații, o face numai din convingerea că într-o Europă germano-rusă, partenerul german „câștigă” pacea sau prepară un alt război pentru a reduce Rusia la rolul de sclavă germană. Dacă U.R.S.S. va alege totuși calea unei păci separate cu Germania, aceasta o va face numai în momentul în care va avea certitudinea că armata germană va fi în stare să alunge pe anglo-americani din Europa, prăbușindu-se apoi.

Victor Cădere

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1939, E9, VI, 1, vol. 139, f. 132 – 136.

43

1943 decembrie 29, <București>. Notă informativă asupra atitudinii lui Iuliu Maniu, în consens cu cea a lui Dinu Brătianu, privind poziția României în eventualitatea unei ofensive a Aliaților în Balcani și obligațiile Guvernului în fața unei atari situații.

Marti, 28 decembrie a.c. – în cursul după-amiezei – Maniu a revenit în Capitală.

Această bruscă reîntoarcere în București, în toiuł sărbătorilor – ce fusese, de altfel, anunțată la plecarea lui Maniu la Sibiu – trebuie pusă în legătură cu demersul inițiat de șeful grupării național-țărăniște și căruia el îi va atribui o valoare politică deosebită.

După părerea lui Maniu, România nu mai are decât un scurt răgaz pentru a-și revizui politica sa externă și militară, înainte de începerea ofensivei conjugate a Aliaților.

După dezlănțuirea acestei ofensive, nici o posibilitate nu va mai fi rezervată țării, deoarece ea va deveni ținta unor atacuri aeriene masive, care vor distruge regiunea petroliferă, căile de comunicație și – dacă împrejurările de ordin psihologic o vor cere – și Capitala și marile orașe.

Maniu și Dinu Brătianu – acesta din urmă de acord cu Gh. Brătianu – atribuie o importanță excepțională avertismentului dat de Cordell Hull; personalitățile amintite sunt de părere că atunci când un factor hotărâtor al politicii mondiale, ca ministrul de externe al Statelor Unite, face țării noastre o asemenea somație, ea nu poate fi privită cu indiferență cu care au fost tratate avertismentele posturilor de radio.

Dacă unele știri venite din lumea diplomatică arată că în timpul iernii România n-are să se teamă de represalii aeriene sau de efectele unei acțiuni balcanice a Aliaților, pregătirile ofensivelor de iarnă sovietice lasă temerea în cercurile conducătoare ale grupărilor democratice că momentul decisiv s-ar putea produce în toiuł iernii.

Maniu socoate, așadar, că scurtul răgaz ce-l mai are România trebuie folosit pentru acțiuni politice și diplomatice, care să ne ducă la un contact cu celălalt grup beligerant, spre a se obține:

a) *Ca România să nu fie socotită solidară cu Germania și să i se ofere posibilitatea de a ieși din Axă, fără a avea de suportat represaliile germane;*
b) *Ca România să poată începe discuții cu Guvernul sovietic, întrucât din ultimele evenimente rezultă influența pe care și-a asigurat-o U.R.S.S. în afacerile balcanice.*

Spre a obține aceste rezultate, Maniu nu vrea să folosească numai metoda unor noi proteste – a căror valoare rămâne pur demonstrativă – ci să reia și demersurile – pentru a putea trimite în străinătate delegați, capabili să ducă negocieri cu reprezentanții guvernelor englez, american și rus.

Unele informații primite de Maniu în ultimele zile au creat impresiunea că situațiunea este mai gravă decât și-o închipuia.

Opoziția era informată că dl. Mareșal Antonescu va opune o rezistență unei înaintări sovietice, dar nu se va bate cu armatele anglo-americane, în momentul când acestea ar invada Balcanii.

Informațiile de care vorbim au indicat însă lui Maniu că forurile germane vor să provoace o clarificare în această privință și să silească România de a-și preciza atitudinea sa și în fața unui eventual atac anglo-american.

După știrile deținute de Maniu, von Ribbentrop ar fi chemat pe ministrul nostru la Berlin spre a notifica Guvernul român să-și fixeze în mod clar poziția sa în fața unui eventual atac anglo-american în Balcani.

Aceasta înseamnă:

Ori Guvernul român se angajează să lupte și contra anglo-americanilor și atunci situația noastră este definitiv compromisă.

Ori Guvernul formulează rezerve și atunci ne putem aștepta la ocupațiunea germană.

Cu aceste elemente de apreciere a situației, Maniu a revenit la București spre a lua contact cu frunțașii din gruparea sa și cu conducerea grupării liberale.

Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Politică internă a României, dosar 11/1943, f. 4 – 6.

44

1944 ianuarie 1, <București>. Notă informativă asupra unor presupuse tatonări germano-sovietice pentru un eventual armistițiu bilateral, ce ar fi dorit de cercurile militare germane.

Un informator din Portugalia ne comunică:

De curând a circulat știrea sosirii lui von Neurath la Lisabona. Din sursă engleză am fost informat că era vorba de fapt de fiul acestuia, care a avut un post diplomatic în Brazilia și a fost repatriat mai de mult prin Lisabona. Ulterior i-au sosit bagajele și cum acestea purtau numele scris vizibil, s-a interpretat aceasta ca fiind ale tatălui său.

În esență, în cercurile diplomatice portugheze și neutre se crede că au fost încercări de contacte între Germania și Aliați, în vederea aflării condițiilor unui armistițiu. Tentativele nu ar fi fost făcute de organele

oficiale, ci în special de cercurile militare germane, care ar fi doritoare să încheie pacea spre a evita o înfrângere militară de mari proporții și consecințele ce o asemenea catastrofă le-ar antrena.

Se crede că Lisabona este mai indicată pentru asemenea contact decât alte Capitale neutre, din următoarele considerente:

– Nu există reprezentanță diplomatică sovietică, ceea ce face ca discuțiile preliminare să poată fi duse numai cu anglo-americanii, urmând ca aceștia să informeze pe ruși.

– Apropierea de Londra și organele de colaborare aliate stabilite acolo; linia aeriană britanică pune acest oraș la o depărtare de câteva ore de Lisabona.

– Precedentul italian, ale cărui preliminarii au fost duse aci și succesul discuțiilor purtate.

Se crede că din partea germană nu s-a venit atât cu propuneri concrete, cât mai mult în scop informativ, spre a se afla dacă premisa „predării necondiționate“, pusă de Aliați, poate fi evaluată în favoarea unui armistițiu pe anumite baze.

Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Situația internațională, dosar 1 / 1944, f. 3 – 4

45

1944 ianuarie 4, Stockholm. Notă informativă semnată de Gheorghe Barbul, secretarul Legației române în Suedia, asupra tatonărilor reciproce sovieto-române, cu accente de condiționare din partea Moscovei, pentru o pace separată; notă asupra convorbirii ministrului român Nanu cu omologul său sovietic, Semenov.

1. Un intermediar care în mai multe rânduri a comunicat d-lui Seinescu că Legațiunea sovietică ar avea instrucțiuni să primească cu bunăvoință propuneri din partea României, a fost primit de ministrul Nanu, căruia i-a confirmat același lucru, adăugând chiar că U.R.S.S. ar fi dispusă să acorde condițiuni *generoase României*. În ultimele zile ale anului trecut, un consilier de presă sovietic a venit neanunțat la locuința D-lui Nanu, întrebându-l dacă este adevărat că ar avea din partea Guvernului român instrucțiuni de a face unele comunicări Legației sovietice. La răspunsul negativ al Ministrului nostru, omul de la Legația sovietică a ținut totuși să arate că în cazul când asemenea instrucțiuni s-ar primi de la București, D-l Nanu ar putea telefona de la un telefon public la Legația sovietică spunând că este Doctorul ... și că s-ar putea stabili locul și ora întâlnirii cu Însărcinatul cu Afaceri sovietic de la Stockholm. D-l Ministru Nanu a adăugat la rândul lui că așteaptă de la București un curier special care ar putea să-i aducă instrucțiuni.

A doua zi după sosirea mea, intermediarul Legației sovietice s-a prezentat iarăși la D-l Ministru Nanu, spunându-i că Legațiunea rusă este informată de sosirea curierului și că întreabă dacă are vreo comunicare de

făcut. La care d-l Ministru Nanu a răspuns că fiind Anul Nou nu a putut încă vorbi cu curierul, dar că într-o zi-două, va aviza dacă instrucțiunile de la București cuprind și o comunicare pentru Legațiunea sovietică.

După îndelungate discuțiuni cu D-l Ministru Nanu, s-a organizat întâlnirea D-sale cu D-l Simionov, Însărcinatul cu Afaceri sovietic, în decursul căreia D-l Ministru a făcut următoarea comunicare:

„Indicațiunea că o înțelegere directă între Rusia și România nu ar fi exclusă a interesat în gradul cel mai înalt personalitățile responsabile ale Guvernului român, care au primit cu satisfacție această informație. Deoarece două dintre motivele tehnice nu au fost posibile – amânarea plecării curierului și deoarece timpul a fost prea scurt pentru a putea lua legătura cu diferitele personalități ale vieții noastre publice într-o chestiune pe cât de complicată pe atât de delicată – nu s-au putut încă stabili unele propuneri concrete ce ar putea fi făcute.

Personalitatea răspunzătoare din România își pune însă întrebarea dacă nu ar fi posibil, pentru a câștiga timp, să se indice din partea Rusiei ce se așteaptă din partea noastră și care ar fi rezultatul urmărit.“

D-l Simionov a fost de părere că rezultatul este cu totul nesatisfăcător și că nu Rusia are ceva de cerut de la România, ci că România este aceea care trebuie să caute să obțină bunăvoința Sovietelor. Germania nu ar fi în măsură să apere România și că în curând Sovietele ar refuza să mai discute pe altă bază decât pe cea a capitulării fără condițiuni.

A promis totuși că va transmite această comunicare la Moscova, dar că nu speră să obțină nici un răspuns. Dacă totuși centrala, dintr-un gest de mărinimie, ar avea ceva de comunicat atunci el va aviza. D-l Ministru Nanu a căutat să arate că nu este încă vorba de a fi atins prin această comunicare limitele dorinței de a negocia a României, dar că timpul material nu a permis celor de la București să dea un răspuns mai concret. D-l Simionov a replicat că nu mai este timp de pierdut deoarece nici nemții nu și-l pierd, ci se grăbesc să fugă din Rusia și că nu Rusia este aceea care bate la porțile României, ci România ar trebui să bată la porțile Rusiei.

Totodată, Însărcinatul cu Afaceri rus l-a întrebat pe D-l Nanu dacă el nu are mandat din partea unui grup opozant și dacă el n-ar putea negocia în numele unui asemenea grup, lucru la care D-l Nanu a răspuns negativ.

D-l Ministru Nanu este de părere, mai ales acum când pare cert că trupele sovietice vor fi acelea care vor atinge mai întâi teritoriul României, deoarece o debarcare (părerea D-sale) nu s-ar putea face până la vară și că i se pare că aceasta nu se va face în Balcani, că legătura cu Sovietele este bine de menținut. Am căzut de acord cu D-l Ministru Nanu să vă propun: trimiterea unui curier care să transmită punctul D-Voastră de vedere în această chestiune.

Personal împărtășesc părerile D-lui Nanu și cred că cel puțin Opoziția ar trebui să pășească la negocieri cu Uniunea Sovietică, pentru ca în cazul în care previziunea D-lui Nanu că rușii ar fi primii care vor atinge teritoriul României în timp ce Aliații (dacă, în general, vor debarca) în altă parte a continentului decât în Balcani, se împlinesc, să existe o înțelegere cu vecinii noștri de la răsărit care să ne permită să continuăm o oarecare viață

de stat și să nu ne expunem de a avea pe teritoriul statului numai o autoritate desemnată de armata roșie ocupantă.

În ce privește telegramele D-lui Nanu privitoare la intenția U.R.S.S.-ului de a discuta cu noi și unele chestiuni teritoriale în Basarabia și Bucovina de Nord, cred că ele sunt de-a dreptul inventate de intermediarul bulgar, care vrea pe lângă sovietici să aibă meritul de a ne fi hotărât să intrăm în negocieri oferindu-ne mai mult decât rușii ar fi dispuși să dea.

2. Nici la mers nici la întors nu l-am văzut de Generalul Gheorghe la Berlin, deoarece este plecat în Elveția. Atmosfera în Capitala Reichului este una de adâncă îngrijorare, în afară de comunicatele oficiale încrezătoare. La Legațiunea României nu există multă cunoaștere a evenimentelor. Bombardamentele care au făcut stricăciuni foarte mari sunt lucrul care îi preocupă. Din cauza lor orice activitate normală la Legațiune este imposibilă. Cercurile militare germane continuă a fi preocupate de debarcare și stau cu fața întoarsă spre apus, unde o așteaptă.

Se acordă astfel o importanță secundară frontului din răsărit. Am încercat să aflui până unde armata germană ar îngădui, fără să ia măsuri pe o scară mai mare, să înainteze rușii. Din ce am auzit se pare că ultima limită care pare tolerabilă la Berlin ar fi linia Lemberg- Carpați-Nămoloasa-Galați, în sud. În nord se vorbește de Prusia Orientală. În cazul acesta, cu abandonarea Statelor Baltice, s-ar abandona Finlanda.

Gh. Barbul,
Secretar de Legațiune

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71 / 1920 - 1944, Suedia, Telegramme, Stockholm, 1944, vol. 6, f. 4 - 6.

46

1944 ianuarie 4, Stockholm. Notă privind întâlnirea dintre ministrul român în Suedia, Frederic C. Nanu, și omologul său sovietic Semenov.

În urma examinării situației politice și a ultimelor demersuri făcute pe lângă Ambasadorul american din Madrid (la 21 decembrie), la care nu sosise însă un răspuns definitiv până la plecarea D-lui Barbul, am chemat luni, 3 ianuarie, la telefon pe Dl. Spichkine, care a venit la mine și am stabilit cu el să-l întâlnesc pe Dl. Semenov, Însărcinat cu Afaceri, la ora 6, marți, 4 ianuarie, la locuința căpitanului Tarutin (Banergatan 49).

La ora arătată m-am dus acolo și am fost primit de Dl. Semenov, legitimându-ne cu cărțile noastre de identitate. I-am citit declarația următoare (lăsându-i o copie, scrisă cu mâna):

„Die Andeutung, dass mit der U.R.S.S. eine direkte Verständigung nicht ausgeschlossen wäre, ist von verantwortlichen Persönlichkeiten in Rumänien mit Genugtuung zur Kenntnis genommen worden. Da es aber aus technischen Gründen nicht möglich war, die Abreise des Kuriers zu verschieben, war die Zeit zu kurz um mit anderen wichtigen Persönlichkeiten

Fühlung zu nehmen und das Problem, das selbsterständlich sehr delikant und kompliziert ist, genügend zu studieren um etwas Konkretes vorzuschlagen. Die verantwortliche Persönlichkeit in Rumänien fragt sich aber vor der Hand, ob es nicht angehe, um Zeit zu gewinnen, mittlerweile von sowjetischer Seite einige Andeutungen zu bekommen, was von Rumänien erwartet wird und welche Vorteile Rumänien von einer solchen Verständigung gewärtigen könnte?“

„Aluzia că nu ar fi exclusă o înțelegere directă cu U.R.S.S. a fost luată la cunoștință cu satisfacție de către personalități cu răspunderi din România. Dar cum din motive tehnice nu a fost posibilă amânarea plecării curierului, timpul a fost prea scurt pentru a lua legătura și cu alte personalități importante în vederea studierii amănunțite a acestei probleme, desigur foarte delicată și complicată, și pentru a propune ceva concret. Persoane cu răspundere din România se întreabă dacă nu ar fi posibil, pentru a câștiga timp, de a primi între timp câteva indicii din partea sovietică despre ceea ce se așteaptă de la România și ce avantaje ar avea România în urma unei asemenea înțelegeri?“

Domnul Semenov a întrebat dacă asta era tot, înțelesese că aveam ceva precis de comunicat și nu vedea nimic în mesajul meu. Că Dl. Goranoff avusese mai multe întreveneri cu noi, începând la începutul lui decembrie și că deci i se părea că avusesem destul timp să ne gândim. I-am răspuns că precum arătasem D-lui Spichkine în prima mea întrevenerire, din 25 decembrie, pe spusele D-lui Goranoff nu pusesem prea mult temei, el putând fi chiar un agent provocator și că abia după convorbirea mea cu Dl. Spichkine (a se vedea telegrama mea din 27 decembrie 1943) comunicasem D-lui M. Antonescu că există o posibilitate de conversații directe cu rușii. Faptul că după capitularea Italiei, care nu reușise prea bine tocmai fiindcă nu fusese destul de bine pregătită, se repetase la Moscova cerința capitulării fără condițiuni, făcuse desigur Guvernul român să creadă că nu se putea sta de vorbă și deci nu luase inițiative. Dl. Semenov mi-a răspuns: „Oricum, trupele noastre sunt acuma aproape de Bug. Acum o lună sau două situația era alta. Acum nu prea avem ce să vă spunem. De altfel, este bine înțeles că toate inițiativele pornesc de la D-voastră. „Bine, am replicat eu, dar dacă se poate pune temei pe cele spuse de Goranoff, el a stăruit asupra exemplului Italiei și a afirmat că în schimbul capitulării se dăduseră Italiei unele asigurări.“ Noi nu puteam ști exact cum se petrecuseră lucrurile și, desigur, rușii știau mai bine amănunțele acestui precedent. Vorbind personal, îmi închipuiam că Guvernul nostru se întreba acuma dacă într-adevăr hotărârea de la Moscova însemna că guvernele aliate înțelegeau să urmeze aceeași politică față de toate statele din tabăra adversă, căci se putea crede că politica lor nu era să fie identică față de Germania, Finlanda, Ungaria, România, Bulgaria etc. Apoi chiar capitularea eventuală trebuia rânduită în amănunt, căci dacă capitula Germania, nu era nici o armată care să-i poată face greutăți, pe când la noi situația era cu totul alta. „Dar trupele germane fug acuma“, m-a întrerupt Dl. Semenov – „Pe front, poate da, dar la noi încă nu,“ i-am răspuns. În rezumat, am spus mai departe, chiar admitând că victoria Aliaților este inevitabilă, ni se pare că nici pentru ei nu poate fi totuna dacă războiul se lungește cu câteva luni sau

săptămâni sau nu. Făcând abstracție de neînțelegerea izvorâtă din convorbirile cu Goranoff (primele prin Seinescu), dacă inițiativa pornea de la noi, sau de la ruși și admitând că pornea de la noi mi se părea că faptul în sine că eram dispuși să stăm de vorbă despre o capitulare trebuia să intereseze Guvernul rus. Mai departe, dat fiind greutatea de comunicare sigură cu Bucureștiul și interesul de a se câștiga timp, Mihai Antonescu se întrebase, desigur, și după mine cu drept cuvânt dacă până să poată fi elaborate propuneri concrete la noi, Legația sovietică din Stockholm nu era în măsură de a schița cadrul în care rușii erau gata să stea de vorbă, ceea ce ar fi simplificat formularea propunerilor noastre. Constatam că Dl. Semenov nu era în măsură s-o facă (ceea ce a confirmat dând din cap) dar trebuia să recunoască că propunerea era îngăduită și că demersul meu era justificat.

Dl. Semenov a răspuns că era să încunoștiințeze Moscova, dar că, desigur, că Moscova va aștepta propuneri mai concrete din partea noastră.

În încheiere, l-am întrebat dacă n-ar fi nimerit să întrebe Guvernul său, în cazul când convorbirile vor urma mai departe, ce părere avea despre locul negocierilor. Fiecare oraș cu puțină prezența foloase și neajunsuri. Bunăoară, Stockholmul avea neajunsul că curierii trebuiau să treacă prin Germania și că nu puteau merge prea des. Mi-a răspuns că aceasta era o chestiune secundară și că întâi trebuia dezlegată problema principală. Și Ankara era o posibilitate. I-am răspuns că și Ankara prezenta neajunsuri, fiind un oraș mic și plin de spioni. Poate Istanbul? „Vom vedea“ a spus el. În sfârșit, l-am întrebat, cum era să mă cheme dacă avea ceva să-mi comunice. Mi-a răspuns că era puțin probabil, dar că era să-mi trimită pe Spichkine în acest caz. Nici Spichkine, nici Seinescu nu trebuiau însă să știe nimic despre cele discutate.

Impresia mea este deci că Goranoff era în adevăr însărcinat să pipăie terenul atunci când a intrat în legături cu Seinescu și apoi cu mine. Faptul că Semenov avea notate în carnetul său datele exacte ale tuturor întrebărilor o dovedește. Însă nu și-a dat seama că un asemenea intermediar nu putea să-mi ofere destule garanții de seriozitate și și-a închipuit, desigur, că comunicasem aceste convorbiri la București, la vremea lor (precum am arătat mai sus, am căutat să-l conving că această propunere nu era și nu putea fi întemeiată). Aceasta explică de ce a fost atât de dezamăgit de lipsa de propuneri concrete din mesajul meu. Rămâne totuși o problemă, de ce atitudinea lui a fost atât de deosebită de aceea a bulgarului, care, deși, îmi spusese că rușii vor cere foarte mult (inclusiv Basarabia) anume o colaborare militară activă împotriva nemților (un fel de armată de partizani) nu conținea cu asigurări că altfel nu vom avea nimic de temut din partea lor, că nu se vor amesteca în chestiunile noastre interne, că orice schimbări teritoriale nu s-ar face decât pe temeiul unui plebiscit, că Italia ajunsese să fie privită drept aliată și prietenă etc. Semenov, dimpotrivă, a fost cât se poate de rece și aproape jignitor și căuta mereu să șteargă impresia că inițiativa contactului pornea de la ei. Faptul este că ei luaseră inițiativa de a ne da să înțelegem că putem sta de vorbă cu ei și să ne înțelegem asupra capitulării „neconținute“, deși se poate spune că noi luam inițiativa de a face primul pas în această direcție. Lăsând de o parte „elementul uman“ și neputința de a ști întrucât Goranoff oglindea întocmai atmosfera Legației ruse, cheia deosebirii de atitudine

trebuie, cred, căutată în schimbările militare din ultimele zile, adică în spargerea frontului german la Jitomir.

F.C. Nanu

◆
Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71 / 1920 - 1944, Suedia, Telegramme, Stockholm, 1944, vol. 6, f. 6 bis - 10.

47

1944, ianuarie 24, Stockholm. Scrisoare a ministrului român în Suedia, Frederic C. Nanu, adresată lui Mihai Antonescu, vicepreședintele Consiliului de Miniștri, ce însoțește o copie a unui memoriu, redactat de Comitetul român din Londra în vederea informării oficialităților engleze asupra atitudinii României; Rezoluția prin care Mareșalul Antonescu combate concluziile cuprinse în acest memoriu.

Domnule Ministru,

Aci alăturat am onoarea a vă trimite, spre informarea Domniei Voastre, o copie de pe un memoriu redactat de Comitetul român din Londra și de pe care mi s-a trimis un exemplar pe o cale sigură. Mi s-a comunicat numai verbal că fusese redactat spre a lumina oficialitatea engleză asupra atitudinii noastre din trecut și a stării de spirit de azi, în credința că conflictul ruso-englez asupra chestiunii poloneze oferea un bun prilej de a stârni interesele în Anglia pentru soarta României.

Primiți, Vă rog, Domnule Ministru, asigurarea prea înaltei mele considerațiuni.

F.C. Nanu

REZOLUȚIE:

2. II. 1944 – Memoriul are părți corespunzătoare adevărului în ceea ce privește motivele care au determinat și circumstanțele care au forțat România să intre în război.

Nu pot însă împărtăși concluziile... România nu este agresoare. România a luptat pentru onoarea și pentru granițele ei. Dacă ar fi făcut altfel s-ar fi argumentat și ar fi pierdut pentru vecie dreptul la pământurile ei istorice.

Odată angajată în luptă, lupta trebuie dusă până la capăt.

Nu putem ieși din această luptă decât dacă învingem, sau dacă ni se garantează atingerea scopurilor pentru care luptăm.

A se arunca în aventură însemnează a pierde totul: onoarea, viața, bunurile, libertățile, granițele și puțința de a le reface.

Cine poate să-i dea în fața istoriei un astfel de rol, să iasă la iveală, să-l vedem cu toții.

Mareșal ANTONESCU

◆
Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71 / 1920 - 1944, Suedia, Telegramme, Stockholm, 1944, vol. 6, f. 23.

1944 ianuarie 24, Stockholm. Raport al ministrului român la Stockholm, Frederic C. Nanu, din care reiese profunda lui implicare în lupta diplomatică pentru ieșirea României din război.

A se descifra personal de D-l Barbu:
Ca răspuns la telegrama Dvs. din 18/I:

1. Din cauza greșelilor de cifrare, nu reiese dacă înțelegeți ca fostul coleg să scrie lucrarea și cunoscutul scriitor să scrie prefața sau invers. Vă rog să mă informați.

Nu este sigur că voi putea trimite lucrarea fostului coleg. În cazul acesta aș putea-o preda Legațiunii Angliei de aci. Rog binevoii a-mi da instrucțiuni. În orice caz cred că este preferabil a se avea documentele în limba originală, decât dintre cele traduse. Repet rugămintea de a se trimite.

2. În ceea ce privește vizita, am înțeles că este vorba de interlocutorul meu din ianuarie. Cum m-am întâlnit la 14 ianuarie cu ministrul Belgiei, care mi-a declarat că ia inițiativa unei întrevederi prin prieteni ai României și dorind a ști ce s-ar putea face pentru a ieși din război și oferindu-se să comunice ideile mele ministrului Angliei, garantând cea mai bună discreție. După convorbire m-a rugat să notez punctele esențiale, ceea ce am făcut și i-am alăturat textul (Raportul însoțitor este, bineînțeles, fantezism adăugat pentru cazul în care titlul confidențial ar cădea în mâinile Germaniei). Într-o scrisoare de acoperire precizez că pentru motive de la sine înțelese expunerea mea putea, în unele puncte, a fi depășită de împrejurări. Ministrul Belgiei nu mi se pare filorus și nu mi-a vorbit de D-na Kolontai. Este de la sine înțeles că aș putea nega oricând și pe Ministrul Angliei. Sper că și de data aceasta Profesorul este de acord cu procedura mea. De altfel, pot fi corectat pe altă cale sau chiar dezavuat căci am precizat că este vorba de interpretarea mea personală. Am crezut că nu trebuie pierdut nici un prilej cu discrețiune garantată pentru a pleda cauza și a explica greutățile noastre. Poate am făcut mai mult zgomot cu sabia noastră decât corespunde cu intențiunile noastre adevărate, dar convingerea mea este că nu ajunge să ne arătăm nevinovăția și dorința de împăcare, ci mai trebuie să-i convingem pe Aliați că dacă nu strâng mâna întinsă, apărând dârz cauza noastră contra rușilor, în orice caz astfel se va prelungi războiul. De altfel, în afară de conflictul polonez sunt și alte indicațiuni că ... antirus ar ajuta acum sau mai târziu în ochii anglo-saxonilor: Seinescu a întâlnit pe atașatul militar englez, pe care îl cunoaște de mult și l-a găsit cu mult mai amabil ca de obicei. I-a spus că în sud-estul european situațiunea României este cea mai bună, că va recăpăta Transilvania și că nimic nu dovedește că vom pierde Basarabia.

Tălmăcite, aceste cuvinte în sensul că Anglia se gândește de pe acum la putința de a fi silită a stăvili expansiunea rusă.

În ce privește Rusia, convingerea mea este că avem un interes să ne înțelegem cu ea numai dacă ne garantează condițiile favorabile foarte precise. O va face însă numai dacă va crede că astfel ar scurta războiul, sau altfel... pe lângă ea tabăra anglo-saxonă în caz de viitor conflict. Deci

trebuie să arătăm colțul, la nevoie să luptăm mai departe. Mai trebuie să vă prezint că în tabăra aliată de aci se fac aluzii străvezii la schimbarea în curând a atitudinii noastre politice. Aflu din izvor finlandez că chiar la Ministerul de Externe de acolo s-a povestit, din nefericire destul de deschis, despre o telegramă a lui Palin, de la sfârșitul lui decembrie, prin care raportează că Dl. Vicepreședinte i-a spus că am fost invitați să trimitem delegați la Lisabona spre a trata. Din păcate, finlandezul când bea e foarte indiscret.

3. Alăturat vei găsi chestionarul cerut împreună cu adaosul. Pentru motive evidente am schimbat unele nume proprii. Iată cheia: În loc de Ungaria se va citi România, de România Ungaria, de Banat Basarabia, de Rusia subcarpatică Transnistria. La punctele a 3 și b 10, în loc de Rusia-Germania și la b 6 în locul Societăților petroliere Steaua și Astra.

Vă rog a da ordin Consulului nostru din Praga să-mi trimită regulat prin Roma ziarele cehe cerute de un ceh de aci, care ne aduce mari servicii.

Nanu

◆
Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71 / 1920 - 1944, Suedia, Telegramme Stockholm, 1944, vol. 6, f. 38 - 39.

49

1944 februarie 8, <Stockholm>. Notă de convorbire asupra poziției puterilor anglo-saxone față de repetatele încercări ale României de tratare a ieșirii din război.

Azi m-a poftit Prințul de Croy la el să-mi spună că înmânase câte o copie de pe darea de seamă a convorbirii noastre colegilor săi englez și american, care îl primiseră fără nici un comentariu. De la Guvernul lui primise azi o telegramă spunând că „ils ont prins connaissance des considerations sur la situation de la Roumanie mais qu'ils ne pouvaient se departir de la regle de ne pas participer a des actions politiques qui ne pouvaient etre communiqés a tous les alliés, ce qu'ils le priaient de porter à la connaissance de son interlocuteur“. Prințul de Croy deduce din aceasta că Guvernul belgian știa că puterile anglo-saxone erau hotărâte să se ferească de orice „contacte“ făcute în afară de ruși, care ar putea fi interpretate ca negocieri duse în spatele lor, și mă întrebă dacă nu credeam că puteam reface darea mea de seamă așa ca să poată fi arătată rușilor. Anglo-saxonii nu puteau să riște un conflict cu rușii, dar noi puteam conta pe interesul lor de a stăvili expansiunea rusă. A adăugat că trebuie să fim realiști și să căutăm a ne înțelege cu ei, dar că făcea această sugestiune din inițiativă curat personală, mânat de simpatia lui pentru România. Se teme că fără o astfel de modificare nu puteam să mă aștept la un răspuns.

I-am spus că nici nu prea mă așteptam la un răspuns, căci urmărisem să „brosez“ numai un tablou al situației României din punctul de vedere istorico-politic și al avantajelor și dezavantajelor unei „capitulațiuni“. În două cuvinte, noi nu aveam nici o încredere în ruși și nici o negociere nu ni

se părea interesantă – dat fiind riscurile – dacă ni s-ar răspunde să ne adresăm rușilor și că orice am stabili cu ei ar fi aprobat de Aliați.

Convorbiri în trei, eventual da, dar nu en tête à tête. Deși anglo-saxonii nu aveau interese ca Rusia să cotopească prea multe țări, poate că astăzi nu erau gata să rupă cu rușii, dar că mâine erau să fie siliți s-o facă – dovadă ce se întâmplă în chestiile polonă, baltică etc. și atunci poate că erau să fie fericiți că nu capitulăm.

Croy n-a răspuns la ultimele observații, dar a obiectat că rușii erau foarte susceptibili și că sigur am căpăta condițiuni mai bune adresându-ne lor. I-am răspuns că oricât de bune ar fi, n-avem nici o încredere că ei s-ar ține de cuvânt. Faptele cântăreau mai greu ca vorbele și ajunge să ne gândim la felul cum tratau pe polonezi. Cum eram de aceeași părere cu el că anglo-saxonii aveau tot interesul ca rușii să nu se întindă prea mult, felul în care reacționau în cazul nostru era să fie criteriul dacă puteau și doreau să-i stăvilească. Căci n-aveau decât să spună răspicat rușilor că nu admiteau să se calce spiritul Chartei Atlanticului și dacă ajungeau la un conflict, tant pis. Dacă erau sinceri, acum era prilejul s-o dovedească. Dacă nu, n-aveam ce să-i facem și trebuia să luptăm mai departe. Am mai repetat ce-i spusese în scrisoarea mea că bineînțeles aveam motive să cred că se urmau convorbiri între noi și anglo-saxonii, dar că nu erau, firește, în fiecare clipă la curent și deci că poate Guvernul meu și cunoștea punctul lor de vedere.

Croy m-a întrebat apoi dacă nu eram gata să jertfim Basarabia și Bucovina de Nord și să ieșim din război dacă ni se garanta restul, precum și neamestecul în afacerile noastre interne? A adăugat că, de altfel, și el împărtășește neîncrederea noastră în ruși. Am spus că poate am face-o, dar numai dacă garanția era dată de toți Aliații și foarte precisă. Însă aceasta putea s-o facă Guvernul, nu eu și că cel mult puteam să-i transmit această sugestie.

De fapt n-am făcut-o, căci sugestiunea fiind curat personală, nu prezintă interes și transmiterea ei putea să fie greșit interpretată la București. M-am mărginit să comunic verbal, prin Vardala, conținutul primului paragraf al acestei note.

Înainte de a pleca, am mai dat Prințului de Croy câteva lămuriri pe care mi le ceruse asupra Basarabiei, Moldovei, situației politice interne de la noi, armatei noastre etc. Am subliniat că armata noastră era încă puternică și că retragerea noastră din luptă putea să scurteze războiul simțitor, ceea ce a recunoscut.

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71 / 1920 – 1944, Suedia, Telegramme, Stockholm, 1944, vol. 6, f. 56 – 58.

1944 februarie 8, Moscova. Scrisoarea ambasadorului britanic la Moscova, Archibald Clark Kerr, adresată adjunctului Comisarului poporului pentru Afaceri Străine V. G. Dekanosov, referitoare la condițiile în care s-ar putea produce lovitura de stat care se pregătește la București.

BRITISH EMBASSY

Moscow

February 8th. 1944

Most Secret

(Dear Monsieur Dekanosov),

I write, under instructions from my government, to inform the Soviet Government that the British authorities have recently been approached by the Roumanian Vice-Consul at Istanbul regarding a proposed military *coup d'état* in Roumania aimed at overthrowing the Antonescu régime in the name of the King. The matter was raised with the British authorities by this Roumanian official as long ago as early in October, but, although he is a person in whom they have confidence, it was taken very seriously, and was allowed to drop.

2. Now, as I have said, the matter has been raised with the British authorities again. It has been explained to them the movement is sponsored by two generals, one an army Corps Commander and the other a Divisional Commander, who claim to have the confidence of a group of officers of all ranks, who would be ready to execute their orders. Once the movement had begun it is hoped that many other officers would immediately join, although the support of several of the leading generals could not be counted upon. The movement claims to have at its disposal about 500000 men armed with rifles and Bren guns of Czechoslovak origin and certain captured Soviet equipment, including mortars of the Brandt type. On the other hand, it is deficient in tanks, anti-tank guns and artillery, since the Romanian army lost most of their 105 and 150 mm. guns at Stalingrad. Furthermore it could apparently only count on individual adherents in the Air Force, although once the *coup d'état* had begun it is hoped that many Air Force units would join and seize German equipment.

3. The generals are said to be anxious that a token British force of some 1000 to 2000 parachute troops under the command of a high-ranking officer should be sent to the Eastern front, whereupon the generals would give the signal for the *coup d'état* and offer the unconditional surrender of the Romanian army to the Soviet High Command and the British officer, as representing the Allied Powers. The Romanian Colonel who is responsible for the whole movement has stated that he would be glad to receive a British liaison officer and would also be glad if a wireless transmission set and operator could be sent to facilitate communications.

4. The King and Messr. Maniu, Cretzianu and Caranfil are said to be aware of the intention of certain generals to get Romania out of the war

before her army is destroyed, but it is claimed that only the King is aware that a secret movement is being organised in his name. The movement is at present purely military because the generals concerned have lost faith in the possibility of action by the political parties. On the other hand they would apparently be willing to collaborate with any party chosen by the King.

5. At present the whole scheme appears to my government to be an embryonic stage and not very promising of success. In particular the figure of 500000 men to be employed in bringing about the *coup d'état* seems to them greatly exaggerated. Moreover it appears to them unlikely that the Germans would allot a specific sector of the front to the Romanian forces, as the proposed arrangements for the surrender of the Romanian army seems to suggest, at least until they are even more hard pressed on the southern front than is already the case. The scheme also appears to have left out of account the reactions of the Germans to the *coup d'état* and the possibility of counter – action by Marshal Antonescu and the forces remaining loyal to him. Finally, arrangements for the dispatch of the British token force, small though it is, could only be made if the British authorities were satisfied that the operation was of the highest importance.

6. In spite of its numerous weaknesses, my government consider however that the Soviet Government should be informed that the scheme has been put forward, and they would be grateful to learn the views of the Soviet Government upon what action, if any, should be now be taken. Meanwhile the British authorities will take no initiative in the matter beyond trying to establish direct wireless contact with the group.

(Yours sincerely)

(Signed): Archibald Clark Kerr

◆

Arhivele Statului București, col. Anglia, r. 405, c. 446 – 448, Foreign Office, (F.O. 371), vol. 43994.

Traducere

Ambasada Britanică din Moscova
8 februarie 1944

Strict secret

Domnule Dekanosov,

Vă scriu în urma instrucțiunilor primite din partea Guvernului meu, pentru a informa Guvernul sovietic că autoritățile britanice au fost abordate recent de viceconsulul român la Istanbul pe tema unei presupuse lovitură de stat în România, având ca scop răsturnarea regimului Antonescu în numele regelui. Această problemă a fost pusă autorităților britanice de această oficialitate română încă din octombrie anul trecut, dar, deși aceasta este o persoană în care autoritățile britanice au încredere, problema a fost luată în serios fără însă a i se da curs.

2. Acum, după cum am spus, problema a fost pusă din nou autorităților britanice. Li s-a explicat că mișcarea este organizată de doi generali, unul, comandantul unui corp de armată, iar celălalt un comandant de divizie, care pretinde că se bucură de încrederea unui grup de ofițeri, care sunt gata oricând să-i execute ordinele. După declanșarea acțiunii, ei speră că și alți ofițeri li se vor alătura, deși nu se poate conta pe sprijinul multora dintre generalii din conducerea armatei. Mișcarea pretinde că ar avea la dispoziție cam 500000 de oameni înarmați cu puști și mitraliere de proveniență cehoslovacă și echipament sovietic capturat, incluzând aruncătoarele de mine de tip Brandt. Le lipsesc, însă, pe de altă parte, tancurile, tunurile antitanc, armamentul specific artileriei, dat fiind că armata română a pierdut cele mai multe dintre armele de calibru 105 și 150 mm la Stalingrad. Deocamdată se poate conta pe unii aderenți din cadrul forțelor aeriene, și apoi, după declanșarea loviturii de stat, se speră că multe unități ale forțelor aeriene li se vor alătura și vor pune mâna pe echipamentul german.

3. Se spune că generalii așteaptă cu nerăbdare ca o echipă britanică de dimensiuni simbolice – 1000 – 2000 de parașutiști – sub comanda unui ofițer de rang superior să fie trimisă pe frontul de Est, în care situație generalii vor da semnalul pentru declanșarea *loviturii de stat* și vor asigura capitularea necondiționată a armatei române în fața Înaltului Comandament Sovietic și a ofițerului britanic, ca reprezentant al Puterilor Aliate. Colonelul român care răspunde de întreaga acțiune a declarat că ar fi bucuros să primească un ofițer de legătură britanic și un post de radiotelegrafie și omul respectiv care să-i înlesnească comunicarea.

4. Se spune că regele și domnii Maniu, Cretzianu și Caranfil sunt informați despre intenția unor generali de a scoate România din război înainte ca armata ei să fie distrusă, dar se spune că doar regele e la curent cu organizarea unei acțiuni secrete în numele său. Această acțiune este deocamdată pur militară, deoarece generalii implicați și-au pierdut încrederea în posibilitățile de acțiune ale partidelor politice. Pe de altă parte, sunt de acord totuși să colaboreze cu orice partid ales de rege.

5. În prezent, întreaga schemă pare a fi, după opinia Guvernului meu, într-o stare embrionară și nu prea prevestește vreun succes. De altfel, figura cu cei 500000 de oameni ce pot fi folosiți în realizarea acestei lovituri de stat li se pare cam exagerată. Ba mai mult, pare puțin probabil ca nemții să încredințeze un sector important al frontului românilor, așa cum par să sugereze propusele măsuri pentru capitularea armatei române, până când vor fi și mai la ananghie decât sunt acum pe frontul de sud. Schema pare să ignore și reacția nemților la lovitura de stat și posibilitatea unei contraacțiuni în replică a mareșalului Antonescu și a forțelor loiale acestuia. În concluzie, măsurile pentru participarea la acțiune a echipei britanice, atât de redusă, totuși numeric, s-ar putea lua numai dacă autoritățile britanice ar socoti că operațiunea este de cea mai mare importanță.

6. În ciuda tuturor acestor neajunsuri, Guvernul meu consideră că Guvernul sovietic trebuie informat că schema a fost prezentată și ar fi încântat să afle punctul de vedere al Guvernului sovietic, dacă este sau nu cazul să se întreprindă vreo acțiune și care ar fi aceasta. Între timp,

autoritățile britanice nu vor întreprinde nimic în acest sens, încercând să stabilească contactul radio cu acest grup.

(Al dvs.)

Archibald Clark Kerr

51

1944 februarie 16, <București>. Notă informativă în legătură cu știrile care circulă privind stabilirea unor contacte Ion Antonescu – Iuliu Maniu, cu referire la situația diplomatico-militară a României.

În cercuri democratice restrânse, apropiate conducerii grupărilor din Opoziție, se acordă un deosebit interes știrii despre un schimb de păreri care ar fi avut loc zilele acestea între Domnul Mareșal Antonescu și *Maniu*.

Acest schimb de păreri ar fi fost făcut nu numai prin intermediul D-lui Vicepreședinte de Consiliului și al lui *Mihalache*, dar și printr-o scrisoare, în tot cazul printr-un document scris care a intervenit în această chestiune.

Scrisoarea sau nota redactată din ordinul Domnului Mareșal și adresată lui Maniu s-ar referi la teza dezvoltată de acesta în ultimele memorii, la aspectul situației diplomatico-militare, așa cum ar fi prezentat-o *Mihalache*, în numele democraților, Domnului Prof. M. Antonescu și, în fine, la propunerile democraților în materie politică.

Cercurile național-țărăniști, deși foarte discrete în această chestiune, lasă să se înțeleagă că Domnul Mareșal ar fi favorabil unei consultări a oamenilor politici sub forma eventuală a unui Consiliu de Coroană, la care ar participa, pe lângă oamenii politici reprezentativi ai Țării, capul Bisericii și marii comandanți militari.

Cercurile menționate arată că această acțiune de consultare, provocată de gravitatea situației, ar viza să ducă la realizarea unui punct de vedere unitar, așa încât orice eventualitate să se producă fără zguduiri, iar elementele de ordine să păstreze controlul perfect al situației, pentru a evita surprizele interne și externe.

La acest mesaj – spun aceleași cercuri – Maniu ar fi răspuns printr-o enumerare a diferitelor avertismente ce le-a dat, începând cu cererea de a nu se depăși frontiera Nistrului.

Se afirmă că Maniu ar fi evitat a pomeni de justificarea campaniei de recucerire a teritoriilor pierdute și ar fi acceptat propunerile făcute prin mesaj, însă ar fi cerut anumită libertate de acțiune, mai ales în ceea ce privește contactul cu străinătatea, ceea ce i-ar fi fost refuzat categoric.

Deși nu se poate căpăta o confirmare a acestei știri, totuși ea circulă insistent și câteodată ca certă printre fruntașii marcanți național-țărăniști și liberali, ceea ce nu exclude posibilitatea ca să fi fost lansată pentru a arăta că Domnul Mareșal Antonescu s-ar fi convins, până la urmă, de dreptatea cauzei susținute de Maniu și *Dinu Brătianu*.

George Sturza, unul din intimii lui Gh. Brătianu, a declarat că acesta a fost informat despre importante comunicări primite de Iuliu Maniu din partea Domnului Mareșal Antonescu.

Gh. Brătianu – după relatările lui Sturza – s-a declarat în totul de acord cu noul aspect al acțiunii lui Maniu, asupra căreia a refuzat însă orice discuțiune, până la primirea confirmării din partea președintelui grupării național-țărăniște.

George Sturza a adăugat la acestea că cercurile național-țărăniște conducătoare cu care a luat contacte vorbeau de un răspuns trimis de Maniu în ziua de 12 februarie a.c. la Președinție, în aceeași chestiune.

Gh. Tătărescu a fost informat de către Georget Gheorghiu despre luările de contact dintre conducerea național-țărăniștă și factorii reprezentativi ai regimului.

Tătărescu este convins că această acțiune este plecată din inițiativa lui Maniu, pe care îl acuză că ar ascunde scopuri de pe urma cărora să profite politicește numai președintele grupării național-țărăniște.

Tătărescu și-a manifestat față de intimii săi intenția de a lua contact cu Domnul Prof. Mihai Antonescu, pentru a se informa și pentru a exprima D-lui Vicepreședinte de Consiliu credința sa în această direcțiune.

Amicilor săi politici, Gh. Tătărescu le-a arătat că acțiunea lui Iuliu Maniu nu tinde atât să susțină gruparea liberală prin acordul existent cu Dinu Brătianu, cât să lovească în acțiunea sa, prin aceea că încearcă solidarizarea Domnului Mareșal Antonescu în direcțiunea știută, asigurându-l de concursul grupării național-țărăniște.

◆
Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Politica internă a României, dosar 11/1943, f. 7 – 9.

52

1944 februarie 28, Barcelona. Comunicare a Legației române din Spania asupra îngrijorării manifestate în cercurile diplomatice americane și engleze față de aspirațiile teritoriale sovietice, de după război.

DOMNULE PREȘEDINTE AL CONSILIULUI,

Cu toată încrederea reciprocă care este manifestată în mod oficial între puterile anglo-saxone și Uniunea Sovietică, se poate de pe acum întrevădea îngrijorarea ce își face drum în Statele Unite și Marea Britanie în ceea ce privește aspirațiunile și țelurile de după război ale guvernului din Kremlin.

Am putut, prin intermediul unui coleg, să obțin parte dintr-un articol, care se ocupă de politica externă a Statelor Unite, scris de cunoscutul publicist american Walter Lipman.

În acest articol autorul nu se sfiește a-și arăta toată îngrijorarea față de politica expansionistă a Uniunii Sovietelor și încearcă a arăta care ar putea fi, după D-sa, soluțiunea pentru a pune o stavilă acestui expansionism.

D-sa ajunge la concluzia că singura posibilitate ar fi „neutralizarea“ țărilor mărginașe U.R.S.S.-ului, însă consideră și această soluție ca puțin realizabilă, mai cu seamă din cauza unei aproape sigure opuneri a Sovietelor.

Alăturat, am onoarea a Vă trimite, în traducerea românească, acest articol, care mi se pare de cel mai mare interes, mai cu seamă că este scris de una din personalitățile din America, care se pare că se bucură de cea mai mare încredere a Președintelui Roosevelt.

Pe de altă parte, tot în legătură cu raporturile ruso-anglo-americane, un alt coleg al meu, reprezentant al unei țări neutre, îmi spune că în cercurile Consulatului englez din Barcelona se constată azi o mare schimbare de limbaj față de aliata lor din Estul Europei.

De unde până acum câtva timp se arăta o completă încredere în alianța ruso-anglo-saxonă, azi nu se poate vedea decât nedumerire și îngrijorare față de viitorul Europei, din cauza atitudinii adoptate de Kremlin, mai cu seamă după Conferința de la Teheran, care se presupunea că rezolvase toate dificultățile existente.

Deși, bineînțeles, această atitudine a cercurilor engleze de aci nu exprimă felul de a vedea al Guvernului englez, nu este mai puțin adevărat că ea arată cum neîncrederea în Uniunea Sovietică își face drum printre cercurile englezului mijlociu, și probabil și al americanului, din străinătate și probabil și din Metropolă.

În aceeași ordine de idei, nu mi se pare mai puțin sugestiv a semnala că în Camera Comunelor, cu ocazia unei interpelări în legătură cu interzicerea ziarului polonez ce apare la Londra „Wiadomosci Polskie“, pe motiv că publica articole contra Guvernului de la Moscova, mai mulți deputați englezi au protestat contra acestei măsuri, iar deputatul Mc. Govern a întrebat chiar dacă: „a fost făcută vreă intervenție din partea Rusiei pentru suprimarea acestui ziar. Este oare o crimă azi ca să fie criticați conducătorii Rusiei?“.

În răspunsul său, reprezentantul Guvernului, D-l Braeken, a spus: „Nu am avut nici-o intervenție din partea Guvernului sovietic“.... Nu este o crimă de a critica orice Guvern – rus sau oricare altul – dar trebuie să spun că ne apropiem de unele din cele mai groaznice momente ale războiului și, desigur, cumințenia este ca să se încerce a se crea unitate printre Aliați mai degrabă decât să se semene discordie.

Primiți, Vă rog, Domnule Președinte al Consiliului, încredințarea prea înaltei mele considerațiuni.

Em. Krupenski

◆
Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71 / 1920 – 1944, Spania, General, presă, 1930 – 1944, vol. 6, f. 55 – 57.

1944 martie 1, <Stockholm>. Memoriu politic adresat de Biroul de citire a presei din Stockholm Departamentului de Informații Secrete politice din Londra, referitor la partidele de opoziție din România și la relațiile lor cu regimul Antonescu.

Southern Dept.
Romania nr. 10
1st March 1944

Secret
Political Memorandum
From: Press Reading Bureau, Stockholm.
To: Political Intelligence Department, London.

The following survey of the opposition parties in Romania, and their relations to the Antonescu régime, has been furnished by the usual Hungarian source in Stockholm and is based on a report to the Ministry of Foreign Affairs, in Budapest by the Hungarian Minister in Romania.

It was King Carol who suppressed the activity of the Romanian parties, but with his abdication the position did not alter. It is true that in the first months of Marshal Antonescu's régime, while he still was prepared to work with the Iron Guard, the latter took over the role the *Frontul de Restaurare*¹ as the unique officially – recognised party; but this lasted only until the 23rd January 1941, when the putsch of the Iron Guard gave Marshal Antonescu an opportunity of excluding the Iron Guard from the public life. From that day onwards the King and the Marshal, supported by the army and the civil service, have run the country in an authoritarian fashion without a Parliament or any formal party structure.

2. Although the parties once represented in the Romanian Parliament are suppressed, there still remain not only the National Peasant Party of Maniu but also the old Liberal Party led by Gheorghe Brătianu. During the past six years the activity of these parties has not ceased for a moment. At the head of each of the three there stands a regular party machine, which is reflected in the local organisation of the party in the various regions and country districts. The central organisation and the provincial groups hold regular monthly meetings, the invitations to which are sent through the open post.

3. It may well be asked whether all this could be done without the knowledge and consent of the Government in a country where the expression of political sentiment in a café or a restaurant is forbidden, and still more so the holding of political meetings, and where an internal censorship keeps a sharp lookout on all correspondence. As long as the Government looks with disapproval upon the activities of a party like the Iron Guard, these activities become quite impossible. On the other hand, the parties mentioned are permitted to operate unchanged, under the very nose of the

1 corect – Frontul Renașterii Naționale

Siguranța, which is well known to dispose of an admirable network of agents. It is therefore reasonable to suppose that the Antonescu régime not only tolerates the activity of the bourgeois Romanian opposition parties, but actually favours it.

4. As far as internal Romanian affairs are concerned, complete harmony prevails in the present circumstances between the Government and the parties. The opposition has not the slightest intention of attempting to form a rival Government or to upset the existing system as long as the world situation does not permit it. On the contrary, the opposition parties are only too anxious to remain as quietly as possible in the background, without drawing attention to themselves in domestic matters. They support very warmly the efforts of the régime to suppress by all possible means the extreme opposition groups such as the Iron Guard and the Communists, and assist the Government in this with all the means at their disposal. This coincidence of interests results in the opposition causing no difficulties of an internal nature for the Government, while the Government can regard the opposition's passivity as a form of positive consent.

5. Moreover, in external as well as in domestic matters the Government welcomes the existence of the Maniu – Brătianu opposition. Romanian foreign policy has always been characterised by opportunism and compromise. Means have never been lacking when the goal was in sight. As long as the Axis powers were on the offensive, the formerly pro-British and pro-French Marshal Antonescu turned himself into a statesman with leanings towards the Axis. Similarly, Romanian politics have always been marked by variously – coloured political groups, which have always been able to adapt their party program to suit the most various political constellations of the hour. Just as Marshal Antonescu, with an eye to Romanian interests, joined the Axis in 1940, so he has since taken all the steps in his power to reinsure against an eventual unpredictable turn in the country's political fortunes. This enabled him to rule without becoming too much compromised by his inclinations towards the Axis.

6. In this comedy the roles are apportioned as follows: Antonescu and his Government incur the odium and consequences of their pro-Axis policy, while the Romanian opposition, true to its traditions, cultivates its connections with the Anglo-Saxon powers. This policy is served by the memoranda issued almost every month by Maniu and Brătianu, which addressed to the Conducator and condemn the orientation of Romanian foreign policy, while at the same time demanding that it be redirected along other lines. These memoranda are distributed in very large editions all over Romania – likewise under the nose of the Siguranța – while the wider network of Romanian diplomatic missions abroad take care to see that they reach the right quarters. The point of this procedure is obvious. The Romanian Government itself supports the view that the present political problems of Romania are a result of German pressure, and that public opinion, expressed in the memoranda of leading party politicians, is directed against this German pressure.

7. The Antonescu régime has not merely tolerated and connived at the activity of the opposition parties: it has actually taken the initiative (during

the autumn of 1942) of uniting the various currents of Romanian opposition activity. It was on the initiative of the Marshal himself that many personal and political conflicts between the various branches of the Romanian opposition were settled at a meeting of their respective leaders, who then decided how to concentrate and co-ordinate their activity. This united opposition embraces Maniu's National Peasant Party, the old Liberals of Dinu Brătianu and the new Liberals of George Brătianu. It is common knowledge that these conflicts, which separated Maniu for years from the Liberals, are to be traced back to the restoration of King Carol in 1940 when Maniu flouted the Liberals by placing King Carol II on the throne. The friction between Dinu Brătianu and George Brătianu dates back to the same date, since it was the young Liberals who accepted the King and thereby broke away from the old Liberals headed by Dinu Brătianu. This initiative of the Marshal was realised by the Vice-Premier Mihai Antonescu, who is still a member of the new Liberal Party and has never severed connections with his former political associates.

8. In return for the tacit support of the Government by the opposition, the Government was naturally compelled to undertake certain responsibilities and to make certain concessions towards the opposition. It was consequently obliged to guarantee the freedom of movement and tolerate the organisation of the opposition parties, and in this respect the leaders of the opposition have to this day had no grounds for complaint, since, apart from the purely conventional internment of certain unimportant party members, the freedom of the leaders was not restricted for a single second. They have therefore been able to continue their activity without let or hindrance.

9. It is in place here to call attention to the agreeable circumstances in which the Romanian opposition parties work, instead of being obliged to lay their cards on the table, they are able to give expression to their anti-Government convictions without running any appreciable risks, because they are armed with a sort of letter of credit from the Government and so can distribute their propaganda by illegal methods behind the scenes.

10. It is worth noting that all the three leading opposition parties in the course of 1943 exercised themselves principally in the region of southern Sibenbuergen. The reason for this is obvious: compared with the more politically inexperienced and indifferent masses in the Regat the population of the Sibenbuergen has always been, as it were, in the front line; with the result that in the Sibenbuergen all the opposition groups have always taken great pains to organise a firm party structure. An effective reinforcement of opposition propaganda supported by the Government was afforded by the diffusion of the so-called illegal press articles. From the spring of 1943 anti-German articles on Romanian foreign policy from the pen of Pamfil Seicaru and other leading Romanian journalists were distributed in hundreds of thousands of copies. The Romanian censorship ought in theory to have suppressed these; the majority of these articles, however, were never laid before the censor, and the fact that they could appear week after week in hundreds of thousands of copies and attack the foreign policy

of the Government or the Germans without hesitation or reserve proves conclusively that such action was devised and supported by the Government.

11. It was the original intention of the Marshal to receive into his Government certain of the leaders of the Romanian opposition. For example there was some talk for a considerable time of giving the former Prime Minister Alexander Vajda-Vojvoda and the member of the Peasant Party M. Mihalache seats in the Government. However, they declined this invitation on the ground that the participation in the Government of politicians with a past would be a burden, while they themselves regarded it as reasonable to remain for the present in the background. In spite of his rejection by the opposition leaders, one of the equally prominent members of the Liberal Party, Atta Constantinescu, was appointed Minister of Labour and communications in October 1943: whereby the Antonescu régime, which had previously had an exclusively military and official colouring, now acquired a liberal tinge. This suited the intentions of the Government in so far as it paid open tribute to the collaboration of the Government with the opposition parties.

12. In searching for the reason why the Antonescu régime made a truce with the bourgeois opposition parties and attached a special importance to co-operation with them, it is not long before we hit upon an adequate plausible explanation for this ambiguous policy. Romanian propaganda intended for foreign consumption endeavours to ascribe to Marschal Antonescu and the members of his régime, and to them alone, everything that has happened in Romania since 1940: the transformation of the régime into an authoritarian system, the increased military participation in the eastern campaign, the annexation of Transnistria, the deportation and persecution of the Jews, and the extensive economic support to Germany. The Romanian people and public opinion (it is argued) could not be held responsible for all this since they and their leaders were in their hearts on the side of the Allies.

13. When we examine the question whether this propaganda so assiduously spread by the Romanian Government is correct, we cannot help noticing that the Antonescu régime could hardly have pursued this policy for four years unless the great majority of the people had approved this line. Romania succeeded in shaking off the régime of the Iron Guard in spite of the support given it by Germany, and the Romanians would also have been able to get rid of Antonescu if his policy had been completely incompatible with that which the Romanian people expected its leaders to pursue. In the given circumstances, the régime and the policy of Antonescu interpreted very accurately the interests of the Romanian people, and many hopes for its success were entertained. In consequence, the Romanian people by supporting its régime gave its tacit consent to the policy of the régime. Either the whole of Romania must share with its Government the responsibility for what has happened, or else the Romanian Government must have been performing a balancing trick in mid air. If, on the contrary, the situation was such until the autumn of 1942, the agreement reached between the Marshal and the Peasant and Liberal Parties must

have provided the Government with the internal foundation which it hitherto lacked. Since then the bourgeois opposition parties, by silently supporting the régime of Antonescu, must accept responsibility for it. In reaching this agreement both the Peasant Party, which represents the broad masses of the nation, and the Liberal Party, which represents big business, have placed practically all the political factors in Romanian life which are worth serious consideration in the service of the Government's policy. Thus Maniu and the two Bratianus must share the responsibility for this policy, which they pretend to repudiate before the eyes of the world.

14. Copies of this memorandum are being sent to the Southern Department of the Foreign Office, the Ministry of Economic Warfare, the Ministry of Information, the Foreign Office Research Department, and to Lieut. Colonel Neame.

Arhivele Statului București, col. Anglia, r. 405, c. 336 – 339; Foreign Office / F.O.371, vol. 43993.

Traducere

Departamentul Europei de Sud
România nr. 10
1 martie 1944

Secret

Memoriu Politic

De la: Biroul de citire a presei, Stockholm
Către: Departamentul de Informații Secrete politice,
Londra

Relatarea care urmează, referitoare la partidele de opoziție din România și la relațiile lor cu regimul Antonescu, ne-a fost furnizată ca de obicei de sursa maghiară din Stockholm și se bazează pe un raport adresat ministrului Afacerilor Externe din Budapesta, de către ministrul ungar din România.

Regele Carol a fost cel care a suprimat activitatea partidelor din România, dar nici după abdicarea lui situația nu s-a schimbat. Este adevărat însă, că în primele luni de guvernare a mareșalului Antonescu, deși el era încă pregătit să lucreze cu Garda de Fier, aceasta a preluat rolul /Frontului de Restaurare/¹ ca unic partid oficial recunoscut; dar acest lucru a durat numai până la 23 ianuarie 1941, când puciul organizat de Garda de Fier i-a dat mareșalului Antonescu posibilitatea să scoată în afara legii Garda de Fier. Din ziua aceea, Regele și Mareșalul, susținuți de armată și de serviciul civil, au condus țara în mod autoritar, fără un Parlament sau orice altă formă de partid.

1 corect – Frontul Renașterii Naționale.

2. Deși partidele reprezentate cândva în Parlamentul român sunt suprimate, se manifestă totuși activ nu numai Partidul Național Țărănesc al lui Iuliu Maniu, ci și vechiul Partid Liberal condus de Constantin Brătianu, ba chiar și Partidul Neo-Liberal condus de Gheorghe Brătianu. În timpul ultimilor șase ani, activitatea acestor partide nu încetase nici o clipă. În fruntea fiecăruia dintre aceste trei partide se află un întreg aparat de partid, care se reflectă în organizarea locală a partidului din diferite regiuni ale țării. Organizația centrală și grupurile teritoriale țin ședințe lunare, invitațiile fiind trimise prin poștă.

3. Ne putem întreba de bună seamă dacă toate acestea ar fi posibile fără știința și consimțământul Guvernului, într-o țară în care exprimarea unei păreri politice într-o cafenea sau restaurant este interzisă și cu atât mai mult ținerea de întruniri politice și în care o cenzură internă exercită o strictă supraveghere asupra corespondenței. Atâta vreme cât Guvernul nu este de acord cu activitatea unui partid cum este Garda de Fier, aceste acțiuni devin absolut imposibile. Pe de altă parte, partidele menționate mai sus își pot permite să-și desfășoare activitatea nestânjenit, chiar sub nasul Siguranței, care dispune, se știe, de o extraordinară rețea de agenți. Este logic deci că regimul Antonescu nu numai că tolerează activitatea partidelor burgheze de opoziție din România, dar, în prezent, le și încurajează.

4. În ceea ce privește situația internă a României, în prezent, între Guvern și partide este o deplină armonie. Opoziția nu are nici cea mai mică intenție de a încerca să formeze un guvern rival sau să răstoarne sistemul existent atâta vreme cât situația internațională nu o permite. Ba chiar dimpotrivă, partidele din Opoziție sunt dornice să stea cât mai liniștite în umbră, fără să atragă atenția asupra problemelor lor interne. Ele sprijină călduros eforturile regimului în vederea suprimării prin toate mijloacele a grupărilor extremiste, cum sunt Garda de Fier și comuniștii, și ajută în acest sens Guvernul cu tot ce le stă la îndemână. Această suprapunere de interese rezultă din dorința Opoziției de a nu crea Guvernului nici un fel de probleme pe plan intern, iar Guvernul privește pasivitatea Opoziției ca pe o formă de consimțire.

5. Ba mai mult, în problemele interne, cât și în cele externe Guvernul este mulțumit de existența Opoziției formată din Maniu – Brătianu. Politica externă a României a fost întotdeauna caracterizată de oportunism și compromis. Scopul scuză mijloacele. Câtă vreme puterile Axei au fost în ofensivă, mareșalul Antonescu, fost simpatizant al Angliei și Franței, a devenit un conducător favorabil Axei. La fel, politica României, a fost întotdeauna presărată cu grupuri de coloratură politică foarte diferită, care și-au putut adapta programul politic în funcție de cele mai variate constelații politice ale vremii. Așa cum în 1940 mareșalul Antonescu, cu un ochi la interesele României, s-a alăturat Axei, în același fel a făcut de atunci tot posibilul să se asigure împotriva acestor puteri în eventualitatea unor răsturnări neprevăzute ale situației. Acest lucru i-a permis să acționeze fără a se compromite prea mult din pricina înclinației sale pentru Axă.

6. În această comedie rolurile sunt împărțite astfel: Antonescu și Guvernul său atrag asupra lor aversiunea populației și consecințele politicii

lor favorabile Axei, în timp ce Opoziția, fidelă tradițiilor ei, își cultivă relațiile cu puterile anglo-americane. Această politică este servită de memoriul alcătuit aproape lunar de către Maniu și Brătianu, pe care-l adresează Conducătorului și în care condamnă orientarea politicii externe a României, cerând, în același timp, reorientarea ei. Aceste memorii sunt distribuite în foarte multe exemplare în întreaga Românie – chiar sub nasul Siguranței – în timp ce rețeaua misiunilor diplomatice române din străinătate se îngrijește ca aceste memorii să ajungă la cine trebuie. Scopul acestei acțiuni este clar. Chiar și Guvernul român acceptă opinia că actualele probleme politice ale României sunt rezultatul presiunii exercitate de Germania și că opinia publică, exprimată în memoriile șefilor partidelor politice, este îndreptată împotriva constrângerii germane.

7. Regimul Antonescu nu numai că a tolerat și a încurajat activitatea partidelor de opoziție: el a luat inițiativa (în toamna lui 1942) de a se uni diferite curente ale activității Opoziției românești. La inițiativa mareșalului Antonescu, multe conflicte personale și politice dintre diferitele fracțiuni ale Opoziției din România s-au aplanat printr-o întâlnire a șefilor lor, care au stabilit astfel cum să-și concentreze și coordoneze activitatea. Această Opoziție unită este formată din Partidul Național Țărănesc al lui Maniu, bătrânii liberali ai lui Dinu Brătianu și tinerii liberali ai lui Gheorghe Brătianu. Este bine cunoscut faptul că aceste conflicte, care-l despart pe Maniu de ani de zile de liberali, au început odată cu revenirea la tron a regelui Carol în 1930, când Maniu și-a bătut joc de liberali punându-l pe tron pe regele Carol al II-lea. De atunci datează și neînțelegerile dintre Dinu Brătianu și Gheorghe Brătianu, de când tinerii liberali l-au acceptat pe rege și astfel au rupt-o cu bătrânii liberali conduși de Dinu Brătianu. Această inițiativă a mareșalului a fost pusă în aplicare de vice-premierul Mihai Antonescu, care este încă membru al noului Partid Liberal și care nu a rupt niciodată legăturile cu foștii lui asociați politici.

8. În schimbul suportului tacit oferit de Opoziție Guvernului, acesta a fost obligat să-și asume anumite responsabilități și să facă unele concesii Opoziției. Prin urmare, Guvernul a fost obligat să garanteze libertatea de mișcare și să tolereze activitatea partidelor de opoziție, iar din acest punct de vedere liderii Opoziției nu au până în prezent motive să se plângă, de vreme ce, în afara arestării pur convenționale a unor membri neimportanți ai acestor partide, libertatea liderilor nu a fost afectată nici o clipă. Ei și-au putut desfășura activitatea nestingheriți.

9. Trebuie să remarcăm aici că partidele de opoziție din România își desfășoară activitatea în condiții normale, în loc să fie obligate să-și pună cărțile pe masă, ele își pot exprima în voie și fără nici un risc convingerile antiguvernamentale, pentru că au la îndemână un fel de carte de credit din partea Guvernului și astfel își pot distribui materialele prin metode ilegale în culise.

10. Nu s-a bucurat însă de nici un rezultat faptul că toate aceste trei partide de opoziție au desfășurat o intensă activitate în regiunea din sudul Transilvaniei în tot timpul anului 1943. Explicația este simplă: în comparație cu populația mult mai lipsită de experiență politică și mai indiferentă din Regat, populația Transilvaniei a fost întotdeauna și este în frunte; prin

urmare, în Transilvania toate grupările din opoziție s-au străduit din răzputeri să-și organizeze o structură proprie. O îmbunătățire reală a propagandei suportată de Guvern s-a produs prin difuzarea așa-ziselor articole ilegale de presă. Din primăvara anului 1943, articolele antigermane despre politica externă a României, ale lui Pamfil Șeicaru sau ale altor ziariști români de frunte, au fost distribuite în sute de mii de exemplare. Cenzura românească ar fi trebuit teoretic să le retragă; totuși, majoritatea acestor articole nu au ajuns niciodată în mâinile cenzurii, iar faptul că ele apăreau săptămânal în sute de mii de exemplare și atacau fără nici o rezervă politica externă a Guvernului sau chiar pe nemți dovedește limpede că o astfel de acțiune este pusă la cale și suportată de Guvern.

11. Încă de la început, mareșalul Antonescu intenționa să-i primească în Guvernul său pe unii dintre șefii Opoziției din România. Astfel, multă vreme s-au dus tratative să li se încredințeze portofolii ministeriale fostului prim-ministru Alexandru Vaida-Voevod și membrului Partidului Național Țărănesc Mihalache. Ei au refuzat, totuși, această invitație pe motiv că participarea la guvernare a unor politicieni cu trecut ar fi o povară, ei socotind că pentru moment este mai bine să rămână în umbră. În ciuda acestui refuz din partea șefilor Opoziției, în octombrie 1943 unul dintre membrii marcанți ai Partidului Liberal, Atta Constantinescu, a fost numit ministru al Muncii și Comunicațiilor; astfel, regimul Antonescu, care avea înainte o coloratură exclusiv militară și oficială, a dobândit o nuanță liberală. Acest lucru convenea într-atât intențiilor Guvernului, încât el plătea tribut pe față pentru colaborarea Opoziției.

12. Căutând motivele pentru care regimul Antonescu a încheiat un armistițiu cu partidele burgheze din opoziție și a acordat o importanță deosebită cooperării cu acestea, putem ajunge lesne la o explicație plauzibilă a acestei politici ambigue. Propaganda românească făcea eforturi să convingă opinia publică internațională că numai mareșalul Antonescu și regimul său sunt răspunzători pentru cele petrecute în România din 1940 încoace: transformarea regimului într-un sistem autoritar (dictatorial), sporirea participării militare în campania din Est, anexarea Transnistriei, deportarea și persecutarea evreilor, suportul economic masiv acordat Germaniei. Poporul român și opinia publică (se înțelege) nu puteau fi făcute răspunzătoare pentru toate acestea, de vreme ce românii și liderii lor erau în sufletul lor de partea Aliaților.

13. Dacă încercăm să analizăm în ce măsură această propagandă atât de stăruitor organizată de Guvern este corectă, nu putem să nu observăm faptul că regimul Antonescu nu și-ar fi putut aplica timp de patru ani programul politic dacă marea majoritate a poporului nu l-ar fi aprobat. România a reușit să răstoarne regimul Gărzii de Fier în ciuda sprijinului acordat acesteia de Germania, românii l-ar fi putut înlătura, deci, și pe Antonescu dacă politica lui ar fi fost total incompatibilă cu ceea ce poporul român aștepta de la conducătorii lui. În aceste împrejurări, regimul și politica lui Antonescu au oglindit foarte exact interesele poporului român, care spera într-un succes. Prin urmare, poporul român, sprijinind acest regim, și-a dat consimțământul tacit pentru politica acestui regim. Ori, întreaga Românie își asumă împreună cu Guvernul ei răspunderea pentru

cele întâmplate, ori dacă nu, Guvernul român rămâne în aer. Dacă, dimpotrivă, aceasta a fost situația până în toamna anului 1942, înțelegerea dintre mareșalul Antonescu și partidele Țărănesc și Liberal trebuie să asigure Guvernului sprijinul din interior care îi lipsea până atunci. De atunci, partidele burgheze de opoziție, sprijinind tacit regimul Antonescu, trebuie să-și asume responsabilitatea pentru acest lucru. Încheind această înțelegere, atât Partidul Țărănesc, care reprezintă masele largi ale popoului, cât și Partidul Liberal, care-i reprezintă pe industriașii români, au pus în slujba politicii Guvernului toți factorii politici mai importanți din România. De aceea, Maniu și cei doi Brătianu trebuie să împartă răspunderea pentru această politică, pe care ei pretind că au repudiat-o în ochii lumii.

14. Copii ale acestui memoriu vor fi trimise Departamentului Foreign Office-ului pentru problemele esteuropene, ministrului Economiei de Război, ministrului Informației, Departamentului pentru Cercetare al Foreign Office-ului și lt.col. Neame.

54

1944 martie 2. Scrisoare a col. Corves adresată lui G.L. Clutton din Foreign Office referitoare la negocierile Aliatilor cu România, având în anexă o notă cuprinzând măsurile ce trebuie luate pentru realizarea planului de acoperire în zona Mediteranei și intențiile Aliatilor în Balcani.

2 nd March, 1944

Dear Clutton,

You will remember that when the chiefs of Staff discussed (C.O.S. (44) 59th Meeting (0), Minute 3), Sir Orme Sargent's letter of the 21 st February, concerning the negotiations with the Romanians, they recommended that nothing should be done to suggest to the Romanians that we were not ready to take advantage of their offer. At the same time, the Controlling Officer was invited to examine Sargent's letter, and to report on how best the answer to the Romanian proposals might be fitted in with the general cover plan.

2. The Controlling Officer has now Submitted the attached note, which the chiefs of Staff have approved, and have instructed me to forward the simplification of the views which they have already expressed on this Subject.

Yours sincerely,
Col. Corves

Negociations with Romania

1. In our cover plans for the Mediterranean theatre we wish the Germans to believe the following are our intentions in regard to the Balkans:

a) During April Anglo-American and Polish forces will be established in Greece and Albania.

b) During May Russian forces will be established in Bulgaria.

2. If the above were our real plans the following points would emerge:

a) No Allied forces could reach Romania before June.

b) Russian forces are the only ones which could get there by that date; any others would arrive much later.

c) Anglo-American forces could not reach Romania until after Salonika had fallen, which could not be much before August.

3. Were our operations in Greece real they would be greatly assisted if the Germans had simultaneously a hostile Romania on her hands. It is, therefore, suggested that we would try to secure Romanian agreement to the following arrangements, if our real intentions were as described in paragraph 1 above:

a) Romanians to be ready from end of March onwards to declare for the Allies immediately a landing in Greece was announced.

b) Romanians to oppose the Germans with Allied air assistance alone until early June.

c) Russian forces from Bulgaria to go to Romanian assistance early in June.

4. In order to assist the Mediterranean cover plans it is therefore suggested the following points should be borne in mind.

No suggestion should be made that we shall not be ready to take advantage of the Romanian offer this spring

If it is necessary to elaborate this:

i) No surrender is required before end of March in any case.

ii) After that date surrender should be made when requested by the Allies.

iii) The first Allied forces to support the Romanians must be Russian, since they are much nearer and alone have direct access to Romania.

Arhivele Statului București, col. Anglia, r. 405, c. 367 – 368, Foreign Office (F.O. 371), vol. 43993.

Traducere

2 martie 1944

Dragă Clutton,

Îți amintești că atunci când șefii de Stat Major au discutat scrisoarea lui Sir Orme Sargent din 21 februarie, referitoare la negocierile cu românii, ei au recomandat să nu se facă nimic pentru a se sugera românilor că nu suntem gata să profităm de oferta lor. În același timp, ofițerul însărcinat cu exercitarea controlului din partea Statului Major Aliat a fost invitat să examineze scrisoarea lui Sargent și să raporteze cum să se adapteze cât mai convenabil propunerilor românești, planului general de acoperire.

2. Acest ofițer ne supune acum atenției nota din anexă, pe care șefii Statului Major au aprobat-o și m-au instruit să încerc să simplific punctele de vedere pe care ei și le-au exprimat deja.

Al dv.,
Col. Corves

Negocieri cu România

1. Planurile noastre de acoperire pentru teatrul de război din Mediterana sunt astfel întocmite încât nemții să creadă că intențiile noastre pentru zona Balcanilor sunt următoarele:

a) În timpul lunii aprilie, forțele anglo-americane și poloneze vor fi cantonate în Grecia și Albania.

b) În timpul lunii mai, forțele rusești vor fi cantonate în Bulgaria.

2. Dacă acestea de mai sus sunt planurile noastre reale, următoarele puncte sunt mai importante:

a) Nici una din forțele Aliatilor nu poate ajunge în România mai devreme de luna iunie.

b) Forțele rusești sunt singurele care pot ajunge acolo la această dată; celelalte nu pot ajunge acolo decât mult mai târziu.

c) Forțele anglo-americane nu vor putea ajunge în România decât după căderea Salonicului, care s-ar putea să aibă loc abia în luna august.

3. Reușita operațiunilor noastre în Grecia ar fi mult ușurată de ostilitatea României față de Germania. De aceea, va trebui să încercăm să garantăm acordul cu România în funcție de respectarea următoarelor măsuri, dacă într-adevăr intențiile noastre sunt cele prezentate în paragraful de mai sus:

a) Începând cu sfârșitul lunii martie, românii să fie gata să se declare de partea Aliatilor imediat după anunțarea debarcării în Grecia.

b) Românii să opună rezistență nemților numai cu asistență din partea forțelor aeriene aliate până la-nceputul lunii iunie.

c) Forțele rusești din Bulgaria să acorde asistență României la-nceputul lunii iunie.

4. Pentru a contribui la realizarea planului de acoperire din Mediterana trebuie să avem în vedere următoarele puncte.

Nu trebuie să dăm de înțeles în nici un fel că nu suntem gata să profităm de oferta României în această primăvară.

La nevoie, vom avea în vedere următoarele:

i) Înainte de luna martie nu se impune nici o capitulare.

ii) După această dată orice capitulare se va face numai la solicitarea Aliatilor.

iii) Primele forțe Aliate care vor sprijini România trebuie să fie cele rusești, pentru că sunt mult mai aproape și pentru că numai ele au acces direct în România.

1944 martie 3, <Stockholm>. Memoriu politic al Biroului de citire a presei din Stockholm adresat Departamentului de Informații Secrete politice din Londra, referitor la activitatea Opoziției din România, în special a comuniștilor și a legionarilor.

Southern Dept.
Romania Nr. 11
3rd March 1944

Secret

Political Memorandum

From: Press Reading Bureau, Stockholm
To: Political Intelligence Department, London

The following reports on the activities of the former Romanian Prime Minister, M. Tătărescu, and the extremist opposition parties in Romania are based on despatches sent by the Hungarian Minister in Bucharest to the Hungarian Ministry of Foreign Affairs. They have been obtained from the usual Hungarian source in Stockholm.

M. Tătărescu is living at present in Bucharest and is in close touch not only with the opposition camp but also with the Antonescu régime. For the moment he is not ready to assume any rôle, in order not to compromise himself for the future.

2. Certain Liberal groups see in him the successor of M. Dinu Brătianu, and believe that he is the man who, at the head of the Liberal Party, will rescue Romania from her present situation. However, since the establishment of the bourgeois opposition united front, he finds himself in a singular situation: after the reconciliation of the older and newer Liberals M. Georges Brătianu is making great efforts to ensure that he becomes the leader of both the Liberal Parties in succession to the aged M. Dinu Brătianu. M. Tătărescu, on the other hand, is convinced that M. Georges Brătianu will never attain this position, which he so much desires, in the Liberal Party, since the Liberals will never forget that it was he who in the early days of Marshal Antonescu's régime, and at the bidding of the Government, undertook propaganda journeys to Germany, and also acted as a spokesman of German-Romanian friendship during the years 1940 – 1941. Nor will they forget that M. Georges Brătianu, again as a result of this pro-Axis attitude, was for a long time a serious candidate for the post of Minister for Foreign Affairs in the Antonescu régime; it was only after long hesitation that, on the advice of his wife, he declined the portofolios.

3. M. Tătărescu is now working exclusively behind the scenes and in close contact with the Government. Marshal Antonescu and his deputy M. Mihai Antonescu occasionally consult him, and it is characteristic for

the close relations between them that on the occasion of the celebration of the silver jubilee of the recovery of Bessarabia, on the 25th March 1943, M. Tătărescu was present at the invitation of the Marshal.

4. When M. Telemaque, the Minister in Ankara, retired from his post, the Government offered it to M. Tătărescu. Again, however, he declined it.

5. M. Tătărescu cultivates his connections with the Anglo-Saxons on the one hand, and on the other he maintains his good relations with the present Romanian dictator. As a result of this, it is inferred that Marshal Antonescu himself thinks of handing over the conduct of Romanian affairs to M. Tătărescu, when the time is ripe. At all events, M. Tătărescu has been very active in recent days. On the 15th January he had a meeting with his supporters at his residence in the Palais Asan in Bucharest at the request of Marshal Antonescu. The succession to the present régime was discussed; and it was a striking fact that neither M. Maniu nor the leaders of the Liberal Party took part in this conference. From this it must be inferred that for the time being relations between him and the opposition leaders are not marked by complete harmony.

6. M. Tătărescu is spreading the rumour that he has been commissioned by the Anglo-Saxon powers to reorientate Romanian foreign policy, and has been promised that London and Washington will support Romania's case in Moscow. It is easy to understand that in these circumstances M. Maniu and M. Dinu Brătianu received the report of M. Tătărescu's alleged mission with astonishment.

7. Apart from the National Peasant Party and the Liberal Parties there are no other organized bourgeois opposition groups in Romania. The ten or fifteen parties which were active under the Parliamentary régime have disintegrated, and today only a couple of the more conspicuous political personalities recall their erstwhile existence. The names of M.M. Alexander Vajda-Vojvoda, Constantin Argetoianu, Mihai Manoilescu and Peter Groza no longer represent parties: in so far as they are a political factor at all, they exist as individual political personalities, surrounded by a small knot of friends. According to their private political convictions they lend their support to the aims of the leading opposition parties both in domestic and in foreign problems.

8. Apart from M. Maniu's and M. Brătianu's parties, which represent the bourgeois opposition, the two extremist parties – the Communists and the Iron Guard – continue to work underground, in spite of the explicit ban imposed by the Government. This ban is real and effective, and has nothing in common with the purely conventional ban on the Peasant Party and the Liberals. The Romanian secret police keep the activity of these parties under the strictest control. As soon as they come upon traces of a cell organisation, they bring the participants to justice. The leaders of the bourgeois opposition support the drastic policy of the Government against the extremist parties to the full limit of their power.

9. The Romanian Communist Party is, as we have said, a cellular structure and finds its most fruitful soil among the workers in the industrial centres. In recent times several of these cells have been discovered, and this may be taken as showing that the decline in the standard of living and

the rice in prices due to the war have hit the workers hardest and encouraged them to throw in their lot with the Communists. Among the small peasants and land-workers Communist agitation has received little encouragement. The leaders of the Romanian Communists are at present Prof. Constantinescu of the University of Iași and the journalist Ioan Buteanu.

10. The Iron Guard can likewise only work underground. After the putsch in January 1941 the leaders of the Iron Guard fled to Germany, where they are still living. Among the members of the party still in Romania is the old General Cantacuzino. He is regarded as the leader, but is in prison at Nagyenyed.

11. Although the régime of the Iron Guard came to grief, it is still not to be despised as a source of inspiration in the political life of Romania. Among the young Romanian intelligentsia and especially among the younger orthodox priests the original aims of the movement are still viewed with considerable sympathy in spite of all its misadventures. These groups recognise that although the Iron Guard was led into a disastrous foreign policy by its imitation of German and Italian models and by its fanatical devotion to the Axis internally its fundamental ideas are still at work among the broad masses of the Romanian people on account of their antisemitism. Its mystical energy exercises a powerful attraction upon those who are working for the liberation of Romania's national forces and for the combatting of big business and feudalism, as well as the internal corruption based on the Levantine tradition.

12. In addition to these parties the activities of the Romanian Social-Democratic Party may be mentioned, although its importance and influence are slight. Even in the Parliamentary days, the Social Democrats never played much part in Romanian political life; their activity was chiefly centred in the districts of Siebenbuergen which had been cut off from Hungary. Here the off-shoots of the Hungarian Social Democratic Party survived in a Romanian guise. The leaders of the Social-Democrats are at present M.M. Ion Flueraș and Peter Jumanka, who were formerly members of the party and trade union leaders.

13. Certain foreign radio stations pretend that there is a revolutionary movement in Romania led by a person called Vlaicu. This is a pure propaganda fabrication: no person called Vlaicu has ever been heard of in Romania, nor does he lead any revolutionary or partisan movement. These are a nonexistent in Romania as any systematic preparations for sabotage.

14. Copies of this memorandum are being sent to the Southern Department of the Foreign Office, the Ministry of Economic Warfare, The Ministry of Information, The Foreign Office Research Department and to Lieut-Colonel Neame.

◆

Arhivele Statului București, col. Anglia, r. 405, c. 341 – 343; Foreign Office, (F.O. 371), vol. 43993.

Departamentul Europei de Sud
România nr. 11
3 martie 1944

Secret
Memoriu Politic

De la: Biroul de citire a presei, Stockholm
Către: Departamentul de Informații Secrete politice, Londra

Raportul de față referitor la activitatea fostului prim-ministru român, dl. Tătărescu, și a partidelor de Opoziție extremiste din România se bazează pe informările trimise de ministrul ungar la București ministrului ungar al Afacerilor Străine. Ele au fost obținute prin intermediul obișnuitei surse ungare din Stockholm.

Domnul Tătărescu trăiește în prezent la București și este în permanentă legătură nu numai cu tabăra Opoziției, ci și cu regimul Antonescu. În prezent, nu este încă gata să-și asume nici un rol, pentru a nu se compromite pentru viitor.

2. Unele grupări liberale văd în el pe succesorul lui Dinu Brătianu și cred că el este cel care, în fruntea Partidului Liberal, va salva România din situația în care se află. Totuși, după crearea frontului unit al Opoziției burgheze, el se află într-o situație ciudată. Dl. Gheorghe Brătianu face mari eforturi, de când s-a ajuns la înțelegere între bătrânii și tinerii liberali, pentru a se asigura că el va deveni șeful ambelor partide liberale în locul bătrânului Dinu Brătianu. Dl. Tătărescu, pe de altă parte, este convins că dl. Gheorghe Brătianu nu va obține niciodată această funcție, pe care și-o dorește atât de mult, în cadrul Partidului Liberal, pentru că liberalii nu vor uita niciodată că el este cel care, încă de la începutul regimului mareșalului Antonescu și la cererea Guvernului, s-a angajat să întreprindă acțiuni de propagandă în Germania și a fost mesager al alianței germano-române în perioada 1940 – 1941. Ei nu vor uita nici că Gheorghe Brătianu, tot ca rezultat al atitudinii sale favorabile Axei, a fost multă vreme un serios candidat la postul de ministru de Externe în Guvernul Antonescu; numai după multe ezitări, sfătuit de soția sa, el a refuzat acest portofoliu.

3. Dl. Tătărescu acționează acum numai din culise și în strânsă legătură cu Guvernul. Mareșalul Antonescu și adjunctul său Mihai Antonescu îl consultă uneori; ca un exemplu al relațiilor strânse dintre ei putem menționa faptul că dl. Tătărescu, la invitația mareșalului, a participat la ceremonia prilejuită de celebrarea a 25 de ani de la redobândirea Basarabiei, la 27 martie 1943.

4. Când dl. Telemaque, ministru la Ankara, a revenit de la post, Guvernul i-a oferit postul dlui Tătărescu. El a refuzat din nou.

5. Dl. Tătărescu își păstrează, pe de o parte, legăturile cu anglo-americanii și pe de altă parte rămâne în bune relații cu actualul dictator al României. Ca un rezultat al acestui lucru, se poate deduce că însuși mareșalul Antonescu avea de gând să-l pună, la momentul potrivit, pe

dl. Tătărescu în fruntea Guvernului. În orice caz, dl. Tătărescu a fost foarte activ în ultima vreme. Pe data de 15 ianuarie, la cererea mareșalului Antonescu, el a avut, la reședința sa din palatul Asan din București, o întâlnire cu susținătorii săi. S-a discutat despre înlocuirea acestui regim; în mod bizar, la această întâlnire nu au participat nici dl. Maniu, nici șefii Partidului Liberal. De aici rezultă limpede că, deocamdată, relațiile dintre el și șefii Opoziției nu sunt prea armonioase.

6. Dl. Tătărescu a răspândit zvonul că a fost autorizat de puterile anglo-americane să reorienteze politica externă a României și că i s-a promis că Londra și Washingtonul vor susține cauza României la Moscova. Este de la sine înțeles cât de surprinși au fost la aflarea acestei vești domnii Maniu și Dinu Brătianu.

7. În România, în afară de Partidul Național Țărănesc și partidele liberale nu mai există alte grupuri organizate ale Opoziției burgheze. Cele 10 sau 15 partide care își mai desfășurau activitatea în timpul regimului parlamentar se dezintegraseră, iar acum doar câteva dintre personalitățile politice de seamă mai evocau existența lor de altădată. Numele unor domni ca Alexandru Vaida-Voevod, Constantin Argetoianu, Mihai Manoilescu și Petru Groza nu mai reprezentau partide; nemale reprezentând un factor politic, ei există doar ca personalități politice individuale, înconjurate de un mic grup de prieteni. Potrivit convingerilor lor politice personale, ei se oferă să susțină intențiile partidelor de Opoziție, atât în problemele interne, cât și în cele externe.

8. În afară de partidele lui Maniu și Brătianu, care reprezintă Opoziția burgheză, cele două partide extremiste – comuniștii și Garda de Fier – își continuă activitatea în ilegalitate, în ciuda scoaterii lor în afara legii de către Guvern. Interzicerea lor este reală și efectivă și nu are nimic comun cu așa-zisa interzicere a partidelor Țărănesc și Liberal. Poliția secretă română ține sub un strict control activitatea acestor partide. Imediat ce descoperă o celulă organizatorică, membrii ei sunt aduși în fața justiției. Șefii Opoziției burgheze susțin din răspuțeri politica drastică a Guvernului împotriva partidelor extremiste.

9. Partidul Comunist Român este, după cum am spus, o structură pe celule și își găsește cei mai mulți adepți printre muncitorii din centrele industriale. În ultima vreme au fost descoperite multe astfel de celule și acest lucru pare a fi rezultatul scăderii nivelului de trai și creșterii prețurilor datorită războiului, care i-au afectat cel mai tare pe muncitorii, încurajându-i să adere tot mai mult la principiile comuniste. La țară, agitația comunistă a dat slabe rezultate. Șefii acestui partid sunt în prezent prof. Constantinescu de la Universitatea din Iași și ziaristul Ioan Buteanu.

10. Prin urmare și Garda de Fier putea acționa doar în ilegalitate. După puciul din ianuarie 1941 șefii Gărzii de Fier au fugit în Germania, unde trăiesc și în prezent. Printre membrii acestui partid care se află încă în România se numără și bătrânul general Cantacuzino. El este socotit ca fiind șeful acestui partid, dar este închis la Aiud.

11. Deși regimul Gărzii de Fier a dat faliment, el nu este de neglijat ca sursă de inspirație în viața politică a României. În ciuda tuturor nereușitelor sale, direcțiile inițiale ale acestei mișcări se bucură încă de multă

simpatie printre tinerii intelectuali români și mai ales printre mai tinerii preoți ortodocși. Aceste grupuri recunosc că Garda de Fier a fost împinsă spre o dezastruoasă politică externă din pricina imitării modelelor german și italian și din pricina devoțiunii fanatice față de Axă, ideile ei fundamentale au încă influență asupra maselor largi populare din România, din pricina antisemitismului lor. Energiile ei mistice exercită o puternică atracție asupra acelor care luptă pentru eliberarea forțelor naționale ale României și pentru combaterea marilor proprietari și a relațiilor de tip feudal, precum și a corupției interne bazată pe tradiția fanariotă.

12. Se mai poate menționa, alături de toate aceste partide, activitatea Partidului Social Democrat Român, chiar dacă importanța și influența lui au fost reduse. Nici chiar pe vremea parlamentarismului, social-democrații nu au avut un rol prea important în viața politică a României; activitatea lor se desfășura în principal în câteva județe ale Transilvaniei care fuseseră separate de Ungaria. Aici au supraviețuit ramuri ale Partidului Social Democrat Ungar într-o manieră românească. Șefii social-democraților sunt acum domnii Ion Flueraș și Petre Jumanca, care fuseseră odinioară membri ai partidului și conducători ai sindicatului muncitoresc.

13. Unele posturi de radio străine pretind că în România există o mișcare revoluționară condusă de o persoană pe nume Vlaicu. Aceasta este o știre de pură propagandă: nu se cunoaște nici o persoană pe nume Vlaicu în România care să conducă vreo mișcare revoluționară sau de partizani. În România nu există nici astfel de mișcări, nici pregătiri serioase în vederea unor sabotaje.

14. Copii ale acestui memoriu au fost trimise Departamentului Europei de Sud din Foreign Office, ministrului pentru Economia de Război, ministrului Informației, Departamentului de Cercetare din Foreign Office și lt. col. Neame.

56

1944 martie 9. Memoriu înmănat de un reprezentant diplomatic român ambasadorilor sovietic și ceh din Washington, referitor la inițierea convorbirilor dintre reprezentanții români și sovietici pentru încheierea armistițiului.

Memorandum on the advisability of opening immediately conversations between representatives of the U.R.S.S. and the Romanian democrats at present in the Allied camp.

In all the Axis Satellite countries no democratic movement favouring common action with the United Nations is in a more difficult position than are the Romanian democrats, headed by Iuliu Maniu. Indeed in every one of the other satellite countries, Bulgaria, Hungary and Finland, some of the difficulties confronting the Romanian democrats do not exist. Bulgaria is not at war and has had no previous conflict with Soviet Russia; it has common border with Turkey, Great Britain's non-belligerent ally; it occupies a part of the northern shore of the Aegean Sea which is not, like the Black Sea, completely closed to the Allied Navies. Hungary has had no

previous conflict and has no territorial controversy with the U.R.S.S., Finland, while having had a previous conflict and having a territorial controversy with Soviet Russia, like Romania, is not at war with the U.S.A. like Bulgaria, it has territory in the North that could be reached, after the elimination by some limited military action of the German divisions located there, either from the open sea or from Russian territory; the same consideration does not apply to Romania as the Ukrainian battlefield is part of the main German defense line.

The Romanian democrats are confronted with all the above political, strategic and military drawbacks, without any exception. In addition to them, the absolute necessity for Germany of keeping the Romanian oil wells constitutes an almost insuperable difficulty, as Hitler will pay any price in military sacrifices for retaining the control of Romania (The clinging of the German Army to the Crimean Peninsula corroborates this contention).

Taking stock of Mr. Maniu's difficulties, owing to which it is hardly to be expected that he will be able to formulate a policy leading to immediate action, it seems to me that some outside initiative is indispensable, if one desires the contribution of the Romanian people in the fight against Germany. If no initiative is taken from abroad the victorious advance of the Soviet armies will find the Romanian democrats, in the absence of a prearranged collaboration, in a position where they will not be able to stop Antonescu's military resistance, and the ensuing accomplished facts are likely to make a friendly relationship between an independent Romania and the U.S.S.R. exceedingly difficult. As for the various attempts of Romanian diplomats in neutral countries to establish some contact with Soviet Russia, it should be understood that the very fact that they represent the Fascist Antonescu régime – even if some of them are in contact with Mr. Maniu – constitutes a very serious drawback as it is most improbable that the U.S.S.R., and for that matter the USA and Great Britain, would consider any arrangement with that régime. Furthermore any agreement entered into by Antonescu would be of necessity unjust to Romania, as it would reflect his own bad record, making thus the Romanian people bear the guilt of régimes of usurpation, which fact would be contrary to the views of the President of the United States as expressed in his address to Congress demanding that war be declared on Romania.

The conclusion of the above considerations is:

1. A clear distribution should be made between the two Romanians, the one represented by a fascist régime of usurpation, and the other represented by the Romanian people and its democratic leaders headed by Iuliu Maniu; an agreement intended to determine action now against the Germans and to establish friendly relations in the future with the U.S.S.R. and the Anglo-Saxon powers must be concluded exclusively with the latter. (The difficulties of Finland where the same régime that has fought along side Germany is asked now to turn against her, would thus be avoided).

2. As the situation of the democrats inside Romania presents more difficulties than in any other Axis satellite country, the Romanian democrats who are abroad ought to be put in the position to discuss terms with

the U.S.S.R. If they reach an acceptable tentative agreement they would communicate its terms to Mr. Maniu. That communication would put an end to the present understandable indecision of the democrats inside Romania and would enable Mr. Maniu to force Antonescu's hand, while today it is an easy game for the latter to prevent a change of policy.

It should be remembered also that while representatives of the American or British governments cannot negotiate with the U.S.S.R. on behalf of Romania, without appearing to back the Romanian people, or establish contact with the anti - Nazi diplomatic representatives of the Antonescu régime, without risking misunderstandings with the Soviets, Romanian democrats in the allied camp can do both. Besides, in this way, all allied governments would retain a completely free hand for ulterior decisions.

As to Mr. Maniu's opinion on the future relationship with the U.S.S.R. his approval of my broadcasts on that issue (as shown in Mr. N. Dianu's letter from Lisbon) has provided us with the needed information. It implies also that an agreement similar to the pact between Soviet Russia and Czechoslovakia would be welcomed by him, as I have several times underlined in my broadcasts the characteristics of that pact indicated that it was in Romania's interest to follow the same policy as the Czechoslovak government, and stated that I had informed Mr. Litvinoff of my views.

In order to help the conversations with Russia some representatives of Maniu (and friends of the late Titulescu) like Savel Radulescu or Visoianu, could make a short journey to Turkey and inform us of the more specific standpoint of the Romanian democrats, if this can be done without attracting attention. It is to be feared that if Maniu's emissaries undertake the conversations themselves, the Germans would become cognizant of the fact and retaliate immediately against Maniu and his friends, thus preventing that any satisfactory agreement with Russia be carried out. This would not happen if Romanian democrats, who have been in the Allied camp for several years, start conversations with the Russians. The responsibility for their action could not be laid at Mr. Maniu's door; besides, their nonconformism being already an established (and much criticized) fact in Romanian pro-Fascist circles, their initiative could be disclaimed by the democrats inside Romania, if these were pressed by the Germans, until the moment for action, based on the agreement reached, has come. (If even an informative journey to Turkey of one of the above-mentioned gentlemen could not be made without arousing German suspicion, some less conspicuous messenger could undertake the trip).

As I pointed out before, I strongly feel that the lack of action at this time for breaking the deadlock in my country will lead fatally to a disastrous and most regrettable resistance of Romania's armed forces on her territory and to a subsequent situation such as will make extremely difficult, if not impossible the friendly relationship between the USSR and an independent Romania. What the consequences would be for Central Europe and the Balkans whose friendly and close collaboration with the USSR is indispensable is easy to foresee. It is for to reason, and because of the responsibility I bear, that I have deemed it my duty to draw the attention of the Russian, American British and Czechoslovak governments to the

dangers of the present political inaction, and that I have taken the initiative of making the above suggestion. Even if some efforts, of which I am not informed, are being made, I still believe that the above considerations are valid. Indeed the time element is essential and the organic difficulties facing the democrats inside Romania are as described above.

March 9 th, 1944

Arhivele Statului București, col. Anglia, r. 405, c. 800 – 802; Foreign Office (F.O. 371), vol. 43996.

Traducere

Memoriu privind oportunitatea începerii în cel mai scurt timp a convorbirilor între reprezentanții U.R.S.S. și ai partidelor democratice din România angajate în prezent în tabăra Aliaților.

În nici una din țările satelite ale Axei nu este o situație atât de dificilă din punct de vedere al favorizării unei acțiuni comune cu Națiunile Unite, ca cea a democrațiilor români, conduși de Iuliu Maniu. De altfel, în celelalte țări satelit, Bulgaria, Ungaria și Finlanda, unele dintre problemele cu care se confruntă democrațiile români nici nu există. Bulgaria nu este implicată în război și nici nu a avut până acum vreun conflict cu Rusia Sovietică, ea are graniță comună cu Turcia, care este aliatul neparticipant la război al Marii Britanii; ea ocupă o parte a țărmului de nord la Mării Egee care nu este, ca-n cazul Mării Negre, complet închis navetelor puterilor aliate. Nici Ungaria nu a avut conflicte sau probleme teritoriale cu U.R.S.S. Finlanda, deși a avut conflicte și probleme teritoriale cu Rusia Sovietică, ca și România, nu este în război cu S.U.A.; asemeni Bulgariei ea are teritorii în Nord, la care s-ar putea ajunge, după înlăturarea, printr-o acțiune militară de mici proporții, a diviziilor germane încartiruite acolo, fie de pe mare, fie de pe uscat prin teritoriul rusesc; acest lucru nu este valabil pentru România, dat fiind că frontul ucrainean face parte din linia principală de apărare germană.

Democrațiile români se confruntă cu toate aceste neajunsuri de ordin politic, strategic și militar. La acestea se mai adaugă și nevoia stringentă a Germaniei de a păstra controlul asupra produselor petroliere românești, ceea ce constituie un obstacol de neînlăturat, Hitler fiind hotărât să plătească prin orice sacrificii militare prețul păstrării controlului asupra României (nedezipirea armatei germane de Peninsula Crimeea accentuând conflictul).

Ținând seama de dificultățile pe care le are de întâmpinat dl. Maniu, este greu de crezut că el va putea elabora o formulă politică de conducere având ca rezultat o acțiune imediată, mi se pare deci, că este absolut necesară o inițiativă din exterior, dacă cineva mai este interesat de o contribuție a poporului român în lupta împotriva Germaniei. În lipsa unei inițiative din străinătate, victorioasa înaintare a armatelor sovietice îi va găsi pe democrațiile români, dacă nu se recurge la o înțelegere prealabilă, în

situația de a nu putea curma rezistența armată a lui Antonescu, iar în acest caz stabilirea unei relații prietenești între România independentă și U.R.S.S. devine extrem de dificilă. În ceea ce privește numeroasele încercările ale diplomaților români aflați pe teritoriul unor țări neutre de a stabili vreun contact cu Rusia Sovietică, e de la sine înțeles că simplul fapt că ei reprezintă regimul fascist al lui Antonescu – chiar dacă unii dintre ei păstrează legătura cu dl. Maniu – constituie un serios obstacol, pentru că este foarte puțin probabil ca U.R.S.S. și prin urmare S.U.A. și Marea Britanie să aibă în vedere vreo înțelegere cu acest regim. De altfel, orice acord încheiat de Antonescu ar fi cu necesitate nedrept pentru România, pentru că ar reflecta doar propria-i reputație proastă, obligând astfel poporul român să suporte vina regimurilor uzurpatoare, ceea ce ar contraveni vederilor președintelui S.U.A. exprimate în scrisoarea sa către Congresul american prin care cere să se declare război României.

Ca o concluzie la cele enumerate mai sus:

1. Ar trebui să se facă o distincție clară între cele două categorii de români, unii care reprezintă un regim fascist uzurpator și ceilalți care reprezintă poporul român și pe liderii săi democrați conduși de Iuliu Maniu; numai cu aceștia din urmă s-ar putea încheia un acord menit să conducă la o acțiune împotriva Germaniei și la stabilirea pe viitor a unor relații amicale cu U.R.S.S. și puterile anglo-americane. (Dificultățile Finlandei, unde același regim care a luptat alături de Germania trebuie să se-ntoarcă acum împotriva ei, ar fi astfel evitate.)

2. Pentru că situația democraților din România este mult mai dificilă decât în oricare altă țară satelit, democrații români din străinătate sunt datori să încerce să discute termenii unui astfel de acord cu U.R.S.S. Dacă ar reuși să ajungă la o înțelegere în termeni acceptabili, ar transmite condițiile U.R.S.S. domnului Maniu. Acest lucru ar pune capăt actualei indecizii de înțeles a democraților din interiorul României și i-ar da posibilitatea d-lui Maniu să forțeze mâna lui Antonescu, pentru care acum este încă ușor să prevină o schimbare a politicii.

Ar trebui să se țină, de asemenea, cont de faptul că în timp ce reprezentanții Guvernelor american și britanic nu pot negocia cu U.R.S.S. în numele României, fără ca acest lucru să pară că sprijină poporul român, sau lua legătura cu reprezentanții diplomați anti-naști ai regimului Antonescu fără să riște unele neînțelegeri cu sovieticii, democrații români din țările aliate pot face și una și alta. Ba mai mult, în felul acesta, toate Guvernele aliate ar avea mână liberă în luarea deciziilor ulterioare.

Opinia d-lui Maniu privitoare la viitoarele relații cu U.R.S.S. constituie o confirmare a rapoartelor mele pe această temă, furnizându-ne informația necesară (Așa cum reiese ea din scrisoarea de la Lisabona a d-lui Dianu). Punctul său de vedere implică, de asemenea, ideea că încheierea unui pact similar celui încheiat între Rusia Sovietică și Cehoslovacia ar fi binevenită, după cum am subliniat și eu în repetate rânduri în rapoartele mele, specificul acestui pact arată că ar fi în interesul României să adopte aceeași politică cu a Guvernului cehoslovac și demonstrează că eu l-am informat pe dl. Litvinoff despre părerea mea.

Pentru a veni în ajutorul convorbirilor cu Rusia, câțiva reprezentanți ai lui Maniu (și prieteni ai lui Titulescu) ca Savel Rădulescu, sau Vișoianu, ar putea face o scurtă călătorie în Turcia pentru a ne informa mai îndeaproape despre poziția democraților români, dacă acest lucru s-ar putea face fără să se atragă atenția. Este foarte probabil că, în cazul în care reprezentanții lui Maniu ar participa ei înșiși la convorbiri, nemții ar afla și ar lua imediat măsuri împotriva lui Maniu și a apropiaților lui, acest lucru pentru a împiedica în orice chip realizarea vreunei înțelegeri cu Rusia. Acest lucru nu s-ar putea întâmpla dacă democrații români, aflați de mai mulți ani în tabăra Alianților ar începe discuțiile cu rușii. Răspunderea pentru acțiunea lor n-ar mai fi pusă în seama d-lui Maniu; ba mai mult, nonconformismul lor fiind deja cunoscut (și foarte mult criticat) în cercurile profasciste din România, inițiativa lor ar putea fi dezavuată de democrații din interiorul României în cazul în care aceștia ar fi forțați de germani s-o facă, până atunci când ar veni momentul să acționeze pe baza acordului deja încheiat. (Dacă până și o călătorie informativă în Turcia a unuia dintre domnii mai sus-menționați ar fi imposibilă fără să trezească suspiciunea nemților, atunci ea ar trebui făcută de un mesager mai puțin cunoscut).

După cum am mai subliniat, cred din răsputare că absența în prezent a unei acțiuni pentru ieșirea din impas a țării mele va conduce în mod fatal la o dezastruoasă și pe deplin regretabilă rezistență a forțelor armate ale României pe teritoriul ei și la o situație care va face extrem de dificilă, dacă nu imposibilă, o relație amicală între U.R.S.S. și România independentă. Care ar fi consecințele pentru Europa Centrală și pentru Balcani, a căror colaborare apropiată și prietenească cu U.R.S.S.-ul este absolut necesară, este ușor de prevăzut.

Din acest motiv, cât și pentru responsabilitatea pe care o am, am crezut că este de datoria mea să atrag atenția Guvernelor rus, american, englez și cehoslovac asupra pericolului pe care-l reprezintă actuala pasivitate politică și să iau inițiativa de a face sugestiile de mai sus. Chiar dacă s-au făcut unele eforturi în acest sens, deși nu am fost informat despre așa ceva, cred încă în valabilitatea acestor considerații. Elementul timp este cu adevărat foarte important, iar greutățile interne pe care le au de înfruntat democrații români sunt cele pe care le-am menționat mai sus.

9 martie 1944

57

1944 martie 14, <București>. Telegramă transmisă Legației române din Ankara de către Mihai Antonescu, în legătură cu știrile Agenției „Reuter“ privind misiunea prințului Știrbey în Orientul Mijlociu, ca trimis al mareșului Antonescu.

Postul de Radio „Londra“ și Agenția „Reuter“ au transmis ieri și astăzi următoarele:

1. Ankara („Reuter“) După unele informații, Prințul Știrbey, om politic român, în vârstă de 74 de ani, care a sosit la Istanbul, venind din București, ar fi luat contact cu Alianții pentru a căuta să cunoască condițiile de pace.

În cercurile diplomatice de aci se crede că în realitate au avut loc conversații la Istanbul între Prințul Știrbey și autoritățile aliate. Nu se știe în mod precis dacă da sau nu Prințul Știrbey reprezintă Guvernul Antonescu, dar se crede că nu este probabil ca Prințul să se mai înapoieze la București.

2. Ankara („Reuter“) Principele Barbu Știrbey, trimisul român pentru pace, a părăsit Istanbulul, luni dimineața, cu expresul „Taurus“ în drumul său spre Orientul Mijlociu și Cairo, unde va continua conversațiile sale cu autoritățile aliate.

El a obținut un pașaport special pe baza căruia poate pătrunde pe un teritoriu aliat.

Faptul că i s-a acordat un asemenea pașaport arată că misiunea Prințului Știrbey a obținut o serioasă atențiune din partea autorităților britanice.

Se poate presupune că Guvernul Antonescu nu ignoră activitatea lui Știrbey.

Nu știu dacă Anglia vrea cu obstinație prăbușirea noastră și vă las să apreciați, ținând seama de atmosfera locală, dacă urmează să se dea o dezmințire arătând caracterul privat al călătoriei Prințului Știrbey, sau o puteți da Domnia-Voastră acolo.

Privitor la cererea Princesei Bibescu puteți avansa 2000 lire, disponibilul D-vs. fiind acum, după cât mi s-a arătat, redus.

Mihai Antonescu

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1939, E9, VI8, Condiții de pace, vol. 161, f. 166 – 167.

58

1944 martie 15, Ankara. Comunicare a ministrului Alexandru Cretzianu, de la Legația română din Ankara, în legătură cu reflectarea călătoriei din Orientul Mijlociu a prințului Știrbey în presa engleză și americană.

Strict confidențial.

Printre numeroasele știri fanteziste publicate de presa americană și britanică în legătură cu călătoria D-lui Știrbey, văd că figurează și aceea dată de ziarul „New-York Times“, după care ar fi avut loc sâmbăta trecută la Ankara o întrunire între „emisarii români și alte personalități responsabile“. În această privință cred necesar a preciza că Dl. Știrbey, pe care l-am văzut pentru ultima oară acum o săptămână la Istanbul, nu s-a oprit deloc la Ankara în trecere spre frontieră.

Adaug că diferiții colegi ai mei între care Dl. von Papen mi-au pus întrebări în legătură cu știrile publicate de ziarele americane și engleze și

că le-am confirmat în modul cel mai categoric că Dl. Știrbey nu are nici un fel de misiune din partea Guvernului român.

Cretzianu

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1939, E9, VI8, Condiții de pace, vol. 161, f. 168.

59

1944 martie 16, 17, 19, 20, <Cairo>. Procesele verbale ale întâlnirilor de la Cairo dintre Prințul Barbu Știrbey și colonelul T. S. Masterson, reprezentant al Comandamentului aliat, în timpul cărora s-au discutat probleme legate de propunerile românești de ieșire a României din război.

Minutes of Meeting in Cairo between Colonel T. S. Masterson and Prince Știrbey an 16.3.1944.

1. I saw Stirbey at 9.30. p.m. 16.3.1944 and told him that a meeting would take place in his flat at 11 a.m. tomorrow, the 17th. I gave him the names of the persons who would be present.

2. I told Stirbey that the delegates would expect him to unfold the plans he has brought with him, according to the messages we had passed to Maniu. Stirbey replied that it all depends upon what the Allies wanted Romania to do. I told him that unless he had a sound plan to put forward by which Romania could change sides and come out of the war, the delegates would be very disappointed.

3. Stirbey said that some little time back he had a talk with Mihai Antonescu, during which the latter stated that he recognized the seriousness of Romania's position and that he had made contact with the Allies at Lisbon, Madrid and Stockholm, through the Government representatives. Stirbey then suggested to Mihai Antonescu that it was a mistake for the Government to undertake such an action. It would be much better if Maniu were sent abroad, and Maniu was prepared to go.

4. A week later Stirbey saw Marshal Antonescu at the latter's request, who told him he could not agree to Maniu's going out as this would arouse German suspicions, and Marshal Antonescu already had trouble with them on account of Maniu's activities.

„Besides“, said Marshal Antonescu, „Maniu claimed 90% of the population to be with him – the Army and King likewise – so why must he come to him, Marshal Antonescu, if he wanted to leave the country?“

5. At this point Stirbey stated that Marshal Antonescu and Maniu had had, earlier, a longer meeting on Romania's position. They parted without coming to an agreement. Maniu's program that the Romanians should lay down their arms as soon as the Russians reached their frontier was not accepted by Marshal Antonescu, who would do so only if the Anglo-Saxons reached their frontier, but otherwise he would oppose the Russians.

6. During his talks with Stirbey, Marshal Antonescu said it was now 100% certain the Germans could not win the war, but by shortening the line (Riga – Carpathians – Nămolosa – Focsani – Galatz), they could hold out. This information Stirbey stated, was given to him very confidentially by Marshal Antonescu. This statement I consider of importance, and might be borne in mind in connection with the proposals contained in our report of the 14th March, entitled „Certain considerations in Connection with Bringing Romania Out of the War.“

7. When it was decided that Maniu could not go out of the country he suggested that Stirbey should go as his fully accredited representative. This was apparently communicated to Marshal Antonescu, who agreed to give the necessary facilities. When Stirbey objected that the Germans would oppose his leaving, as they would oppose Maniu's especially as he had been called by the Gestapo some time ago to explain his activities, Marshal Antonescu thought that they would not suspect him, as he was going to visit his nephew – and, added Marshal Antonescu, even if they did, the Germans themselves were sending envoys out to make contracts with a view to peace feelers. He added that the Germans had even asked him to help in this direction.

8. Marshal Antonescu told Stirbey that if the discussions he would have abroad took a favorable turn (tournure), in line with Marshal Antonescu's policy, he would be prepared to send a military delegate. At this point Stirbey added that when he decided to accept his mission he asked Maniu to let Mihalache come with him. Maniu agreed, but Marshal Antonescu would not hear of it.

9. In a talkative mood Stirbey added that, in his opinion, a solution could more easily be found if the talks were direct with Marshal Antonescu than with Maniu, as the former, controlling all the Army and administration, could deliver the goods, whereas he seemed to think less favorably of Maniu's possibilities of doing so.

10. He thought (this was his personal felling) that Marshal Antonescu might accept a face-saving formula by which the Russians could occupy all territory East of the Pruth, and that Bessarabia and Bukovina should then be dealt with in accordance with the provisions of the Atlantic Charter. This would result in some form of plebiscite under Russian occupation and would in fact confirm the Russian right to the territory.

11. When I told Stirbey he would be expected to open the discussion with Maniu's plans, I asked him if he had brought out any credentials. He said that as Maniu did not know who Stirbey was going to meet he gave him a letter to Benes, which he produced. In this, among other things, Maniu said Stirbey was his representative. Stirbey had no other letter. He asked whether he should produce the letter at the meeting. I told him that was a question for him to decide.

12. I again asked him about his communications, and he repeated that he had a cypher in Ankara with which he could communicate direct with Maniu (through a special person in the cypher office in the Bucharest Foreign Office). He could also, of course, communicate direct with the Government if that were desirable. He added that there was also, of course,

the wireless set taken in by de Chastelaine available if we wished to deal with Marshal Antonescu.

13. Stirbey asked whether it would be possible, when the negotiations justified it, to bring Brutus Coste, a secretary in the Romanian Legation at Lisbon, to act as his secretary.

Minutes of meeting in Cairo between Colonel T.S. Masterson and Prince Stirbey on 17th March 1944.

Stirbey asked to see me after his meeting, and I saw him at 7 p.m. on the 17th March.

He said that he had had a very strenuous time during the meeting, but he now felt relieved and glad it was over. He thanked me for the advice I gave him last night which caused him to devote some hours in the evening and early this morning in preparing the statement with he read at the meeting.

As regards the *dramatis personal*, Stirbey said he had the impression that the Russian delegates were rather ironical right through the meeting, and at times they put questions which might have been inconvenient, but he thought he had answered them alto the best of his ability.

Stirbey thought Mr. Steel had a delightful personality and was very nice at the meeting. Likewise, lord Moyne was charmingly dignified. As regards the American Ambassador, he thought he was „could“.

Stirbey showed me a draft telegram he would like to send to Maniu. I told him that we felt that messages sent might leak out and on that account I could not tell him whether it would be transmitted in its present form – I added that I would ask for instructions and let him know tomorrow.

Talking of indiscretions, he said that this unfortunately was one of the weaknesses of his countrymen, and apropos of this he said that some two or three days before leaving Bucharest he was called by a certain Mr. Ștefănescu of Bucharest, who he had heard was connected with cotton mills and who wanted to see him very urgently. Stirbey saw him, and much to his perplexion he was implored to leave Bucharest at once, and be out of the country before the aeroplane which is taking an officer in the same direction leaves the aerodrome. Stirbey pretended he did not understand the message (another proof of his discretion), and Ștefănescu left after repeating his warning. Stirbey asked me who the man is and how he knew of Stirbey's departure by train and the proposed aeroplane venture, and whether he was connected with our organisation. When I told him that he was not connected with us his perplexion increased and he said how very careful we must be. He recalled that during the last war, when he acted as intermediary between King Ferdinand, the Romanian Prime Minister Ion Brătianu, and three Allied Ambassadors, nothing leaked out although the negotiations lasted for months.

I told Stirbey, who knew we had lost contact with our W/T set in Bucharest that it had come on again, and gave him a message we had received that afternoon, as follows – „Familia prințului bine și așteptăm comunicări“. This pleased him. I then said we would like to have an extra set in the country in case of our set in Bucharest was found out. Could he

get one through Cretzianu to Bucharest, and if so where he advice installing it and who would work it? He thought a suitcase – size one could be got in and he will think over the next part of the question. He added that George Caranfil, who was devoted to our cause, might be helpful in this matter – he once thought of installing a W/T set in his own house. He asked if he could send a message to Cretzianu, and I replied in the affirmative.

I asked Stirbey which inconvenient question the Russian Ambassador had put to him (see par. 3). He said that when Stirbey was referring to possible attacks from the other two satellites and asked for military aid in that event, the Russian Ambassador asked: „What do you understand by military aid?“ Stirbey replied „Aviation and a landing“. The Russian Ambassador then asked „Where?“ to which Stirbey replied „Constanta“, and finally the Russian Ambassador asked „By what Fleet?“ to which Stirbey replied „There is only one Fleet in the Black Sea.“

In regard to the Russian question as to how many divisions Maniu could dispose of, Stirbey replied 10 – 15. I asked what he meant by 10 – 15 and he said that „These are in addition to the divisions already on the field.“ He added that even these could be augmented, but there was a lack of artillery and heavy armament, although Antonescu claims that he was able to hide (put aside) a considerable quantity without the Germans' knowledge.

In general conversation about political conditions Stirbey said that without doubt Maniu commanded the support of the vast majority of the population, as most reliable but hesitant man. Dinu Brătianu was rather a back number, and Gheorghe Bratianu's activity was mostly that into which he was pushed by his wife. He is a weak person, and his father Ionel Bratianu himself, before his death, told Stirbey that his son could not be trusted. He said that Tatarescu was a more militant politician who understood Romanian political tactics very well and was a good speaker, but unfortunately he was also not to be trusted. Of the younger generation Stirbey much regretted the death of Calinescu who, he considered, was a really promising man. Mitita Constantinescu, who has recently come to the fore, he did not know personally but thought he was rather compromised in the country as a Carolist: he facilitated transfers of money abroad for Carol's account.

I asked Stirbey about his conversation with Marshal Antonescu about de Chastelaine's mission. He said this conversation took place some three or four days before he left, and after saying that if thing developed favorably de Chastelaine could be useful in Bucharest, he added that if not he could be flown out of the country. I asked how; he said that a plane could be found for the purpose.

Reïerring again to Maniu, Stirbey said that he was living in a miserable flat near Strada Toamnei with Gestapo agents or Romanian so-called „Protæction“ agents installed in adjoining flats and in the ones above and below his own: in fact, almost a prison.

Stirbey further stated that the question of bringing Brutus Coste from Lisbon – in whom Cretzianu particularly had much trust – could be deferred until more is known of the outcome of his meeting.

Minutes of meeting in Cairo between Colonel T.S. Masterson and Prince Stirbey on March, 19th, 1944

I told Stirbey that his telegram to Maniu was approved, but as we intended sending it in the Romanian language (his was in French) we had made the translation and in one or two cases used words which, though they had the same meaning, were not his own, owing to the limited number of words available in our Code Book. He approved the translation. Stirbey asked that his telegram should also be sent through Cretzianu, as he wanted him and his man inside the Romanian F.O. to know what had happened. I told him we would send the telegram as desired. On re-reading his message Stirbey was worried as to the phrase which referred to unconditional surrender, as at the meeting he made it clear that Maniu could not undertake to execute unconditional surrender before a coup d'Etat. If immediate unconditional surrender was required, this could only be carried out by Marshal Antonescu. He feared Maniu might misunderstand this, but finally thought he would not change it. I then asked Stirbey if he would ask Cretzianu to enquire about the health of de Chastelaine. We had heard the very disturbing news that he was seriously ill and in hospital. Stirbey agreed, and then wondered whether his removal to the hospital was not in connection with Marshal Antonescu's promise of exfiltration.

Stirbey again referred to the question of the number of divisions which Marshal Antonescu could dispose of in case of general mobilisation. He said he had since calculated that this would bring the total to some 500 000 men. He added that the 10 – 15 divisions mentioned at the meeting should have been more clearly stated by him as being above the number presently available. I asked him about casualties and Stirbey said that Marshal Antonescu had told him these were in the region of 300 000. During further discussion regarding the Russian advances, Stirbey said that Marshal Antonescu had confided in him that the Germans would not defend the Dniester Line, but would fall back on the Galati – Namoloasa – Carpathian one.

Discussing the error committed by Marshal Antonescu in sending the Romanian Army beyond the Dniester, he said this was not done at Hitler's request. It would appear that General Iacobic when the Romanian Armies reached the Dniester, sent a report to Marshal Antonescu and the German General Staff saying that the Romanian Armies were unfit to go beyond the Dniester in their then state: they needed reforming and re-equipping and that at least six months would be needed to carry this out. Hitler agreed, but Marshal Antonescu thought this was nonsense and insisted on crossing the Dniester and going on, and this Hitler eventually agreed to.

Stirbey showed me a letter he had received in Istanbul from Filderman, the President (I believe) of the Jewish Community in Romania. Filderman states what he believes to have been the Romanian contribution to the Allies war effort, particularly in the economic line, and he hopes they would not bomb the country. The letter also contained references to the Jewish question and their Palestinian home. Filderman requested that copies should be given to a number of people in London and New York. Amongst others Lord Melchett's name was mentioned. He asked what I thought he

should do about it. I advised him not to do anything until he knows the result of his mission and he could then ask the competent authority.

Regarding the eventual government which would follow a coup d'etat – Stirbey told me that Ellerington at Istanbul had asked him who would be the members of such a government.

Stirbey replied that a discussion on this was premature. The important thing was to get some action going, and if it was by coup d'etat the names of the persons who would compose the ensuing government would be given at the time.

Minutes of meeting in Cairo between Colonel T.S. Masterson and Prince Stirbey on March 20th, 1944.

I spoke to Stirbey about the alterations to the Minutes which he suggested earlier today. I pointed out that the alterations he had made were agreed to except the one dealing with the Bessarabian solution, and I asked him to leave it standing, as it was in the Minute (namely it was Maniu's suggestion and not his), as it would delay the dispatch and perhaps most with opposition if he insisted on the correction with which other members of the meeting might disagree. Stirbey said that he would certainly not put any difficulties in the way, especially as Maniu might never see the Minute in question. On the other hand he stated that if Maniu in some unforeseen way should see the Minute and asked him how he made the statement he – Stirbey – would say that it was an error and hoped that we would back him up.

2. Stirbey, who had listened to the warning which had been given to Romanians through the B.B.C., stated he thought it would hurry proceedings if another solemn warning were given, but this time directed more against the two Antonescu than the last one was. The warning could be worded in such a way as to leave them some hope of escaping if they at once changes their attitude: this, of course, without saying so in so many words.

3. Stirbey repeated the opinion already expressed that if the three satellites could be get to turn against the Germans at the same time, the operation would stand a better chance of success. He added that it was thought in Romania that the Russians had advised the Turks not to enter the war for the present: on the other hand, he knew positively that the Turks had advised the Romanians quite recently that it was too early to make any change over and Menemoncioglu told them that it was more important for Romania to hold Bessarabia than Transylvania. Menemoncioglu also said that their policy was to stand still until the Dniester was reached, after which he could not say what their policy would be.

4. Asked whether the Romanian Army would follow Antonescu in a volte-face, Stirbey said he thought they would as the Romanian soldier is very disciplined. He thought, however, that there must be a number of officers who have become Germanophile as a result of campaigning together with the Germans. There were in the Romanian Army a limited number of Germanophile officers before the war. He did not think that the Romanians alone, as suggested by the B.B.C. could throw the Germans out

of the country. Asked what the Romanians thought of the Germans, he said that at the beginning they behaved well, but laterly the Romanians thought much less of them, especially since the increase in requisitioning for their account. The Germans he knew before the war – particularly the Schiel brothers and Petermen – feared the defeat of the German armies, and this feeling, they said, was widely-spread and increasing, but the terror of the regime still prevented these fears being voiced publicly.

5. Asked how long the Romanians thought the war would last, Stirbey said they all thought it would be over this year.

6. Asked what he thought German policy in the Balkans was, he said he could see nothing very definite, but it has always been to play off Hungary against Romania and vice versa as it suited them, during this war.

7. Asked what plan he thought would brig Bulgaria out of the war, he thought bombing would be an important factor in their decisions, as he was told by the Romanian Minister in Sofia when he came through that the recent bombing produced panic and had much greater effects than the corresponding amount of bombing in Germany. It created in fact a greater feeling of animosity against the Government.

8. As regards targets to prevent Hungary and Bulgaria attacking Romania in case Romania should come out of the war he suggested the lines of communication, and particularly the Danube Bridges, apart from the Capitals.

9. Asked about Colonels Leonida and Teodorescu when Antonescu had proposed sending eventuality to Cairo as delegates, he said he did not know them personally but he had heard they were excellent and pro-Ally.

10. Stirbey stated that the Director General of the Post Office and Telegraph was a man in the full confidence of Antonescu. He did not know if there was any German control. Likewise, the two radio stations at Bucharest and Braşov – Brad were also controlled by an Antonescu man: he did not think Germans were present.

11. Stirbey repeated that the Bessarabian railways were run by Germans, but that in the rest of Romania they were still run by Romanians.

12. The Galati – Focsani – Namoloasa line was being fortified, and trench-work and cement construction been going on for the last six months. Fortifications had been built along the Danube, particularly around the three bridgeheads, Giurgiu, Turnu-Magurele and an intermediary one. These are for purely military traffic. When Stirbey crossed the Danube, it was in a boat over the usual Giurgiu – Rustchuk course.

Proces-verbal al întâlnirii de la Cairo dintre colonelul T.S.Masterson și prințul Știrbey, din data de 16.03.1944

1. L-am văzut pe Știrbey, la ora 9,30 seara, pe data de 16.03.1944, și i-am spus că mâine, 17.03.1944, la ora 11 dimineața, în apartamentul lui, ar urma să aibă loc o întâlnire. I-am dat numele persoanelor care vor fi prezente.

2. I-am spus lui Știrbey că delegații îl vor aștepta pentru a le dezvălui planurile pe care le-a adus cu el, potrivit mesajelor pe care le-am schimbat cu Maniu. Știrbey a răspuns că totul depinde de ceea ce vor Aliații să facă România. I-am spus că dacă n-are de prezentat un plan temeinic prin care România să poată trece de partea cealaltă și ieși din război, delegații ar fi foarte dezamăgiți.

3. Știrbey a spus că a avut de curând o discuție cu Mihai Antonescu, în timpul căreia acesta a recunoscut gravitatea situației în care se află România și a declarat că a luat legătura cu Aliații la Lisabona, Madrid și Stockholm, prin reprezentanții Guvernului. Știrbey i-a sugerat atunci lui Mihai Antonescu că ar fi o greșeală din partea Guvernului să întreprindă o astfel de acțiune. Ar fi mult mai bine dacă ar fi trimis în străinătate pe Maniu, iar Maniu era pregătit s-o facă.

4. Peste o săptămână, Știrbey l-a întâlnit pe mareșalul Antonescu, la cererea acestuia din urmă, care i-a spus că el nu poate fi de acord cu plecarea lui Maniu, dat fiind că acest lucru ar trezi suspiciuni nemților, mai ales că mareșalul are deja probleme cu aceștia din pricina activității lui Maniu. „De altfel, a spus mareșalul Antonescu, dacă Maniu afirmă că 90% din populație este de partea lui – ca de altfel și armata și regele – de ce trebuie să mai vină acesta la el, mareșalul Antonescu, dacă vrea să părăsească țara?”

5. Despre această problemă Știrbey a declarat că mareșalul Antonescu și Maniu au avut cu câțva timp în urmă o lungă întâlnire în care au discutat poziția României. S-au despărțit fără a ajunge la o înțelegere. Programul lui Maniu, potrivit căruia românii ar trebui să depună armele imediat ce rușii ar trece frontiera României, nu a fost acceptat de mareșalul Antonescu, care ar face așa numai dacă anglo-americanii ar trece frontiera, căci altfel el ar lupta împotriva rușilor.

6. În timpul convorbirilor sale cu Știrbey, mareșalul Antonescu a afirmat că acum este 100% sigur că nemții nu vor putea câștiga războiul, dar scurtând linia de apărare (Riga – Carpați – Nămolosa – Focșani – Galați), ei ar mai putea rezista. Știrbey a declarat că această informație i-a fost dată de mareșalul Antonescu strict confidențial. Această declarație mi se pare foarte importantă și ar putea fi pusă în legătură cu propunerile conținute în raportul nostru din 14 martie – „Unele considerații legate de scoaterea României din război”.

7. Când s-a hotărât că Maniu nu poate părăsi țara, el a sugerat că îl poate reprezenta Știrbey. I s-a comunicat acest lucru și mareșalului, care a fost de acord. Când Știrbey a susținut că nemții s-ar putea opune plecării lui, așa cum s-ar fi opus și în cazul lui Maniu, mai ales că fusese chemat

cu puțin timp în urmă de Gestapo, să declare cu ce se ocupă, mareșalul Antonescu a spus că nu au de ce-l suspecta, dat fiind că merge să-și viziteze nepotul – și, a adăugat mareșalul Antonescu, chiar dacă ar face-o, chiar și ei își trimit reprezentanți pentru a sonda terenul. El a adăugat că nemții chiar i-au solicitat ajutorul în acest sens.

8. Mareșalul Antonescu i-a spus lui Știrbey că dacă discuțiile pe care le va avea în străinătate vor fi favorabile, pe linia politicii lui, el va fi pregătit să trimită un delegat militar. În acest moment, Știrbey a adăugat că atunci când a acceptat misiunea, el i-a cerut lui Maniu să vină și Mihalache cu el. Maniu a fost de acord, dar mareșalul Antonescu nici n-a vrut să audă de așa ceva.

9. Având chef de vorbă, Știrbey a adăugat că, după părerea lui, s-ar putea găsi mult mai ușor o soluție dacă s-ar discuta direct cu mareșalul Antonescu decât cu Maniu, dat fiind că acesta dintâi, controlând întreaga armată și administrație, și-ar putea îndeplini obligațiunile asumate, îndoindu-se, în același timp, de posibilitățile lui Maniu de a face același lucru.

10. El este de părere (părere strict personală) că mareșalul Antonescu ar putea accepta o formulă salvatoare, de compromis, prin care rușii să poată ocupa tot teritoriul de la est de Prut, iar Basarabia și Bucovina să fie negociate în conformitate cu prevederile Chartei Atlanticului. Acest lucru s-ar face printr-un referendum sub ocupație rusească și ar confirma de fapt dreptul Rusiei asupra teritoriului.

11. Când i-a spus lui Știrbey să înceapă discuția despre planurile lui Maniu, l-am întrebat dacă are vreun mandat din partea acestuia. El a spus că Maniu, neștiind cu cine se va întâlni Știrbey, i-a dat o scrisoare pentru Beneș, pe care i-a arătat-o. În această scrisoare, printre alte lucruri, Maniu spune că Știrbey este reprezentantul lui. Știrbey nu mai avea altă scrisoare. El m-a întrebat dacă trebuie să prezinte scrisoarea la întâlnire. I-am spus că el trebuie să decidă acest lucru.

12. L-am întrebat din nou despre mijloacele sale de comunicare și mi-a repetat că are un cifru la Ankara, cu care poate comunica direct cu Maniu (prin intermediul unei anumite persoane de la biroul de cifruri al Ministerului de Externe din București). Ar putea comunica, bineînțeles, și direct cu Guvernul, dacă acest lucru este necesar. A adăugat că există, bineînțeles, și posibilitatea de a comunica prin radio, prin intermediul lui de Chastelaine, cu mareșalul Antonescu.

13. Știrbey a întrebat dacă este posibil, în momentul în care evoluția negocierilor ar impune-o, să fie adus Brutus Coste, un secretar de la Legația română din Lisabona, pentru a-i servi drept secretar.

Proces-verbal al întâlnirii de la Cairo dintre colonelul T. S. Masterson și prințul Știrbey, din 17 martie 1944.

Știrbey mi-a cerut să mă vadă după întâlnirea pe care o avea programată și l-am întâlnit la 7 seara, în ziua de 17 martie.

Mi-a spus că a fost o întâlnire foarte obositoare și acum se simțea ușurat și bucuros că s-a terminat. Mi-a mulțumit pentru sfatul pe care i l-am dat aseară, așa se face că el a dedicat câteva ore aseară și câteva devreme în această dimineață, pentru a pregăti declarația pe care a citit-o la întâlnire.

În ceea ce privește persoanele care au participat la întâlnire, Știrbey a spus că a avut impresia că delegații Rusiei au fost ironici mai tot timpul întâlnirii și din când în când au pus întrebări incomode, dar el crede că le-a răspuns cum a putut mai bine.

Știrbey socotește că dl. Steel este o persoană încântătoare și că „a fost foarte plăcut în timpul întâlnirii“. La fel, lord Moyne a fost de o demnitate fermecătoare. În ceea ce privește pe ambasadorul american, Știrbey este de părere că acesta a fost „rece“.

Știrbey mi-a arătat o telegramă în ciornă, pe care ar vrea s-o trimită lui Maniu. I-am spus că noi credem că aceste mesaje trimise s-ar putea pierde și de aceea nu știu dacă este indicat să o trimită în această formă. Am adăugat că voi cere instrucțiuni în acest sens și-i voi comunica mâine răspunsul.

Vorbind despre lipsa de discreție, el a spus că acesta, din păcate este unul dintre defectele conaționalilor săi și, în acest context, mi-a relatat faptul că cu două trei zile înainte de a pleca din București, a fost chemat de un anume domn Ștefănescu din București, care, auzise el, avea legături cu fabricile de bumbac și care dorea să-l vadă foarte urgent. Știrbey l-a întâlnit și, spre stupefacția lui, a fost implorat să părăsească Bucureștiul și să iasă din țară înainte ca avionul care are la bord un ofițer pentru aceeași destinație să părăsească aeroportul. Știrbey a pretins că nu înțelege mesajul (o altă dovadă a discreției lui), iar Ștefănescu a plecat după ce și-a repetat avertismentul. Știrbey l-a întrebat cine este acest om și de unde știe de plecarea lui Știrbey cu trenul și de tentativa de a pleca cu avionul și dacă are vreo legătură cu organizația noastră. Când i-am spus că nu are nici o legătură cu noi, stupefacția lui a crescut și mi-a spus cât de prudenți trebuie să fim. El și-a amintit că în timpul primului război mondial, atunci când a acționat ca intermediar între regele Ferdinand, primul-ministru român Ion Brătianu și cei trei ambasadori ai Aliaților, nu a avut loc nici o scurgere de date, deși negocierile au durat luni de zile.

I-am spus lui Știrbey, care știa că noi am pierdut legătura cu radiotelegrafistul nostru din București, că ea s-a restabilit și că am recepționat un mesaj pentru el, pe care i l-am și înmănat: „Familia prințului bine și așteaptă comunicări“. Vestea l-a bucurat. I-am spus apoi că am vrea să instalăm încă un post radiotelegrafic în țară, pentru a-l avea la dispoziție în cazul în care cel de la București ar fi descoperit, l-am întrebat dacă ar putea obține așa ceva prin intermediul lui Cretzianu la București și, dacă poate, unde este el de părere să-l instalăm și cine ar putea lucra acolo? El a fost de părere că ar putea obține un astfel de aparat de mărimea unei valize și că se va gândi la celelalte două probleme. A adăugat că George Caranfil, care este credincios cauzei noastre, ne-ar putea fi de folos – se gândise la un moment dat să instaleze un astfel de post chiar la el în acasă. M-a întrebat dacă i-ar putea trimite un mesaj lui Cretzianu și i-am răspuns că da.

L-am întrebat pe Știrbey ce întrebare incomodă i-a pus ambasadorul rus (vezi paragraful 3). El a răspuns că atunci când s-a referit la niște posibile atacuri din partea celorlalte două țări satelit și a cerut ajutorul militar pentru această situație, ambasadorul rus a întrebat „ce înțelegeți prin

ajutor militar?"; la răspunsul lui Știrbey „aviație și o debarcare“, ambasadorul rus a întrebat din nou „unde?“, la care Știrbey a răspuns „Constanța“, ambasadorul a întrebat iar „cu ce flotă?“ Știrbey a răspuns „există doar o flotă în Marea Neagră“.

La întrebarea ambasadorului rus de câte divizii ar putea dispune Maniu la nevoie, Știrbey a răspuns „10 - 15“. L-am întrebat ce înțelege prin 10 - 15 și el mi-a spus că „acestea ar fi în plus față de cele care sunt deja în luptă“. A adăugat că ar putea fi și mai multe, dar armata română se confruntă cu o mare lipsă de artilerie și armament greu, deși Antonescu susține că a ascuns o mare cantitate de astfel de armament, fără să știe nemții.

În discreția despre situațiunea politică, Știrbey a spus că Maniu se bucură, fără îndoială, de sprijinul majorității populației, fiind omul cel mai demn de încredere, deși cam șovăielnic. Dinu Brătianu se bucură de un sprijin mult mai redus numeric, iar activitatea lui Gheorghe Brătianu este dirijată de soția lui. El este un om slab, însuși tatăl său, Ionel Brătianu îi spusese, înainte de a muri, lui Știrbey că în fiul lui nu se poate avea încredere. El era de părere că Tătărescu era un politician mult mai activ, care înțelege foarte bine manevrele politice ale României, fiind în același timp și un bun orator, dar, din păcate, nici el nu este un om de încredere. Dintre politicienii tinerei generații, Știrbey regretă moartea lui Călinescu, pe care-l socotea un om foarte promițător. Pe Mitiță Constantinescu, care se remarcase de puțină vreme, nu-l cunoaște personal, dar este de părere că este compromis în țară ca fiind carlist: el a înlesnit transferarea de fonduri bănești în străinătate, pe numele lui Carol.

L-am întrebat pe Știrbey despre discuția lui cu mareșalul Antonescu pe tema misiunii lui de Chastelaine. El mi-a răspuns că discuția a avut loc cu două sau trei zile înainte de plecarea lui și după ce mi-a spus că de Chastelaine ar putea fi de folos la București, în funcție de evoluția evenimentelor, a adăugat că dacă nu, el va putea părăsi rapid țara. L-am întrebat cum e posibil acest lucru; el mi-a răspuns că în acest scop se va găsi un avion.

Referindu-se din nou la Maniu, Știrbey a spus că trăiește într-un apartament mizerabil, pe strada Toamei, supravegheat de agenții Gestapo-ului și de agenții români de „protecție“, instalați în apartamentele vecine; de fapt, aceasta este un fel de închisoare.

Știrbey mi-a declarat apoi că problema aducerii lui Brutus Coste de la Lisabona, în care Cretzianu are o deosebită încredere, ar putea fi amânată până se va cunoaște rezultatul întâlnirii lui.

Proces-verbal al întâlnirii de la Cairo dintre colonelul T.S. Masterson și prințul Știrbey, din 19 martie 1944.

I-am spus lui Știrbey că telegrama adresată lui Maniu a fost aprobată, dar, pentru că aveam de gând s-o trimitem în limba română (a lui era în limba franceză), am tradus-o și într-unul sau două cazuri cuvintele folosite, deși cu același înțeles, nu sunt chiar cuvintele lui, asta pentru a respecta numărul limitat de cuvinte permis în Codul Hook. El a fost de acord cu traducerea. Știrbey a întrebat dacă telegrama lui va fi trimisă tot prin

Cretzianu, pentru că el dorește ca acesta și omul lui din Ministerul român de Externe să știe ce s-a întâmplat. I-am spus că vom trimite telegrama așa cum dorește. Recitindu-și mesajul, Știrbey părea îngrijorat de fraza care se referea la capitularea fără condiții, dat fiind că la întrunire el a spus răspicat că Maniu nu și-ar putea asuma capitularea necondiționată înaintea unei lovituri de stat. Dacă s-ar impune capitularea necondiționată în cel mai scurt timp, acest lucru ar putea fi realizat numai de mareșalul Antonescu. Se temea că Maniu nu va înțelege acest lucru, dar în cele din urmă n-a mai schimbat nimic. L-am întrebat apoi pe Știrbey dacă-i va cere lui Cretzianu să se intereseze de sănătatea lui Chastelaine. Aflasem vești foarte îngrijorătoare, cum că ar fi foarte bolnav și ar fi în spital. Știrbey a fost de acord și apoi s-a întrebat dacă internarea lui de Chastelaine nu are cumva legătură cu promisiunea mareșalului Antonescu că va renunța la „curățare“.

Știrbey s-a referit din nou la problema numărului de divizii de care ar putea dispune mareșalul Antonescu în cazul mobilizării generale. Mi-a spus că toate calculele lui conduc la numărul de aproximativ 500 000 oameni. A mai adăugat că cele 10 – 15 divizii pe care le menționase la întrunire au fost revăzute de el prin calcul și astfel a ajuns la numărul prezentat mai sus ca disponibil. L-am întrebat pe Știrbey la ce număr se ridică pierderile și mi-a spus că mareșalul Antonescu i-a spus că ar fi cam 300 000. În timpul discuțiilor ulterioare privind înaintarea rușilor, Știrbey mi-a spus că mareșalul Antonescu i-a încredințat faptul că germanii nu vor apăra linia Nistrului, ci se vor retrage pe linia Galați – Nămoloasa – Carpați.

Discutând despre eroarea mareșalului Antonescu de a trimite armata română dincolo de Nistru, el a spus că acest lucru nu a fost făcut la cererea lui Hitler. S-ar părea că generalul Iacobici, în momentul în care trupele române au ajuns la Nistru, a trimis un raport mareșalului Antonescu și Marelui Stat Major german, în care susținea că trupele române, în actuala lor stare, sunt incapabile să treacă Nistrul; sunt necesare o reformare și o reechipare, care ar dura cam șase luni. Hitler a fost de acord, dar mareșalului Antonescu i s-a părut absurd și a insistat ca armata să treacă Nistrul și să meargă mai departe și probabil că Hitler a fost și el de acord.

Știrbey mi-a arătat o scrisoare pe care a primit-o de la Istanbul, de la Filderman, președintele (cred) al Comunității evreiești din România. Filderman declară care a fost, după părerea lui, contribuția României la eforturile Aliaților, mai ales pe linie economică, și speră că ei nu vor bombarda țara. Scrisoarea conține, de asemenea, referiri la problema evreilor și a patriei lor, Palestina. Filderman a cerut să se dea copii ale acestei scrisori unor persoane din Londra și New-York. Printre altele este menționat numele lordului Melchett. M-a întrebat ce ar trebui să facă în acest sens. L-am sfătuit să nu facă nimic până când nu va ști rezultatul misiunii sale și atunci va putea cere o părere competentă.

Cu privire la acest Guvern care ar putea fi format după o eventuală lovitură de stat, Știrbey mi-a spus că Ellerington l-a întrebat la Istanbul cine ar fi membrii unui astfel de Guvern.

Știrbey a răspuns că o astfel de discuție ar fi prematură. Lucrul cel mai important este să se facă ceva și dacă acest lucru se va face printr-o lovitură de stat, numele persoanelor care vor forma noul Guvern se vor anunța la vremea potrivită.

Proces-verbal al întâlnirii de la Cairo dintre colonelul T.S.Masterson și prințul Știrbey, din 20 martie 1944

Am vorbit cu Știrbey despre modificările pe care le-a sugerat mai devreme pentru procesele-verbale ale discuțiilor dintre noi. I-am spus că modificările pe care le-a făcut au fost acceptate, cu excepția uneia referitoare la soluționarea problemei Basarabiei și i-am cerut s-o lase așa cum este în procesul-verbal (mai ales că este sugestia lui Maniu și nu a lui), pentru că ar întârzia expedierea acestora și ar întâmpina opoziție din partea acelor participanți la întâlnire, care ar putea să nu fie de acord cu ele. Știrbey a spus că n-are de gând să creeze nici un fel de probleme, mai ales că Maniu s-ar putea să nu vadă niciodată respectivul proces-verbal. Pe de altă parte, el a declarat că dacă Maniu ar putea, prin cine știe ce întâmplare, să vadă acest proces-verbal și să-l întrebe cum a făcut el această declarație, el – Știrbey – ar spune că este o eroare și că speră ca noi să nu retractăm.

2. Știrbey, care ascultase la B.B.C. avertismentul dat românilor, a declarat că ar fi un procedeu reprobabil, dacă s-ar da un nou avertisment solemn îndreptat de data aceasta mai mult împotriva celor doi Antonescu decât cel dintâi. Avertismentul ar putea fi astfel formulat încât să se lase o oarecare speranță de scăpare dacă-și schimbă imediat atitudinea, această, bineînțeles, fără a o spune în prea multe cuvinte.

3. Știrbey a repetat părerea pe care și-o mai exprimase deja că, dacă s-ar putea determina schimbarea în același timp a poziției celor trei țări satelit împotriva Germaniei, operațiunea ar avea mai multe șanse de reușită. A adăugat că în România se crede că rușii i-au sfătuit pe turci să nu intre deocamdată în război, pe de altă parte, el știa că turcii le-au spus de curând românilor că este prea devreme pentru orice schimbare, iar Menemoncioglu le-a spus că pentru România este mai important să păstreze Basarabia decât Transilvania. Menemoncioglu le-a mai spus că politica lor este să mai reziste până se ajunge la Nistru, după care n-ar mai putea spune ce ar trebui făcut.

4. Întrebat dacă armata română l-ar urma pe Antonescu în cazul unei întoarceri a armelor, Știrbey a răspuns că ar face-o pentru că soldatul român este foarte disciplinat. Totuși, a spus el, trebuie să existe și un număr de ofițeri deveniți germanofili după ce au luptat atâta vreme alături de nemți. Înainte de război, în armata română numărul ofițerilor germanofili era foarte scăzut. Nu a crezut niciodată că românii singuri, așa cum sugerase B.B.C.-ul, i-ar putea alunga pe nemți din țară. Întrebat ce părere au românii despre nemți, el a răspuns că la început ei s-au purtat bine, dar mai apoi românii și-au schimbat părerea, mai ales pe măsură ce sporeau rechiziționările pentru armata germană. Nemții, știa acest lucru încă înainte de război – în special frații Schiel și Peterman – se temeau de înfrângerea armatelor germane, și acest sentiment, spuneau ei, îl aveau

mulți dintre ei, și lua din ce în ce mai multă amploare, dar teroarea regimului interzicea ca aceste temeri să fie mărturisite public.

5. Întrebat cât timp credeau românii că va mai dura războiul, Știrbey a spus că ei cred cu toții că se va sfârși anul acesta.

6. Întrebat care credea el că este politica Germaniei în Balcani, a spus că nu știe nimic precis, dar întotdeauna Germania a încercat să întărească România și Ungaria, una împotriva alteia, după cum era cazul și în timpul acestui război.

7. Întrebat ce anume ar putea determina Bulgaria să iasă din război, el a spus că bombardarea țării ar fi un factor important în luarea acestei hotărâri, așa cum i-a spus și ministrul român la Sofia, când s-a întors de acolo – că recentul bombardament a produs panică și a avut mai mult efect decât cel asupra Germaniei. Bombardamentul a provocat o puternică animozitate împotriva Guvernului.

8. În ceea ce privește punctele strategice prin care să se prevină atacarea României de către Ungaria și Bulgaria în cazul în care România ar trebui să iasă din război, el a sugerat liniile de comunicație și mai ales podurile Dunării, exceptând Capitalele.

9. Întrebat despre coloneii Leonida și Teodorescu, pe care Antonescu avea de gând, la un moment dat, să-i trimită ca delegați la Cairo, el a spus că nu-i cunoaște personal, dar a auzit că sunt excelenți și favorabili Aliaților.

10. Știrbey a declarat că directorul general al Poștei și Telegrafului este un om în care Antonescu are deplină încredere. Nu știe dacă nemții au vreun control în acest sens. Astfel, cele două stații radio de la București și Brașov-Brad sunt controlate de câte un om al lui Antonescu; el nu este de părere că ar fi acolo și nemți.

11. Știrbey a repetat că toate căile ferate ale Basarabiei sunt controlate de nemți, iar cele din tot restul României sunt controlate încă de români.

12. În ultimele șase luni s-a fortificat linia Galați – Focșani – Nămoloași și s-au continuat construcțiile de ciment. S-au ridicat fortificații de-a lungul Dunării, în special în jurul celor trei capuri de pod – Giurgiu, Turnu-Măgurele și unul intermediar. Acestea sunt numai pentru transportul militar. Când Știrbey a trecut Dunărea a făcut-o într-o ambarcațiune pe cursul obișnuit Giurgiu-Rusciuc.

60

1944 martie 17, Ankara. Telegramă de la Legația română din Ankara, semnată Cretzianu, privind comentariile presei turce despre misiunea prințului Știrbey la Cairo.

Față de punerea la punct publicată ieri de Agenția „Rador” și reprodușă în ziarele turcești nu cred că ar fi locul să mai dau și eu o dezmințire aci. De altfel, atât eu personal, cât și membrii Legațiunii și ai serviciilor de presă am spus peste tot că Principele Știrbey nu este un emisar al Guvernului. Ca urmare, ziarul „La Turquie” a publicat, la 15 martie, următoarele: „Cercurile autorizate românești declară că Principele Știrbey nu are nici

o misiune oficială și că nu reprezintă Guvernul“, iar ziarul „Istanbul“ de a doua zi publică următoarele: „În cercurile românești din Ankara se dez-minte că Principele Știrbey ar fi fost însărcinat cu o misiune oficială. Se face cunoscut în plus că fostul prim-ministru român nu a stat de loc în Ankara și a trecut numai prin Capitală.“

Sunt informat că Principele Știrbey a sosit la 15 martie la Cairo.

Publicitatea dată subit călătoriei este surprinzătoare, dat fiind că după câte știu plecarea a fost organizată de serviciile Ambasadei engleze, astfel încât secretul să poată fi păstrat.

N-am putut afla încă dacă indiscrețiunea a fost incidentală sau voită. În acest din urmă caz s-a urmărit, desigur, un scop de propagandă destinat în primul rând Ungariei și Bulgariei. Adaug că cercurile ungare și bulgare de aici s-au arătat surprinse, impresionate în mod deosebit.

Cretzianu

◆

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1939, E9, VI8, Condiții de pace, vol. 161, f. 169 - 170.

61

1944 martie 21. Corespondență adresată de C.E. Steel lui P. Howard din Foreign Office, având în anexă procesul-verbal al întâlnirii de la Cairo a prințului Barbu Știrbey cu reprezentanții Aliaților și un expozeu al prințului Știrbey.

Top secret

Copy nr. 11

Mr. Steel to Mr. P. Howard (Received 29th March)

(Nr. 21) H.Q. Force 133, M.E.F.,

21st March, 1944

My dear Howard,

Enclosed are two copies of the record of conversation with Prince Stirbey as finally agreed between all the parties.

There is only one comment to make on it, namely, that Stirbey, on being confronted with it, said that it had not been intended to commit Maniu to the arrangement which he suggested about Bessarabia, and that this was in fact a personal idea of his own. While stating that he was confident that Maniu would, in fact, accept a solution on these lines he did not wish to commit the latter formally on the point. We said that the conversations had taken place on the basis that he was Maniu's representative, and that he had expressly admitted this at the outset of the conversations. It was not therefore possible to change a record which constituted the impression of all the other parties as to what passed without calling a fresh meeting. As there had already been too much delay, we proposed to proceed with the record as it stood and inform the United States and Soviet Ambassadors

of the construction which he wished to place upon his remarks on the point in question. This Lord Moyne has done in a letter to him, of which I enclose a copy.

I am afraid this is all not very protocolaire, but the matter is hardly likely to be a very actual one since the Russians have already occupied a considerable chunk of Bessarabia. It might, however, be tiresome if the Soviet Government were at some future date to accuse a Maniu Government of having agreed to a solution on this basis when the latter were finding it convenient to pretend that they had submitted under pressure and that they would not admit the validity of a plebiscite conducted under Soviet auspices. I think this letter should dispose of that.

Yours ever,
C.E. Steel

Enclosure

Lord Moyne to M. Novikov, Soviet Ambassador (Cairo), and Mr. Mac Veagh, United States Ambassador to Greece and Yugoslavia
(Cairo)

Office of the Minister Resident in the Middle East, Cairo, 21st March, 1944

The bearer of the present letter, Captain Maydwell, will bring you four copies of the record of our conversation with Prince Stirbey, which I shall be glad if you will initial. I will return you one copy bearing all four initials in due course.

There remains, however, one important point which has arisen subsequent to our conversation. When the record was shown to Prince Stirbey he said that he had not intended to commit M. Maniu to the procedure in connexion with Bessarabia mentioned at the bottom of page 2⁽¹⁾ and in the second paragraph of page 4⁽¹⁾. His (Prince Stirbey's) remarks in this connexion were meant to convey his own view of what was possible, although he is confident that M. Maniu would, in fact, accept a solution on these lines. Rather than hold up the final version of the record which has, I am afraid, already taken some time to prepare, I think it best that we should each inform our Governments to the above effect and I hope you will agree. The point may – indeed probably will – be an academic one in the end, but I feel there should be no doubt between us upon it in case there should ever be a dispute as to what passed. It is perhaps understandable that Prince Stirbey, in the somewhat painful circumstances in which he found himself, should not have made his position on all points entirely clear, but with this exception he has in fact accepted our record as a true account of what passed.

Moyne

(1) See X and Y.

Sub-enclosure.

Minutes of a Meeting held at 11.00 hours on the 17th March, 1944, at Nr. 10 Str. El Guezira, Cairo.

Present:

Lord Moyne, British Minister resident in the Middle East.

Mr. Steel, Foreign Office Political Adviser.

His Excellency Mr. Mac Veagh, United States Ambassador.

Mr. Shantz, United States Counsellor.

His Excellency Mr. Novikov, Soviet Ambassador.

Mr. Solod, Soviet Counsellor.

Lieutenant-Colonel Masterson, Secretary.

Prince Stirbey.

Lord Moyne opened the meeting by asking Prince Stirbey whether he represented M. Maniu or Marshal Antonescu. Prince Stirbey answered that he represented M. Maniu, although he had not a precise mandate from him. He had, however, a letter from M. Maniu to M. Benes in which M. Maniu stated that he had complete confidence in Prince Stirbey. Prince Stirbey stated that he did not represent Marshal Antonescu, but was aware of the latter's views.

Lord Moyne then asked Prince Stirbey how M. Maniu proposed to implement the Allied Nations demand for unconditional surrender to the three Great Powers. Prince Stirbey answered that the Opposition could not engage itself to do this except after overthrowing the Government. If it were a case of unconditional surrender now, this must be done by Marshal Antonescu.

Asked by Lord Moyne how the Antonescu Government could be overthrown, Prince Stirbey answered that this could be done with the help of part of the army, on which M. Maniu could count, under the leadership of the King.

Asked by Lord Moyne to make a detailed statement of the position Prince Stirbey read a personal statement which he had prepared, copy of which is attached hereto (Annex).

He made it clear that he was making no excuses for Romania, but that the Opposition parties had been, from the start, against the foreign policy of the Antonescu Government. A point had now been reached where Antonescu himself, under the pressure of events, had been considering peace overtures via Stockholm and Angora. Without doubt, it would be much easier for Antonescu to carry out the volte-face than for the Opposition, and under favorable conditions he would do it.

Antonescu had the confidence of the Germans and would therefore be able to make the necessary troop dispositions and, in general, prepare the volte-face with greater secrecy than the Opposition. He could, in these circumstances, rely upon the help of the Opposition parties. The only way for M. Maniu to take over would be by means of a coup d'Etat, and this would be quelled by the Germans in a matter of hours. The Germans held all key positions in the country, including the air fields. They had a strong air force and the Romanians had none.

Prince Stirbey stressed the point that, although the Opposition would not collaborate directly with the Government, it would see that the Government carried out any obligations undertaken towards the Allied Nations – by obligation he meant collaboration with the Allies, and military action against the Germans.

Prince Stirbey stated that premature action by the Opposition would be dangerous and unlikely to lead to any results. Nevertheless, the Opposition was ready to overthrow the Antonescu Government immediately if the Allies insisted upon this. In return for the great sacrifice involved, M. Maniu required assurances with regard to Romania; (1) independence; (2) „territorial rights“; (3) co-belligerent status; and (4) that the Allies would co-operate militarily by air bombardment, sabotage, etc. against Bulgaria and Hungary if the latter attacked Romania after the volte-face. He also said that it would be better if it could be arranged that these countries and Turkey should take concurrent action against the Germans in addition to Allied military measures.

Asked by the Soviet Ambassador what he meant by „military measures“, Prince Stirbey replied: „Air bombardment and landing operations“. Asked by the Soviet Ambassador where the landings would take place, Prince Stirbey replied: „At Constantza“. Again asked by the Soviet Ambassador: „By whom“? Prince Stirbey replied that clearly the Russians were the only ones in a position to take such action.

Prince Stirbey ended his statement by saying that Romania realized that she was a defeated nation; she put her hope in the United Nations, and hoped that the noble sentiments of the Atlantic Charter would form the basis of her treatment at the hands of the Allies.

In answer to Lord Moyne's question, Prince Stirbey repeated that resistance to the Germans would last longer if the Government themselves carried out the volte-face. On the other hand, the Opposition would collaborate whole-heartedly.

The Soviet Ambassador asked whether Prince Stirbey could explain what he meant by „territorial rights“. Prince Stirbey answered that M. Maniu wanted an assurance that the whole of Transylvania would be returned to Romania. As far as Bessarabia was concerned, Prince Stirbey said that the Romanians could not renounce willingly („de bon gré“) their claim to this province. In actual fact, and as far as the Russians were concerned, this would make no difference. The Opposition were prepared to see a provisional Soviet occupation of the territory up to the Pruth, after which the future of Bessarabia should eventually be decided by a plebiscite, of which the result would be a foregone conclusion.

The Soviet Ambassador then asked what military organisation M. Maniu had at his disposal. Had he any supporters among the high-ranking officers and if so, who were they? Prince Stirbey answered that, apart from the whole-hearted support of the King, M. Maniu could count upon the allegiance of Generals Nicolescu and Potopeanu.

Referring again to the coup d'Etat, Prince Stirbey pointed out that even if not wholly successful, the confusion which would be caused in the country

would be considerable and would interfere with the German lines of communication.

The Soviet Ambassador asked if M. Maniu had a plan for carrying out the coup d'Etat, Prince Stirbey answered that M. Maniu had plans, but he himself was not aware of them. He pointed out that there was a reign of terror in Romania, and that the organising of such a coup d'Etat in secrecy presented very considerable difficulties. He had only just got out of the country safely himself. His daughter was held by the Germans at Svilingrad as a hostage, and was only released after diplomatic intervention. Furthermore, others who were to have accompanied him on his mission could not leave the country.

The Soviet Ambassador asked if a Maniu Government would surrender or assume a co-belligerent attitude. Prince Stirbey said that M. Maniu would prefer not to surrender, but if requested by the Allies he would even be prepared to do this.

The United States Ambassador then referred to Prince Stirbey's statement that he did not represent Antonescu, and required whether Antonescu intended to make his own contacts. Prince Stirbey said that Antonescu had already made advances through Madrid and Stockholm. The United States Ambassador asked whether Antonescu was, nevertheless, aware of his mission. Prince Stirbey answered that Antonescu was aware of his mission because that was the only way in which he could obtain a passport and be allowed to leave the country. Antonescu was aware of the fact the Prince Stirbey represented M. Maniu. Realising Romania's position, as he no doubt did, Marshal Antonescu's conscience would not allow him to prevent the Opposition making contact with the Allies.

The United States Ambassador said that he had not quite understood the Prince's statement on the Bessarabian question. Prince Stirbey repeated his explanation given above.

Lord Moyne referred to the Transylvanian question in connexion with M. Maniu's assurances. Prince Stirbey repeated that Romania claimed the whole of Transylvania.

Regarding the Dobruja, Prince Stirbey stated that Romania had recognised the 1940 frontiers and there was no dispute between his country and Bulgaria on this point.

The Soviet Ambassador stated that Romania had also recognised the 1940 Romanian-Russian frontier. Prince Stirbey answered that by M. Maniu's suggestion Russia would in fact get what she wanted – that is to say, Bessarabia. It was just a matter of principle for Romania, and they requested, therefore, that their wish for a plebiscite, as a matter of form, be agreed to.

The Soviet Ambassador then referred to the proposed coup d'Etat by M. Maniu, and asked whether Prince Stirbey thought that Antonescu himself could now be induced to take action against the Germans. Prince Stirbey stated that Antonescu no longer believed in a German victory, and that he (Stirbey) considered that he would be prepared to execute a volte-face for the purpose of saving his skin.

Mr. Steel asked if Prince Stirbey considered Antonescu to be in sufficient control of the Administration for this, and Prince Stirbey answered in the affirmative.

In answer to Lord Moyne, Prince Stirbey stated that, at the time of his departure, the army was not completely mobilised. Antonescu could decree a total mobilisation and could, if necessary, justify such a step on account of Hungarian threats. Prince Stirbey considered that Antonescu would then have at his disposal some ten to fifteen divisions that he could turn against Germany⁽²⁾. On being further questioned by the Soviet Ambassador as to where the remaining divisions were, Prince Stirbey seemed to be badly informed on this point. The Romanians had divisions in the Crimea, but they were hardly divisions any longer.

Lord Moyne asked how many Germans there were in Romania, to which Prince Stirbey answered that there were approximately 40 000. It was not their number that made them formidable, but the fact that they held all the key positions in the country, including the airfields.

Mr. Steel asked whether the Germans had taken control of the railways, to which Prince Stirbey answered that this was the case only in Bessarabia. The railways in the rest of the country were run by the Romanians.

Lord Moyne enquired whether, in the event of a coup d'Etat, sabotage of the lines of communication could be organised. Prince Stirbey answered that the Romanian people were not now capable of such action. He did not answer the question put to him as to whether he thought the army could organise anything on these lines.

Finally, Lord Moyne asked Prince Stirbey whether he had made any arrangements for communicating with his principals. He answered that he had made arrangements for any messages delivered to the Romanian Ambassador in Angora to be passed by telegraph to Bucharest. He had made arrangements in Bucharest that on receipt of such messages they should be passed to M. Maniu.

The meeting then terminated, after Lord Moyne had told Prince Stirbey that the matters discussed would be recorded in a Minute, which would be sent by the three Ambassadors to their respective Governments. Meanwhile no statement could be made on the Allied side. Prince Stirbey should remain in Cairo to await the comments of the three Governments.

Prince Stirbey then withdrew and it was agreed that he should be asked to subscribe to the present record, to which a personal statement should be attached as an annex.

(2) Prince Stirbey has since explained that the ten to fifteen divisions to which he referred would be additional to those already mobilised.

Annex

Compte rendu personnel de Prince Stirbey

Si, n'étant ni orateur, ni diplomate, j'ai consenti, à un âge où j'avais déjà pris ma retraite, à représenter mon pays aux jours les plus tragiques de son histoire, c'est parce que je sentais que l'heure des tergiversations avait passé et que celle des décisions avait sonné et que si je ne saisisais pas ma

chance la voix de mon pays, du pays réel, risquait de ne pas pouvoir se faire entendre, vu le régime de terreur qui règne en Roumanie.

Je vais brièvement vous exposer la situation vraie, sans talent, mais avec une sincérité entière et non sans une profonde émotion. Je n'essaierai pas de produire des arguments pour justifier, expliquer ou excuser notre cas; je ne rappellerai pas que l'opposition, véritable représentant des sentiments du peuple, a dès le début combattu la politique du Gouvernement, a protesté contre l'entrée en guerre contre la Russie, et n'a cessé de réclamer le retrait des troupes dans les frontières légales du pays. Je me bornerai à exposer la situation intérieure réelle d'aujourd'hui, à vous communiquer ce que l'opposition est prête à entreprendre et surtout ce qu'elle peut accomplir coordonnant son action avec les dispositions des Alliés.

Sous la pression des événements favorables aux Alliés, c'est un fait que le Gouvernement Antonescu a pris en sérieuse considération l'idée d'une collaboration avec les Alliés et on affirme qu'il a essayé de prendre contact avec eux tant par des émissaires à Madrid et à Stockholm que par l'intermédiaire du Gouvernement turc.

L'opposition, ne poursuivant qu'un seul but, la sortie de la Roumanie de l'Axe dans les meilleures conditions et sa collaboration avec les Alliés, ne peut considérer qu'avec satisfaction cette évolution vers une politique que l'opposition n'a cessé de réclamer.

Plus encore, pour la première phase, celle vouée à la prise des mesures préparatoires devant assurer une exécution la plus efficace possible, le Gouvernement Antonescu est plus à même de garantir le secret des préparatifs et l'efficacité de l'action. Il détient tous les leviers de commande et peut agir, ayant leur confiance sans trop éveiller les soupçons des Allemands. Il lui est facile d'invoquer des prétextes pour mobiliser et pour grouper les troupes d'accord avec l'action des Alliés.

Il n'en serait pas de même si l'opposition prenait prématurément le pouvoir, ce qui dans les circonstances actuelles ne peut se concevoir sans un coup d'Etat entraînant après soi une réaction violente de la part des Allemands, qui ont eu soin d'occuper toutes les positions clefs et disposent de tous les champs d'aviation. Une action entreprise en de telles conditions manquant fatalement de préparation réduirait vite la collaboration roumaine à la valeur d'un geste symbolique faisant plus de mal que de bien à la cause.

D'autre part, si l'opposition n'entend pas collaborer directement avec le Gouvernement Antonescu, elle veillera à ce que les engagements pris envers les Alliés soient exécutés et, si au moment opportun venu d'agir le Maréchal Antonescu devait devenir hésitant, l'opposition se déclare prête, se basant sur la confiance du peuple et sur l'assentiment du Roi à prendre l'engagement de mettre à exécution la collaboration avec les Alliés et de contribuer avec l'aide de ses forces armées et économiques à la lutte contre l'Allemagne.

Ayant exposé les dangers d'une action prématurée et du manque de préparation, l'opposition se déclare prête, si les Alliés insistent néanmoins pour une action immédiate, à renverser par la violence le Gouvernement

s'il ne consent à exécuter lui-même le changement politique. L'opposition prend cet engagement considérant que les intérêts supérieurs l'exigent, mais en même temps, consciente de la gravité de la responsabilité qu'elle assume, elle demande de la part des trois grands Alliés, pour pouvoir justifier des sacrifices sanglants que son acte réclamera du peuple roumain, l'assurance du respect de sa liberté et de l'indépendance de l'Etat, de ses droits territoriaux, la reconnaissance de la qualité de cobelligérant, de même que l'assurance que, dans le cas où les Alliés ne pourraient pas imposer une action parallèle et synchronisée de la part de la Hongrie et de la Bulgarie, ils prendraient des mesures militaires (bombardements énergiques etc.) contre ces dernières.

Tel est l'apport que l'opposition s'engage à mettre à la disposition de la cause des Alliés. Telle est la situation intérieure réelle; je sais tout aussi bien que la réalité et que nous sommes un peuple vaincu, que notre sort est entre les mains des Alliés. J'élève des prières ardentes pour que notre cas soit examiné avec une compréhension généreuse et que les décisions des Nations Unies soient inspirées par les nobles principes exprimés dans la Charte de l'Atlantique.

Le 17 Mars 1944.

◆

Arhivele Statului București, col. Anglia, r. 405, c. 653 – 657; Foreign Office (F.O. 371), vol. 43995.

Traducere

Copia nr. 11

Strict secret

Dl. Steel către dl. P. Howard (primită la 29 martie)

(Nr. 21)

21 martie 1944

Dragul meu Howard,

Îți trimit alăturat două copii ale înregistrării convorbirii cu prințul Știrbey, în forma acceptată de toate părțile implicate.

Am de făcut o singură observație, și anume aceea că Știrbey, după ce a ascultat-o, a spus că nu a avut intenția să-l angajeze pe Maniu în înțelegerea pe care a sugerat-o privind Basarabia și că aceasta este de fapt o idee care-i aparține exclusiv. Declarând aceste lucruri, el era încrezător în faptul că Maniu va accepta, de fapt, o soluție astfel conturată și n-a dorit, în nici un caz, să-l angajeze oficial pe acesta. Noi i-am spus că discuțiile s-au purtat ținându-se cont de faptul că el este reprezentantul lui Maniu și că a acceptat în mod expres acest lucru la începerea convorbirilor. Deci, acum nu mai este posibilă schimbarea unei înregistrări care redă punctul de vedere al tuturor celorlalte părți asupra celor discutate fără a se convoca o nouă întâlnire. Și pentru că am amânat-o deja prea mult, propunem să luăm înregistrarea așa cum este și să informăm Statele Unite și pe ambasadorul sovietic despre sublinierile pe care vrea să le facă Știrbey în

problema respectivă. Așa a procedat și Lord Moyne într-o scrisoare pe care i-a adresat-o, a cărei copie v-o trimit alăturat.

Mi-e teamă că acest procedeu nu este prea elegant, dar problema pare a fi foarte presantă de vreme ce rușii au ocupat deja o bună parte din Basarabia. N-ar fi prea plăcut, totuși, ca la un moment dat Guvernul sovietic să acuze un eventual Guvern Maniu de a fi fost de acord cu o astfel de soluționare a problemei, mai ales în cazul în care acesta din urmă ar pretinde că a acceptat soluția sub presiune și că nu va recunoaște valabilitatea unui referendum organizat sub controlul rușilor. Cred că scrisoarea vă va lămuri în acest sens.

Al dvs.,
C.E. Steel

Anexă

Lord Moyne către M. Novikov, ambasador sovietic (Cairo) și către dl. Mac Veagh, ambasadorul S.U.A. în Grecia și Iugoslavia (Cairo)
Biroul ministrului rezident în Orientul Mijlociu,
Cairo, 21 martie 1944

Purtătorul acestei scrisori, căpitanul Maydwell, vă va aduce patru copii ale procesului-verbal al discuției noastre cu principele Știrbey, pe care aş fi bucuros să-l avizați. Vă voi trimite ulterior o copie purtând toate cele patru semnături ale celor care au participat la discuție.

Rămâne, totuși, o problemă importantă care a apărut în urma discuției noastre. Când i s-a arătat acest proces-verbal prințului Știrbey, el a spus că nu a avut intenția să-l angajeze în nici un fel pe domnul Maniu în soluționarea problemei Basarabiei, menționată la începutul paginii 2¹ și în al doilea paragraf al paginii 4¹. Observațiile lui prezentau exclusiv punctul său de vedere asupra a ceea ce este posibil, chiar dacă el speră că, de fapt, dl. Maniu va accepta o asemenea soluție. Decât să refacem versiunea finală a procesului verbal al discuției, care mă tem că ne-a luat deja destul timp s-o pregătim, cred c-ar fi mai bine ca fiecare să ne informăm Guvernul despre problema prezentată mai sus și sper să fiți de acord. Problema poate fi – și cred că așa va și fi – în cele din urmă una pur teoretică, dar cred că este mai bine ca totul să fie limpede între noi în cazul în care vreodată ar apărea discuții despre cele discutate. Este, poate, de înțeles că prințul Știrbey, în aceste condiții oarecum dificile pentru el, nu și-a clarificat integral poziția, dar, cu această singură excepție, el a acceptat forma pe care i-am prezentat-o a procesului-verbal al convorbirilor care au avut loc.

Moyne

(1) Vezi X și Y.

Sub-anexă

Proces-verbal al întâlnirii care a avut loc pe data de 17 martie 1944, la ora 11,00, pe strada El Guezira, în Cairo.

Au fost prezenți:

Lordul Moyne, ministru britanic rezident în Orientul Mijlociu

Dl. Steel, consilier politic în cadrul Foreign Office-ului

Excelența sa dl. Mac Veagh, ambasador S.U.A.

Dl. Shanth, consilier S.U.A.

Excelența sa dl. Novikov, ambasador sovietic

Dl. Solod, consilier sovietic

Lt. col. Masterson, secretar

Prințul Știrbey

Lordul Moyne a deschis discuția întrebându-l pe prințul Știrbey dacă reprezintă pe dl. Maniu sau pe mareșalul Antonescu. Prințul Știrbey a răspuns că-l reprezintă pe dl. Maniu, deși nu are un mandat special în acest sens din partea lui. Are, totuși, o scrisoare adresată de dl. Maniu d-lui Beneș, în care dl. Maniu afirmă că are deplină încredere în prințul Știrbey. Prințul Știrbey a declarat că nu-l reprezintă pe mareșalul Antonescu, dar cunoaște părerile acestuia.

Lordul Moyne l-a întrebat apoi pe prințul Știrbey cum și-a propus dl. Maniu să garanteze celor trei mari puteri punerea în aplicare a cererii Națiunilor Aliate de capitulare necondiționată. Prințul Știrbey a răspuns că Opoziția nu-și poate asuma singură acest lucru decât după răsturnarea Guvernului. Dacă acum s-ar pune problema capitulării necondiționate, acest lucru și-l poate asuma numai mareșalul Antonescu.

Întrebat de lordul Moyne cum ar putea fi răsturnat Guvernul Antonescu, prințul Știrbey a răspuns că acest lucru ar putea fi făcut cu ajutorul unei părți a armatei, pe care dl. Maniu poate conta, sub conducerea regelui.

Invitat de lordul Moyne să facă o declarație detaliată asupra situației, prințul Știrbey a citit o declarație personală, pe care o avea pregătită, a cărei copie v-o trimit în anexă.

A spus răspicat că nu vrea să găsească justificări pentru România, dar că partidele de Opoziție au fost, încă de la început, împotriva politicii externe a Guvernului Antonescu. S-a ajuns însă acum într-o asemenea situație încât însuși Antonescu, sub presiunea evenimentelor, trebuie să apeleze la inițierea unor tratative de pace la Stockholm și Ankara. Fără îndoială că pentru Antonescu va fi mult mai ușor să realizeze o întoarcere a armelor decât pentru Opoziție și, în condiții favorabile, el o va și face.

Antonescu se bucură de încredere din partea nemților și de aceea, va putea conduce în așa fel dispunerea trupelor și, în general, va putea pregăti întoarcerea armelor mult mai discret decât ar putea face acest lucru Opoziția. În aceste împrejurări s-ar putea baza pe ajutorul partidelor de Opoziție.

Pentru dl. Maniu, singura cale de a prelua conducerea ar fi o lovitură de stat, dar nemții i-ar pune capăt în câteva ore. Nemții dețin toate pozițiile cheie din țară, inclusiv aerodromurile. Ei au o aviație foarte puternică, iar românii nu au deloc.

Prințul Știrbey a subliniat apoi faptul că, și în cazul în care Opoziția n-ar colabora direct cu Guvernul, acesta și-ar putea îndeplini toate obligațiile luate față de Națiunile Aliate – prin obligații el înțelegea colaborare cu Aliții, și ar duce la bun sfârșit și acțiunea militară împotriva Germaniei.

Prințul Știrbey a declarat că o acțiune pripită a Opoziției ar fi periculoasă și nu ar duce la nici un rezultat. Cu toate acestea, Opoziția este gata să răstoarne imediat Guvernul Antonescu dacă Aliții insistă asupra acestui lucru. În schimbul marelui risc pe care-l presupune această acțiune, dl. Maniu cere asigurări pentru România: 1) independență, 2) drepturi teritoriale, 3) statut de cobeligerant și 4) colaborare militară din partea Aliților, prin bombardament aerian, sabotaj etc. împotriva Bulgariei și Ungariei, dacă acestea ar ataca România după întoarcerea armelor. A mai adăugat că ar fi mult mai bine dacă s-ar aranja ca aceste două țări și Turcia să participe și ele la acțiunea împotriva Germaniei pentru a spori măsurile militare ale Aliților.

Întrebat de ambasadorul sovietic ce înțelege prin „măsurile militare“, prințul Știrbey a răspuns: „Bombardament aerian și operațiuni de debarcare“. Întrebat de ambasadorul sovietic unde ar putea avea loc aceste debarcări, prințul Știrbey a răspuns: „La Constanța“. Întrebat din nou de ambasadorul sovietic: „Cine să fie autorii acestor debarcări?“, prințul Știrbey a răspuns că evident rușii sunt singurii care ar putea pregăti o asemenea acțiune. Prințul Știrbey și-a încheiat declarația spunând că România și-a dat seama că este o națiune învinsă; ea își pune toată nădejdea în Națiunile Unite și speră că sentimentele nobile ale semnatarilor Cartei Atlanticului vor sta la baza tratamentului pe care i-l vor aplica Aliții.

Ca răspuns la întrebarea lordului Moyne, prințul Știrbey a repetat că rezistența împotriva nemților ar fi mai de durată dacă Guvernele ar fi ele însele autoarele întoarcerii armelor. Pe de altă parte, Opoziția ar colabora și ea din tot sufletul.

X
Ambasadorul sovietic a întrebat dacă prințul Știrbey ar putea explica ce înțelege prin „drepturi teritoriale“. Prințul Știrbey a răspuns că dl. Maniu vrea o garanție că întreaga Transilvanie va fi restituită României. În privința Basarabiei, prințul Știrbey a spus că românii nu vor renunța de bunăvoie la pretenția lor la această provincie. În situația actuală și atâta timp cât rușii sunt implicați, nu se va schimba nimic. Opoziția este pregătită să accepte o ocupare provizorie de către ruși a regiunii până la Prut, după care viitorul Basarabiei va fi hotărât printr-un referendum, al cărui rezultat ar putea fi previzibil.

Ambasadorul sovietic a întrebat apoi de ce forțe militare dispune dl. Maniu. Se bucură de adepți printre ofițerii de rang superior și, dacă da, care sunt ei? Prințul Știrbey a răspuns că în afară de sprijinul deplin al regelui, dl. Maniu ar mai putea conta pe loialitatea generalilor Nicolescu și Potopeanu.

Referindu-se din nou la lovitura de stat, prințul Știrbey a subliniat că și în situația în care ea n-ar reuși, confuzia pe care ar produce-o în țară ar fi de proporții și ar deranja liniile de comunicație germane.

Ambasadorul sovietic a întrebat dacă dl. Maniu are un plan pentru realizarea loviturii de stat. Prințul Știrbey a răspuns că dl. Maniu are un plan, dar el nu-l cunoaște. A evidențiat faptul că în România domnește un regim de teroare și că organizarea în secret a unei astfel de lovituri de stat prezintă multe riscuri. Abia a reușit să iasă din țară în siguranță. Fiica lui a fost ținută ostatică de către nemți la Svilingrad și a fost eliberată numai după o intervenție la nivel diplomatic. Ba mai mult, ceilalți care trebuiau să-l însoțească în această misiune nu au putut părăsi țara.

Ambasadorul sovietic a întrebat dacă un Guvern Maniu ar capitula sau și-ar asuma atitudinea de cobeligerant. Prințul Știrbey a spus că dl. Maniu ar prefera să nu capituleze, dar, dacă Aliații i-ar cere-o, ar fi pregătit să facă și acest lucru.

Ambasadorul Statelor Unite s-a referit apoi la declarația prințului Știrbey că el nu-l reprezintă pe Antonescu și l-a întrebat dacă Antonescu intenționează să stabilească propriile lui legături. Prințul Știrbey a răspuns că Antonescu a făcut deja unele încercări de a stabili legături la Madrid și Stockholm. Ambasadorul Statelor Unite l-a întrebat dacă Antonescu este, totuși, la curent cu misiunea lui Știrbey. Prințul a răspuns că Antonescu știe de misiunea lui, pentru că aceasta era singura cale de a obține un pașaport și de a i se permite să părăsească țara. Antonescu știa că prințul Știrbey îl reprezintă pe dl. Maniu. Realizând, fără îndoială, în ce situație este România, mareșalului Antonescu nu-i permitea conștiința să împiedice Opoziția să ia legătura cu Aliații.

Ambasadorul Statelor Unite a spus că nu prea a înțeles declarația prințului în privința problemei Basarabiei. Prințul Știrbey a repetat explicațiile date mai sus.

Lord Moyne s-a referit la problema Transilvaniei în legătură cu garanțiile cerute de Maniu. Prințul Știrbey a repetat că România pretinde întreaga Transilvanie.

Referitor la Dobrogea, prințul Știrbey a declarat că România a recunoscut frontierele din 1940 și că între țara sa și Bulgaria nu există nici un fel de neînțelegeri în acest sens.

Ambasadorul sovietic a spus că România a recunoscut și frontiera româno-rusă din 1940. Prințul Știrbey a răspuns că dl. Maniu a sugerat că Rusia va obține ceea ce vrea, adică Basarabia. Pentru români aceasta este doar o chestiune de principiu și au cerut, de aceea, să se accepte, ca o chestiune de formă, dorința lor de a se organiza un referendum.

Ambasadorul sovietic s-a referit apoi la eventuala lovitură de stat inițiată de dl. Maniu și a întrebat dacă prințul Știrbey nu este de părere că acum Antonescu însuși ar putea fi convins să acționeze împotriva nemților. Prințul Știrbey a spus că Antonescu nu mai crede într-o victorie germană și că el (Știrbey) crede că Antonescu este gata să conducă întoarcerea armelor pentru a-și salva pielea.

Dl. Steel a întrebat dacă prințul Știrbey crede că Antonescu controlează în suficientă măsură Administrația pentru a face acest lucru, iar prințul Știrbey a răspuns că da.

Pentru a-i răspunde lordului Moyne, prințul Știrbey a spus că, până la plecarea sa din țară, armata nu era complet mobilizată. Antonescu ar putea

decreta mobilizarea generală și ar putea, la nevoie, să justifice această acțiune printr-o amenințare din partea ungarilor. Prințul Știrbey este de părere că Antonescu ar putea avea atunci la dispoziție cam 10 – 15 divizii, pe care le-ar folosi împotriva Germaniei¹. Întrebat din nou de ambasadorul sovietic unde se află aceste divizii, prințul Știrbey a părut prost informat în acest sens. Românii aveau divizii în Crimeea, dar era greu să mai fie numite divizii.

Lord Moyne a întrebat câți nemți sunt în România, întrebare la care prințul Știrbey a răspuns că aproximativ 40 000. Nu ca număr sunt ei grozavi, ci din pricină că dețin toate pozițiile cheie ale țării, inclusiv aerodromurile.

Dl. Steel a întrebat dacă nemții au sub control și căile ferate, prințul Știrbey a răspuns că acest lucru este valabil numai în Basarabia. În restul țării căile ferate sunt controlate de români.

Lordul Moyne a întrebat dacă, în eventualitatea unei lovituri de stat, s-ar putea organiza sabotarea căilor de comunicație. Prințul Știrbey a răspuns că poporul român nu este capabil acum de astfel de acțiuni. La întrebarea dacă armata ar putea organiza astfel de acțiuni, prințul nu a răspuns.

Lordul Moyne l-a mai întrebat pe prințul Știrbey dacă are asigurată în vreun fel comunicarea cu superiorii săi. El a răspuns că a aranjat ca orice mesaj remis ambasadorului român din Ankara să fie telegrafiat la București. A mai aranjat, de asemenea, la București ca la primirea oricărui astfel de mesaj, acesta să fie înmănat d-lui Maniu.

După încheierea întâlnirii, lordul Moyne i-a spus prințului Știrbey că toate problemele discutate vor fi consemnate într-un proces-verbal ale cărui copii vor fi trimise prin intermediul celor trei ambasadori Guvernelor respective. Între timp nu se vor mai putea face nici un fel de declarații din partea Aliatilor. Prințul Știrbey va rămâne la Cairo să aștepte comentariile celor trei Guverne.

Prințul Știrbey s-a retras apoi și cei de față au căzut de acord să i se ceară să semneze prezentul proces-verbal, la care se va anexa o declarație personală.

Anexă

Declarație personală a prințului Știrbey

Dacă, nefiind nici un bun orator, nici diplomat, am acceptat, la o vârstă la care mă pensionasem deja, să-mi reprezint țara în zilele cele mai tragice ale istoriei sale, am făcut-o numai pentru că am simțit că a trecut vremea tergiversărilor și a venit vremea să se ia hotărâri și că dacă nu-mi voi încerca eu norocul, vocea țării mele, a adevăratei țări, riscă să nu se poată face auzită, din cauza regimului de teroare care domnește în România.

Vă voi prezenta pe scurt situația adevărată, fără talent, dar cu deplină sinceritate și cu profundă emoție. Nu voi fabrica argumente care să justifice, să explice sau să disculpe cazul nostru; nu voi mai aminti că Opoziția,

1 Prințul Știrbey ne-a explicat apoi că cele 10 – 15 divizii la care se referea ar fi fost în plus față de cele deja mobilizate.

adevăratul reprezentant al sentimentelor poporului, a combătut încă de la început politica Guvernului, a protestat împotriva intrării în război împotriva Rusiei și nu a încetat să ceară retragerea trupelor în interiorul frontierelor legale ale țării. Mă voi limita la a prezenta situația internă reală de astăzi, la a vă comunica ceea ce Opoziția este gata să întreprindă și mai ales ceea ce poate face coordonându-și acțiunea în funcție de deciziile Aliților.

Sub presiunea evenimentelor favorabile Aliților, Guvernul Antonescu a luat foarte în serios ideea unei colaborări cu Aliții și se spune că a încercat deja să ia legătura cu ei, atât prin emisari trimiși la Madrid și Stockholm, cât și prin intermediul Guvernului turc.

Opoziția, neavând decât un singur țel, ieșirea României din Axă în cele mai bune condiții și colaborarea ei cu Aliții, nu poate decât să aprecieze această schimbare a politicii Guvernului în sensul dorit de ea.

Ba mai mult, pentru prima fază, cea dedicată luării măsurilor pregătitoare ce trebuie să asigure o acțiune cât mai eficace, Guvernul Antonescu este mult mai în măsură să garanteze secretul acestor pregătiri, precum și reușita acțiunii. El deține toate pârghiile puterii și poate acționa, bucurându-se de încrederea nemților fără a le stârni vreo bănuială. Lui îi este ușor să invoce tot felul de pretexte pentru mobilizarea și desfășurarea trupelor de acord cu acțiunea Aliților.

Lucrurile nu s-ar putea astfel dacă Opoziția ar prelua prematur puterea, ceea ce în împrejurările actuale nu se poate concepe fără o lovitură de stat, care ar antrena după sine o reacție violentă din partea nemților, care au avut grijă să ocupe toate pozițiile cheie și controlează toate aerodromurile. O acțiune desfășurată în astfel de condiții și fără o pregătire prealabilă ar reduce brusc colaborarea românească la un gest cu valoare simbolică, făcând mai mult rău decât bine cauzei.

Pe de altă parte, dacă Opoziția nu intenționează să colaboreze direct cu Guvernul Antonescu, ea va veghea la respectarea angajamentelor luate față de Aliți și, dacă la momentul oportun, pentru a acționa, mareșalul Antonescu va ezita, Opoziția se declară gata, bazându-se pe încrederea poporului și pe acordul regelui, să se angajeze la punerea în aplicare a colaborării cu Aliții și să contribuie cu ajutorul forțelor sale armate și economice la lupta împotriva Germaniei.

După ce a prezentat pericolul unei acțiuni premature și al lipsei de pregătire în acest sens, Opoziția se declară gata, dacă Aliții insistă totuși pentru o acțiune imediată, să răstoarne prin violență Guvernul, dacă acesta nu acceptă să acționeze el însuși în sensul acestei schimbări politice. Opoziția își ia acest angajament din rațiuni superioare, dar, în același timp, conștientă de marea răspundere pe care și-o asumă, cere celor trei mari Aliți, pentru a putea justifica sacrificiile de sânge pe care acțiunea ei le va cere, garantarea respectării libertății sale și a independenței statului, a drepturilor sale teritoriale, recunoașterea calității de țară cobeligerantă, precum și garanția că, în cazul în care Aliții nu vor putea impune o acțiune paralelă și sincronizată din partea Ungariei și a Bulgariei, ei vor lua măsuri militare (bombardamente puternice etc.) împotriva acestora din urmă.

Aceasta este contribuția pe care Opoziția se angajează să și-o aducă în favoarea cauzei Aliților. Aceasta este situația internă reală; știu la fel de bine că suntem un popor învins și că soarta noastră este în mâna Aliților.

Vă rog, de aceea, insistent să examinați cazul nostru cu înțelegere, iar hotărârile Națiunilor Unite să fie, sper, inspirate de nobilele principii ale Cartei Atlanticului.

17 martie 1944

62

1944 martie 23, Ankara. Telegramă, semnată de Alexandru G. > Cretzianu, ministrul României în Turcia, cu comunicările făcute de la Cairo de comandantul suprem aliat în Mediterana, generalul Wilson, privind inoportunitatea plecării mareșalului Antonescu în Germania și necesitatea capitulării necondiționate a României în fața Aliaților.

Primesc următoarea comunicare de la Cairo din partea generalului Wilson, comandantul suprem aliat în Mediterana:

I. „În nici un caz Mareșalul Antonescu n-ar trebui să meargă la Führer. Dacă merge se va considera ca o dovadă a intențiunii României de a suporta toate consecințele“.

Cretzianu

II. „Ar trebui imediat să capitulați în mâinile celor trei mari puteri și să dați ordin trupelor române de a nu opune rezistență rușilor.“

Germanii sunt într-o situație disperată în sudul Rusiei și aveți acum ultimul și cel mai bun prilej să contribuiți la înfrângerea lor totală.

Vom judeca după rezultate; natura condițiilor în.....României..... în mare măsură de mărimea.....

ce o..... dați la înfrângerea Germaniei“.

Cretzianu

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1920 - 1944, Turcia, Telegrama, Ankara, 1944, vol. 6, f. 144.

63

1944 martie 23, Lisabona. Telegramă de la Legăția română din Portugalia, privind comentariile de presă eminate din Cairo, asupra șanselor de ieșire din război a României, fără a se pune mare preț pe sprijinul anglo-american.

Ziarul „News Chronicle“ din 21 martie.

1. Corespondentul din Cairo scrie că, clasa conducătoare română crede foarte greșit că România nu are decât să se supună Aliaților pentru ca aceștia să oprească invazia armatei sovietice. Ea crede greșit că Aliații au interes să prevină venirea rușilor în Balcani pentru că astfel ar pierde

intreaga Europă. Această miopie politică îi împiedică să vadă bucuria cu care lumea a primit sosirea rușilor în Basarabia. România poate face pace cu o singură țară: Rusia. Se crede că faptul că nici Anglia nici America nu au interes a salva România va da lovitura de grație propagandei germane. După căderea României este rândul Bulgariei și Ungariei, ale căror clase conducătoare au fost la fel de oarbe.

2. Bartlett semnează un reportaj răuvoitor asupra vizitei făcute în Basarabia, în 1924.

3. Corespondentul diplomatic scrie că cercurile politice românești caută termenii de pace neumilitori și chiar cei ce au puțin respect pentru ceea ce reprezintă Știrbey consideră folositor ca el să descopere termenii prin care România să poată ieși din război. Nimeni nu voiește a semna predarea fără condițiuni, dar ar fi recunoscător dacă el ar face-o pentru ei. De aceea, Știrbey ar spune că reprezintă 3 dintre cele 4 grupări. Gruparea Iuliu Maniu – Brătianu a pierdut simțul realității, așteptând ca anglo-americanii să prevină ocupația rusă. Deși fiecare aliat trebuie să participe la stabilirea condițiilor păcii, această încercare de despărțire trebuie respinsă.

Important este frontul patriotic, care dezavuează pe Știrbey și a stabilit un program moderat de pace. Conducătorii sunt comuniștii Groza și Constantinescu – Iași. Din grupare fac parte Christu și Gafencu. Cu ei și nu cu Știrbey este posibilă semnarea armistițiului.

◆

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1939, E9, VI 8, Condiții de pace, vol. 161, f. 172 – 173.

64

1944 martie 26, Moscova. Telegrama ambasadorului britanic la Moscova, A. Clark Kerr, adresată Foreign Office-ului, referitoare la propunerile sovietice privind desfășurarea acțiunii de predare a armatei române din U.R.S.S.

From Moscow to Foreign Office

Sir A. Clark Kerr

Nr. 829

26th March, 1944

Repeated to M.E. Min.

D. 10.20 a.m. G.M.T. 26th

March, 1944

R. 12.10. p.m. B.S.T. 26th

March, 1944

Most immediate

My telegram nr. 819

I have now received letter from Molotov to the following effect. The Soviet Government have little hope of the usefulness of possible contact

with Marshal Antonescu since his Government have behaved even worse than the Finnish and the Hungarian Governments by leaving their troops in the front line against Soviet troops in the Crimea. Nevertheless in view of His Majesty's Government's request the Soviet Government are willing to try to establish contact with Antonescu. They consider however that measures already taken by General Wilson should be supplemented in the following respects

a) Antonescu should order Romanian troops in contact with Soviet troops to lay down arms and surrender to Soviet troops. If this order is issued and carried out by Romanian troops in the Crimea or Dinester area, Soviet Command undertakes to send surrendered troops to one of the Pruth areas to be handed to Antonescu for organization by the Romanian Government of resistance to the Germans and

b) Direct contact should be established between the Soviet Command and Romanian Supreme Command for settlement of practical problems connected with mutual military aid against the Germans. For this purpose Antonescu should appoint authorised person or give the necessary authority to one of the surrendered Romanian Generals in the U.S.S.R.

Repeated to Resmin Med as Foreign Office telegram nr. 578.

Arhivele Statului București, col. Anglia, r. 405, c. 571; Foreign Office, (F.O. 371), vol. 43995.

Traducere

De la Moscova către Foreign Office

Sir A. Clark Kerr

Nr. 829

26 martie 1944

Datată: 10,20 a.m. G.M.T, 26 martie 1944

Primită: 5,30 p.m., 26 martie 1944

Foarte urgent

Telegrama mea nr. 819

Tocmai am primit o scrisoare de la Molotov, care are următorul conținut. Guvernul sovietic este foarte sceptic în privința utilității unui eventual contact cu mareșalul Antonescu, de vreme ce Guvernul său s-a purtat chiar mai rău decât Guvernele finlandez sau ungar, trimițându-și trupele în linia întâi împotriva trupelor sovietice în Crimeea. Totuși, la cererea Guvernului britanic, Guvernul sovietic va încerca să ia legătura cu Antonescu. Membrii acestui Guvern consideră că măsurile luate deja de generalul Wilson ar trebui susținute în următoarele privințe:

a) Antonescu ar trebui să ordone trupelor române angajate în luptă directă cu trupele sovietice să depună armele și să se predea trupelor sovietice. Dacă acest ordin va fi dat și executat de către trupele române din Crimeea sau zona Nistrului, Comandamentul sovietic se va ocupa de trimiterea acestor trupe într-unul din sectoarele de la Prut, unde vor fi

preluate de Antonescu pentru ca Guvernul român să organizeze rezistența împotriva nemților și

b) se va stabili o legătură directă între Comandamentul sovietic și cel român pentru perfectarea problemelor concrete legate de asistența mutuală în domeniul militar împotriva nemților. În acest sens, Antonescu se va întâlni cu o persoană autorizată sau va acorda autoritatea necesară unuia dintre generalii forțelor române care s-au predat în U.R.S.S.

65

1944 martie 29, <București>. Notă informativă asupra intențiilor partidelor politice de a readuce în viața politică activă pe rege, în scopul diminuării rolului conducătorului statului.

Calcululele partidelor politice pun în linie de câteva zile *problema unei „atrageri” a M.S. Regelui în viața politică activă.*

Fără a intenționa – cum a declarat dl. *Dinu Brătianu* – „a face din M.S. Regele un nou rege–dictator, cu cuvânt absolut în treburile țării“, se urmărește totuși o lărgire a drepturilor constituționale, a prerogativelor Monarhului.

Rostul acestei extinderi de putere ar fi provizoriu, până când o Constituție definitivă ar stipula prerogativele în cadrul statului democrat. Până atunci se intenționează numai modificări la situația actuală în trei direcții:

1. În declararea războiului și semnarea păcii.
2. În numirea miniștrilor.
3. În acordarea grației în materie de condamnări.

Aceste extinderi de drepturi ar implica diminuarea acelorale ale conducătorului statului și ar reintroduce responsabilitatea ministerială pentru actele regale.

Fruntașii democrați socot că evenimentele apropiate vor necesita asemenea importante modificări. În consecință, ei urmează a le sugera direct M.S. Regelui cât mai curând, probabil la prima luare de contact.

Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Politica internă, dosar 8/1944, f. 376.

66

1944 martie 31, <București>. Notă a Serciului Special de Informații al Guvernului, privind intenția partidelor de Opoziție de a cere regelui capitularea României, cu prilejul revenirii acestuia în Capitală.

Sosirea M.S.Regelui în Capitală a fost reținută de cercurile maniste drept fapt propice pentru a se cere o audiență comună a d-lor *Dinu Brătianu* și *Iuliu Maniu*.

Această audiență este proiectată pentru a se supune Coroanei un memoriu prin care conducătorii celor două partide politice democratice să ceară hotărârea capitulării, avându-se în vedere că armata sovietică se află de câteva zile pe teritoriul românesc.

În vederea unei asemenea atitudini, oamenii politici democrați se sprijină pe următoarele considerații:

1. Comandamentul german nu intenționează nici o clipă să apere teritoriul românesc.

2. Forțele germane aflate în România sunt și azi foarte reduse, astfel că se poate face față unei eventuale reacțiune germane.

3. Armata germană, în retragere, dă simptome generale de dezagregare (se citează numeroase cazuri de insubordonare și de anarhie în rândurile soldaților germani din Moldova, care nu mai vor să lupte).

4. După cinci zile de la declararea mobilizării, numai circa 30% ar fi răspuns la chemare.

Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Politica internă a României, dosar 8/1944, f. 375

67

1944 aprilie 1. Telegramă adresată primului-ministru britanic referitoare la opinia americană privind oportunitatea implicării anglo-americane în acțiunea de capitulare a României.

1st April, 1944

D. Nr. 474 most secret and personal

Following for Prime Minister. Begins.

My telegram D. Nr. 448 of 28th March

Romania

Message to Antonescu was passed to Maniu for him on March 27th. Soviet Government have agreed that same message should apply to Maniu and that letter should be informed accordingly through Stirbey in Cairo. Message has now been passed to Maniu and also handed to Stirbey by Soviet Ambassador in Cairo.

2. United States Government are concerned in question of joint Allied representation at any Romanian surrender. State Department apparently feel that it would inconsistent with the declaration of the three major Allies expressing their joint concern for the small nations if Romanian surrender should be arranged unilaterally and that such unilateral surrender would also be contrary to the understanding on which Stirbey came out of Romania for tripartite conversations. We have informed Unites States that question of our and United States representation at the surrender of Romanian forces to Soviet forces has not been considered here because it does not seem practical politics. Surrender would presumably take place in Crimeea and on Romanian frontier and to be of any use must be quick.

There is therefore no time to arrange Anglo-United States representation. In any case we do not regard such representation as necessary any more than Russian representation was in the case of Italian surrender, nor shall we ask for it in the event of a Finnish surrender to Soviet army. We agree however that Soviet Government should be informed that we presume that in receiving Romanian surrender they will regard themselves as acting on behalf of all three Allies and that if more is on question than more military capitulation they will consult us in advance regarding armistice terms which they propose. See my immediately following telegram. Ends.

Arhivele Statului București, col. Anglia, r. 405, c. 733 – 734, Foreign Office (F.O. 371), vol. 43996.

Traducere

1 aprilie 1944

Telegrama nr. 474

Strict secret și personal

Pentru Primul-ministru

Telegrama mea D. nr. 448 din 28 martie. România

Mesajul adresat lui Antonescu i-a fost remis prin intermediul lui Maniu, pe data de 27 martie. Guvernul sovietic a fost de acord că același mesaj este valabil și pentru Maniu și că de acea scrisoare trebuie să fie informat prin urmare și Știrbey la Cairo.

2. Guvernul Statelor Unite este preocupat de problema reprezentării Puterilor Aliate la capitularea României. Departamentul de Stat pare a crede că preocuparea manifestată față de micile națiuni de cele trei principale Puteri Aliate ar rămâne neonorată în cazul în care capitularea României se va face în mod unilateral și că, în egală măsură, o astfel de capitulare unilaterală ar contraveni înțelegerii pe care a propus-o România în cazul convorbirilor tripartite. Am informat Statele Unite că problema reprezentării noastre și a Statelor Unite la capitularea armatei române în fața trupelor sovietice nu a fost luată în considerație aici, pentru că nu e socotită, practic, un act politic. Capitularea va avea loc probabil în Crimeea și la frontiera României, iar pentru a avea un rezultat efectiv trebuie să se desfășoare rapid. De aceea nu mai este timp pentru a rezolva problema reprezentării anglo-americane la acest eveniment. Oricum, noi nu socotim această reprezentare necesară – după cum nici reprezentarea Rusiei nu a fost necesară în cazul capitulării armatei Italiei și nici n-o vom cere în eventualitatea capitulării armatei finlandeze în fața trupelor sovietice. Suntem, totuși, de acord ca Guvernul sovietic să fie informat că, dacă această capitulare a trupelor române se va face în fața trupelor sovietice, trebuie să se considere că aceasta reprezintă trei Puteri Aliate, iar dacă se mai pune problema altor capitulări va trebui ca sovieticii să ne consulte înainte în privința termenilor de realizare a armistițiului, pe care îi propun. Vezi și telegrama următoare.

1944 aprilie 3. Comunicat al postului de radio „Moscova“, conținând declarațiile Comisarului poporului pentru Afaceri Externe al U.R.S.S., Molotov, din seara zilei de 2 aprilie, referitoare la restabilirea în fapt a granițelor cu România pe Prut, hotărâtă în 1940.

Postul „Moscova“ : ora 1.

În seara zilei de 2 aprilie 1944, comisarul Afacerilor Externe Dl. Molotov a invitat pe reprezentanții presei sovietice și străine făcându-se în numele Guvernului sovietic următoarele declarații: „În urma înaintării lor victorioase, trupele armatei roșii au atins Prutul care constituie frontiera dintre Uniunea Sovietică și România. Acesta este începutul restabilirii complete a frontierelor sovietice hotărâtă în 1940, prin tratatul dintre Uniunea Sovietică și România, care apoi a fost violat în mod perfid în 1941 de către Guvernul român aliat cu Germania hitleristă. În prezent, armata roșie curăță teritoriul sovietic de resturile trupelor și nu va trece mult până când întreaga frontieră cu România va fi restabilită. Armata roșie urmărește cu succes trupele germane și trupele aliaților săi români și în câteva sectoare a trecut râul Prut, pătrunzând pe teritoriul românesc. Comandamentul suprem al armatei roșii a ordonat trupelor sovietice să urmărească pe inamic până la completa nimicire sau capitulare.

Odată cu aceasta, Guvernul sovietic declară că nu urmărește să anexeze vreo porțiune oarecare din teritoriul românesc la Uniunea Sovietică și nici să modifice în vreun fel stările sociale existente actualmente în România. Se precizează că intrarea trupelor sovietice în România este dictată numai de necesitățile trupelor militare și de continua rezistență a trupelor inamice.“

Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Politică internă a României, dosar 8/1944, f. 383

69

1944 aprilie 3, <București>. Notă informativă cu referire la știrea ajunsă în cercurile liberale, cum că regele ar fi primit în audiență pe Mihai Antonescu, degajându-se inițiativa Coroanei de a ieși la suprafața vieții politice.

Cercurile liberale conducătoare au fost informate că M.S. Regele a primit azi în audiență prelungită pe dl. prof. Antonescu.

Aceste cercuri au declarat că „au toate motivele să creadă că nu poate fi vorba de o simplă audiență de lucru“ și că, dimpotrivă, ea ar fi preluatul unor importante acte politice ce se vor urma la scurt interval.

Astfel, se lasă a se înțelege că:

1. Din faptul că dl. prof. Antonescu a fost reținut până la orele 2 și jum. ar fi rezultat excepționala importanță a audienței.

2. Ea trebuie să fie numaidecât în legătură cu declarația Molotov.
3. Președintele de Consiliu ar consulta pe M.S. Regele asupra punctului său de vedere și ar expune intențiile Guvernului.
4. În fine, se subliniază că, prin aceasta, M. S. Regele ar fi luat inițiativa unei politici active.

◆
Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Politica internă a României, dosar 8/1944, f. 373

70

1944 aprilie 3, <București>. Notă informativă asupra zvonului cu privire la o divergență de opinii ce ar fi avut loc între Mihai Antonescu și mareșalul Antonescu pe de o parte și între rege și mareșal pe de altă parte, în problema atitudinii României față de Aliați.

În cercurile democratice circulau unele zvonuri în ultimele zile cu privire la o divergență de vedere care ar fi avut loc atât între M.S. Regele și dl. Mareșal, cât și între acesta și dl. prof. Antonescu. Acesta s-ar fi petrecut în preziua și în ziua audienței dlui dr. Costinescu la M.S. Regina Mamă.

În rândurile conducerii liberale se pun azi lucrurile la punct. Ar fi fost vorba numai de un schimb de păreri. Și anume, s-ar fi comunicat dlui dr. Costinescu că în cursul audienței din ajun, dl. prof. Antonescu ar fi spus dlui Mareșal: „Sunteți mai german decât dl. Hitler“. La aceasta s-ar reduce tot zvonul, bazat pe o simplă considerație politică.

◆
Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Politica internă a României, dosar 8/1944, f. 374

71

1944 aprilie 7, Ankara. Comunicarea prințului Știrbey către Mihai Antonescu – mediată de Cretzianu – cu privire la punctul de vedere al Guvernului sovietic ca trupele române să se predea rușilor, în perspectiva obținerii unui statut de cobeligeranță.

„Am avut azi dimineață, 5 aprilie, convorbire cu ambasadorul U.R.S.S., căruia i-am spus chestiunea ridicată de dvs. și transmisă mie prin prietenul comun“:

Ambasadorul U.R.S.S. mi-a declarat:

„Cât timp trupele germane luptă în România amestecate cu trupele române, un armistițiu nu este posibil din punct de vedere practic. Soluția imediată este cea indicată de Aliați prin telegrama din 30 martie a Guvernului englez, când Guvernul sovietic a cerut:

1. ca trupele române să se predea rușilor, care, la rândul lor, le vor pune la dispoziția Mareșalului Antonescu;

2. ca Guvernul român să delege o persoană competentă sau unul din generalii actualmente prizonieri în Rusia spre a stabili un contact direct între cele două comandamente, în scopul de a rezolva problemele practice în legătură cu ajutorul militar mutual împotriva germanilor.

Deși au trecut 7 zile, nu s-a primit nici un răspuns și nu s-a confirmat primirea comunicării privitoare la această propunere, care, dacă, nu de jure cel puțin de fapt ar stabili legături de cobeligeranță.

Situațiunea cere un răspuns hotărât și grabnic, dat fiind mai cu seamă că trupele rusești luptă pe teritoriul român. Numai după ce se va fi făcut acest prim pas se vor putea relua negocierile.“

Cercurile militare aliate sunt convinse că germanii, nefiind în stare să aducă trupe de pe frontul de vest, se găsesc în imposibilitatea de a rezista în sectorul basarabean al frontului rus, din lipsă de rezerve.

Dacă România se retrage din război, situațiunea Germaniei va fi considerată agravată.

Dat fiind că, după cum rezultă din comunicarea dvs., aveți aceeași convingere, se impune imperios a lua o hotărâre, căci orice întârziere ne înrăutățește situația și expune orașele noastre la noi bombardamente.

Cretzianu

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1920 - 1944, Turcia, Telegramme, Ankara, 1944, vol. 6, f. 186 - 186 v.

72

1944 aprilie 11, Stockholm. Nota lui Frederic C. Nanu, ministrul României în Suedia, privind intenția Moscovei de a dialoga cu România, atât prin Guvernul mareșalului Antonescu, cât și cu Opoziția, în vederea încheierii unui armistițiu.

Foarte urgent și confidențial.

Azi de dimineață am fost rugat de Însărcinatul cu Afaceri Sovietic să viu să-l văd. Mi-a spus că Guvernul său presupune că am fi gata a sta de vorbă și mi-a înmănat o notă primită de la Moscova cu următorul cuprins:

„... être anvahi... nous voudrions avoir affaire avec le Gouvernement actuel de Roumanie et nous sommes prêts de l'aider à libérer son pays des Allemands si ce Gouvernement est décidé à organiser la résistance aux Allemands mais puisqu'il n'a pas beaucoup d'espoir pour qu'elles... nous sommes prêts d'avoir affaire en même temps avec l'opposition roumaine dans la personne de Maniu et Bratiano.

Ce n'est pas vrai que la Russie aurait l'intention de former un nouveau Gouvernement roumain à la... il serait... ou Groza. Le Gouvernement soviétique ne pense pas qu'en général d'organiser quelques gouvernements

pour la Roumanie, il croit que c'est un affaire des Roumains eux-mêmes. Quant aux... le nouveau gouvernement roumain à la tête duquel seraient Maniu et Brătianu il pourrait établir son siège ce serait des villes comme Jassy ou Galatz qui seront probablement binetôt occupées... les troupes soviétiques qui pourraient avoir institué...“

„... să fie ocupat... am vrea să discutăm cu actualul Guvern al României și suntem gata să-l ajutăm să-și elibereze țara de sub ocupația germană, dacă acest Guvern este hotărât să organizeze rezistența împotriva nemților, deși nu are prea mari speranțe... suntem gata să tratăm și cu Opoziția din România în persoana lui Maniu și Brătianu.

Nu este adevărat că Rusia ar intenționa să formeze un nou Guvern român la... ar fi... sau Groza. Guvernul sovietic nu intenționează să se amestece în formarea Guvernului român, socotind că aceasta este o problemă internă a românilor. În ceea ce privește pe... noul Guvern român în fruntea căruia se vor afla Maniu și Brătianu ar putea să-și aibă sediul în orașe ca Iași sau Galați, dar acestea vor fi probabil foarte curând ocupate... trupele sovietice care ar fi putut deja institui...“

Am făgăduit să vă transmitem nota. Apoi am arătat că era păcat că Guvernul sovietic nu ne-a dat mai devreme condițiile, adică în urma comunicării mele de la începutul lui ianuarie, asigurările date în mod public de Molotov, căci situațiunea este acum mai grea. În orice caz, i-am spus că ar fi de dorit, spre a câștiga timp, să-mi fi comunicat urgent condițiunile ruse, așa cum au fost comunicate finlandezilor și totodată unde și cum cred rușii că ar fi mai bine a discuta amănuntele tehnice, dacă se ajunge până acolo. Mi-a răspuns că va întreba numaidecât Moscova, dar că crede că negocierile preliminare, cel puțin, ar fi mai bine să fie continuate aci și că se miră că nu am căutat până acum contact cu rușii, la Ankara, bunăoară. I-am răspuns că nu am informații oficiale despre ceea ce s-a petrecut acolo, dar că noi așteptăm răspunsul la comunicarea mea de la începutul lui ianuarie fără ca să vrem a stărui dacă rușii nu arătau interesul și nu comunicau condițiunile armistițiului. N-a cerut să păstrăm secretul față de anglo-saxoni, dar mi-a dat a înțelege că trebuie să ne înțelegem cu rușii direct, fiindu-ne vecini.

M-a rugat apoi să mă duc mâine după prânz să văd pe d-na Kollontay, ceea ce am făgăduit.

Nanu

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71 / 1920 - 1944, Suedia, Telegramme, Stockholm, 1944, vol. 6, f. 153 - 154.

73

1944 aprilie 12, Stockholm. Comunicare conținând condițiile de armistițiu minime propuse de Moscova Bucureștiului, ca și asigurările date privind suveranitatea României.

Emièrement: Des troupes roumaines qui coopèrent avec les Allemands contre l'Armée Russe en Crimée il y en a sept divisions dans la région

d'Odessa – trois divisions ou plus, dans la région de Chişinău – trois divisions ou plus. Ces divisions roumaines doivent ou bien capituler devant l'Armée Rouge ou porter un coup à l'arrière des Allemands et mener les opérations contre les Allemands ensemble avec l'Armée Rouge. Si l'on le fait le Gouvernement Soviétique s'engage de compléter l'armement de ces divisions et de leur faire immédiatement passer à la disposition du Maréchal Antonesco et de Maniu.

Deuxièmement: Les conditions minimums soviétiques de l'armistice sont:

1. Rupture avec les Allemands et le combat commun des troupes roumaines et des troupes alliées, y compris l'Armée Rouge, contre les Allemands pour rétablir l'indépendance et la souveraineté de la Roumanie.

2. Rétablissement de la frontière roumaino-soviétique d'après le traité de 1940.

3. Réparations des dommages, causés à l'Union Soviétique par les opérations militaires et par l'occupation des territoires soviétiques par la Roumanie.

4. Retour de tous les prisonniers de guerre soviétiques et alliés et des internés. Ces conditions minimums peuvent être empirer si la Roumanie ne les accepte dans le temps prochain.

Troisièmement: Le Gouvernement Soviétique ne demande pas l'occupation de la Roumanie par les troupes soviétiques pour le temps de l'armistice, mais les troupes soviétiques aussi bien que des autres troupes alliées doivent avoir la possibilité, si cela est exigé par la situation militaire, de se déplacer, dans toutes les directions sur le territoire roumain et le Gouvernement de Roumanie doit accorder pour ça toute assistance par ses moyens de communication sur terre, sur l'eau et en l'air.

Quatrièmement: Le Gouvernement soviétique considère le jugement de l'arbitrage de Wien comme injuste et il est d'accord de faire les actions communes avec la Roumanie contre les Hongrois et les Allemands pour restituer toute la Transylvanie ou sa la plus grande partie à la Roumanie. Cela doit être affirmé (réalisé) pendant (au) le règlement de la paix.

Cinquièmement: Si la Roumanie veut avoir pour le contact avec l'Union Soviétique outre le général – représentant militaire pour les questions de guerre, le représentant politique pour les problèmes politiques, le gouvernement soviétique n'a rien contre ça.

Com. verbale

Les gouvernements anglais et américain ont été informés de ces conditions. Ces conditions ont été communiqués au prince Stirbey (a Ankara).

◆
Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71 / 1920 – 1944, Suedia, Telegramme, Stockholm, 1944, vol. 6, f. 222 – 225.

Primit de la Semionov
în 12 aprilie 1944, ora 3 d.a.

În primul rând: Trupele române care au cooperat cu nemții împotriva armatei ruse în Crimeea sunt șapte divizii, în regiunea Odessa – trei divizii sau mai mult, în regiunea Chișinău – trei divizii sau mai mult. Aceste divizii românești trebuie fie să capituleze în fața Armatei Roșii, fie să-i lovească în spate pe nemți și să lupte împotriva nemților împreună cu rușii. Dacă se va face acest lucru, Guvernul sovietic se angajează să completeze armamentul acestor divizii și să le pună imediat la dispoziția mareșalului Antonescu și a lui Maniu.

În al doilea rând: Condițiile sovietice minime ale armistițiului sunt:

1. Ruptura cu nemții și lupta comună a trupelor române și a trupelor aliate, inclusiv Armata Roșie, împotriva nemților pentru redobândirea independenței și suveranității României;

2. Restabilirea frontierei româno-sovietice de după tratatul din 1940;

3. Reparații pentru pagubele pricinuite Uniunii Sovietice de operațiunile militare și de ocuparea teritoriilor sovietice de către România;

4. Eliberarea tuturor prizonierilor de război sovietici și aliați și a celor din lagăre. Aceste condiții minime pot fi înrăutățite dacă România nu le acceptă în cel mai scurt timp.

În al treilea rând: Guvernul sovietic nu cere ocuparea României de către trupele sovietice pe perioada armistițiului, dar atât trupele sovietice, cât și celelalte trupe aliate trebuie să aibă posibilitatea, dacă situația militară o impune, să se deplaseze, în toate direcțiile pe teritoriul românesc, iar Guvernul României trebuie să acorde în acest sens tot sprijinul prin căile de comunicație pe pământ, pe apă și în aer.

În al patrulea rând: Guvernul sovietic socotește rezultatul arbitrajului de la Viena nedrept și este de acord să participe la acțiuni comune cu România împotriva ungarilor și a nemților pentru restituirea întregii Transilvanii, sau a celei mai mari părți din ea României. Acest lucru trebuie realizat în timpul încheierii păcii.

În al cincilea rând: Dacă România dorește să aibă pentru relațiile cu Uniunea Sovietică – în afara generalului – reprezentant militar pentru problemele de război și un reprezentant politic pentru problemele politice, Guvernul sovietic nu are nimic împotriva acestui lucru.

Notă verbală: Guvernelor englez și american li s-au comunicat aceste condiții. Ele i s-au comunicat și prințului Știrbey (la Ankara).

74

1944 aprilie 12, Stockholm. Notă de convorbiri a ministrului român în Suedia, Frederic C. Nanu, cu ambasadorul sovietic, d-na Kollontai, asupra posibilei tratări separate a unei înțelegeri sovieto-române.

Am fost azi la D-na Kollontai, care este în convalescență într-o localitate învecinată. Mi-a spus că n-a primit încă preciziunile cerute de mine, dar

că dorea să mă vadă spre a-mi explica că Guvernul sovietic privea chestiunea ca foarte serioasă și nu ca simple sondări, apoi că trebuia păstrată cea mai mare discreție față de orișicine, Guvernul sovietic având grijă a informa pe Aliații săi. Apoi m-a asigurat că Stalin își dă seama că trebuie să se înțeleagă cu popoarele vecine făcându-le prietene, deci și România dorea să o trateze cât mai blând și să o câștige ajutând-o chiar. Era calomnie că Rusia urmărea să stârnească revoluție dezorganizată, căci știe din proprie experiență că nu se pot stârni revoluții în toate țările vecine, „revoluția izbucnește nu se stârnește și poate cel mult fi canalizată în anumite direcțiuni“ și mi-a spus, dându-mi să înțeleg că-mi dă dreptate, că a comunicat la Moscova reproșul pe care l-am făcut Guvernului sovietic de a nu fi reacționat mai devreme la sondările noastre de la începutul lui ianuarie și a comunicat atunci, confidențial, noua sa politică față de noi.

Subliniez marea amabilitate și curtenie cu care am fost primit ieri și azi care contrastă izbitor cu atitudinea dușmănoasă și aproape jignitoare din ianuarie. Această deosebire mi-a părut a oglindi în adevăr o schimbare de politică față de noi, căci situația militară ar fi justificat tocmai contrariul.

Nanu

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71 / 1920 - 1944, Suedia, Telegrama, Stockholm, 1944, vol. 6, f. 160

75

1944 aprilie 23, Madrid. Telegramă conținând opiniile lui Nicolae Dimitrescu, ministrul României la Madrid, cu privire la declarațiile lui Molotov vizând România, acestea fiind calificate ca insuficiente pentru angajarea preliminarilor unui armistițiu.

A se descifra de Camil Demetrescu:

În mod cu totul confidențial pentru dl. Președinte al Consiliului.

Am văzut ieri pe profesor care m-a întrebat:

1. Dacă în situația actuală, Guvernul român își mai poate revizui politica externă?

2. Dacă nu considerăm că declarațiunea Molotov conține garanții suficiente pentru noi?

3. Dacă Dl. Mareșal a fost ținut la curent cu aceste discuțiuni și dacă Dsa nu constituie un obstacol?

Am răspuns:

La punctele 1 și 2 că nu cunosc situațiunea actuală, dar cred că declarațiunile Molotov sunt insuficiente și socotesc personal că nu ne-am schimba atitudinea politică și militară decât pe baza unei garanții serioase cuprinse într-o declarație publică a Președintelui Statelor Unite, asigurând că:

1. Monarhia va fi recunoscută ca singura formă de guvernământ în România;

2. Nu va fi amestec în afacerile noastre interne;

3. Ni se vor recunoaște frontierele dinainte de 30 august 1940.

Dacă Bucureștii și Washington ar fi de acord cu formula de mai sus încep discuțiuni serioase pe această bază. Profesorul a promis că va telegrafia la Washington în acest sens.

La punctul 3 am răspuns că Mareșalul Antonescu este la curent și nu constituie un obstacol.

Profesorul a adăugat:

1. Debarcarea nu se va mai face în Balcani, ci probabil în Franța.

2. În chestiunea Transilvaniei, Statele Unite s-ar gândi la restituirea integrală.

Am afirmat tot timpul, evident, că certitudinez în ținerea liniei Carpați-Dunăre și rog pe Domnia voastră să privească întreaga chestiune sub acest aspect. Semnat: Barbul

Dimitrescu

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, dosar S.5, 1944, Madrid, vol. 2, f. 183 – 184.

76

1944 aprilie 28, <București>. Notă a Serviciului Special de Informații al Guvernului, vizând comentariile presei elvețiene asupra sincerității și loialității declarațiilor lui Molotov, comisar al poporului pentru afaceri externe al U.R.S.S., privitoare la România, comparabile cu cele referitoare la țările baltice, din octombrie 1939.

Informațiile primite dintr-o sursă de încredere rezumă în cele de mai jos comentariile presei elvețiene asupra declarațiilor făcute de Molotov cu privire la situația României.

În ziua de 2 aprilie a.c., – pentru prima dată de la dezlănțuirea războiului germano-sovietic – comisarul Afacerilor Străine al U.R.S.S., Molotov, a convocat pe reprezentanții presei străine din Moscova, cărora le-a transmis cunoscuta comunicare, referitoare la România.

Comentând în mod amplu declarația comisarului sovietic, întreaga presă elvețiană îi acordă consecințe de natură diferită, după coloritul politic al fiecărui ziar.

Se constată, în general, că unele publicațiuni federale privesc și consideră mărturiile Moscovei prin prisma simpatiilor ce nutresc față de Aliați, așa că sunt înclinate să atribuie Guvernului sovietic intențiuni pacifice, sentimente sincere și bună credință.

Astfel, „Tribune de Geneve“ din 4 aprilie scrie:

„Guvernul rus nu urmărește să suprimă frontiera româno-sovietică, după cum afirmă zi de zi presa dirijată a d-lui Goebbels. Șeful diplomației sovietice merge chiar și mai departe. El a adăugat, într-adevăr, în termeni decisivi, că Moscova nu are intențiunea să oblige România a-și schimba forma sa de guvernământ“.

Ziarul „La Suisse“ consideră problema cu mai multă sinceritate și obiectivitate, recunoscând manevra și efectul urmărit de Guvernul din Moscova.

„Pentru Ministerul Afacerilor Străine al U.R.S.S. Prutul constituie frontiera dintre țara sa și România, așa cum a fost fixată – insistă el – de către tratatul din 1940“.

Nu este inutil, totuși, să reamintim:

– că acest „tratată“, din 1940, rezultă dintr-un ultimatum sovietic către România, înfăptuit prin forța cu care o mare putere își impune pretențiile unui stat mai slab;

– că prin acest ultimatum, U.R.S.S. pretindea cedarea Bucovinei de Nord – care nu a aparținut niciodată Rusiei – și retrocedarea Basarabiei, anexată de România în 1918.

„Însă dacă Basarabia, veche provincie a imperiului rus, revine Uniunii Sovietice, nu s-a rezolvat problema ce se pune pentru această provincie și anume existența unei populații în majoritate românească. Căci anexiunea Basarabiei a fost acordată românilor de către Aliați, după marele război, nu fără motive valabile“.

Ocupându-se de pasajul referitor la respectarea integrității teritoriului român, „La Suizza“ scrie că „el e de o mare abilitate, întrucât elimină adversarului unul din principalele sale argumente și este de o ciudată oportunitate, căci răspunde unei întrebări ce-și pun și alte state vecine cu U.R.S.S.“

Ziarul adaugă, că efectul declarației lui Molotov „depinde de creditul ce i se acordă“ și apreciază că judecarea afirmațiilor lui ar trebui rezervată până în momentul când s-ar dovedi că Rusia Sovietică se acomodează cu ordinea socială existentă în alte țări.

Autorul articolului, René Baume, reamintește următoarele, în această privință:

«În octombrie 1939, U.R.S.S. încheiase, cu cele trei state baltice, pacte de asistență în care principiul neimixtiunii în afacerile interioare ale altor țări era consacrat. La data de 31 octombrie 1939, același domn Molotov declara, în fața Sovietului Suprem al U.R.S.S., că „palavrele asupra sovietizării țărilor baltice nu servesc decât interesele inamicilor noștri comuni și anumitor provocatori anti-sovietici“. Mai târziu, evenimentele au dat, totuși, dreptate „palavragiilor“; Statele baltice au fost complet sovietizate, fără a mai vorbi de toate rigorile pe care acest regim le aduce în contra persoanelor și bunurilor claselor conducătoare ale „ordinei sociale existente“.

„În fața afirmațiilor lui Molotov, din 1944, putem reaminti pe cele din 1939“.

„Basler Nachrichten“, într-o corespondență particulară din Londra, scrie că declarația comisarului sovietic al Afacerilor Străine a avut o primire extrem de favorabilă în ziarele și cercurile politice britanice.

Se insistă că „lămuririle lui Molotov pun capăt, odată pentru totdeauna, așa-zisei sperietori bolșevice și constituie nu numai un indiciu asupra politicii moderate a Moscovei, dar și a intențiilor ei cinstite“.

„Ziarul „Evening Standard“ – scrie corespondentul elvețian – previne România să nu se plângă, întrucât pretențiile rusești puteau să fie și mai severe“.

Faptul că reprezentantul politic al Kremlinului – adaugă „Basler Nachrichten“ – vorbește despre pactul din 1940, prin care România ar fi cedat Basarabia rușilor, este considerat ca natural, însă ziarele din Londra nu se întreabă când și cum a fost încheiat acel acord.

Publicațiile engleze evită, de asemenea, să releve inoperanța Chartei Atlanticului, în fața exigențelor sovietice, cu privire la România, Polonia și Statele Baltice.

Asigurarea lui Molotov că U.R.S.S. nu are intențiunea să schimbe regimul intern al României cu forța a găsit un ecou profund la Londra; comentariile presei relevă acest fapt ca o dovadă serioasă că politica europeană a Sovietelor ar fi constructivă și nu ar urmări răsturnarea formelor de stat existente.

Chiar și premierul Churchill – scrie ziarul elvețian mai departe – a afirmat în Camera Comunelor că declarația lui Molotov, asupra României, constituie un exemplu deosebit, cu privire la conclucrarea celor trei aliați; lămuririle sovietice sunt considerate de către Guvernul britanic de un mare folos și ajutor pentru eforturile de război ale Națiunilor Unite. Primul-ministru a adăugat că rușii au fost atât de amabili încât le-au trimis cu anticipație textul comunicării.

Același ziar federal publică o corespondență din Stockholm, din care reiese că ziarele suedeze au dat o foarte mare importanță declarației sovietice, arătând că Moscova acordă României o mai mare atențiune chiar decât Finlandei, considerând interesele pe care U.R.S.S. le are în Balcani și Sud-Estul Europei.

Totuși, „Stockholms Tidningen“ scrie că „un Guvern anticomunist, într-o Românie învinsă, ar fi absolut imposibil, chiar dacă s-ar lua înțelesul cel mai exact al expunerii sovietice“.

„Svenska Dagbladet“ afirmă că „Guvernul Antonescu nu ar fi în situație de a putea reacționa – într-un fel oarecare – cu privire la comunicarea Kremlinului; se contează, în schimb, pe o mișcare mai pronunțată a Opoziției române, doritoare de pace“.

„Der Bund“ publică o telegramă particulară din Londra, în care relevă – ca și ziarul precedent – că declarația lui Molotov a produs o impresie adâncă în presa engleză.

Astfel, ziarul „Daily Mail“ relevă că rușii au început politica lor, față de România, mult mai bine decât Aliații în Italia și Africa de Nord.

„Journal de Geneve“ – ale cărui simpatii pentru englezi sunt justificate prin faptul că 60% din acțiunile ziarului se găsesc în mâinile unui consorțiu britanic – relevă „importanța excepțională ce se dă la Londra declarației lui Molotov“.

„Se speră, mai ales – scrie publicația de mai sus – că textul ei va ajunge, într-un fel sau altul, la cunoștința poporului român și că va avea, asupra lui, un efect profund, ce va fi accentuat prin asigurările că Rusia nu are nici o pretenție teritorială asupra României – în afară, binențeles, de

frontiera din 1940 – și nici cea mai mică intenție de a-i impune o structură socială sau alta“.

Aceiași ziar înserează, la 9 aprilie, un articol consacrat poporului român – ca urmare a comunicării lui Molotov – semnat de Grigore Gafencu.

Fostul Ministru de Externe român găsește ocaziunea de a-și susține – în cuvinte voalate – teza sa binecunoscută.

Omul politic român afirmă, între altele, că România, în 1941, „a alunecat în război“ nu numai pentru că era lovită în integritatea sa teritorială, dar și din cauză că „era lipsită de libertatea sa de acțiune“.

Autorul se întrebă dacă cuvintele lui Molotov „ar fi semnul precursor al unui gest de înțelegere, care ar ușura reîntoarcerea României la o politică ce corespunde afinităților ei secrete, intereselor și aspirațiilor ei?“

Mai departe, Grigore Gafencu dă anumite lămuriri asupra poziției adevărate a României, răspunzând în locul poporului român, „care nu este în situație de a-și putea exprima fondul gândurilor sale“.

El afirmă, de asemenea, că intențiunile Guvernului sovietic „semblent sagement mesurées“, iar „interesele veritabile ale imensului imperiu vecin nu sunt incompatibile cu interesele Țării Românești“.

Articolul fostului ministru român la Moscova nu a făcut o bună impresie, nici în cercurile germane, nici în mijlocul reprezentanților anglo-americieni.

„L'Express“, într-un articol de fond, intitulat „Soarta României“, amintind informația din sursă britanică, cu privire la presupusele pretenții ale Reichului, de a ocupa România, ziarul scrie că manevra este evidentă și vizează de a desolidariza țara noastră de Germania.

„Molotov are, desigur, aceeași intenție, afirmând presei străine din Moscova că Armata Roșie – reluând Basarabia și Bucovina – nu ar avea pretențiuni anexioniste în România, după cum nici nu ar înțelege să pună în discuție problema ordinii sociale, existentă în această țară“.

„România, care a făcut – în iunie – o aspră experiență a valorii angajamentelor moscovite, după cum au mai făcut-o ș Polonia, Finlanda și Țările Baltice, nu pare deloc dispusă să acorde astăzi vreun credit asigurărilor lui Molotov“.

„Ea continuă să se bată pentru integritatea teritoriului său și pentru respectul drepturilor sale“.

„Gazette de Lausanne“, expunând amploarea influenței politice a Sovietelor, care încep să fie reprezentate în toate țările învinse din Apus, găsește că afirmațiile lui Molotov cu privire la România sunt abile și că ele vor să asigure „fie pe Aliați, fie popoarele limitrofe, asupra intențiilor Rusiei, ce ar putea să apară suspecte“.

„La Revue“ (Lausanne) descrie – cu multă obiectivitate – aspectul și efectele declarației sovietice, menționând că, după comunicarea comisariului de la Externe, a urmat un „avertisment impresionant, prin care românii sunt invitați să depună imediat armele, dacă nu vor ca țara lor să devină, în întregime, un imens câmp de bătălie“.

Ziarul găsește că acest ultim apel nu a fost emis din sentimente de „pură umanitate“, ci pentru a se cuceri – fără eforturi – un teritoriu important și bogat.

În privința pretențiilor teritoriale ale Moscovei, „La Revue“ se întreabă „cum se împacă principiile Chartei Atlanticului cu dorințele de reanexare ale Bucovinei, care nu a aparținut niciodată imperiului rusesc“.

Ziarul social-democrat „Bernener Tagwacht“ (de fapt, comunist) aduce expunerii lui Molotov elogiul fără sfârșit și roagă publicul cititor să creadă în seriozitatea și sinceritatea afirmațiilor, încredințării și garanției solemne ale Guvernului sovietic.

„Courrier de Geneve“, după ce acordă textului comunicării rusești toată atențiunea necesară, scrie:

„Această declarație constituie, în mod evident, o manevră diplomatică al cărei scop sare în ochi“.

Există, de altfel, un precedent de natură să facă pe români a reflecta asupra valorii asigurărilor pe care le dă Moscova, cu privire la ordinea socială existentă. În toamna lui 1939, Rusia a vorbit la fel Guvernelor din Kaunas, Riga și Tallinn, când le-a cerut să-i cedeze baze strategice în Lituania, Letonia și Estonia, țări care nu se găseau în război cu Sovietele, ca România.

Statele Baltice s-au lăsat convinse și au acceptat propunerile sovietice. Tratatetele, pe care le-au încheiat cu Moscova, stipulau că „intrarea în vigoare a prezentului pact nu va aduce nici o atingere drepturilor suverane ale părților contractante, mai ales în ce privește structura lor politică, regimul lor economic și social“.

Același domn Molotov, în al cărui cuvânt ar fi obligată să se încreadă România, în caz de pace separată, declara atunci că pactele încheiate cu micile republici de pe malurile Balticii se sprijineau „pe stima reciprocă a structurii politice, sociale și economice a partenerului“ și taxa drept nedemne de cea mai mică atențiune palavrele asupra sovietizării țărilor baltice. Câteva luni mai târziu, Lituania, Letonia și Estonia erau transformate, prin mijlocirea unui plebiscit „dirijat“ de ocupant, în trei republici sovietice.

„La București există motive speciale de a se reaminti acest precedent, întrucât, în aceeași epocă, România a primit ultimatumul Moscovei, prin care i se pretindea „restituirea“ Basarabiei și Bucovinei de Nord“.

Sursa: de încredere. Informațiuni extrase din comentariile presei elvețiere.

◆
Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Situația internațională, dosar 4/1944, f. 510-518.

1944 aprilie 28, Lisabona. Comunicare a ambasadorului român Victor Cădere, despre discuțiile din cercurile diplomatice neutrale, privitoare la statutul României, comparativ cu cel al Ungariei, generat de o eventuală schimbare a situației frontului. Raport conținând informații cu privire la poziția Aliatilor față de Guvernul mareșalului Antonescu, Moscova devenind tot mai ofensivă în pretențiile sale.

DOMNULE MINISTRU,

Cercuri diplomatice neutrale – privind cu interes situația României – comentează declarația Molotov ca o manifestație politică foarte importantă.

Este primul act al Puterilor Aliate, care definește o poziție față de un „inamic”; situația României nu trebuie comparată cu aceea a Finlandei, care are încă relații diplomatice cu Statele Unite, și nici cu a altor țări, vecine Rusiei și în raporturi variate cu Sovietele (Statele Baltice, Polonia, Bulgaria).

Aceste cercuri neutrale pleacă de la constatarea că România nu are un tratat formal de alianță cu Germania, adeziunea la Pactul Tripartit neimplicând categoric alianța militară. Din partea Germaniei, România are numai garanția frontierelor mutilate, dată prin Protocolul-Anexă de la Viena. Ori, astăzi, după invazia teritoriului său, România nu mai posedă în fapt nici această garanție.

În schimb, prin declarația Molotov – recunoscută de Anglia și Statele Unite – România primește, singură între beligeranți, „un statut” și prin faptul că pierde frontierele răsăritene, câștigă, în schimb, o asigurare în chestiunea Transilvaniei, asigurare (Beneș) care, coroborată și cu declarațiile Halifax și Eden, constituie o bază suficientă pentru configurația României de mâine.

Dar mi se spune, în același timp, că această situație s-ar putea schimba prin fapte militare noi, cum ar fi, de exemplu, în ipoteza că rușii înaintează victorios în sud; în acest caz s-ar putea presupune că declarația făcută înainte de a trece Prutul ar putea fi schimbată, dacă nu va fi și altfel consolidată.

Se crede însă că sus-amintita declarație va rămâne în vigoare fiindcă are o confirmare de ordin interaliat și este o consecință a Conferinței de la Moscova. Pentru Aliții occidentali, poziția armatei române ar influența puțin hotărârea deja luată, deși Aliții scontează mereu (fără alt beneficiu pentru România) colapsul și desfacerea totală a României de Germania.

Dacă însă armatele germane ar reuși să respingă pe ruși, atunci participarea armatei române la operații ce ar avea loc dincolo de frontierele sale răsăritene ar avea drept efect ștergerea oricăror angajamente luate de Soviete sau Aliți.

Ceea ce este mai interesant de reținut, este că ungerii fac eforturi disperate la Londra, pentru a obține ceva asemănător, însă până acum fără succes. Această informație ne-a ajuns pe căi diferite, care concordă în

sensul că din acest punct de vedere, România stă mai bine, mai ales grație acțiunii Beneș.

Totuși, ar fi de văzut, dacă ungerii nu vor încerca să joace cartea roșie în ultimul moment, așa cum au făcut și în 1919 cu Bela Kuhn.

Victor Cădere

Anexă la raportul nr. 837 (al Legației din Lisabona, din data de 28 aprilie 1944).

În afară de cele scrise în presă („Observer“ din 16 IV v. rap. nr. 847), îmi parvin prin diverse canale informații serioase și concordante referitor la poziția pe care Aliații o au față de Guvernul Mareșalului Antonescu.

Astfel, pare stabilit că rușii nu vor să înceapă discuții pentru un eventual armistițiu decât cu Guvernul Antonescu. Englezii au susținut Opoziția, dar s-a obiectat lipsa de inițiativă a conducătorilor, iar Sovietele adaugă și faptul că „regimurile dictatoriale din ultimii ani au distrus contactul partidelor politice cu masa populară“.

Este clar că se are în vedere posibilitatea scontată de a ajunge imediat la ceva practic, atunci când s-ar trata cu acei care dețin firele autorității publice în România și care pot, prin urmare, hotărî în consecință.

Dar prin această procedură Sovietele mai urmăresc și scopuri secundare, cum ar fi de ex.: anihilarea oricărei activități a comitetelor române de peste graniță și diminuarea rolului conducătorului Opoziției din interiorul țării, care ar putea opune pretențiilor excesive anumite obiecțiuni bazate pe atitudinea lor trecută.

Evident că tactica sovietică urmărește rezultate directe și, prin eliminarea preliminară a oricăror factori laterali, Sovietele se vor găsi mai puțin stânjenite în atingerea scopurilor lor, atunci când țara le-ar rămâne la dispoziție.

Din ultimele conversații avute aici rezultă că sondagiile făcute de Germania nu dau rezultate, pentru că nici de data aceasta nu se vede scopul acestor încercări. Se crede că Germania mărește numai disocierea Aliaților și nu trag concluzii din ceea ce ar putea reprezenta rezistența la Est.

Determinarea Comandamentului militar german de a se opune cu orice preț la vest Aliaților îi îndârjește pe aceștia și-i face să considere „sondagiile germane“ ca nesincere și provocatorii.

Altele ar fi rezultatele dacă s-ar vedea o linie – consecință logică a luptei contra bolșevismului publicată de Germania – adică o rezistență puternică la Est și o atitudine mai conciliantă față de Puterile Occidentale. Ori, se întâmplă tocmai contrariul: slăbește rezistența față de Soviete și se întăresc insulele din Mediterana orientală, se fac noi fortificații la Vest etc.

Un diplomat (aliat) bine informat spunea, între altele, că este o eroare de a persista exclusiv pe „rezistența militară“ și că anumite măsuri politice interne, cum ar fi unele schimbări în cadrul politic superior, încă ar putea fi interpretate ca un semn al înțelegerii pentru reorganizarea în sens occidental a Europei de mâine.

Pentru anglo-americani obiectivul imediat rămâne distrugerea forței militare germane; dacă Germania – prin propuneri ca acele publicate de curând (și asemănătoare celor făcute cunoscute prin v. Papen) – renunță

de la afirmarea sa ca forță mondială, de ce nu ia măsuri care să pună în evidență sinceritatea acestor propuneri? Când se va rezolva această primă problemă (a forțelor germane) se va pune fatal aceea a raporturilor cu U.R.S.S., pe care multe articole de reviste o arată ca extrem de îngrijorătoare. Ori, pentru aceasta nu se poate încerca astăzi o discordie, ci cel mult o constituire de *gajuri, necondiționate* față de Aliați. Dar asemenea „măsurii“ nu se întrevăd.

Aceste constatări fac ca aprecierile asupra situației Europei să fie tot mai pesimiste; neajungându-se la o bază reală de discuție, cu cât trece vremea cu atât puterile în joc se vor înfrunta mai violent pentru a lăsa în urmă numai ruină și dezolare.

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1939, E 9, VI 8, *Condiții de pace*, vol. 161, f. 175 - 180.

78

1944 aprilie 29, <București>. Notă informativă cu referire la așa-zisa refacere a granițelor ucrainene înspre România și Polonia, efectuată în 1940, relatată în presa moscovită.

În ziua de 1 martie 1944, N.S. Hrușcev, Președintele Sovietului Comisarilor Poporului din Ucraina, a făcut, în sesiunea a 6-a a Sovietului Suprem Ucrainean, o dare de seamă în legătură cu „*Eliberarea pământurilor ucrainene de cotoșitorii germani și problemele curente pentru refacerea economiei naționale din Ucraina Sovietică*“.

Din analiza acestei dări de seamă – inspirată, desigur, de conducătorii statului sovietic – se pot trage concluziuni interesante asupra atitudinii oficiale manifestate de această conducere față de vecinii săi, România și Polonia.

Astfel, în capitolul, „Reunirea marelui popor ucrainean într- un singur stat ucrainean sovietic“, N.S. Hrușcev, vorbind despre campania pentru eliberarea Ucrainei de Vest și referindu- se la România, se mărginește de a declara că: „*În anul 1940 au fost eliberate pământurile ucrainene ce se aflau sub jugul boierilor români. Și acestea au intrat în compunerea Ucrainei sovietice*“.

În continuare, referindu-se la Guvernul emigranților polonezi din Londra, el atrage atențiunea că „acum când se apropie sfârșitul distrugerii armatei germano-fasciste, vecinii noștri, care nu-și dau seama de situație, caută să încalce drepturile legale ale poporului nostru ucrainean“.

El subliniază mai departe pretențiunile sovietice asupra teritoriului polonez exprimându-se că, „poporul ucrainean va căuta să obțină înglobarea în compunerea statului ucrainean a vechilor pământuri ucrainene ca regiunile Holm, Grabeșov, Zamestye și Iaroslavl“.

Prezintă un deosebit interes și următoarea remarcă făcută de N.S. Hrușcev asupra condițiilor pentru stabilirea raporturilor de bună vecinătate cu statele limitrofe: „*toți știu că pentru a stabili raporturile de bună*

vecinătate cu statele limitrofe, trebuie ca frontierele de stat să coincidă, în limita posibilităților, cu frontiere etnice“.

(Ziarul „Pravda“ din 16 martie 1944).

◆
Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Situația internațională, dosar 1/1944, f. 26 – 27.

79

1944 mai 1, Ankara. Telegramă de la Legația română din Turcia, transmisă de ministrul Alexandru Cretzianu, cu privire la informațiile furnizate de către ambasadorul U.R.S.S. ministrului Bulgariei, în legătură cu poziția filoaliată pe care România și Bulgaria ar trebui să o adopte până nu va fi prea târziu.

Strict confidențial

Ministrul Bulgariei a văzut ieri pe ambasadorul U.R.S.S., care i-a spus următoarele:

1/ În curând va avea loc ofensiva decisivă a armatelor rusești și anglo-americeane.

2/ România și Bulgaria ar face o mare greșeală dacă nu ar trece cu un moment mai devreme în rândurile Aliaților.

3/ Declarațiunea Molotov, completată cu declarațiunea Beneș (care ar reda exact – după ambasadorul U.R.S.S. – punctul de vedere al lui Stalin în chestiunea Transilvaniei), ar trebui să faciliteze hotărârea României.

4/ Este foarte regretabil că Bulgaria nu a dat urmare sugestiei ce i-a fost făcută la un moment dat de Guvernul român de a adopta o atitudine comună pentru a ieși din rândurile Axei.

5/ Guvernul sovietic n-a făcut nici o presiune asupra Guvernului turc nici în chestiunea exportului de crom, nici în aceea a vaselor noastre de aci.

Cretzianu

◆
Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1939, E 9, VI 8, Condiții de pace, vol. 161, f. 133.

80

1944 mai 3, <București>. Comunicare făcută regelui de către cercurile apropiate lui, în legătură cu oportunitatea convocării unui Consiliu de Coroană în problema încheierii armistițiului în acest sens.

CONSILIUL DE COROANĂ

Consiliul de Coroană este cu totul inoportun pentru următoarele motive:

1/ Nu se știe dacă din acest Consiliu va ieși deciziunea dorită și anume cea care corespunde aspirațiilor opiniei publice. Consiliul de Coroană nu este un organism reprezentativ care să dea o imagine adevărată a dorinței populare. El trebuie compus după anumite norme care să nu fie arbitrare. Pot fi convocați fie șefii de partide, fie foștii Președinți de Consiliu, fie și unii și alții. O compunere după oricare alte norme, în virtutea cărora ar fi convocate numai anumite persoane și excluse altele făcând parte din una sau alta din aceste categorii, ar da loc la contestațiuni cu privire la caracterul legal al Consiliului. Or, și printre foștii Președinți de Consiliu și printre șefii de partide, sunt mulți care se vor pronunța pentru continuarea războiului. Chiar dacă se face majoritatea pentru armistițiu, ea nu va fi atât de impresionantă încât să se poată afirma, dacă Consiliul este presupus a reprezenta voința țării că opinia publică dorește în aproape unanimitatea ei încetarea războiului. Or, acest fapt ar slăbi considerabil valoarea morală și politică a schimbării de politică ce ar interveni.

2/ Presupunând chiar că se va forma o majoritate suficientă pentru încetarea războiului, este sigur că persoanele ce vor participa la Consiliu vor declara că ele înțeleg armistițiul însă numai în anumite condițiuni. Or, negocierile ce au avut loc cu Aliții ne arată că multe din condițiunile ce ar fi astfel formulate sunt cu totul inacceptabile de către Aliți.

Care ar fi în această situație poziția și răspunderile M.S. Regelui? Fie dă urmare dorinței ce ar fi exprimată de Consiliu și încheie armistițiul, însă, bineînțeles, în condițiunile impuse de Aliți, și atunci în fața sacrificiilor ce va atrage această acțiune unii oameni politici își vor declina răspunderile, susținând că ei au înțeles armistițiul în orice condițiuni; fie, socotind condițiunile puse de oamenii politici ca neputând fi obținute de la Aliți, Majestatea Sa va considera deciziunea luată ca un refuz de a încheia armistițiul și va lua o hotărâre în consecință. În acest din urmă caz, Majestatea Sa ar putea fi acuzat în fața dezastrului ce s-ar abate asupra țării, în urma neintervenirii unui armistițiu că nu a dat urmare dorinței exprimate de a ieși din război. Și într-o ipoteză și în cealaltă întreaga răspundere va incumba Majestății Sale.

Este puțin probabil ca unii oameni politici, preocupați de răspunderile ce ar asuma, să se pronunțe clar că acceptă condițiile Aliților. Cei mai mulți vor cere să se încerce o ameliorare a lor. Ori, acest lucru nu este posibil decât în chestiuni de detaliu, în cel mai bun caz. Oricum, în chestiunea cea mai gravă, aceea a frontierelor, care este și aceea care preocupă mai mult pe oamenii politici din punct de vedere al răspunderilor lor, nici o speranță de ameliorare nu mai este permisă.

3/ Chiar în cazul cel mai bun, în care Consiliul ar recomanda în mod neechivoc un armistițiu pe baza condițiunilor Aliților, Consiliul reprezintă serioase neajunsuri.

Admițând chiar că schimbarea de regim ar fi pregătită până în cele mai mici detalii, convocarea Consiliului nu va lipsi a fi cunoscută de germani. Aceștia vor lua în acest caz cu siguranță toate măsurile preventive pentru a împiedica schimbarea. Asemenea măsuri ar fi luate poate chiar de Mareșalul Antonescu în înțelegere cu germanii.

CHESTIUNEA DE FOND

4/ Esențialul este deci luarea și pregătirea în cele mai bune condițiuni a însăși deciziei de fond asupra politicii noastre externe, iar nu convocarea Consiliului de Coroană care este aproape sigur că nu va ajunge la o recomandare neechivocă în această privință. Elementele principale de apreciere în ce privește această decizie sunt următoarele:

5/ Chiar dacă o rezistență temporară pe actualul front sau pe altul ar fi posibilă, ocuparea țării de către ruși este mai târziu sau mai devreme inevitabilă. Așa fiind, este evident că singura soluție spre a îndulci rigorile acestei ocupațiuni este realizarea unui aranjament în virtutea căruia rușii ar asuma unele obligațiuni cum ar fi aceea de a nu se amesteca în treburile interne ale țării. Oricât de puțină încredere s-ar avea în angajamentele sovietice, este totuși incontestabil că un asemenea acord, ce va fi semnat și de anglo-americani, are o oarecare valoare. În orice caz, un asemenea acord creează un titlu juridic cert pentru existența independentă a țării.

A se ajunge la o ocupație sovietică fără un acord de armistițiu ar fi a se face în realitate jocul rușilor care, dezlegați de orice obligațiune, nu ar lipsi de a declanșa cu (ajutorul) armatelor de ocupație un proces politic intern, (care) ne-ar duce cu pași repezi către comunizarea totală și în cele din urmă către adeviziunea chiar la U.R.S.S.

6/ Dacă nu se va ajunge într-un termen scurt la un acord de armistițiu, Alianții ne vor retrage condițiunile oferite. În acest sens ei ne-au dat deja foarte serioase avertismente. Vom fi considerați atunci ca dușmani și ca solidari cu Germania până la sfârșit. Rușii ar intra astfel în țară ca ocupanți dezlegați de orice obligațiuni, fapt ce ar avea toate dezavantagiile semnalate la punctul precedent.

7/ Există riscul foarte serios că dacă armistițiul întârzie rușii să formeze un Guvern în Moldova ocupată. Am fost chiar avertizați foarte serios cu privire la această posibilitate. Chiar dacă un asemenea regim nu ar fi de la început comunist, el va (deveni comunist) într-un termen foarte scurt. Guvernul astfel format va fi probabil recunoscut și de anglo-americani, iar pe măsură ce ocupația rusească va progresa el își va extinde jurisdicția ajungând în momentul ocupării complete sau în cea mai mare parte a țării să se substituie complet actualei forme de guvernământ. Ce șanse ar mai avea atunci regimul burghez monarhic democratic să reinvie? Nu numai Alianții, dar însăși opinia publică română vor putea susține cu drept cuvânt că Opoziția democratică, prin inactivitatea ei, s-a dovedit neputincioasă. Poporul român va fi înclinat în mod natural să-și îndrepte privirea către noi forme de organizare politică și socială.

8/ De altfel, pe măsură ce rușii vor înainta, Majestatea Sa împreună cu armata și cu aparatul de stat nu ar mai avea altă alegere, dacă nu intervine un armistițiu, decât de a se retrage cu germanii mai întâi probabil în Transilvania, apoi mai departe până în Germania. Cine își poate imagina că monarhia și o formă de stat ce și-au manifestat în acest fel solidaritatea totală cu cauza germană ar putea supraviețui? Monarhia și armata ar fi în acest caz într-o situație analogă celei a regimului mussolinian actual.

9/ A se aștepta ca Mareșalul Antonescu să încheie el însuși armistițiul înseamnă a se lăsa să treacă momentul în care ar mai putea obține condiții

tolerabile din partea Aliatilor. Cu toate că s-au angajat formal față de Majestatea Sa că vor păși pe calea armistițiului, Mareșalul Antonescu și Mihai Antonescu nu au întreprins absolut nimic pozitiv în această direcție. Până în prezent nu s-a dat într-adevăr nici un răspuns din partea Guvernului la propunerile aliate. Acum Mareșalul și Mihai Antonescu declară că sunt în principiu pentru armistițiu, dar că acesta este încă prematur. Ar trebui așteptat atât cât frontul nostru ar mai putea ține, precum și evoluția generală a războiului (o debarcare anglo-saxonă nereușită în Occident ar putea întârzia considerabil sfârșitul războiului). Chiar dacă aceste opinii ale Guvernului ar fi sincere și nu ar fi simple manevre spre a dezarma pe Majestatea Sa și Opoziția și spre a-i împiedica să treacă la acțiune, a se adopta părerea Guvernului ar însemna a se compromite definitiv cauza României. Căci în cazul în care rușii ar sparge frontul nostru, ceea ce mai târziu sau mai devreme este inevitabil, sau dacă Aliții ar reuși debarcarea, ceea ce ar însemna prăbușirea imediată a Germaniei, un armistițiu cu România nu ar mai prezenta nici un fel de interes pentru ei. Atunci nu ar mai putea fi vorba de armistițiu, ci de capitulare necondiționată, de ocuparea țării, fără a se fi ajuns la un acord ce ne-ar da un maximum de garanții și de constituirea unui Guvern de către ruși.

De altfel, Aliții ne-au amenințat deja cu retragerea condițiilor dacă ele nu sunt acceptate într-un termen scurt, așa încât *în orice caz* tergiversările ne-ar fi fatale.

ÎN CE CONDIȚII S-AR PUTEA PRODUCE SCHIMBAREA DE POLITICĂ:

10/ Soluționarea cea mai bună ar fi ca schimbarea regimului actual să se poată înlăptui în Capitală și menține în tot restul țării. Dacă noul regim poate domina situațiunea câțva timp în toată țara, ar fi permis chiar de a spera într-un ajutor anglo-american, care ar îngădui prelungirea rezistenței față de un atac german din afară.

Din nefericire, această soluție a devenit problematică din cauza a două elemente grave intervenite în ultimul timp: pe de o parte, afluența foarte mare de germani ce se observă în România, pe de altă parte, golirea completă a țării de trupe române, acestea (fiind) trimise de Mareșalul Antonescu pe front. În aceste condițiuni se poate pune întrebarea dacă în interiorul însuși al țării germanii nu sunt superiori și dacă o schimbare de regim, care ar provoca cu siguranță reacțiunea lor, s-ar putea menține fie numai un timp limitat.

Momentul pare deci că a trecut al unei schimbări ce s-ar fi putut face destul de ușor în interiorul țării. Ultimul moment în care se putea face o asemenea schimbare a fost acela dinainte de plecarea pe front a Corpului de Armată de la Ploiești. Majestatea Sa nu a lipsit de a întrevădea consecințele plecării acestor trupe. De aceea, Majestatea Sa era de părere că schimbarea ar fi trebuit făcută înainte de plecarea acestor trupe. Unii factori din Opoziție au fost însă atunci de părere că o schimbare ar fi fost în acel moment „prematură“, așa încât s-a putut transmite Majestații Sale un aviz unitar (unele persoane credeau într-adevăr că ar trebui să se aștepte pentru ca regimul Antonescu să încheie armistițiu). Acum este clar

ceea ce ar fi trebuit să fie înțeles de la început: că Guvernul nu va face armistițiul, sau cel puțin nu-l va face la timp.

Nu poate fi trecut cu vederea că Mareșalul Antonescu a înșelat în mod deliberat buna credință a mai multor persoane. El a declarat într-adevăr că este necesar să trimită trupele pe front, dar că în cel mai scurt timp se vor constitui în țară aproximativ 10 divizii, de care se va servi spre a nu rămâne descoperit față de germani în momentul în care va face armistițiul. Ori, deși termenul indicat a trecut, nu s-a constituit nici una din cele 10 divizii, așa că raportul de forțe în România însăși între germani și români este din cele mai precare pentru noi.

11/ Dacă după un examen atent al situațiunii militare s-ar ajunge la concluziunea că o schimbare nu s-ar putea menține în interiorul țării nici chiar un timp foarte scurt, atunci singura soluțiune posibilă ar fi ca schimbarea să se producă în mijlocul trupelor române pe frontul Moldovei. Aliații, de altfel, ne-au și făcut aluzii la această posibilitate.

În acest caz, Majestatea Sa (ține) să fie stabilit că (în această ipoteză) cere a fi urmat pe front de principalii conducători ai Opoziției. În afară de alte considerațiuni inutile de subliniat, acest lucru este necesar pentru ca Opoziția să poată lua răspunderea guvernării fie din primul moment, fie imediat după armistițiu.

12/ Nici o altă soluție nu este posibilă. O plecare a Majestății Sale Regelui și a Opoziției, sau fie numai a Opoziției în străinătate ca un protest împotriva refuzului Mareșalului Antonescu de a face armistițiu nici nu poate fi luată în considerare. De asemenea, nu ar putea fi vorba de o plecare în străinătate în ipoteza unei schimbări ce s-ar întâmpla în interiorul țării și care ar provoca o reacțiune generală la care nu am fi în măsură să rezistăm. În acest caz, singura soluție este plecarea nu în străinătate, ci pe front, în mijlocul trupelor. O plecare în străinătate, ar fi putut cel mult fi luată în considerare câtă vreme o parte din teritoriu nu ar fi fost ocupat de ruși. Acum, când există un teritoriu român pe care s-ar putea forma alt Guvern, când trupele noastre se bat în Moldova și, în sfârșit, când Aliații ne invită chiar să formăm un guvern acolo, plecarea în străinătate ar însemna o deserțiune care ar discredita definitiv și monarhia și partidele democratice.

13/ Orișicum, pentru toate motivele arătate mai sus, schimbarea trebuie să intervină repede. Ultima limită până la care s-ar putea aștepta este sosirea de la Cairo a noului emisar pe care Aliații s-au declarat, de altfel, dispuși a-l primi. Misiunea acestui emisar ar fi de a încerca să introducă în condițiunile Aliaților acele propuneri ale Opoziției declarate de Aliații înșiși ca fiind compatibile cu declarațiunea Molotov; de a obține preciziuni asupra unui eventual ajutor militar anglo-american spre a se avea astfel un element de apreciere cu privire la chestiunea dacă schimbarea ar putea avea loc în interiorul țării; și de a ajunge la un acord definitiv de armistițiu semnat nu numai de ruși, ci și de anglo-americani.

Desigur însă că pregătirile trebuie puse la punct încă înaintea primirii știrilor de la noul emisar pentru a nu ne lăsa în nici un caz surprinși de unele evenimente, cum ar fi, de exemplu, începerea unei ofensive sovietice pe frontul nostru.

14/ În cazul în care schimbarea de guvern s-ar petrece în interiorul țării, Majestatea Sa nu are obiecțiuni majore împotriva formulei propuse de Opoziție a unui guvern prezidat de un general.

Acest guvern ar avea misiunea de a încerca realizarea unui acord amiabil cu germanii pentru ieșirea României din război. În această privință un guvern militar ar părea într-adevăr preferabil unui guvern politic, care prin compunerea lui ar fi considerat încă din primul moment de către germani ca direct ostil lor.

Rămâne însă bineînțeles că în cazul în care constituirea unui guvern prezidat de un general se dovedește imposibilă, Opoziția este hotărâtă a accepta ea direct răspunderea.

15/ În orice caz, este înțeles că un eventual guvern prezidat de un general va fi numai o formulă de tranziție și că imediat după proclamarea armistițiului se va constitui un guvern politic la care conducătorii celor două mari partide democratice se declară hotărâți a participa.

Prelungirea unei guvernări fără bază serioasă în opinia publică ar contribui într-adevăr mai mult ca orice la alunecarea țării către comunism. Numai un guvern reprezentativ ar putea canaliza curentele populare și evita astfel comunizarea țării. A se menține un guvern militar ar însemna în realitate a se face jocul rușilor, care nu ar fi decât foarte fericiți să se poată servi de excelentul argument că România nu are un regim cu adevărat democratic, spre a favoriza curentele subterane și agitațiunile comuniste.

OPOZIȚIA TREBUIE SĂ-ȘI ASUME ÎN ORICE CAZ RĂSPUNDEREA FORMALĂ A ARMISTIȚIULUI.

16/ Dacă se ajunge la formarea unui guvern militar, Opoziția va trebui să-și asume în mod formal răspunderea armistițiului. Și aceasta nu numai în principiu, dar și asupra condițiilor precise în care el va fi încheiat.

Armistițiul va comporta într-adevăr multe sacrificii și riscuri, care nu vor lipsi de a lăsa urme adânci chiar după ce țara și-ar găsi mai târziu o așezare normală. Nu se poate cere căpeteniilor armatei de a asuma ei singuri aceste răspunsuri (de n-ar fi, de exemplu, decât în chestiunea frontierelor). Șefii armatei doresc cu drept cuvânt să fie asigurați că au procedat în deplină armonie cu reprezentanții autorizați ai opiniei publice.

De altfel, răspunderea ce ar fi asumată de armată s-ar revărsa în mod inevitabil și asupra Majestații Sale Regelui. Ori nu poate fi în intențiunea nimănui ca monarhia să fie umbrită după război de asemenea răspunderi, care i-ar slăbi rădăcinile și popularitatea.

Este deci absolut indispensabil ca un eventual Guvern militar să fie acoperit fără nici un fel de rezervă prin adeziunea Opoziției. O asemenea acoperirea constituie condiția esențială sub care Majestatea Sa poate lua în considerație constituirea unui guvern militar.

Conducătorii celor două mari partide democratice ar urma deci să adreseze Majestații Sale o scrisoare cuprinzând următoarele puncte principale:

a) Prin negocierile foarte laborioase cu Aliații, Opoziția a ajuns la următoarele condițiuni de armistițiu (aci s-ar reproduce textual condițiunile).

b) Oricât de nedrepte ar fi unele din aceste condiții pentru poporul român, nu avem altă alegere decât de a le accepta. Singura alternativă ar fi distrugerea totală a țării.

c) Pentru motive tehnice suntem de părere că formula cea mai potrivită ar fi de a se constitui un guvern prezidat de un general, care să încheie armistițiu. În cazul în care însă formarea unui asemenea guvern ar întâmpina dificultăți, conducătorii celor două mari partide democratice se declară gata a lua răspunderea. În orice caz, ei vor da tot concursul guvernului militar și îi vor urma dacă acest guvern ar fi silit de împrejurări să se retragă.

d) Conducătorii celor două partide democratice se declară gata a asuma răspunderea guvernării de îndată ce armistițiul va fi fost semnat.

e) Spre a preîntâmpina retragerea condițiunilor oferite de Aliați și ocupațiunea dușmană, suntem de părere că schimbarea de guvern ar trebui să intervină în cel mai scurt termen. Singurul lucru ce s-ar mai putea aștepta ar fi sosirea de la Cairo a noului emisar al Opoziției pe care Aliații s-au declarat dispuși a-l primi și a cărui misiune este de a încerca modificarea unora din condițiunile de armistițiu.

17/ În rezumat, Majestatea Sa este gata de a întreprinde o schimbare de politică ce i-ar fi cerută de opinia publică prin conducătorii celor două partide democratice și de a-și asuma riscurile ce ar comporta o asemenea acțiune. Pentru aceasta însă are nevoie de propuneri precise astfel precum s-a arătat la punctul precedent. Majestatea Sa va considera asemenea propuneri ca înfățișând dorința mării majorități a opiniei publice. Consiliul de Coroană nefiind un organism reprezentativ nu poate fi socotit ca un mijloc potrivit de expresie a voinței populare.

18/ În lipsa unor propuneri precise (așa cum s-a arătat la punctul 16), Majestatea Sa va fi în situațiunea de a trebui să tragă concluzia că opinia publică nu dorește încheierea unui armistițiu în condițiunile oferite de Aliați și cu consecințele ce un asemenea act ar comporta. Atunci Majestatea Sa ar reflecta dacă datoria față de țară nu-i impune de a-și lua singur răspunderea armistițiului. Într-o asemenea ipoteză însă Majestatea Sa va trebui să arate țării și Aliaților că a trebuit să-și asume singur această răspundere, deoarece nu a avut concursul partidelor democratice. Aceasta pentru a preîntâmpina reproșul ce i s-ar putea face că nu a încercat să obțină colaborarea elementelor democratice.

◆
Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond XIII, dosar 481.

1944 mai 3, <București>. Notă asupra informațiilor culese de informatori și agenți germani privind starea de spirit din România și atitudinea Guvernului față de mersul războiului din Est.

De câteva zile se observă mari frământări la Ambasada Germaniei din Capitală.

Sosirea noului atașat militar turc la București a dat loc la fel de fel de zvonuri.

Unul din zvonurile care a prins temei este acela că noul atașat turc în Capitală ar fi trimisul Dlui Suphi Tanrioer, ministrul Turciei la București, cu condițiile armistițiului rus oferit României.

Germanii au fost informați că Guvernul român ar vrea să ia ca bază de discuție ultimele condiții de armistițiu rusești.

Agenții Gestapoului și informatorii personali ai Dlui baron von Killinger, ministrul Germaniei la București, cutreieră localurile din centrul Capitalei, ca să anunțe prietenilor că situația în România este foarte critică și că membrii Guvernului sabotează acțiunea Mareșalului Ion Antonescu, Conducătorul României și pe deasupra capului Mareșalului duc fiecare, în alte direcții, diferite tratative cu inamicii Axei.

Informatorii și agenții germani, printre care se numără și Dl. dr. Fuss, cunoscut agitator german, spun că Germania este foarte îngrijorată de lucrurile ce se petrec în Țara Românească și pentru a stabili liniștea și ordinea, intenționează să-l aducă la putere pe dl. Horia Sima ca și România să poată ține piept mai departe puhoiului bolșevic, care a pătruns și în granițele Moldovei.

Dl. dr. Fuss spune că nemții ne vor trimite arme suficiente și muniții și că alături de ei să izgonim pe dușmanul comun.

Germanii intenționează, după spusele Legației, să ia o ofensivă, ca să alunge pe ruși din Moldova, Basarabia, Bucovina și întreaga Ucraină.

În Ucraina vor să stabilească Statul liber al ucrainenilor, care să constituie un stat tampon între Rusia și România.

Se pare că Legația Germaniei, în special, caută să contracareze tratativele Guvernului, cu privire la condițiile armistițiului rus, prin zvonurile de amenințare, că în cazul unor tratative serioase românești, pe chestia armistițiului, ar da o lovitură de stat, prin aducerea Dlui Horia Sima cu legionarii, din Germania.

Tot în cercurile Legației Germaniei se vorbește că nemții au putut să câștige de partea lor câțiva ofițeri, generali, spunând că au și armata cu ei.

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1939, E9, VI, 8, Condiții de pace, vol. 161, f. 134 - 135.

1944 mai 25, <Ankara>. Comunicarea Legației române din Spania (via Ankara), semnată Davidescu, privind comentariile presei engleze asupra unui proiect de sovietizare a Balcanilor, sub forma federalizării.

Legățiunea noastră din Madrid telegrafiază:

Correspondentul ziarului „Presa” din Barcelona telegrafiază din Londra că ziarele „Daily Herald” și „News Chronicle” au publicat un proiect de „Uniune Sovietică a Balcanilor”, elaborat de un comitet din care fac parte reprezentanți ai tuturor țărilor din Balcani.

Această uniune ar fi federată cu U.R.S.S. și în urma dispariției actualelor regimuri politice din România și Bulgaria ar da lui Stalin controlul Dardanelelor și o vastă țăadă în Mediterana și Marea Egee.

Davidescu

◆
Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1920 - 1944, Turcia, Telegrama, Ankara, vol 6, f. 80

1944 mai 31, Stockholm. Notă de convorbiri între ministrul român în Suedia, Frederic C. Nanu, și cel sovietic, Semenov, asupra condițiilor de ieșire a României din război și a posibilității realizării acestora din perspectiva intereselor românilor.

Nici dl. Semenov nici eu nu aveam, din nefericire, textul condițiilor din 12 aprilie cu noi. I-am atras totuși luarea aminte că după câte țineam minte punctul 2 al. I cerea să rupem cu nemții și să luptăm împreună împotriva lor. Ori, dacă, pe de o parte, se menține și acest aliniat, contrazicea primirea condiției noastre, după care puteam da germanilor un răgaz de 15 zile ca să evacueze țara și să ne rezervăm dreptul de a rămâne neutri, dacă germanii plecau de bunăvoie. Am fost de acord cu dl. Semenov că aceasta era puțin probabil. Am spus că se puteau concepe trei ipoteze: 1. Nemții pleacă de bunăvoie și noi rămânem neutri până la sfârșitul războiului. 2. Nemții pleacă de bunăvoie, dar totuși, pentru un motiv sau altul, ne alăturăm Aliaților ca „cobeligeranți”, ca Italia. 3. Nemții refuză să plece și atunci luptăm cu Aliații împotriva lor. Noi înțelegem că ni se recunoaște dreptul de a alege între primele două ipoteze în cazul evacuării germane. Deci punctul 2 al. I cădea implicit. L-am rugat să controleze textul condițiilor din 12 aprilie și dacă, cum presupuneam, există contrazicere, să ceară la Moscova lămuriri.

În ceea ce privește rezervarea unei zone „neocupate” pentru Guvernul nostru, i-am explicat că ne gândisem că dacă România devenea teatru de luptă, sau trebuia să punem la dispoziția Aliaților căile noastre de comunicație, trebuie să se hotărască o zonă (aceasta în funcție de direcția

operațiunilor) în care să nu pătrundă nici o armată străină, pentru ca Guvernul să nu lucreze sub presiunea baionetelor inamice.

În ceea ce privea cerința ca legile și autoritățile românești să rămână, nu ne gândisem la tratatul cu Cehoslovacia, pentru simplul motiv că nu cunoșteam textul exact. Nu înțelegeam deci răspunsul rusesc, căci ni se făgăduise că România nu va fi ocupată și de dl. Molotov că nu va fi nici un amestec în treburile noastre interne. Ne gândisem însă să precizăm că în eventualitatea că o parte din țară să devină zonă de luptă, administrația civilă să rămână română. Deci nu, dacă s-ar face o analogie cu Cehoslovacia, să fie administrație militară străină până la predarea ei autorităților cehoslovace, ca să rămână românească, armata rusă mărginindu-se la atribuțiuni curat militare.

Am mai sfătuit să ceară cât mai curând să se studieze problema discuțiilor mai amănunțite care ar fi necesare între plenipotențiar și tehnicieni, poate trimiși prin avion peste front, dacă era tehnic cu putință. Căci nemții puteau oricând să oprească trecerea curierilor noștri sau a telegramelor cifrate și deci era bine să nu se piardă timp și să se examineze problema de pe acum.

L-am mai rugat să comunice la Moscova că răspunsul meu nu putea sosi la București înainte de marți, dorind a-l trimite pentru mai multă siguranță prin curier.

F.C. Nanu

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71 / 1920 – 1944, Suedia, Telegrama, Stockholm, 1944, vol. 6, f. 97 – 98.

84

1944 mai. Notă conținând o declarație comună a Guvernelor Marii Britanii, Statelor Unite ale Americii și Uniunii Sovietice, cu referire la atitudinea pe care sateliții Axei – România, Bulgaria, Ungaria și Finlanda – ar trebui să o adopte față de cursul războiului, ce se derulează în dezavantajul acestora.

„Reuter“ a publicat astăzi următoarea declarație comună a Guvernelor Marii Britanii, Statelor Unite și Uniunii Sovietice:

Prin politica nefastă a conducătorilor lui, poporul ungar suferă umilirea ocupației germane. România este încă legată de Germania într-un război, care duce acum la nimicirea propriului său popor. Guvernele din Bulgaria și Finlanda au pus țările lor în serviciul Germaniei și rămân în război alături de Germania. Guvernele Marii Britanii, Uniunii Sovietice și al Statelor Unite sunt de părere că popoarele își dau seama de următoarele fapte:

1. Axa – sateliții – România, Bulgaria, Ungaria și Finlanda, cu toate că văd inevitabilitatea unei înfrângerii naziste nimicitoare și cu toată dorința lor de a ieși din război, sprijină esențial, prin politica lor actuală și prin atitudinea lor, forța mașinii de război germane.

2. Ar mai sta în puterea acestor națiuni de a prescurta lupta, de a reduce sacrificiile lor proprii pe care, de fapt, sunt obligați a le aduce și de a

contribui la victoria Aliatilor prin iesirea din razboi, intrerupand colaborarea lor cu Germania si opunand rezistenta fortelor nazismului, prin toate mijloacele posibile.

3. Pe cand aceste natii nu se pot sustrage raspunderii pentru participarea lor la razboi alaturi de Germania nazista, consecintele vor fi cu atat mai fatale si conditiile puse cu atat mai darze, cu cat ele continua razboiul in colaborare cu Germania.

4. De aceea, aceste natii trebuie sa decida acum, cat mai au timp, de a contribui la victoria sigura a puterilor aliate, daca intentioneaza sa persiste in politica lor actuala, fara speranta si nefericita, pentru a se opune acestei victorii.

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, dosar 71/1939, E.VI. 8, Romania, Bibl. 160.

85

1944 iunie 3, Stockholm. Notă transmisă de ministrul român în Suedia, Frederic C. Nanu, cu privire la mersul convorbirilor cu partea sovietică, asupra condițiilor avansate de Moscova pentru ieșirea României din război.

Am primit azi lămuririle așteptate. Amănunte va aduce Demetrescu, dar mă grăbesc a comunica că Guvernul sovietic:

1. Menține în principiu ca intangibile condițiile din paragraful II, alineatele 1, 2 și 4, comunicate prin telegrama mea nr. 58. Totuși, a admis sugestiunea făcută de mine de a putea cere germanilor să evacueze țara într-un termen de 15 zile și în cazul când primesc, să rămânem neutri, dacă dorim. Conchid deci că numai dacă Germania refuză am fi ținuți a lupta spre a restabili independența și suveranitatea României și după aceasta să mai rămânem datori Rusiei Sovietice libertatea tranzitului.

2. Primește, în principiu, să se rezerve Guvernului român regiunea în care să nu pătrundă trupele străine.

3. Deși menține că suntem datori a despăgubi stricăciunile, este dispus a ține seama de situația noastră economică grea întrucât privește sumele datorate.

Au rămas lucruri nelămurite, dar am socotit amândoi că nu face să cer lămuriri noi, claritatea deplină neputându-se căpăta decât de plenipotențieri exact informați asupra punctului de vedere al Guvernelor respective. Am atins și chestiunea cum s-ar duce mai departe eventuale negocieri mai amănunțite, dar mi s-a răspuns numai că Guvernul sovietic n-ar avea nici o obiecțiune la trimiterea unor delegați români în Rusia.

Țin să precizez că am subliniat că instrucțiunile mele erau numai generale și aduse verbal nu puteam garanta că le-am interpretat corect.

Demetrescu pleacă probabil marți.

Nanu

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1920-1944, Suedia, Telegrama, Stockholm, 1944, vol. 6, f. 203.

1944 iunie 4, Stockholm. Raport semnat de ministrul român în Suedia, Frederic C. Nanu, adresat lui Mihai Antonescu, ministrul afacerilor externe, asupra convorbirilor avute cu reprezentantul Guvernului sovietic privind condițiile de armistițiu.

Asupra întrevederilor mele am onoarea a raporta următoarele: Am interpretat obiecțiunile Dv. transmise verbal prin dl. Camil Demetrescu în felul arătat în anexa no. I, care este un aide-mémoire pe care l-am dat Însărcinatului cu Afaceri sovietic la 29 mai.

Sugestiunea din paragraful 1 am făcut-o crezând că ar fi cea mai potrivită spre a împăca onoarea și drepturile noastre cu cerințele originale rusești, care, deși cam contrazicătoare, mergeau mult mai departe.

În paragraful 2 am introdus fraza despre menținerea administrației civile române, spre a evita puțința unei analogii cu Cehoslovacia, în care trupele aliate s-ar găsi în fața unor autorități locale vrăjmașe, pe când la noi ea nu s-ar schimba.

M-am ferit de a întrebuița cuvintele de „armistițiu“ sau „pace“, deoarece nu credeam să avem interes să precizăm, dimpotrivă. De altfel, termenul juridic n-ar schimba cerințele ruse.

La 31 mai mi s-a dat următorul răspuns, tradus verbal, într-o nemțească aproximativă:

„Punctele 1,2 și 4 ale condițiilor minimale rusești nu pot fi schimbate și trebuie primite în întregime.

În ceea ce privește punctul 3, Guvernul sovietic este dispus, deși armata română a devastat Odessa și Crimeea și prădat pe țărani sovietici, să țină seamă de situația grea a României și să reducă într-o măsură sumele la care Rusia are drept.

Dacă dorința de a se rezerva un district înseamnă de a se stabili un district din teritoriul românesc ocupat de trupele sovietice, Guvernul sovietic n-are nici o obiecțiune în principiu.

Împotriva propunerii de a se da germanilor un termen de 15 zile în care să părăsească teritoriul român, Guvernul sovietic n-are obiecțiune.

În ceea ce privește păstrarea administrației române prin analogie cu tratatul cu Cehoslovacia, ea nu ar fi cu puțință aci, deoarece Cehoslovacia este o aliată, iar România duce război cu Rusia și aliații ei. Cu toate acestea, Guvernul sovietic este gata să ajungă la un oarecare compromis în favoarea României pe această chestiune.“

Am semnalat interlocutorului meu contrazicerile din condițiile originale rusești în ceea ce privește participarea noastră la războiul cu germanii, mai ales acum când mențineau între altele alineatul I din paragraful 2, dar admiteau neutralitatea noastră dacă germanii părăseau țara de bunăvoie și am precizat că acel aliniat era implicit părăsit.

Am explicat apoi din nou ce înțelegeam prin „districtul rezervat“ și că nu pomenisem de tratatul cu Cehoslovacia tocmai fiindcă situațiunile erau deosebite și că, de altfel, nici n-aveam textul integral al tratatului.

Am mai rugat să mai întrebe de pe acum la Moscova cam cum credeau că negocierile mai amănunțite care cereau plenipotențieri bine instruiți și experți militari puteau să fie duse mai departe din punct de vedere tehnic. Dacă legăturile noastre cu țările neutre erau întrerupte de germani, era să fie greu să ne înțelegem mai târziu asupra acestui punct important. L-am întrebat dacă tehnic se putea trimite un avion peste front?

La 2 iunie Însărcinatul cu Afaceri sovietic mi-a comunicat răspunsul:

1. Dacă prin imposibil germanii părăsesc România de bunăvoie în termen de 15 zile, Guvernul sovietic n-are nici o obiecțiune ca România să rămână neutră.

2. În ceea ce privește trimiterea unei delegațiuni române în Uniunea Sovietică, Guvernul n-are nici o obiecțiune.

Discutând declarațiile rămase, interlocutorul meu a fost de părere că ni se cerea numai să luptăm împotriva germanilor până la restabilirea suveranității noastre asupra întregului teritoriu. Pentru celelalte neclarități am fost de acord să nu mai cerem lămuriri la Moscova, ele urmând să fie urmărite de către plenipotențieri aducând cu ei proiecte de convenție precise și amănunțite, mai ales că Guvernul sovietic nu respinge nici o cerere în principiu.

I-am cerut totuși să lămurească din nou că deoarece Guvernul sovietic declarase că nu se va amesteca în treburile noastre interne nu înțelegeam să se aplice cumva precedentul cehoslovac cu un regim tranzitoriu, la noi nefiind nici o autoritate vrăjmașă de înlocuit și nici o administrație nouă de introdus.

Ca părere personală a mai adăugat că ar fi de prisos să mai ridicăm chestiunea Basarabiei, Rusia fiind intratabilă. Aceasta deși îi arătasem că era păcat dacă buna înțelegere viitoare între cele două popoare era să fie știrbită pentru o provincie care reprezenta 1/2% din teritoriul ei față de 20% din al nostru și că Dl. Molotov vorbise în 1941 dlui Gafencu de o soluție împăciuitoare cu puțință.

5 Iunie. Ieri seara Însărcinatul cu Afaceri sovietic a cerut să mă vadă și mi-a comunicat următoarea telegramă primită de la Moscova: „Pentru trecerea delegației române se poate alege între ambele căi, adică cu avionul sau prin front. Ajunge dacă Ministrul Nanu ne comunică semnele distinctive ale avionului sau parola delegațiunii, precum și locul și ora trecerii delegațiunii sau a avionului.“

Primiți, vă rog, Domnule Ministru, asigurarea prea înaltei mele considerațiuni.

F. C. Nanu

◆
Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71 / 1920 – 1944, Suedia, Telegramme, Stockholm, 1944, vol. 6, f. 213 – 216.

1944 iunie 7, <București>. Notă a Serviciului Special de Informații al Guvernului, referitoare la dezacordul Rege – Iuliu Maniu privind orientarea politicii externe a țării.

Dl. Ilie Lazăr a declarat că Dl. Iuliu Maniu s-a pronunțat împotriva M.S.Regelui.

Această situație a fost adoptată de către Dl. Iuliu Maniu în urma răspunsului pe care Suveranul l-ar fi dat demersului făcut mai de mult timp, pentru a interveni în modificarea liniei pe care se găsește țara.

M.S. Regele ar fi transmis răspunsul la demersul partidelor Național-Țărănesc și Liberal, că Dl. Mareșal Antonescu a angajat țara în această politică alături de germani, tot Dl. Mareșal Antonescu s-o modifice.

Răspusul a supărat pe Dl. Iuliu Maniu foarte profund.

Cu atât mai mult cu cât s-a arătat șefului Partidului Național-Țărănesc, că Dl. Gheorghe Tătărescu face caz de două întâlniri cu Dl. General Sănătescu, aghiotantul M.S. Regelui, care l-ar fi asigurat pe Dl. Gh. Tătărescu că Suveranul urmărește cu interes acțiunea sa.

Dl. Iuliu Maniu ar înțelege atitudinea sa până la modificarea regimului actual al țării, din unul monarhic, în unul republican.

Bineînțeles că, această schimbare ar urma să se înfăptuiască numai după încheierea păcii și cu asentimentul puterilor învingătoare.

Asupra acestui incident nu s-a făcut prea multă discuție în Partidul Național-Țărănesc, dar se arată că Dl. Iuliu Maniu este foarte afectat de el.

◆

Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Politica internă a României, dosar 8 / 1944, f. 371 – 372.

1944 iunie 9, <București>. Notă informativă asupra constituirii unei comisii din reprezentanți ai partidelor politice, inclusiv cel comunist, în vederea creării unui bloc al Opoziției.

Pentru punerea la punct a modalităților practice de acționare în comun, d. Maniu, de acord cu d. Brătianu, a propus celorlalte grupări care fac parte din bloc, alcătuirea unei comisii speciale. Partidele și-au desemnat delegații, după cum urmează:

a. *Partidul Național-Țărănesc:* dnii Hudiță, Mihai Popovici și dr. Virgil Solomon.

b. *Partidul Liberal:* dnii Slama și Zamfirescu

c. *Partidul Socialist:* d. Titel Petrescu.

Comuniștii nu și-au desemnat încă delegații în această comisiune.¹ Scopul alcătuirii acestei comisiuni este să studieze și să propună cele mai potrivite mijloace pentru o trecere cât mai grabnică la activitatea de teren.

D. Ghiță Pop, de la care dețin această informație, crede însă că d. Maniu, propunând alcătuirea unei comisiuni, s-a gândit la mijlocul cel mai potrivit pentru tergiversarea lucrărilor. După cum s-a pronunțat *in principiu* pentru alcătuirea blocului Opoziției, d. Maniu, prin comisiunea pe care a propus-o și care s-a constituit, urmărește să întârzie momentul unui angajament definitiv.

Oricum, comisia va începe să lucreze peste câteva zile. Lucrările comisiei vor fi conduse de d. Hudiță, în calitatea sa de secretar general al Partidului Național-Țărănesc.

◆

Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Politică internă a României, dosar 10/1943, f. 524 - 525.

89

1944 iunie 9, <București>. Notă a Serviciului Special de Informații asupra opiniei lui George Brătianu în legătură cu mersul tratatelor de armistițiu de la Cairo și a celor directe și practice, ce ar trebui duse cu Moscova.

D. George Brătianu spune că d. Maniu a primit vești de la d. Vișoianu, care, după cum se știe, se află de trei săptămâni la Cairo.

Aceste știri, spune d. Brătianu, nu sunt deloc de natură a îndreptăți vreun optimism. Se pare că momentul favorabil de acum două luni nu mai poate fi speculat. Astăzi dl. Vișoianu întâlnește o dispoziție cu totul alta decât cea cu care a animat discuțiunile dlui Barbu Știrbey.

Față de schimbarea de atmosferă, întâlnită de d. Vișoianu la Cairo, nu este deloc exclus ca Sovietele să revină asupra propunerilor conținute în declarația Molotov. Aceasta nu e numai o presupunere a dlui George Brătianu, ci se pare că reiese din comunicarea dlui Vișoianu.

În discuțiile care au loc acum în legătură cu aceste comunicări, își face tot mai mult drum ideea că ar trebui să se încerce tratative noi cu Sovietele. Însă nu la Cairo, ci la Dorohoi sau Botoșani. Cu alte cuvinte, tratative directe și pe baze practice.

◆

Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Politică internă a României, dosar 10/1943, f. 526

1 Delegații comuniștilor au fost Lucrețiu Pătrășcanu și Petre Constantinescu-Iași.

1944 iunie 12, <București>. Scrisoare din partea Partidului Comunist Român, adresată unor persoane aflate în cercurile Palatului, cuprinzând propunerea de ieșire neîntârziată din război, cu orice risc.

Rog ca textul de mai jos, reprezentând o propunere a Comitetului Central al Partidului Comunist, să fie urgent comunicat locului în drept.

Comitetul Central al Partidului Comunist, reexaminând situația și soluțiile propuse, a ajuns la concluzia că formula G. nu va putea camufla adevăratele intenții și va duce inevitabil și imediat la un conflict armat cu hitleriștii. Acest conflict izbucnit astfel se va desfășura în condiții cu totul dezavantajoase, pentru următoarele motive: a. confuzia în masă, în armată și la Aliați, b. compromiterea prestigiului Coroanei și a șefului statului; c. lipsa elementului surpriză, dând posibilitatea dușmanului să-și organizeze reacțiunea; d. împiedicarea Partidului Comunist și a forțelor patriotice ca, de la început, să sprijine activ schimbarea politicii externe și politica de pace a României.

C.C. al P.C. propune deschiderea imediată a acțiunii pentru pace, nemijlocirea și ieșirea astfel a României din război, cu toate consecințele și întronarea unui Guvern care să realizeze acest obiectiv în mod direct. În acest caz: 1. va fi de la început o situație clară în fața întregului popor, a armatei și a Națiunilor Unite; 2. Coroana se va afirma de la început ca forța polarizatoare a tuturor energiilor naționale antihitleriste; 3. elementul de surpriză; 4. mobilizarea imediată, de către P.C. și de către toate forțele patriotice, a maselor largi populare pentru sprijinul activ și imediat al politicii de pace a României.

Prezența regelui în fruntea acțiunii de salvare a intereselor poporului român va face ca aparatul de stat, astăzi șovăitor, inclusiv armata, să urmeze inițiativa regală. Inevitabilele defecțiuni pe front vor aduce astfel un aport și un sprijin prețios acțiunii politice din țară. Momentul politic internațional și situația pe fronturile de luptă sunt favorabile propunerilor de mai sus.

12 iunie 1944

Arhivele Statului București, Arhiva C.C. al P.C.R., fond 1, dosar 375/1944, f.1.

91

1944 iunie 12, Madrid. Comunicare pentru șeful Guvernului, conținând noi elemente cu privire la acutizarea situației României în cazul neangajării discuțiilor directe cu Aliații pentru armistițiu.

După primirea instrucțiunilor trimise înaintea invaziei, după convorbiri preliminare și înainte de a primi vești, profesorul însuși fiind plecat în provincie, raportează:

Din toate elementele care îmi stau la dispoziție cu privire la chestiunea care ne interesează, trebuie să tragem concluzia că superiorii profesorului refuză să primească comunicări preliminare discuțiilor de fond, care trebuie purtate în patru, între delegații investiți cu depline puteri. Suntem în fața alternativei: primim sau nu să trimitem delegați pentru a încheia armistițiul; când acțiunea militară în curs va ajunge la succesul urmărit, nici chiar negocierile acestea nu vor fi posibile, ci vom fi înglobați în lotul adversarilor.

Orice argumente în favoarea noastră sunt respinse categoric cu refuzul: „această problemă trebuie discutată între cei patru.“ În situația aceasta deplasarea la Madrid a dlui indicat de Dvs. devine inutilă. Singurul lucru folositor poate fi plecarea lui spre fratele meu... dispozițiunile... audiența de plecare. De acolo va primi hârtiile necesare pentru a merge la locul stabilit, împreună cu însoțitorii.

Adaug următoarele: În caz de nereușită a debarcării,... sau... pot fi motive de rupere a convorbirilor sau de revenire la condițiile transmise aci de Demetrescu.

În caz de reușită (ocuparea portului Cherbourg), un aranjament pe baza transmisă prin F. Nanu este preferabil, purtând mai bine patru semnături decât nimic.

Rog răspundeți imediat în aceeași zi a primirii acestei telegrame, fiindcă lipsa unei hotărâri înainte de ocuparea portului amintit poate însemna neputința de a mai avea vreun contact.

Dimitrescu

♦
Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1920 - 1944, Spania, Relații cu România (1944), vol. 31, f. 45 - 46

92

1944 iunie 13, <București>. Notă informativă asupra poziției de ultimă oră a lui Iuliu Maniu, privind situația politică ce se va crea în cazul ofensivei rusești, sau al debarcării anglo-americe în Balcani.

D. Maniu socotește că prezența dlui Vișoianu la Cairo nu mai este necesară. Aceasta în urma comunicărilor ce i-au fost făcute în ultimul timp. Ca atare, d. Maniu a transmis dlui Vișoianu, printr-un *curier diplomatic* care a plecat săptămâna trecută la Ankara, dorința sa de a-l revedea cât mai curând, pentru a putea cunoaște amănunțele discuțiilor duse și pentru a putea apoi discuta în comun cu șefii celorlalte partide.

Între timp d. Maniu continuă cu d. Brătianu discuțiile asupra situației politice create ca urmare a invaziei. D. Maniu rămâne la punctul său de vedere că nu se poate întreprinde nimic în situațiunea actuală. Deși cunoaște starea de spirit din rândurile conducătorilor armatei – sau poate tocmai de aceea – d. Maniu afirmă că nu ne rămâne decât să așteptăm reluarea ofensivei rusești, sau momentul unei debarcări în Balcani. În această privință, d. Maniu e convins că o debarcare se va produce în curând

în aceste părți. În acel moment se va putea aviza la o acțiune rapidă și energetică sprijinită de elemente noi care vor intra atunci în joc. Fără aceste elemente, orice efort este și inutil și primejdios. Ca atare, d. Maniu recomandă să se aștepte momentul. Dsa rămâne, cu alte cuvinte, la formula lansată mai demult: „să vină rușii să ne scape de nemți.“

◆
Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Politica internă a României, dosar 10/1943, f. 533 - 534.

93

1944 iunie 13, <București>. Notă informativă asupra punctului de vedere exprimat de George Brătianu în legătură cu inoportunitatea degradării relațiilor româno-germane, până la momentul potrivit, acordându-i, în acest sens, circumstanțe marelui Antonescu.

D. George Brătianu, vorbind despre efectele invaziei asupra situației politice, spune că primul rezultat care începe să fie conturat este o vădită scădere a prestigiului german. Aceasta în toate statele satelite.

Informațiile dlui Brătianu arătau că în ce privește România, momentul invaziei trebuia să coincidă cu o serie de măsuri de mână tare luate de germani. Aceste măsuri ar fi putut fi luate, evident, numai cu forța pe care avea să o imprime plusul de autoritate german din momentul respingerii invaziei. Din primele ceasuri ale debarcării trebuia să fie un semnal pentru o retragere diplomatică a Germaniei pe întreg continentul european, din Suedia până în Turcia.

La noi, spune d. Brătianu, trebuia să se producă o schimbare de regim fortuită. Dsa crede a ști că toate amănunțele tehnice ale unui puci erau puse la punct cu săptămâni în urmă. O primă lovitură trebuia să se producă sâmbătă, 4 iunie, prin ocuparea Ministerului de Interne și a Prefecturii Poliției.

Astăzi, spune d. Brătianu, sunt din ce în ce mai puține semne că germanii se gândesc să întreprindă ceva la noi. Dacă România a pierdut acum două luni momentul de acțiune împotriva germanilor aflați atunci în țară, în schimb și Germania a pierdut momentul aci. Acel moment nu putea fi decât unul ales înainte de invazie și nu după debarcare.

Ca atare, d. Brătianu privește lucrurile cu multă liniște.

Dsa recunoaște dlui Mareșal Antonescu meritul de a nu fi înveninat raporturile dintre noi și germani fără a face concesii esențiale. Dacă Mareșalul crede sincer în victoria germană asupra Aliaților, aceasta e o chestiune pe care d. Brătianu nu voiește să o discute. Dsa e însă convins că cea mai bună politică pe care o are de dus Guvernul în aceste momente este de a continua pe același drum și de a evita ciocniri cu germanii.

În ceea ce privește desfășurarea evenimentelor la noi, d. Brătianu spune că în cel mult patru săptămâni Sovietele vor relua ofensiva în Moldova. În acel moment se va produce debarcarea Aliaților undeva în Balcani. E mai mult decât probabil că debarcarea se va produce în nordul Iugoslaviei, într-un punct apropiat de granița noastră. Din Iugoslavia trupele anglo-

americane vor trece în România pe la Turnu-Severin. În această privință d. Brătianu consideră mai mult decât o simplă diversiune, bombardarea sistematică a portului Turnu-Severin. Supusă unei presiuni din est și vest, armata germană care se găsește în Muntenia va trebui să se retragă în grabă pentru a nu fi expusă unei încercuiri în Ardeal.

În acel moment situațiunea politică se va limpezi de la sine. Frontul Opoziției va lua locul regimului de azi și țara se va întoarce pe încetul la o viață politică normală.

În sfârșit, d. Brătianu afirmă că nici într-un caz nu vom avea aci o ocupație sovietică. România va fi administrată de AMGOT, după cum s-a întâmplat cu toate teritoriile cucerite de anglo- americani.

◆

Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Politică internă a României, dosar 10/1943, f. 535 - 537.

94

1944 iunie 16, <București>. Notă informativă asupra stării de spirit din interiorul partidelor politice și a unei posibile schimbări de atitudine a Moscovei față de România.

1. La liberali se comentează delegarea lui *Gh. Slama* și *C.C. Zamfirescu*, alături de *Bebe Brătianu*, din partea grupării liberale, în comisiunea de conducere a acțiunii blocului democrat.

Se arată că, atât *Slama*, cât și *Zamfirescu* sunt dintre amicii lui *Gh. Brătianu*, al cărui punct de vedere ostil blocului este cunoscut, ceea ce înlesnește presupunerea că vor avea loc subminări din partea celor doi delegați.

Nici în Partidul Social-Democrat nu există o atitudine unitară, iar dr. *Ghelerther* discută cu apropiații săi despre posibilitatea unei sciziuni, deoarece *Flueraș* și *Jumanca* și alții sunt nemulțumiți de mersul lucrurilor în cadrul blocului.

În cercurile menționate se așteaptă înlocuiri ale delegaților respectivi.

2. *Titel Petrescu*, față de ecurile ce i-au parvenit, despre criticile ce-i sunt aduse de unii fruntași social-democrați, ca *Flueraș*, *Rădăceanu*, *Jumanca* etc., în privința modului cum s-au dus tratativele pentru formarea blocului democrat, a anunțat că în cazul când se continuă cu sabotarea orală a acțiunii sale, va pune problema excluderii din gruparea social-democrată a acestor opozanți sau dizidenți, pe tema participării lor la „Frontul Renașterii Naționale”.

Apropiații lui *Petrescu* afirmă că *Jumanca*, sesizându-se de aceste intenții, i-ar fi trimis o scrisoare explicativă și redactată într-un scop de reconciliere.

Aceleași cercuri arată că *Petrescu*, în urma scrisorii primite ar înclina să-l excepteze pe *Jumanca* de la măsurile de excludere privind pe ceilalți social-democrați.

3. Cercurile apropiate conducerilor democrate au atras atenția acestora asupra unor informații primite din străinătate, conform cărora Guvernul

sovietic este posibil să-și revizuiască poziția adoptată recent în chestiunea Transilvaniei, în sensul că nu ar mai fi dispus să recunoască Ardealul ca teritoriu românesc, înclinând spre crearea acolo a unei „republici federale“.

Se arată că Guvernul sovietic a anunțat, anterior, dorința sa de a se retroceda Ardealul de Nord României, în speranța că această promisiune va depărta pe români de germani, și că șefii democrați, în special ardelenii, vor începe efectiv lupta împotriva Guvernului.

Cum între timp nu s-a produs nici unul din faptele scontate ale Guvernului sovietic în această direcție, Moscova sau încearcă o presiune sau și-a schimbat calculele politice.

Ardelenii insistă pe lângă conducerile democratice de a angaja grupările de stânga în intervenții diplomatice serioase în scopul retrocedării totale a Ardealului.

La rândul lor, fruntașii de stânga afirmă a nu avea încredere în știrea de mai sus și promit tot spirijinul posibil.

Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, dosar 11/1943, f. 10 - 11.

95

1944 iunie 16, <București>. Notă informativă asupra mișcărilor de orientare ale fracțiunilor politice din România în raport cu imperativul politicii externe a momentului.

1. Intimii săi, cât și *Tătărescu*, caută să-l convingă pe *Ralea* ca să plece în străinătate, sugerându-i-se Ankara, unde ar urma să se întâlnească cu unele personalități sovietice importante, între alții și cu *Ostrovski*, fost ministru sovietic la București.

Ralea obiectează că nu are rost o asemenea plecare, după ce s-a văzut lipsa de rezultate ale călătoriilor făcute în străinătate de ceilalți democrați.

2. *Emil Serghie*, care, de la eliberarea sa din lagărul de la Tg. Jiu, anul trecut, s-a înregimentat în gruparea național-țărănistă, ține un contact permanent și cu elemente de stânga.

Serghie îl vizitează deseori pe Maniu, iar în ultimul timp a avut numeroase întrevederi cu *Constantinescu-Iași*, care îi acordă atenție deosebită a avut relații și cu unele elemente de extrema stângă aflătoare în străinătate, între acestea fiind și prof. Nicolau de la Iași, ce se găsește din 1938 la Moscova.

La începutul săptămânii curente, *Serghie* a avut o lungă întrevedere cu *Ralea*, cu care menține relații strânse politice, încă din timpul când acesta era ministrul Muncii, când l-a împroprietărit cu o casă la Parcul Vatra Luminoasă.

Cu prilejul întrevederii, la care a asistat și *Stavri Cunescu*, *Serghie* a furnizat lui *Ralea* informația că Maniu a abandonat punctul de vedere că trebuie așteptat de la Aliați un sprijin pentru România, fiind partizanul unei înțelegeri directe cu U.R.S.S.

Ralea a refuzat să urmeze sfatul lui Serghie de a cere autorizația să plece în străinătate, pentru a porni de acolo o acțiune politică de proporții, după eventualul acord principal cu U.R.S.S.

Cu același prilej, Ralea a anunțat că va avea o apropiată întrevvedere cu *Flueraș* și *Jumanca*, care nu sunt de acord cu *Titel Petrescu*.

3. În lipsa lui *Vișoianu* din țară, elementele titulesciene neînregimentate în grupările politice și-au dat adeziunea la cartelul democraților de centru cu stânga.

În cercurile politice se relevă că la îndemnul lui *Lugoșeanu*, elementele de mai sus au aderat la acest cartel și nu la acela al lui *Tătărescu – Ralea*.

Pe de altă parte, se afirmă că din îndemnul lui *Maniu*, *Lugoșeanu* caută să persuadeze elementele titulesciene în sensul creării unei adversități profunde între acestea și tătărescieni, pe vechea temă a demiterii lui *Titulescu* de către *Tătărescu*, fapt considerat ca originea schimbării politicii externe a României de către fostul Rege Carol II.

♦
Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Politica internă a României, dosar 11/1943, f. 12 – 13.

96

1944 iunie 22, <București>. Notă a Serviciului Special de Informații, referitoare la tergiversarea creării blocului democratic și hotărârea comuniștilor de a acționa, în această situație, pe cont propriu.

D. Bejan știe de la d. *Tătărescu* că fruntașii comuniști au făcut cunoscut dlui *Maniu* următoarele:

Discuțiile în jurul creării blocului Opoziției durează de prea multă vreme și amenință ființa însăși a blocului. Timpul acesta ar fi putut fi folosit cu succes pentru trecerea la acțiunea de teren.

D. *Pătrășcanu* a comunicat dlui *Maniu* că în cazul când discuțiile vor mai întârzia, Partidul Comunist este hotărât să treacă la o *acțiune pe cont propriu*. Aceasta fără a abandona blocul. În momentul când blocul va fi perfectat, Partidul Comunist va pune la dispoziția organismului politic creat toate rezultatele acțiunii sale pe teren. Până atunci însă ar trebui să mai treacă un oarecare timp, Partidul Comunist socoate că nu mai poate aștepta.

Discuțiile cu d. *Maniu* pe această chestiune nu par să fi dus la rezultatul dorit de comuniști, astfel încât este de așteptat ca cele comunicate de d. *Pătrășcanu* să fie traduse în practică. În acest caz d. *Pătrășcanu* va fi ajutat pe teren de d. *Tătărescu* și de d. *Ralea* cu care a semnat cunoscutul acord politic. D. *Tătărescu* ar urma să plece în acel scop în țară și să ia contact cu o serie de amici care dețin roluri în administrațiile locale, precum și cu prieteni politici care i-au promis să-l secondeze în acțiunea sa.

♦
Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Politica internă a României, dosar 10/1943, f. 556 – 557.

1944 iunie 22, <București>. Notă informativă asupra atitudinii active ce ar urma să o adopte Iuliu Maniu, cu întreaga Opoziție, odată cu începerea ofensivei sovietice în sud.

Știrile sosite de la Barbu Știrbey sunt bune, spune d. George Brătianu. Aceste știri concordă cu ultimele vești pe care d. Maniu le are de la d. Vișoianu. Pe baza acestor informațiuni au avut loc mai multe consfătuiri între dnii Maniu și Brătianu.

D. George Brătianu spune că dl. Maniu, care în timpul din urmă predica politica brațelor încrucișate, ar înclina acum spre o atitudine activă. Dl. Maniu s-a convins, sau a fost convins că politica așteptării nu e cea mai bună și că, dimpotrivă, Opoziția trebuie să treacă la acțiune. Momentul favorabil unei acțiuni a Opoziției trebuie așteptat. Acest moment va fi după d. Maniu când Sovietele vor declanșa ofensiva în sud. După informațiile dlui Maniu rezervele de material și de oameni ale Sovietelor în Basarabia și Moldova sunt imense și ele par să ducă la o ofensivă fulgerătoare. Consecința acestei stări de lucruri va fi dislocarea forțelor germane și debandada. Acesta trebuie să fie momentul declanșării acțiunii Opoziției.

Dl. Maniu a expus punctul său de vedere dlui Brătianu și a găsit aprobarea acestuia ca și a celorlați șefi ai Opoziției.

D. George Brătianu spune că o acțiune comună a Opoziției nu pare pentru moment totuși posibilă și aceasta din cauza discuțiunilor din sânul blocului.

Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Politica internă a României, dosar 10/1943, f. 558 – 559.

1944 iunie 23, București. Comunicare a lui Mihai Antonescu către miniștrii României de la Stockholm, Ankara, Madrid și Lisabona, prin care li se spune adevărul despre ocupația sovietică în Basarabia, urmând ca aceștia să informeze guvernul pe lângă care sunt acreditați și presa, asupra situației grave din Moldova.

Cu primul curier vă vom trimite declarațiuni luate populației din Moldova, dintr-unele sate eliberate, precum și numeroase declarațiuni ale sătenilor fugiți din Moldova de dincolo și de dincoace de Prut, din care rezultă:

1. Că rușii continuă aceleași metode;
2. Foștii funcționari de stat sunt uciși sau deportați;
3. De asemenea, elementele înstărite și marii proprietari;
4. Bisericile sunt transformate în grajduri;

5. Pretutindeni, femeile și copilele de la 10 ani în sus sunt batjocorite barbar și violate;

6. Se face propagandă pentru regele Carol II și împotriva regelui Mihai I, – aceasta pentru a da o aparență de propagandă monarhică la ceea ce în realitate este o propagandă anarhică, știut fiind ce reprezintă regele Carol pentru România și care este starea de spirit împotriva lui.

Aceste fapte, care vor fi dovedite cu fotocopiile declarațiilor luate și cu rapoartele unităților militare românești din regiune, sunt necontestabile.

Dacă până azi nu le-am dat publicității și nici nu le-am răspândit prin radio, deși posturile rusești fac o întinsă propagandă împotriva noastră, caracterizând prin jafuri și barbarii regimul ocupației românești până la Bug, care în realitate a fost plin de civilizație și omenie (ceea ce, de asemenea, voi dovedi printr-un memorandum și prin fotocopiile realizărilor românești din acest teritoriu, care sunt în curs de întocmire), cât și prin afirmațiile false și declarațiile cu siguranță zilnic luate așa-zisului regim de civilizație pe care-l aplică rușii în Moldova de dincoace și de dincolo de Prut, este că n-am voit de o parte să bagatelizăm ceea ce considerăm excepțional de grav și de natură să depășească chiar interesele României, adică metodele grave ale ocupației rusești, transformând în contrapropagandă declarațiile refugiaților de acolo.

De asemenea, în împrejurările actuale n-am voit să dăm impresia unei probleme nefolositoare sau provocatoare, împotriva Rusiei, publicând și radiodifuzând adevărul.

Am avut impresia că astfel am risca să-l micșorăm în gravitatea lui, sau să-l facem neînțeles.

De aceea, vă rog ca pe baza fotocopiilor ce veți primi, să informați formal guvernul pe lângă care funcționați, atrăgând atenția asupra acestei grave situațiuni care amenință, prin elementele conducătoare ale națiunii noastre astfel expuse, exprimând în termeni demni apelul pe care Guvernul regal român îl face pe lângă aceste guverne neutrale, ca să atragă atențiunea că este în joc viața unui popor care a știut întotdeauna să respecte civilizația și a adus atâtea jertfe pentru păstrarea ei.

Cred că guvernele neutrale, înlesnind să se cunoască adevărul și de lumea anglo-saxonă, pe lângă că vor aduce un serviciu civilizației, înfrânând asemenea metode, dar ne vor ajuta pentru a face să fie înțeleasă grava situație a României, care are de ales între moarte și salvarea ei, tocmai atunci când prezența sa este mai necesară decât oricând la Gurile Dunării pentru sistemul European.

Prin curier veți primi și instrucțiuni speciale asupra poziției actuale și soluțiilor Guvernului.

După ce veți fi făcut demersul oficial, atrăgând atenția asupra celor ce vi se comunică și veți fi remis dovezile, încercați prin toate mijloacele ca presa respectivă să comenteze situația gravă a României față de aceste împrejurări, sau să informeze asupra acestei triste realități, fără însă ca să trădeze izvoarele întrucât, repet, nu doresc nici bagatelizarea acestor

grave împrejurări și transformarea lor în acțiuni de propagandă, nici polemică de aparență agresivă, atunci când noi nu dorim altceva decât înțelegerea și respectarea vieții și instituțiilor noastre.

Mihai Antonescu

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, dosar 1 S. Stockholm, vol. 1, f. 261, 262.

99

1944 iunie 26, <București>. Notă a Serviciului Special de Informații al Guvernului, cu referire la audiențele particulare solicitate de Argetoianu la Palat și la întrevederile avute de acesta cu ministrul Angliei, la Geneva.

Gh. Brătianu a declarat unor apropiați ai săi că deține informația după care înainte de a pleca în Elveția, Argetoianu a fost primit de două ori de M.S. Regina Mamă, iar că la una din aceste audiențe particulare ar fi asistat și Regele Mihai.

Argetoianu ar fi primit din partea M.S. Reginei Mame două scrisori pe care urma să le predea ministrului Angliei la Berna.

Una din aceste scrisori era adresată Regelui Angliei, iar cea de a doua Regelui George al Greciei.

Pe de altă parte, aceste informații concordă cu cele pe care Șerbescu le are din sursa lui Dinu Brătianu.

Șerbescu a declarat însă că Argetoianu a acționat pe cont propriu la Geneva, că a avut mai multe întrevederi cu ministrul Angliei și că o parte din rezultatele investigațiilor sale ar fi cunoscute la Palat.

De asemenea, Dinu Brătianu ar fi în curent cu aceste lucruri, dar că din anumite motive nu a adus la cunoștința cuiva comunicările lui Argetoianu.

Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Politică internă a României, dosar 8/1944, f. 368.

100

1944 iulie 1, <București>. Notă informativă asupra relatărilor lui Prundeni (de la „Porunca Vremii“), despre nemulțumirea germanilor față de starea de lucruri din România și, în special, față de Guvernul Antonescu.

Prundeni, de la „Porunca Vremii“, care are legături serioase la Legația germană, spune că a fost recent acolo și că a discutat cu Stelzer și alții situația politică a României. El a putut reține următoarele:

Germanii sunt profund nemulțumiți de starea de lucruri din România. Guvernul Antonescu nu e privit cu ochi buni la Berlin. În special Ribbentrop și Himmler sunt adversarii declarați ai regimului actual din România.

Toate atacurile germanilor converg spre Mihai Antonescu. Acuzațiile ce se aduc acestuia nu sunt noi. La Legația germană se adună însă mereu noi documente potrivnice dlui Mihai Antonescu, pe care germanii ar dori să-l vadă scos din Guvern.

Cercurile Legației germane, spune Prundeni, au ajuns însă să-și dea seama că Mihai Antonescu nu poate fi debarcat. De aceea, soarta lui Mihai Antonescu e acum pusă în același taler cu soarta întregului regim Antonescu.

După cum arătam mai sus, germanii ar dori să vadă schimbat regimul din România. La Legația germană se pronunță cu multă simpatie numele dlui Gigurtu, în care ar voi să se vadă succesorul regimului Antonescu. Cei de la Legația germană cunosc posibilitățile dlui Gigurtu și sunt dispuși să-l ajute. După ei Gigurtu e cel mai indicat să urmeze regimul Antonescu.

Dar dacă Guvernul mareșalului Antonescu e privit așa cum am arătat și dacă împotriva sa sunt dnii Ribbentrop și Himmler, mareșalul Antonescu se bucură de încrederea necondiționată a lui Hitler. De aceea, spun cei de la Legație, nu se poate întreprinde nimic pentru moment.

Prundeni a dedus însă că cei de la Legația germană sunt în curent cu unele schimbări ce se pregătesc în Germania. Despre ele i-a vorbit vag Stelzer. Atunci pe cale de consecință, se va putea schimba și regimul din România, regim în care cei de la Legația germană nu au nici o încredere.

◆

Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștrii, Serviciul Special de Informații, Politica internă a României, dosar 10/1943, f. 571 – 572.

101

1944 iulie 3, <București>. Notă informativă asupra încercărilor partidelor politice din Opoziție de a realiza armistițiul cu Aliații.

Iuliu Maniu continuă să lucreze, în spiritul politicii sale, ajutat numai de un grup restrâns de colaboratori.

Dinu Brătianu – care lipsește de mai multă vreme din Capitală – a anunțat că va reveni la mijlocul acestei săptămâni, probabil joi, pentru a avea un schimb de vederi cu Maniu asupra ultimelor evenimente și a *posibilităților ce sunt rezervate Opoziției spre a realiza armistițiul, care formează obiectul principal al acestor cercuri, în momentul de față.*

Convorbirea dintre Maniu și Dinu Brătianu este așteptată cu interes de către cercurile inițiate, dat fiind *rezerva* manifestată în ultimul timp de către șeful grupării liberale.

O ANCHETĂ ASUPRA PAGUBELOR PRICINUITE DE BOMBARDAMENTE

Reluarea bombardamentelor anglo-americane asupra României a stârnit mare emoție în cercurile Opoziției, unde exista aproape singuranța că Bucureștii și obiectivele civile nu vor mai fi atinse.

Maniu a însărcinat câțiva ingineri, funcționari și alți specialiști în contact cu instituțiile atinse de bombardamente să întreprindă o anchetă asupra pagubelor ce au pricinuit.

Pe baza informațiilor ce a primit, Maniu și-a exprimat părerea că ieșirea României din război se impune și din punctul de vedere economic, deoarece o continuare a bombardamentelor ar distruge întreg utilajul național, ar deteriora Capitala și alte orașe importante, lăsând zeci de mii de oameni fără adăpost la iarnă, deoarece tactica Aliaților e de a arăta, prin toate mijloacele, că pentru țările satelite nu există altă ieșire decât armistițiul.

ÎNTREVEDEREA MIHAI POPOVICI – CANCICOV

În cursul zilei de sâmbătă, 1 iulie a.c., Mihai Popovici a făcut o vizită lui Mircea Cancicov; cei doi oameni politici au avut un schimb de vederi asupra perspectivelor ce se deschid României de evenimentele diplomatice și de probabila declanșare a *ofensivei sovietice în Sud, ce s-ar produce, după informațiile Opoziției, în prima jumătate a lunii iulie.*

Cancicov s-a arătat mai puțin calm ca în cursul întrevederii ultime cu Maniu; fostul ministru de finanțe a exprimat marea sa îngrijorare cu privire la situația noastră în viitorul apropiat.

În timp ce Mihai Popovici crede în necesitatea „unei energice acțiuni, cu orice risc” pentru grăbirea armistițiului, Cancicov e de părere că orice efort e inutil și, în tot cazul, prematur.

MANIU AMENINȚĂ PE TĂTĂRESCU ȘI RALEA

Gruparea manistă pare a fi stânjenită de activitatea lui G. Tătărescu și a grupului Ralea. Raporturile dintre Maniu și cele două grupări au ajuns la o asemenea încordare, încât nu mai poate fi vorba de o adversitate politică, ci direct de o dușmănie personală.

Firește, Maniu înfățișează acest conflict în lumina unei mari divergențe principiale. Spre a fixa în mod definitiv atitudinea sa, Maniu a făcut să parvină grupurilor Tătărescu-Ralea următoarea comunicare:

– Înalte considerente de ordin moral, care trebuie să călăuzească de aici înainte viața publică, nu admit ca acei care au fost instrumentele dictaturii lui Carol și sunt vinovați de dezmembrarea granițelor să reintre în lupta politică;

– Tătărescu-Ralea și ceilalți oameni politici cu o situație asemănătoare trebuie să aleagă: ori se retrag din viața publică până ce timpul îi va absolvi, ori vor fi trași la răspundere pentru rolul nefast ce l-au avut în timpul lui Carol;

– În această din urmă situație, Maniu îi consideră trădători, pentru că: Au sprijinit politica lui Carol și au renunțat la garanțiile Angliei;

Au acceptat ultimatumul sovietic și cedarea Basarabiei și Bucovinei de Nord, fără rezistență militară sau diplomatică, ceea ce determină Sovietele să afirme că România a recunoscut în iunie 1940 drepturile U.R.S.S.-ului asupra celor două provincii.

(Observatorii politici neutri remarcă faptul că Maniu face un cap de acuzare lui Tătărescu fiindcă a cedat Basarabia și Bucovina, dar e gata să

accepte condițiile sovietice de armistițiu, care implică o nouă cedare a celor două provincii).

STELIAN POPESCU A VRUT SĂ OBȚINĂ O MISIUNE

Stelian Popescu a încercat să obțină o misiune în Elveția, din partea lui Maniu; directorul „Universului“ a făcut, în acest scop, o nouă vizită la Maniu.

Șeful grupării național-țărăniște știe că grupările de stânga învinuiesc pe Stelian Popescu că a sprijinit mișcările fasciste din România (legionari, cuziști, vaidiști etc.) și a pus la început ziarul său la dispoziția regimului actual, de care s-ar fi alăturat, dacă ar fi fost acceptat.

Maniu a sfătuit, în consecință, pe Stelian Popescu „că nu e bine ca opinia publică să afle că toți fruntașii țării se expatriază, spre a se pune la adăpost“. În urma acestei recomandări, Stelian Popescu a lansat versiunea că nu mai pleacă în Elveția, ci la Viena, pentru a consulta câțiva medici.

ÎNTÂLNIREA POPOVICI - SEVGATI

Recent, Mihai Popovici a avut o lungă întrevvedere cu Sevgati, atașatul cu afaceri al Turciei.

Această convorbire trebuie pusă în legătură cu demersurile diplomatice pe care le face direcția grupării național-țărăniște, prin intermediul Legațiunii turcești și independent de acțiunea lui Știrbey-Vișoianu.

Dna Popovici, care se află în Turcia, are un rol în aceste încercări.

ULTIMELE COMUNICĂRI ALE PRINCEPULUI ȘTIRBEY

Ultimele rapoarte primite de către Maniu din partea principelui Știrbey arată că:

a) *Aliații continuă să pretindă ca România să ceară imediat armistițiul;*
b) *În tabăra Aliaților se crede că, împotriva aparențelor, România poate găsi mijlocul de a ieși din război, înainte de a se produce o nouă presiune militară a Sovietelor;*

c) *Termenii de armistițiu oferiți României rămân aceiași, dar se garantează că, în cazul încheierii armistițiului înainte de o nouă ofensivă rusească, nu vom suferi ocupațiunea militară propriu-zisă, ci ni se va asigura un regim satisfăcător bazat pe forțe politice locale.*

Trebuie subliniat că Maniu socotește că Știrbey are posibilități mai serioase, având încrederea cercurilor anglo-americane și izbutind să-și creeze relații bune și în cercurile sovietice, în vreme ce Vișoianu n-ar fi reușit, după informațiile parvenite aici, să-și stabilească o poziție clară în nici una din taberele aliate.

Pe baza comunicărilor primite de la Știrbey, Maniu a devenit mai optimist în ceea ce privește realizarea țelurilor sale actuale.

◆
Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Politica internă a României, dosar 11/1943, f. 14 - 17.

1944 iulie 4, <București>. Notă informativă ce rezumă opinia lui Iuliu Maniu asupra alegerii momentului răsturnării Guvernului și restabilirii relațiilor cu Aliații.

D. Iuliu Maniu a fost sâmbătă după-amiază în București. Dsa a văzut mai mulți amici politici și a avut o consfătuire cu câțiva ardeleni, între care și doctorul Virgil Solomon. Iată ce spune dr. Solomon despre modul cum vede d. Maniu situațiunea politică:

Este probabil că în foarte scurt timp Sovietele vor declanșa ofensiva pe frontul nostru. Aceasta după d. Maniu se va întâmpla de îndată ce Sovietele vor atinge Minsk, întregind astfel granițele naționale ale U.R.S.S. Judecând după exemplul oferit de răsturnarea frontului la Vitebsc, în mai puțin de trei zile, e de așteptat că nici frontul de sud, care ne interesează, nu va rezista mai mult timp. Răsturnarea frontului în sud va fi semnalul acțiunii politice a frontului Opoziției.

În acel moment forțele unite ale Opoziției vor intra în acțiune. Guvernul, care din chiar acest moment se găsește incapabil de orice reacțiune, va fi foarte ușor de „imobilizat“.

Acțiunea Opoziției unite în acel moment va trebui să aibe, ca prim efect, capitularea trupelor românești.

Capitularea va trebui să se producă înainte ca trupele sovietice să fi ajuns la București. Aceasta pentru ca să poată trage beneficii politice din faptul depunerii armelor înainte de a se fi atins de către Soviete Capitala țării.

În ce privește atitudinea germanilor, d. Maniu are informațiuni că trupele de sub comanda generalilor germani au primit instrucțiuni să nu caute a rezista în câmpiile Munteniei, ci să se retragă în Ardeal, căutând, evident, să întârzie pe cât posibil înaintarea Sovietelor. Astfel fiind, e mai mult decât probabil că armatele germane nu vor jena prea mult acțiunea politică pe care o imaginează d. Maniu.

Dar d. Maniu merge mai departe. Dsa spune că România va trebui să ia imediat armele în mâini pentru a participa alături de ruși la dezrobirea Ardealului. Prin aceasta România va putea schimba situațiunea de stat învins cu cea pe care în momentul de față o are Italia.

În ce privește momentul declanșării acțiunii, d. Maniu crede că aceasta va fi în cel mult zece zile. E de așteptat deci, a spus d. Maniu în încheiere amicilor săi, că până la sfârșitul acestei luni, România să aibe o nouă așezare politică, așezare conformă cu dorința opiniei publice.

Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Politica internă a României, dosar 10/1943, f. 581-582.

1944 iulie 4, <București>. Notă informativă ce denotă interesul Palatului față de unii oameni politici fără partide (sau cu grupuri mici în jurul lor), pe care-i contactează generalul Sănătescu pentru a intra în scena politică, după căderea Guvernului Antonescu.

Stând de vorbă cu Flavius, despre care am comunicat la timp că lucrează cu Bobeș pentru informarea Palatului, am putut vedea că acesta se interesează îndeosebi de o serie de oameni politici fără partide, sau cu mici grupuri în jurul persoanei lor.

Astfel, Flavius urmărește de aproape activitatea politică a lui Ralea, Tătărescu, Gigurtu, Vaida. Se interesează de fracțiunea steristă din Partidul Național-Țărănesc.

Am remarcat că, în schimb, nu este prea în curent cu cele ce se petrec în partidele liberal și național-țărănesc. Nu pare a-l interesa prea mult aceste lucruri.

Aducând vorba despre cele ce se spun în legătură cu o acțiune politică a generalului Sănătescu, Flavius mi-a spus că știe și el despre așa ceva. Știe de la Ralea că acesta s-a întâlnit cu generalul Sănătescu. Mai mult, știe că această întâlnire a avut loc în urma dorinței generalului Sănătescu, care i-a comunicat la Sinaia că vrea să-l vadă.

Despre cele ce s-au discutat, știe următoarele: generalul Sănătescu l-a lăsat pe Ralea să înțeleagă că are mandat din partea cuiva (?) să-i ceară colaborarea pentru o formațiune politică ce ar fi să intre în scenă la un moment dat ca succesoare a regimului mareșalului Antonescu. Generalul l-a solicitat pe Ralea să sondeze cercurile steriste asupra unei colaborări de Guvern. Adâncind mai mult distanța asupra acestei chestiuni, Flavius mi-a spus că din cele ce știe poate afirma că un atare Guvern, deși condus de un general, va avea o coloratură mai mult de stânga. Aceasta este, cel puțin, intenția generalului Sănătescu.

Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Politica internă a României, dosar 10/1943, f. 590 – 591.

104

1944 iulie 4 – 5, <București>. Raport asupra discuției dintre Miron (<C. Agiu>) și Măcin (<Lucrețiu Pătrășcanu>) în care au fost abordate și condițiile de armistițiu cu Puterile Aliate.

1) Mitică. 2) Com. Naț. (soc. dem.) 3) Grupul antihitlerist. 4) Colectivul nostru, aparatul tehnic.

1) *Mitică.* S-a făcut legătura cu militarii, dar nu știm dacă s-au întâlnit și ce au discutat. Din partea lui Mitică au fost trei civili, I., B. și S.

S-a observat că militarii se clatină și așteaptă ajutor de la Aliați. Măcin le-a pus în față că noi subordonăm acțiuni politice, pregătite în comun. A cerut ca Mitică să fie mobilizat în acest sens.

2) Partea politică are trei condițiuni. Amnistierea generală pe care ei au acceptat-o și s-au angajat să lupte pentru ea. Cei trei au afirmat că Mitică este câștigat pentru amnistie. Proiectul de amnistie făcut de Măcin și Ștefănescu este gata.

3) Au acceptat legalizarea P.C.-ului prin citirea și răspândirea declarației noastre, pentru ce susținem Guvernul și au acceptat colaborarea noastră la redactarea proclamației regale.

4) Doi din cei trei, I. și B., au făcut rezerve în ce privește posturile de comandă în viitoarea formație, S. fiind singur pentru.

Astă-seară continuă discuțiile pentru precizarea sarcinilor. Noi am rămas ferm pe poziția noastră, pe teren politic și militar, adică dacă va fi nevoie, vom face cu forțe proprii pregătirile pe ambele terenuri.

5) Până astăzi n-a sosit răspunsul la telegramă. S-a comunicat că Aliaii studiază chestiunea și li s-a mai spus că Rusia va spune ultimul cuvânt.

6) Legătura externă este amenințată. Se cere concursul nostru.

7) Păreră militarilor este că forțele din țară ale nemților sunt puternice. Se crede însă că cifrele care le au sunt exagerate.

8) Am hotărât că Măcin să-l vadă curând pe M.

9) *Com. Naț.* – Măcin a discutat în prealabil cu F.U.M. S-a căzut de acord asupra modificării actului constitutiv al B.P.N. și asupra manifestului către țară. S-a hotărât convocarea, între ședințe, a lui Alecu și Vasile, ca să se discute această chestiune. Ședința s-a ținut. F.U.M. a susținut că B.P.N. să fie un organ de luptă cu sarcini concrete și imediate.

Alecu nu numai că s-a declarat de acord, dar a spus că el a dat dispoziții oamenilor lui din C.N. să treacă la acțiune. Vasile a fost cu el de acord. S-a acceptat deocamdată teoretic punctul nostru de vedere pe această chestiune. Schimbarea textului a fost și ea aprobată în sensul vederilor noastre, după discuții foarte aprinse care au mers până la a-și lua pălăria să plece.

La p.I. ei n-au vrut să accepte pornirea de la *oferta armistițiului făcută de Aliați*. Măcin le-a ripostat că noi știm că în afară ei au acceptat și de aceea refuzul lor cu noi îl considerăm ca o manevră. Maniu s-a supărat foarte rău, văzând că noi știm lucrul acesta și dădea semne că e gata să rupă discuția. În cele din urmă, el a acceptat formularea așa cum este actul de constituire, în sensul revendicărilor noastre. La p. a II-a nu voia să accepte *să mergem alături de Aliați*. Măcin a ridicat chestiunea că formularea din proiectul lor duce la alianță numai cu Anglia și cu America și nu și cu U.R.S.S., ceea ce în practică ar fi politica regelui Carol și asta nu se mai poate. Eu i-am recomandat lui Măcin, ca în discuții de asemenea natură, noi să folosim cu prudență bilanțul politicii României Mari, al cărui rezultat este situația de acum a României. El a fost de acord.

La partea a III-a am scos complet chestiunea monarhică pe baza poziției noastre principiale. Ei au acceptat, fără să facă greutăți, această schimbare, cu gândul ascuns de a o exploata la Palat împotriva noastră. Măcin i-a arătat că poziția noastră este cunoscută la Palat și le-a explicat pe loc poziția noastră.

S-a făcut mare discuție pe chestia menținerii ordinii. Ei voiau simpla menținere a ordinii, Măcin a precizat, menținerea ordinii democratice. Tot cu lupte a fost acceptată și partea a 5-a.

Ca o completare la notele trimise luni adaug ședințe cu Petre de la Agit-prop. După materialul trimis și după felul cum se prezintă munca lor, putem spune că este un început bun. Cea mai mare lipsă este situația lor conspirativă și iată de ce: Valentin, care a fost mult timp responsabil, îi cunoaște pe toți. El are legătură cu Talex și Talex știm cine este. De la început eu am aranjat cu el ca să ascundă față de Valentin legătura lor cu mișcarea și cu Talex. Să nu aibă nimic. Până acum a reușit, dar dacă nu lămurim chestia lui Valentin cât se poate de serios, pericolul persistă. Valentin trăiește ilegal față de noi; ilegalizat de Leonin din cauza unor urmăriri. Între timp a făcut o concentrare de vreo câteva luni și după ce a făcut concentrarea s-a băgat iar în ilegalitate, repet, eu cred că numai pentru noi, căci dacă l-ar fi căutat, l-ar fi luat de la cazarmă. El este întreținut de gruparea de la presa legală. Acum a prezentat o listă în care cere 23 000 lei lunar, pentru trai. I-am spus lui Petre să studieze cu atenție cazul și să-i dea curs spre legalizarea lui Valentin. N-am hotărât definitiv până ce nu vă întreb și pe voi și voi mai cercetați cazul și prin Leonin. Aparatul de recepție condus de Neacșu a reintrat în funcție. Aparatul tehnic este încă slab. Tehnica internă între ei este bine aranjată și serios conspirată. Am patru tehnici și numai unul din ei legal. Cu Aurica mea. Am luat curs la redacția R.L. ca să treacă asupra noastră într-un timp foarte scurt. Am aranjat conținutul buletinului, căruia îi vom da alt nume, probabil „Patriotul“. Dacă n-a intervenit ceva neprevăzut, ei încep să-l vadă.

Am consolidat sus F.U.M. Am reorganizat O.N.T. Am coordonat munca U.P. cu C.N. Între universitari prin colectivul Damian-Koch-Tudor-Negru. Stăm prost cu refacerea jud. U.P. și practic jos la F.U.M.

Miron

Arhivele Statului București, Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 1, dosar 389/1944, f. 1-2.

105

1944 iulie 6, <București>. Notă asupra recentei întrevederi Iuliu Maniu – Dinu Brătianu, cu privire la starea de spirit din Guvern (neadoptarea de către acesta a unei soluții definitive în problema armistițiului, ar putea constitui un prilej ca mareșalul Antonescu să fie determinat să accepte varianta Opoziției).

După un interval de două săptămâni, șefii celor două grupări democratice au avut o întrevedere în ziua de miercuri 5 iulie a.c.; Maniu și Dinu Brătianu au făcut un examen al situației generale și al problemelor ce au survenit în timpul absenței din Capitală a lui Dinu Brătianu.

Luând în discuție starea de spirit din cercurile superioare ale Guvernului, Dinu Brătianu a declarat că are informații că dl. Mareșal Antonescu și

dl. Vicepreședinte al Consiliului sunt profund îngrijorați de situația în care se găsește România, fără însă ca cei doi factori hotărâtori ai Guvernului să se fi oprit, până acum, asupra unei soluții definitive.

Maniu a afirmat că are informații în același sens și că are impresia că *a un moment în care dl. Mareșal Antonescu ar putea fi determinat să adopte soluțiile preconizate de Opoziție.*

Discutând situația militară, Maniu a declarat:

– În centrul frontului de Răsărit, evenimentele evoluează către o soluție hotărâtoare, dacă armata sovietică reușește să ocupe Pinsk, Covel și Baranovitsch – cheia frontului german – după care armata germană nu va mai putea rezista;

– *O decizie pe frontul rusesc poate să intervină chiar în viitoarele două-trei săptămâni;*

– Impresionată de situația gravă a armatei germane din sectorul Baltic, Finlanda a făcut noi tatonări de pace, în urmă cu trei zile, după ce a rupt relațiile cu Statele Unite.

Moscova a răspuns că nu mai poate discuta cu Helsinki și că în momentul de față nu acceptă decât capitularea fără condiții.

În baza acestor date, Maniu și Brătianu au ajuns la concluzia:

– *Germania s-ar putea prăbuși în viitoarele săptămâni, în vreme ce România – așteptând ofensiva sovietică pe frontul Iași sau Galați – să se mai afle în război, cu problemele ei proprii nerezolvate.*

Maniu și Brătianu au examinat din nou toate soluțiile posibile pentru a determina armistițiul, fără însă să ajungă la o concluzie definitivă.

Șefii celor două grupări vor examina din nou situația în cursul săptămânii viitoare, când Maniu – care a anunțat că pleacă în Ardeal – va reveni în Capitală.

Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Politica internă a României, dosar 11/1943, f. 18-19.

106

1944 iulie 7, <București>. Notă cu privire la știri culese de Opoziție asupra unei eventuale retrageri a germanilor din România, ceea ce ar modifica radical datele problemei armistițiului.

În cursul întrevederii dintre Maniu și Dinu Brătianu – care a avut loc în ziua de miercuri, 5 iulie a.c. – șefii celor două grupări democratice au luat în cercetare și informații, obținute din diverse surse, că germanii ar fi hotărâți, ca în momentul unei acțiuni ofensive sovietice în sectorul de Sud, să abandoneze teritoriul românesc.

Discutând știrile în legătură cu o eventuală vizită în România a lui von Ribbentrop, șefii celor două grupări au reținut informația că ministrul german ar vrea să-și dea personal seama de poziția pe care ar adopta-o Guvernul român, în cazul când înaltul comandament german ar fi silit să opereze o retragere din România.

Șefii celor două grupări au luat măsuri să obțină noi precizări în legătură cu intențiile militare ale germanilor față de România, socotind că o retragere a trupelor germane de la noi ar modifica toate datele problemei și ar obliga factorii români să ia măsuri impuse de această situație nouă.

◆
Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Politica internă a României, dosar 11/1943, f. 20.

107

1944 iulie 7, Madrid. Comunicare a ministrului României în Spania, Nicolae Gh. Dimitrescu, asupra poziției Guvernelor Aliate în legătură cu avertismentele (și invitația) acestora adresate românilor de a se hotărî, până nu va fi prea târziu, să înceapă la Cairo negocieri pentru armistițiu.

Pentru dl. Vicepreședinte al Consiliului:

Am fost convocat azi de colaboratorul diplomatic al Profesorului. Din ordinul acestuia mi-a citit chiar textul telegrammei primite de la Washington, drept răspuns la chestionar:

„1/ Guvernele Aliate au transmis României, în diferite rânduri, avertismente și invitațiunea de a ieși din război. Ele constată că Guvernul român continuă să lupte alături de Germania, împotriva Rusiei. S-a pierdut astfel un timp foarte prețios.

2/ Față de această situație și dat fiind totala lipsă de caracter oficial al chestionarului, guvernele Aliate nu socotesc că este cazul de a se da lămuriri și asigurările cerute.

3/ Guvernele Aliate consideră că a sosit absolut ultimul moment în care România mai poate să-și schimbe politica externă, fără a risca să sufere consecințele înfrângerii totale și definitive. În acest scop, Guvernele Aliate propun ca un delegat român cu depline puteri, repet, cu depline puteri, să se prezinte, fără întârziere la Cairo, la oricare din cele trei Legațiuni ale celor trei puteri. La negocieri ar participa Rusia, U.S.A. și Anglia“.

Aici se termină comunicarea. Interlocutorul meu a adăugat, cu titlu personal, că locul este foarte bine ales la Cairo, unde prezența politică și militară a anglo-saxonilor este preponderentă, lăsându-mă a înțelege că această circumstanță ar putea juca un rol moderator în favoarea noastră, dacă s-ar trece la discuțiuni de amănunt.

I-am răspuns că refuzul anglo-saxonilor de a ne da asigurări, cât de vagi, asupra viitorului României, coroborat cu bombardamentele aeriene ale obiectivelor nemilitare și cu atitudinea Alițiilor față de Polonia și de Finlanda sunt de natură a reduce la zero posibilitățile noastre de a face un pas atât de grav.

Apoi, timp de două ore am pledat din nou fidelitatea României către sistemul securității colective, greaua factură ce am plătit Germaniei pentru această fidelitate, legitima apărare împotriva Rusiei, injustiția ce ne

fac azi Aliații, considerându-ne responsabili de o situație în care ne-am găsit numai pentru că foștii noștri prieteni ne-au lăsat fără sprijin.

Am arătat, în fine, că ne gândim nu numai să salvăm existența noastră națională, ci, de asemenea, să menajăm interesele permanente ale marilor puteri occidentale la Gurile Dunării și, în general, în sud-estul Europei.

Vădit impresionat, interlocutorul meu mi-a declarat că înțelege perfect tragicul situației noastre, dar că este obligat să se limiteze strict la comunicarea oficială făcută.

S-a despărțit de mine călduros, urându-mi din suflet mult noroc României și spunându-mi că socotește sincer trimiterea unui delegat plenipotențiar român la Cairo „ca un gest mult mai puțin grav decât îl cred românii“.

Înregistrez aceste efuziuni sentimentale numai pentru știința Dvs. și pentru valoarea ce o pot avea față cu cele de mai sus.

Rog binevoii a-mi da instrucțiuni de urgență.

Semnat: Grigoriu.

Dimitrescu

◆

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, dosar S. 5, Madrid 1944, vol. 3, f. 83, 84, 85.

108

1944 iulie 8, <București>. Notă conținând informații despre faptul că Partidul Comunist vrea să aibă inițiativa în cadrul blocului democratic, acționând în rândul muncitorimii, pe care o agită folosind nemulțumirile colective.

D. Pătrășcanu spune că Partidul Comunist nu va face greșeala de a lăsa să i se smulgă inițiativa de către partidele politice. Partidul Comunist, deși membru al blocului Opoziției, acționează pe cont propriu în rândurile muncitorilor și, spune el, o face cu succes.

Temele de agitație pe care le aruncă Partidul Comunist în momentul de față sunt următoarele:

- a/ salariile
- b/ concedierile
- c/ încetarea lucrului
- d/ adăposturile.

Pătrășcanu spune că acțiunea pe care o duce cu stăruință nemicșorată dă rezultate frumoase. Deși încadrați în disciplina militară, muncitorii au căpătat curaj și încredere în dânșii. Ca urmare, la o serie întreagă de fabrici din București muncitorii se organizează folosind nemulțumirile colective.

Deosebit de activi sunt muncitorii fabricilor „Zimmer“ (care se agită pe chestiunea salariilor) soc. „Distribuția“ (agitații pe tema concedierii a 180 funcționari) „Schmidt“ (nemulțumiri pe chestiunea salariilor și concedierilor) „Cartea Românească“, „Istria“ și altele.

Pătrășcanu a spus că o deosebită atenție se dă în momentul de față nemulțumirilor personalului atelierelor. În urma suspendării lucrului, ca

urmărire a bombardamentului de la 28 iunie, s-a creat acolo o situație specială pe care mișcarea comunistă caută să o folosească la maximum.

Și în Ardeal se manifestă o activitate vie a Partidului Comunist.

Informatorul meu D. a putut obține un tablou al activității Partidului Comunist în principalele uzini. Alături acest tablou.

Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Politica internă a României, dosar 10/1943, f. 597 – 598.

109

1944 iulie 8, <București>. Notă cu informații asupra intențiilor regelui de a nu părăsi țara în nici un chip, pentru a apăra tronul în fața ocupației rusești.

Mircea Ioanițiu, fostul coleg de școală al regelui, spune că deține de la M. Sa următoarele:

În cazul unei ocupațiuni rusești, Regele este hotărât să nu părăsească țara. Mai mult, Regele nu va pleca din București, așteptând ca ocupațiunea sovietică să-l găsească aici.

Regele spune că Mareșalul Antonescu este liber să plece și chiar e de dorit să o facă. În ce-l privește însă, are de apărat tronul și aceasta nu o poate face decât rămânând. Odată plecat din țară, e mai mult decât sigur că nu va putea reveni niciodată pe tron, spune regele.

Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Politica internă a României, dosar 10/1943, f. 596.

110

1944 iulie 11, <București>. Notă informativă asupra unor știri răspândite în anturajul lui Iuliu Maniu, potrivit cărora acesta ar accepta oferta de armistițiu a lui Molotov, pe care, în condițiile ocupării României, rușii nu ar mai respecta-o.

Amicii dlui Maniu spun că acesta s-ar fi pronunțat în cele din urmă pentru acceptarea propunerilor Molotov. Dsa ar fi luat această hotărâre după consultarea cu d. Mihalache și cu alți frunțași ai partidului.

D. Maniu susține acum că în situațiunea actuală a țării și în stadiul în care se găsește războiul, o atitudine negativă a României ar fi fără folos și primejdioasă. Fără folos, căci odată dezlănțuită ofensiva în sud, Sovietele vor trece repede peste teritoriul României, indiferent de punctul de vedere al oamenilor politici. Primejdioasă, căci odată aflați în țară, rușii nu vor mai respecta oferta Molotov. În această ordine de idei, d. Maniu spune că declarația Molotov și-a găsit aplicațiunea unilaterală în ținuturile ocupate

de Soviete în Moldova. În adevăr, în aceste ținuturi administrația continuă a fi girată de români, fără imixtiunea Sovietelor.

D. Șerbescu, care a stat de vorbă de curând cu d. Maniu, spune că acesta este ținut la curent cu mersul tratativelor de la Cairo și că, deși nu destăinuie nimănui nimic în această privință, se pare că a transmis dlui Vișoianu instrucțiuni pentru acceptarea declarației Molotov.

◆
Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Politica internă a României, dosar 10/1943, f. 608 - 609.

111

1944 iulie 14, București. Scrisoare din partea C.C. al P.C.R. (concepută de Lucrețiu Pătrășcanu), adresată lui Dinu Brătianu, președintele Partidului Național-Liberal, cu referiri la redactarea unei declarații comune.

Stimate domnule Brătianu,

Bucuros aș da urmare dorinței Dvs. de a avea o întrevvedere, dacă de acest lucru nu ar fi aflat între timp persoane de a cărei indiscreție mă tem și, din acest motiv, cu perspectiva de a nu putea asigura securitatea deplină a proiectatei întâlniri. Condițiile mele personale de viață, pe care Dv. le cunoașteți, condiții care între timp s-au înrăutățit îmi comandă o prudență desăvârșită.

Asupra textului pe care Dvs. doriți să-l puneți din nou în discuție, cel puțin astfel mi-a fost adus la cunoștință motivul întrevederii pe care ați propus-o, am ajuns, după lungile discuții care au avut loc, la formulări pentru noi, ultime și definitive. Textul bătut la mașină corespunde întocmai celui discutat și stabilit cu Dv. și cu Dl. Maniu. Și cea mai bună dovadă este că, trimitându-i o primă redactare, domnul Maniu a făcut o observație în privința unei inversări de fraze ȘI NUMAI ASUPRA ACESTEI INVERSĂRI. Textul din nou bătut la mașină, CU MODIFICAREA CERUTĂ, a fost iscălit de mine și de prietenul Titel Petrescu și trimis spre semnare Dv. și D-lui Maniu. Am socotit, și pe drept cuvânt că suntem în faza sfârșită a mult prea lungilor și întortocheiatelor discuții privitoare la încheierea definitivă a Blocului Național Democratic. Cu deosebită surprindere am luat la cunoștință că totuși nu suntem încă la sfârșitul eforturilor noastre.

În ceea ce privește fondul chestiunii, iarăși sunt nevoit să mă refer la cele comunicate de prietenul Dv., care mi-a retransmis invitația, ar fi vorba de punctul 3 al declarației, privind chestiunea monarhiei. V-am adus atunci la cunoștință pentru ce textul vechi nu ne satisface, argumentele noastre, ale mele și ale prietenului Titel Petrescu, fiind, aș putea spune fără rezerve, acceptate de dl. Maniu și, dacă memoria nu mă înșală, și de Dv. Și **TEXTUL PUNCTULUI 3, ÎN REDACTAREA LUI ULTIMĂ, ESTE PENTRU NOI DEFINITIV.** Totuși, pentru că nu voiam să dăm nici un fel de ocazie de întârziere și ținem ca punctul nostru de vedere să fie bine fixat,

suntem de acord și acest lucru intră în asentimentul perfect și al prietenului Titel Petrescu, să completăm punctul 3, după cum urmează:

Delegatul Partidului Comunist și al Partidului Social Democrat au precizat în chestiunea monarhică punctul de vedere al partidelor pe care le reprezintă, după cum urmează: păstrând atitudinea principială republicană, conducerea acestor două partide nu privește ca o chestiune de actualitate pentru România discutarea formei de stat republicană sau monarhică. Dar dacă monarhia în împrejurările de față va lua inițiativa sau va sprijini în mod efectiv o inițiativă menită să scoată România din război și din Axă, în condițiile cuprinse în această declarație, atât Partidul Comunist, cât și Partidul Social Democrat vor conlucra cu monarhia și o vor sprijini.

Sper, Domnule Brătianu, că declarația noastră este clară și categorică și nu poate da loc la nici un fel de falsă interpretare. Cele mai sus scrise corespund întocmai punctului nostru de vedere, al partidelor pe care le reprezentăm.

Dacă însă obiectivul inițiativei Dv. privește și alte formulări din declarație, prietenul Titel Petrescu este împuternicit să le discute cu Dv. pentru deplina clarificare a tot ceea ce poate să fie obiect de litigiu.

În sfârșit, și cu aceasta termin, dacă însă informațiile care ne-au parvenit sunt inexacte și motivele invitației sunt altele decât cele mai sus presupuse, în acest ultim caz, cu regretul de a vă deranja într-o altă zi, întrevederea va putea avea loc, dar în condiții ca, în afară de participanți, **ABSOLUT NIMENISĂ NU AFLE NICI LOCUL, NICI ZIUA ÎNTÂLNIRII**. Singur amicul comun, care ne-a facilitat și intervenția trecută, este împuternicit să aranjeze din nou orice întrevedere. Vă rog, de aceea, în mod insistent ca pe viitor să vă adresați numai lui în împrejurări asemănătoare.

Sperând că cele de mai sus vor elucida și ultimele dificultăți ivite, primiți asigurarea considerației mele.

◆

Arhivele Statului București, Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 1, dosar 395/1944, f. 1 - 2.

112

1944 iulie 14, <București>. Notă cu informații despre un raport al lui Constantinescu-Iași, destinat străinătății, asupra structurii și activității Blocului Democrat și a rolului ce trebuie jucat de Partidul Comunist în Opoziția politică.

D. a putut vedea la Constantinescu-Iași un raport al acestuia. În manuscris. După modul cum e redactat, se pare că acest raport e destinat a fi trimis în străinătate.

În raportul despre care o vorbă, Constantinescu-Iași face comunicări cu privire la acțiunea Partidului Comunist *conform instrucțiunilor*, acțiune având de scop înmănușchiera partidelor politice. Constantinescu-Iași se plânge că străduințele sale și ale lui Pătrășcanu au fost numai în parte încununuate de succes. Blocul Opoziției s-a realizat, dar așa cum s-a făcut,

acest Bloc e gol de conținut. Blocul nu va rezista dificultăților celor mai neînsemnate ce i-ar putea sta în cale. E, totuși, un succes faptul că a putut împreuna tendințe politice divergente. Aici raportul analizează situația din fiecare partid politic în parte și spune că ceea ce caracterizează în momentul de față acțiunea politică a membrilor lor este teama de a nu fi înghițiți de evenimente. Această teamă se manifestă mai ales la Partidul Liberal, ai cărui fruntași, burghezi notorii, au subscris cei dintâi la ideea grupărilor forțelor politice „în jurul Partidului Comunist“.

Cu privire la starea de spirit din sânul Blocului, Constantinescu-Iași spune că acum o lună Blocul era animat de un puternic spirit ofensiv și că se putea conta pe o participare activă a componentilor săi la o acțiune politică determinată. De atunci însă starea de spirit nu mai este aceeași. A contribuit la schimbarea aceasta modul cum s-au desfășurat evenimentele politice din Finlanda. Venirea intempestivă a lui Ribbentrop și acordul fino-german într-un moment când lumea politică se obișnuise să conteze cu absența oricăror reacțiuni politice din partea germanilor, toate acestea au contribuit la alterarea sentimentului inițial. Totuși, e de presupus că victoriile fulgerătoare ale armatelor sovietice vor readuce spiritele la nivelul necesar dezlănțuirii acțiunilor politice la momentul determinat.

Raportul încheie cu asigurarea că la momentul oportun Partidul Comunist va ști să facă cu succes față situațiunii.

◆
Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Politică internă a României, dosar 10/1943, f. 615 – 616.

113

1944 iulie 14, <București>. Notă informativă privind interesul crescând manifestat de rege față de viața politică, în general, și activitatea Opoziției, în special.

N.I. spune că Palatul este ținut la curent cu manifestările politice ale frontului Opoziției. Regele este informat și cunoaște amănunțit fazele alcătuirii frontului, cât și planurile de viitor ale acestuia. Informarea Regelui se face de către național-țărăniști. D. Maniu, în special, face din când în când comunicări Regelui.

În ce privește atitudinea Regelui față de acțiunea politică a frontului Opoziției, N.I. spune că aceasta se poate deduce din sentimentele celor de la Palat. Or, toți manifestă simpatie pentru țelurile politice ale lui Maniu și ale celor care alcătuiesc împreună cu dsa frontul Opoziției.

Mai e de remarcat, spune N.I., că nu întotdeauna au manifestat cei de la Palat preocupări și simpatii politice. Aceasta se întâmplă abia de câteva luni și anume de când Regele a început să se intereseze mai îndeaproape de unele chestiuni politice. Dar de atunci încoace interesul acestora pentru

chestiunile politice devine tot mai accentuat, iar informarea e din cele mai serioase și mai minuțioase.

N.I. spune că știe toate acestea de la Bobeș.

Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Politica internă a României, dosar 10/1943, f. 617-618.

114

1944 iulie 14, <București>. Notă informativă asupra părerii lui George Brătianu despre activitatea politică a generalului Sănătescu, care ar acționa în numele regelui.

D. George Brătianu spune că recent a fost solicitat de generalul Sănătescu să aibă cu el o întâlnire politică. D. George Brătianu, primind invitația generalului Sănătescu, a răspuns că-l va vedea la înapoierea sa în București.

Prof. Bulgaru nu știe dacă această întâlnire a avut loc. Știe însă care sunt sentimentele dlui George Brătianu față de planurile politice ale generalului Sănătescu.

Astfel, d. Brătianu admite că generalul Sănătescu nu acționează din proprie inițiativă la gruparea oamenilor politici disponibili în jurul dsale. Această inițiativă se pare că ar aparține Regelui. Grupând cât mai multe elemente politice, de la dreapta cuzistă până la stânga social-democrată, generalul Sănătescu vrea să înjghebe organismul politic pe care să-l pună la momentul oportun la dispoziția Coroanei. D. George Brătianu se îndoiește însă de reușita acțiunii generalului Sănătescu. Aceasta, din următoarele motive:

- a) lipsa de suprafață politică a generalului Sănătescu;
- b) lipsa unui program politic unitar;
- c) lipsa elementelor care să poată alcătui Guvernul momentului politic pe care îl scotează generalul Sănătescu.

Indiferent de modul cum se va produce vacanța în conducerea statului, Guvernul care va succede mareșalului Antonescu va trebui să se poată răzima pe opinia publică. Ori, nici generalul Sănătescu nici cei cu care dsa tratează nu pot aduce Guvernului de mâine popularitatea de moment necesară pentru a putea face față situației.

În ce-l privește, d. George Brătianu nu e deloc dispus să acorde sprijinul său organismului politic ce se încearcă a se înjgheba. Totuși, spune prof. Bulgaru, d. George Brătianu se va întâlni cu generalul Sănătescu, dacă nu cumva s-a și întâlnit.

Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Politica internă a României, dosar 10/1943, f. 621-622.

1944 iulie 19, <București>. Notă cu informații culese din mediile liberale, asupra opiniei lui George Brătianu, potrivit căreia partidele politice nu trebuie să recunoască nici o cerință a Moscovei ce ar putea afecta integritatea și suveranitatea României.

Chestiunea recunoșterii cedării Basarabiei și Bucovinei face obiectul discuțiilor și în Partidul Liberal. Aici este de observat însă o atitudine mult mai resemnată. D. Dinu Brătianu și cei care îl înconjoară spun că „de vreme ce anexarea Basarabiei și Bucovinei de către Soviete nu depinde de recunoașterea Partidului Liberal, acesta nu are de făcut decât o politică de realități. Istoria va judeca situațiunea în care ne găsim etc. etc“. Și de astă dată se remarcă atitudinea realistă a bătrânilor partidului.

În schimb, d. George Brătianu rămâne la punctul său de vedere cunoscut. În consfăturile amicilor săi, d. George Brătianu afirmă constant că partidele politice nu trebuie să fie instrumentul docil al Sovietelor în România. Ele nu trebuie să se grăbească a recunoaște nimic din ceea ce cer Sovietele. Aceasta chiar cu riscul ca viața politică internă să ia alt curs decât cel care ar conveni burgheziei românești. Ca atare, d. George Brătianu este împotriva recunoșterii cedării Basarabiei și Bucovinei către Rusia Sovietică.

Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Politica internă a României, dosar 10/1943, f. 629.

116

1944 iulie 19, <București>. Notă conținând informații despre o presupusă garantare din partea anglo-americanilor a datoriilor de război ale României, pentru a se evita o ocupație rusească îndelungată în România.

Ca urmare a unei laborioase și discrete activități, Palatul a obținut ca Sovietele să nu ocupe România în contul datoriilor de război. Garantarea acestor datorii se va face de către Anglia și Statele Unite. În acest sens Palatul are garanția Casei Regale engleze.

Această informație, pe care o am de la N.I., concordă cu altele având același conținut și care vin din rândurile național-țărăniștilor. În adevăr, Gică Măcărescu, înapoiat de la Dobrești, unde a stat mai mult timp în preajma dlui Mihalache, spune că Partidul Național-Țărănesc a primit informația că s-a evitat pericolul unei ocupațiuni rusești mai îndelungate pentru garantarea plății datoriilor de război către Soviete. Rezultatul acesta a fost obținut grație demersurilor Casei Regale pe lângă Guvernul englez. În prezent, ar exista un angajament formal ca anglo-americanii să garanteze Sovietelor plata acestor datorii.

Gică Măcărescu spune că d. Maniu a avut cunoștință despre acest demers care a fost făcut printr-o scrisoare al cărei purtător era d. Argeto-

ianu. Scrisoarea a fost predată de acesta ministrului Angliei la Berna, care a transmis-o mai departe. În această scrisoare, Regina Mamă se adresa Regelui Angliei expunându-i situațiunea țării și a Casei Regale în eventualitatea unei ocupațiuni sovietice mai îndelungate. Regele Angliei era solicitat să intervină pentru găsierea unei soluții care să evite pericolul unei ocupațiuni sovietice. Rezultatul demersului a fost obținut săptămâna trecută.

◆
Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Politica internă a României, dosar 10/1943, f. 625-626.

117

1944 iulie 25, <București>. Notă despre o probabilă scrisoare primită de regele Mihai I de la vărul său, Petru al Iugoslaviei, în care acesta din urmă îl apreciază pentru înțelepciunea pe care o manifestă în situația în care se află țara sa.

N.I. spune că la Palat se vorbește despre o scrisoare pe care Regele ar fi primit-o din partea vărului său, Regele Petru al Iugoslaviei.

Scrisoarea are în parte un caracter personal.

În concluzia ei, Regele Petru felicită pe vărul său pentru activitatea cuminte adoptată de acesta în anii din urmă și îl asigură că această atitudine a găsit întreaga aprobare a celor de la Londra. Regele Petru își exprimă credința că faptele de arme ale armatelor sale vor avea în curând să-și spună cuvântul în acțiunea de dezrobire a României.

◆
Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Politica internă a României, dosar 8/1944, f. 369.

118

1944 iulie 29, Geneva. Scrisoare adresată lui Iuliu Maniu de către Grigore Gafencu, prin care îl pune la curent, ca lider al Opoziției, cu disponibilitatea rușilor de a trata cu partidele politice din România, în Rusia, condițiile unui armistițiu, în baza unor demersuri inițiate de Molotov.

Iubite și stimate Domnule Președinte,

V-am trimis acum de curând părerile mele în scris cu privire la convorbirile ce se duc cu Aliaiții. V-am arătat motivele pentru care cred că aceste convorbiri trebuie urmăriți cu hotărâre și fără a pierde timp. În aceeași ordine de idei vă scriu acum din nou, cu prilejul unei comunicări ce mi-a fost făcută acum două zile (27 iulie).

Dl. Franasovici mi-a adus la cunoștință că a primit un mesaj din Moscova transmis prin dl. Beneș. Am văzut acest mesaj. Dl. Molotov, căruia

dl. Beneș i-a transmis înștiințarea că s-ar fi format un front al Opoziției române (coalițiune național- democrată), a răspuns dlui Beneș că ia act de această înștiințare și că este dispus a sta de vorbă dacă acest front este hotărât a scoate România din război și a trimite delegați pentru negocieri în Rusia.

Am ținut a observa numaidecât că această comunicare nu mă privește direct, deoarece m-am străduit prin activitatea mea a reprezenta Opoziția română ca un bloc de care nu poate fi dezlipit numele dlui Iuliu Maniu. (Aceasta nu numai datorită simțămintelor mele de respectuoasă prietenie pentru Dl. Maniu, ci mai ales din convingerea că Dl. Maniu, fiind cel mai autentic reprezentant al Opoziției intransigente, poate fi azi factorul de preschimbare cel mai hotărât).

Dl. Franasovici mi-a spus că privește de a sa datorie a transmite mesajul Molotov-Beneș mai departe, dar și el este de părere că o acțiune atât de însemnată ca aceea prevăzută de mesaj cere o înțelegere între factorii hotărâtori din țară.

(Va scrie în acest sens dlui Tătărescu).

În ce mă privește, nu cunosc situația politică internă, nici stadiul actual al raporturilor dintre partide și fracțiuni. Nu știu, de asemenea, ce se petrece la Cairo.

Mă voi mărgini deci a cerceta numai problema ridicată prin noul mesaj transmis de Beneș.

1. Propunerea dlui Molotov cuprinde unele indicațiuni interesante. Rușii par dispuși, cu toate uimitoarele lor victorii din timpul din urmă, a ajunge la o înțelegere cu noi (și socotesc că mai este timp pentru negocieri).

2. Rușii nu au pregătit încă un „Comitet de eliberare“ pentru noi, cum au pregătit un asemenea comitet pentru polonezi. Ei caută o înțelegere cu partidele din România.

3. Rușii ne arată preferință pentru negocieri duse la ei, pe teritoriul rusesc (S-ar putea deduce că nu atribuie un caracter hotărât convorbirilor din Cairo, sau că, oricum ar fi, le convine mai bine ca armistițiul să fie hotărât și încheiat cu ei și la ei).

În afară de aceste indicațiuni, care sunt folositoare, mesajul cuprinde și unele primejdii, ce nu pot fi trecute cu vederea:

a. Se poate ca rușii să caute a profita de unele dezbinări interne ale noastre, cu gândul de a provoca o supralicitare în favoarea lor.

b. Se poate, de asemenea, ca rușii să încerce a forma o grupare a lor, spre deosebire și în opoziție cu altă grupare, care s-ar simți mai legată de anglo-saxoni (mai primejdios pentru noi decât negocierile duse pe două căi: de unii cu anglo-saxonii și alții cu sovieticii, chiar dacă s-ar ajunge pe o cale sau alta la unele rezultate, am fi în jalnica situație a polonezilor, care riscă a deveni un măr de discordie între Aliați și a stârni supărări de o parte și de alta).

Socotesc că aceste primejdii nu pot fi înlăturate decât printr-o acțiune unitară a Opoziției (acțiune care – o repet – nu se poate concepe în afară de dl. Maniu).

Nu sunt, în principiu, împotriva unor negocieri directe cu Rusia. Dimpotrivă. M-am pronunțat în mai multe rânduri, după cum știți, pentru

asemenea contacte directe. Cred că negocierile duse cu rușii (firește, cu știrea și aprobarea anglo-saxonilor) sunt mai în măsură decât altele ca să ducă repede la un rezultat, iar azi este nevoie, mai presus de orice, de o acțiune temeinică, grabnică și hotărâtă. Propunerea Molotov (indiferent de felul cum s-a manifestat) poate fi un prilej pentru asemenea acțiune.

Este neapărat nevoie însă ca acest prilej să nu stârnească acțiuni divergente înlăuntru și în afară, ca Opoziția în întregime să fie înțeleasă și unită, iar anglo-saxonii să fie avizați. O acțiune unitară este cu atât mai trebuincioasă cu cât se urmează în altă parte anumite convorbiri. Se prea poate ca schimbarea sediului și a naturii acestui contact stabilit cu Aliații să fie necesară pentru a se ajunge mai repede în aceste zile tragice la rezultatul care trebuie atins.

Pentru ca această schimbare să nu provoace noi greutăți, trebuie o înțelegere prealabilă cu celelalte două Mari Puteri și mai înainte încă consemnul tuturor factorilor hotărâtori din țară.

Am împărtășit aceste păreri dlui Franasovici și i-am spus că voi scrie domniei-voastre.

Primiți, vă rog, iubite domnule președinte, încredințarea sentimentelor mele cele mai devotate și afectuoase.

s.s. Gr. Gafencu,

◆

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, dosar 71/939, E. 9. XX, f. 20-22.

119

1944 august 2, <București>. Notă informativă asupra discuțiilor ce se purtau în redacția ziarului „Curentul”, referitor la formarea Guvernului cu o echipă de guvernanți militari, condusă de generalul Sănătescu, având opțiunea și încrederea Coroanei.

Miercuri, 2 august 1944, s-a vorbit în redacția ziarului „Curentul” că e vorba ca în curând să avem o schimbare de Guvern.

Față de evenimentele care se precipită, se spune, e vorba de o schimbare a actualului regim și înlocuirea lui cu un Guvern de generali care se bucură de încrederea Coroanei.

Circulă zvonul cum că d. general Sănătescu, șeful casei militare a M.S. Regelui va forma viitorul Guvern.

Se vorbește insistent că în Guvernul prezidat de d. general Sănătescu, ar intra ca ministru de externe d. Grigore Gafencu, fost ministru al României la Moscova, care se află actualmente la Geneva.

Se mai spune că și d. Radu Irimescu, fostul ministru de la Washington, ar intra și el în Guvern.

Acest guvern de generali va trebui să netezească calea până la pacea generală, când va veni un Guvern de partide politice.

◆

Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Politica internă a României, dosar 8/1944, f. 359.

1944 august 3, <București>. Scrisoarea lui Măcin <Lucrețiu Pătrășcanu> către Dan <C. Pârvulescu>, în care acesta își exprimă unele puncte de vedere cu privire la propaganda și agitația necesare în scopul legalizării P.C.R., exploatându-se atitudinea partidului în chestiunea războiului.

Dragă tov. Dan, 1/ Din cauza unor încurcături tehnice, materialul alăturat pentru „R.L.” abia acuma îl pot trimite, deși este gata de o săptămână și două zile. Pagina a II-a urmează s-o completezi tu, căci nu am nici un material muncitoresc. 2/ În vederea evenimentelor, iată ce propunere am eu de făcut: trebuie să folosim la maximum primele zile ale schimbărilor care vor interveni, de astă dată din punct de vedere de partid. În ce sens? Trebuie ca partidul nostru și punctele lui de vedere în toate chestiunile să fie cunoscute în cele mai largi pături populare.

De aceea, eu voi propune ca, cel puțin în primele zile, organizarea propagandei și agitația să treacă asupra noastră. Cred că voi obține fără greutate. În acest caz agitpropul nostru, întărit cu alte elemente legale, va trebui să preia asupra lui o parte din muncă. O parte din agitprop va rămâne însă mai departe ilegal și greul muncii va trece asupra oamenilor legali. În privința mobilizării elementelor pe linia agitației legale, m-am gândit la oamenii de la statistică, care acum lucrează pentru apărare, și la unii dintre ziariști. Eu voi ține o ședință cu agitpropul nostru în cel mai apropiat timp. Obiectivele imediate ale agitației și propagandei: A/ Facerea cunoscută a tuturor documentelor care vor ieși, proclamație, declarația P.C., a Guvernului etc. și organizarea împărțirii acestui material la centrele și subcentrele de distribuție. Voi aranja cu Miron ca U.P. să ia asupra lui împrăștierea mai departe a acestui material de la subcentrele de distribuție. Vom mobiliza și avioane pentru provincie, mai ales pentru manifestul în nemțește al Guvernului adresat ofițerilor și soldaților germani, care va fi aruncat pe front. B/ Scoaterea imediată, în prima zi, a „României Libere” ca gazetă legală. Am aranjat deja și tipografia – în afară de cea care va fi ocupată din primul moment – care în orișice eventualitate să fie la dispoziția noastră. Aici va fi scos și o parte din tot materialul volant. C/ O parte din redacția noastră de astăzi, iarăși completată cu alte elemente legale, va fi pusă în funcțiune astfel încât în cel mai scurt timp să fie în stare să scoatem cu ea zilnic „R.L.”. Voi căuta să mă țin de indicațiile, în privința oamenilor, pe care le-am stabilit împreună. D/ Această redacție va trebui să livreze, cel puțin în primele zile, materialul agitatoric pentru Radio. Iarăși, în privința partidului nostru, vom trebui să scoatem material, mai ales în „România Liberă”, de comentariu a declarației C.C., apoi un scurt istoric, pe care îl voi scrie chiar eu, asupra contribuției noastre hotărâtoare în nașterea B.N.D. și în desfășurarea ultimelor evenimente. Apoi, popularizarea atitudinii noastre în chestia războiului, a dictaturii Antonescu, a libertăților democratice etc. E/ Ar trebui să dăm un director „R.L.”. Adică un director legal, cu suprafața, ca din primul moment să nu apară ca un ziar clandestin. M-am gândit să iau eu direcția. Am însă anumite rezerve. Hotărăște tu. Trebuie însă să fie o personalitate politică

de a noastră, deci pentru „R.L.“ nu merge un ziarist ca Cocea sau cineva șters. Deși gazetă de Uniune patriotică, noi nu trebuie să ascundem, mai ales acuma când ieșim la suprafață, rolul nostru sau, mai bine zis, participarea noastră și aici (vezi exemplul Poloniei și a Uniunii patrioților de acolo). Apoi, ca principiu, cred că va trebui, date fiind împrejurările și posibilitatea unei reacțiuni, să compromitem totuși, prin munci și funcții de răspundere, cu cât mai puțini oameni, pentru a-i ține în rezervă în momentul când asigurarea legalității va fi deplină. 3/ Cred că iarăși din primul moment al liberei circulații toți oamenii legali și cu suprafața să fie mobilizați și să vorbească în marile întreprinderi, în numele nostru și al B.N.D. Trebuie, în primul moment, mobilizată muncitorimea și direct prin vorbitori, prin întruniri etc. Aici, dacă ești de acord, ar trebui să-mi indici la ce elemente te gândești și care pot fi puse la bătaie. În orice caz, iarăși nu trebuie aruncați toți oamenii în foc, deodată.

Deoarece nu-l văd pe Miron decât astă-seară și lucrurile sunt grabnice, toate aceste propuneri, pe care le voi discuta cu de-amănuntul cu el, ți le comunic numai în numele meu.

Salutări

Măcin

◆
Arhivele Statului București, Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 1, dosar 408 / 1944, f. 1.

121

1944 august 4, <București>. Notă informativă asupra semnificației ruperii relațiilor turco-germane, pentru România.

N.I. spune că momentul ruperii relațiilor turco-germane trebuie socotit, pentru noi, ca momentul reintrării regelui în viața politică activă. Despre acest lucru trebuie să știe ceva și Mareșalul Antonescu, care, după spusele celor de la Palat, va fi avut ocazia recent să-și dea seama că regele a hotărât să iasă din umbră.

Următoarele zile vor arăta cât e de adevărată această afirmație. Până atunci regele conferă cu generalul Sănătescu, care în situațiunea de azi îi servă drept mentor politic.

◆
Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Politica internă a României, dosar 8 / 1944, f. 354.

1944 august 4, <București>. Notă informativă asupra declarațiilor făcute de Iuliu Maniu într-un grup de prieteni, referitoare la modul de ieșire a României din război, printr-un nou Guvern, (formula tip generalul Sănătescu fiind și ea la ordinea zilei), care să încheie armistițiul cu rușii.

Situațiunea politică a intrat în faza clarificărilor. Iuliu Maniu a declarat ieri, în grupul de prieteni întruniți la Snagov, că în cel mult cincisprezece zile situațiunea României va fi definitiv lămurită, prin ieșirea din război.

Această credință a lui Iuliu Maniu pleacă de la desfășurarea precipitată a evenimentelor în Balcani și pe care le socoate în strânsă corelație cu situațiunea din România.

Iuliu Maniu vede desfășurarea lucrurilor în modul următor, pe plan militar și intern:

Coordonarea acțiunii militare sovietice cu cea aliată și turcă, în Balcani și în Marea Neagră.

Formarea unui Guvern din încrederea Regelui Mihai, cu evident caracter militar, care să încheie armistițiul cu rușii.

Formula general Sănătescu este în plină actualitate.

Iuliu Maniu a avut trei întrevederi cu generalul Sănătescu, între care două la Sinaia și una într-o localitate din Ardeal.

Regele Mihai a pășit definitiv pe drumul indicat de partidele democratice, acceptând să intervină, cu drepturile și autoritatea locului, pentru scoaterea țării din război, în condițiuni optime pentru viitorul ei.

În cursul acestei săptămâni, Regele a fixat o audiență lui Iuliu Maniu, pentru stabilirea unui punct de vedere comun asupra tuturor problemelor ce privesc țara, acum și în viitor.

Inițial, se plănuse o audiență comună Iuliu Maniu – Dinu Brătianu, însă șeful liberalilor a comunicat luni că Iuliu Maniu are întreaga libertate de a reprezenta punctul de vedere al tuturor partidelor din coaliția democratică.

Iuliu Maniu rămâne de acum în Capitală, respectiv la Snagov, unde locuiește Ilie Lazăr, pentru a putea participa zilnic la desfășurarea evenimentelor politice.

De asemenea, și-au anunțat sosirea în București aproape toți oamenii politici din Opoziție, chemați de prietenii lor.

Gh. Tătărescu desfășura, de asemenea, o intensă activitate.

În cursul ultimelor zile, Gh. Tătărescu a avut două întâlniri cu generalul Sănătescu.

Georgel Gheorghiu a declarat miercuri că Tătărescu va merge la Rege în cursul acestei săptămâni.

Se pare că Tătărescu a primit, prin via Ankara, unele comunicări politice interesante.

Comunicările i-au parvenit prin intermediul lui Cretzianu.

O activitate deosebită desfășura, în ultimele zile, grupul lui Mihai Ralea, care sprijină, la rândul său, pe Tătărescu.

În cercurile politice românești și-a făcut loc informațiunea că acordul dintre Iuliu Maniu și Mareșalul Antonescu există realmente.

Schimbara esențială ce se va produce în situațiunea țării va fi realizată prin deplinul acord al acestor doi bărbați de stat.

Ceea ce nu se știe prea bine este rolul ce și l-a rezervat Mareșalul Antonescu în această acțiune și cel pe care îl va juca în viitor. Se arată însă că Mareșalul Antonescu este prea personal și prea ambițios, pentru a nu juca „prima violină“ și în viitoarea conjunctură.

În afară doar de evenimente neprevăzute.

◆
Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Politia internă a României, dosar 8/1944, f. 355-356.

123

1944 august 5, <Stockholm>. Mesajul trimis de ministrul român în Suedia, Frederic C. Nanu, cu privire la alternativele ieșirii României din război, convenabile Moscovei, în primul rând, și Aliatilor, în general.

Mesajul primit prin Oancea.

1/ Dacă este ceva serios în ce privește negocierile lui von Kleist cu Semenov?

2/ Avem certitudinea că asemenea negocieri au loc. Schmidt de la Berlin a declarat Ministrului Gheorghe că față de intransigența Aliatilor nu au altceva de făcut decât să trateze cu rușii.

3/ Credem că germanii nu doresc să trateze serios cu rușii, ci mai mult să facă o presiune asupra Aliatilor.

4/ Dl. Nanu este rugat să explice poziția noastră față de ruși: din cauza contactelor, România nu poate risca o dublă pedeapsă: să fim părăsiți de germani, care apoi s-ar înțelege cu Rusia. Dacă nu trimitem un emisar este pentru că ne temem să provocăm o reacțiune brutală a germanilor. Pe de altă parte, tratamentul care se aplică în Moldova și Basarabia nu este de loc încurajator pentru luări de contact. Ar fi preferabil să se poată lăsa chestiunea Bucovinei și Basarabiei la Conferința de Pace. Nu ni se poate cere să întoarcem armele împotriva germanilor, însă ieșirea pur și simplă a României din război este un factor important pentru ruși. Poziția Guvernului actual este foarte proastă. Se găsește în situația de a fi făcut un război inutil/jertfe omenești etc./ Pe de altă parte, o schimbare de regim ar conduce la o reacțiune brutală din partea germanilor, care ar putea să pună mâna pe un milion de oameni, echipament și recoltă. Să se trimită mesagii din partea Aliatilor prin aceleași persoane care au luat contact până acum.

N-ar putea rușii să ne trimită un emisar, trecând frontul?

Oancea mi-a povestit că în aprilie s-a cerut și prin Gafencu să ni se comunice condițiile de pace rusești. Le-a obținut prin Beneș în 48 de ore. În aceeași zi, Pella a comunicat prin Oancea că dacă capitulam, ocupația era

să fie tripartită. Oancea nu știa de unde avea Pella această informație și cum se împacă cu condițiile rusești, care nu vorbesc de ocupație tripartită.

Nanu

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71 / 1920 - 1944, Suedia, Telegramme, Stockholm, 1944, vol 7, f. 17 - 18.

124

1944 august 6, <Stockholm>. Comunicare a ministrului român în Suedia, Frederic Nanu, adresată Vicepreședintelui Consiliului de Miniștri, Mihai Antonescu, asupra tratativilor unilaterale ruso-germane și a situației României în aceste împrejurări dramatice.

Domnule Vicepreședinte,

La ultimele dumneavoastră întrebări și comunicări îmi îngăduiesc să vă răspund foarte deschis, așa cum cer, cred, împrejurările dramatice ale zilelor de azi.

Cred a vă cunoaște destul de bine spre a nu mă teme că mi-o veți lua în nume de rău.

Nu știu și nici nu pot să aflu, cu mijloacele de care dispun, ce anume se discută între Dl. von Kleist și Legațiunea Sovietică, dacă se discută într-adevăr ceva. Însă faptul că nici la Berlin nici aci, germanii, nu numai nu ascund misiunea Dlui von Kleist de a intra în legături cu rușii, dimpotrivă, fac totul ca să fie cunoscută (locuiește la „Grand Hotel“) ar face să creadă că este vorba de o sperietoare pentru Aliații ei și pentru puterile apusene, care, precum v-am telegrafiat, a avut oarecare succes, izbutind să le neliniștească. Pe de altă parte, nici rușilor, desigur, nu le displace să se întărească părerea că pot oricând să se înțeleagă cu germanii, mai ales acum, în toiul crizei poloneze.

Forța împrejurărilor pare a împinge deci, de pe acum Rusia și Germania la o politică comună, chiar fără să se fi înțeles asupra ei. Căci este, cred, limpede că Rusia va avea numai de câștigat colaborând cu Germania, dar numai cu o Germanie atât de slăbită încât ar fi, de fapt, multă vreme cel puțin satelitul ei. Deci, după mine, o înțelegere de la egal la egal este, de la Stalingrad încoace, peste puțină, o înțelegere întemeiată pe concesi și subordonarea germană este însă cât se poate de firească. Când se va întâmpla, adică când Germania se va resemna, nu are pentru noi mare însemnătate, căci înlocuirea influenței germane în Balcani prin cea rusească – revanșa pentru 1940 – 1941 – va fi cea dintâi condiție pe care Germania va trebui să o primească spre a căpăta condiții mai bune pentru ea însăși.

Deci Germania nu va putea nici să ne scape, nici să ne pedepsească. Tot ce va face este să se dezintereseze.

Nu cunosc, firește, la cât se ridică forțele germane la noi. Dar sunt convins că dacă am ieși din război și s-ar adopta formula propusă de mine (de a le spune să părăsească țara în 15 zile) germanii ar prefera s-o facă,

ca să-și scape cel puțin trupele și materialul de război. Dacă ar refuza, ar trebui întâi să lupte cu rușii singuri și apoi și cu trupele noastre, și pe deasupra le-ar trebui forțe mari ca să păzească podurile, șoselele, trecătoarele, depozitele etc. Cu siguranță nu dispun de atâtea trupe și ar prefera să se retragă de bunăvoie (cu atât mai puțin ar putea să pună mâna pe putere la noi – cine s-ar revolta ca să lupte mai departe de partea germanilor?) – și în orice caz starea căilor noastre ferate și presiunea rusă i-ar împiedica să scoată măcar o baniță de grâu din România.

Deci, nu am fi siliți să ne întoarcem armele împotriva lor; și dacă am ajunge acolo, totuși, ar fi vina lor, căci ei ar încălca suveranitatea noastră refuzând să evacueze țara. Iar stricăciuni prea mari n-ar putea să facă în asemenea împrejurări. În orice caz, ar fi mult mai mici decât acelea pe care ni le-ar pricinui câteva luni de bombardamente aliate și trecerea tăvălugului rusesc luptând peste toată țara.

Firește că dezlegarea propusă nu ne va scăpa de jertfe și de primejdii – dar avem de ales între două rele și cred că e cuminte să alegem pe cel mai mic.

Cred că după arbitrajul de la Viena și după ce ne-au împins la un război nenorocit, mai mult nu ne pot cere germanii, decât de a le da puțința să plece nestingheriți.

Clauza care ne leagă să nu ieșim din război fără consimțământul lor n-are, firește, nici o valoare, căci, după câte îmi amintesc, ea este reciprocă, și cine își poate închipui că ei vor cere vreodată consimțământul nostru dacă se văd siliți să ceară pace?

Precum am arătat, nu cred că o schimbare de Guvern să fie primejdioasă, dacă ea este făcută în taină și repede. Dar nici nu văd nevoia. Nimeni n-a cerut-o. Dimpotrivă, rușii s-au declarat gata să negocieze și cu Guvernul de azi. De altfel, în Finlanda, chiar ei au dorit să negocieze cu Mareșalul Mannerheim, care a condus trei războaie împotriva lor. Îmi îngăduiesc să vorbesc foarte deschis: cred că judecata istoriei asupra Guvernului va fi aspră tocmai dacă nu iese din război, de îndată ce ducerea lui mai departe strică mai mult decât ajută.

În împrejurările din toamna 1940 – vara 1941, nimeni nu ar fi făcut o altă politică decât aceea pe care am făcut-o. Errare humanum est. Dar odată ce soarta ne-a fost potrivnică, nu are rost să se nege faptele, ci numai recunoscându-le și îndreptând greșeala, în măsura puținței, adică salvând ce se mai poate salva, istoria o va ierta, mai mult chiar, va avea cuvinte de laudă pentru acei care vor fi avut tăria sufletească să facă un lucru pe cât de firesc pe atât de rar.

Iar noi jertfe omenеști nu ar învia cele din trecut.

Dacă acestea ar fi numai părerile mele, ele n-ar avea prea multă însemnătate. Însă sunt, cu mici deosebiri, și acele ale diplomaților puterilor anglo-saxone. Așa încât nu văd nici folosul de a încerca să justific acum un punct de vedere prin argumente, care au mai fost respinse încă acum câteva luni, la o vreme când germanii erau încă mult mai tari și deci argumentele la fel.

De altfel, îmi iau voie să amintesc din nou părerea pe care am mai arătat-o dlui Barbul în ianuarie și dlui C. Demetrescu în mai, și anume că

dacă, cum cred, englezii și americanii refuză, de frica rușilor, să ne ia apărarea și ne trimit chiar ei mereu la ruși, nu câștigăm nimic, dimpotrivă, apelând din nou la ei, chiar indirect, căutând să ne justificăm (Churchill, la 2 august, a spus, o dată mai mult, că trebuie să ne înțelegem cu rușii).

Amintesc că Semenov ne-a mai muștrat pe această temă. I-am răspuns atunci că era firesc să căutăm, cum e obiceiul, să ne folosim întâi de un mijlocitor. Dar această explicație nu poate fi repetată, după ce ni s-a arătat că supără.

Părerea mea v-o mărturisesc foarte deschis: sunt convins că cea mai mare greșeală pe care am putea s-o facem ar fi să fim surprinși de sfârșitul războiului în situația de azi, în care suntem învinuiți de a căuta numai să câștigăm timp și de a induce în eroare pe Aliați, numai fiindcă ținem de fapt cu Germania, chiar până a ne jertfi pe noi înșine. Ni s-ar ierta poate să fi luptat pentru interesele noastre, dar nu pentru cele ale Germaniei. Ori, interesul nostru e să ieșim din război, odată ce el este pierdut, chiar dacă se grăbește astfel înfrângerea germană și poate cu atât mai mult. Am aduce chiar un mare serviciu Germaniei, sau cel puțin poporului german. N-am nevoie să amintesc și primejdia ca Transilvania de Nord să fie lăsată Ungariei, dacă ea iese din război înaintea noastră.

Ajung deci la următoarele concluziuni:

Există un singur argument care ne-ar putea îndreptăți să luptăm mai departe: acela că atâta timp cât mai putem ține frontul, nu avem dreptul de a ceda de bunăvoie Basarabia și Bucovina, o renunțare care ni s-ar putea totdeauna obiecta mai târziu. Am putea deci:

1/ Sau să răspundem rușilor că primim celelalte condițiuni (după ce ar fi fost întâi precizate și nu în defavoarea noastră), dar că Basarabia și Bucovina nu le putem ceda.

Aceasta ar însemna, firește, că am lupta mai departe, căci este sigur că rușii nu vor primi, dar cel puțin am putea susține că dacă nu ieșim din război suntem mânați numai de interesele noastre.

2/ Sau să redactăm o declarație, formulată, firește, cu toată grija necesară, în care am arăta că recunoaștem că nu mai putem câștiga războiul, că Guvernul nu poate, deci, să-și mai ia răspunderea unor noi și zadarnice jertfe omenești și că deci capitulăm fără condițiuni, potrivit declarației de la Moscova, în mâinile celor trei Aliați. Am adăuga că știm, așa cum a declarat Dl. Churchill la 22 februarie, că Aliații nu se recunosc legați de nici un legământ, ci numai de conștiința lor, dar că nu putem crede că conștiința lor se va putea împăca cu alte principii, decât cu acelea care au dictat Tratatul de la Paris, din octombrie 1920, Convenția pentru definirea agresorului din 1933, Charta Atlanticului etc. Deci, ne punem soarta în mâinile Marilor Puteri, care au declarat de atâtea ori că luptă pentru dreptate, dreptul popoarelor la autodeterminare, sfințenia tratatelor, un trai mai bun pentru popoare etc.

Ar fi mai greu pentru Aliați de a ne impune, la încheierea păcii, condițiuni mai grele decât acelea care au fost și puse de ruși, sau pentru aceștia să nu păzească declarația lui Molotov din 2 aprilie, căci nu ar putea să ne facă o vină din faptul că am capitulat fără condițiuni.

S-ar putea obiecta că atunci am fi la discreția lor. Însă asta am fi în orice caz, deci n-am pierde nimic (de fapt, față de ruși, cele câteva divizii, lipsite de armament greu, pe care le avem nu însemnează mare lucru). În schimb, cum odată ce am fi capitulat, nu am mai avea nici formal vreo putere militară, orice condiții ni s-ar impune, ele ar fi un „Diktat“ adevărat, ceea ce ne-ar da o situațiune mult mai bună mai târziu, dacă împrejurările s-ar schimba.

3/ Sau să primim condițiunile rusești, căutând însă să căpătăm unele indulciri. Pe de altă parte, timpul pare relativ prielnic tocmai acum, când germanii par a rezista ceva mai bine în Răsărit, în schimb, înaintea mai repede anglo-saxonii.

Eu unul aș prefera soluția a doua. Însă orice soluție s-ar alege, cred că nu mai este o singură clipă de pierdut. Părerea este aci generală că germanii vor fi învinși în două luni, cel mult, sau în orice caz respinși până la granițele lor unde ar mai putea rezista poate încă câtva timp./ Motivele n-am nevoie să le înșir./

Iertați-mă de a vă fi vorbit fără înconjur. M-am crezut dator față de conștiința mea să vă arăt părerile mele, întemeiate pe convingeri și impresiuni căpătate într-o țară neutră, deci unde propagandele vrăjmașe se neutralizează mai mult sau mai puțin. Este drept că sunt desigur fapte și amănunte rezultate din convorbirile și negocierile noastre pe alte căi, pe care eu nu le cunosc, și care pot schimba întrucâtva situația așa cum o văd eu. În acest caz, o să țineți, desigur, seamă de această împrejurare în judecarea inițiativei mele, la care m-a îmbărbătat convingerea căpătată că departe de a vă supăra, aveți mintea destul de largă ca să vă placă să auziți păreri chiar deosebite de acele oficiale și să doriți să cunoașteți cât mai multe puncte de vedere, rămânând să alegeți din ele acelea care v-ar părea de folos.

F. Nanu

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71 / 1920 – 1944, Suedia, Telegrama, Stockholm, 1944, vol. 7, f. 21 – 26.

125

1944 august 6, Berna. Telegramă de la Legația română din Berna, semnată Pella, conținând pasaje din expozeul lui Churchill, privitoare la România și Bulgaria, în relație directă și concretă cu Moscova.

Pasagiile privitoare la România și Bulgaria din expozeul d-lui Churchill din august crt.:

„Mi se pare acum că românii trebuie, înainte de toate, să ajungă la o înțelegere cu Rusia, pe care au atacat-o așa de josnic și la a cărei discrețiune se vor găsi foarte curând. Rusia a oferit condițiuni generoase României și nu are nici o îndoială că ele vor fi acceptate cu gratitudine de către poporul român, afară numai dacă conducătorii români nu ar avea vreun pistol automat prusian înfipt în piept sau la ceafă.

Același lucru este adevărat despre Bulgaria, aruncată de trei ori în război în partea cea proastă de către cea mai mizerabilă clică de politicieni inovatori, care par a fi procurat țării lor numai ruine, generațiune după generațiune. De trei ori în timpul vieții mele acești bulgari păcătoși au supus populațiunea lor țărănească la chinurile războiului și la pedeapsa înfrângerii. Și pentru ei momentul pocăirii nu a trecut încă, dar el trece foarte repede. Europa întregă alunecă irezistibil spre o așezare nouă care garantează securitatea. Care va fi locul Bulgariei în fața judecății când rolul lamentabil și laș pe care l-a jucat în acest război va fi dezvăluit și când națiunile iugoslavă și greacă în întregime vor desfășura, prin reprezentanții lor, la masa aliată a armistițiului, povestea de groază a faptelor comise de armatele bulgare în țara lor, ca niște cruzi lachei ai puterii naziste doborâte“.

Eden, intervenind în dezbateră care a urmat, a lămurit că condițiunile Rusiei față de România au primit asentimentul Guvernului englez înainte de a fi comunicate.

Pella

♦

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1939, E9, VI 8, Condiții de pace, vol. 161, f. 146 - 147.

126

1944 august 10, <București>. Notă informativă asupra opiniei cercurilor Opoziției privind semnificația plecării generalului Sănătescu la Ankara.

Cercurile opoziționiste vorbesc despre plecarea generalului Sănătescu la Ankara.

Voiajul acesta ar îmbrăca un caracter de importanță deosebită, data fiind poziția generalului Sănătescu și rolul ce se atribuie Mareșalului Palatului.

Această știre a fost adusă cercurilor național-țărăniste de către generalul Iacobici, după întâlnirea cu generalul Sănătescu.

Se înțelege că se acordă plecării generalului Sănătescu la Ankara un caracter oficial, el având, după toate probabilitățile, o misiune din partea Regelui Mihai.

Cercurile opoziționiste spun că dacă totuși generalul Sănătescu va renunța până la urmă la acest proiect, care este dat ca probabil, Regele va trimite la Ankara pe o altă persoană de încredere a Palatului.

În legătură cu misiunea pe care ar urma s-o aibă generalul Sănătescu în străinătate, nu se declară decât doar că ar urma să-l vadă și pe principele Barbu Știrbey.

De asemenea, ar fi vorba de aducerea unui mesaj special pentru Suveranul României.

Vizita Regelui la București ar fi, de asemenea, în legătură cu necesitățile trimiterii unui misionar de încredere la Ankara, misionar cerut de cercurile de acolo.

◆
Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serviciul Special de Informații, Politica internă a României, dosar 8/1944, f. 353.

127

1944 august 12, Stockholm. Comunicarea confidențială a lui Frederic C. Nanu, în care se plânge de faptul că, din motive neînțelese de el, colegul său de Legație, Caranfil, îl substituie în misiunea sa, contactând pe ministrul U.R.S.S. în Suedia în probleme privind relațiile externe ale Guvernului român.

Strict confidențial.

Precum am arătat d-lui Demetrescu, colegul meu Caranfil da încă din toamnă motive serioase de nemulțumire prin pretenția de a fi ținut la curent cu intervențiile mele confidențiale, în schimb, ascundea întrevederile lui la Stockholm, deși eu sunt ministru în Suedia. Cât timp știam că s-a mărginit a expune ideile sale politice și că interlocutorii lui le prețuiam la justa lor valoare, m-am mulțumit a-i aduce la cunoștință că nu înțelegeam să-i mai spun nimic. Am constatat însă cu prilejul recentei sale vizite că a cerut, deși deloc la curent cu afacerile româno-sovietice, o întrevedere cu ministrul U.R.S.S. (care pare că nu a avut loc). Apoi își îngăduie a trimite memorii redactate de el unui secretar de Legație, cu privire la chestiunea exceselor rusești în teritoriul ocupat.

Întii, dânsul nu poate ști ce instrucțiuni primesc de la dvs. în diferite chestiuni, nici ce am de făcut, ceea ce nu poate decât încurca lucrurile. Despre conținutul memoriului – prefer a nu vorbi.

Al doilea, nu pot admite ca un coleg să se amestece în îndatoririle mele dând impresia a completa sau a corecta o activitate neîndestulătoare.

Al treilea, găsesc nedemn ca un ministru al României să roage mereu a fi primit în audiență de către secretari sau atașați de legațiune. Dacă patriotismul d-lui Caranfil nu-i îngăduie a asista nepăsător la activitatea unui coleg pe care nu-l crede la înălțime, d-sa ar putea sau da sfaturi, sau raporta părerea sa la Ministerul Afacerilor Străine, dar nicidecum a se erija de la sine în supraministru. Este o insultă pe care nu o pot primi, iar neajunsurile practice sunt prea evidente spre a le mai sublinia.

Nanu

◆
Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, dosar S. 1, Stockholm, vol. 2, f. 40 și 41.

1944 august 22, <București>. Scrisoarea lui Mihai Antonescu către Legația României din Ankara, cu referiri la situația frontului din Răsărit, presupusa configurație a Balcanilor în cazul că anglo-americanii nu vor debarca și la poziția Guvernului român, în stare de criză politică internă.

Situația frontului foarte serioasă. Rușii au atacat nu numai regiunea Iași-Tg. Frumos cu blindate, care ne lipsesc, dar au lovit frontal centrul Basarabiei, astfel că în câteva zile Basarabia poate fi ocupată, integral.

Dobrogea fiind azi degarnisită de trupe, există posibilitatea unei scurteri spre Bulgaria cu toate consecințele inerente. Bombardamente grele la Constanța, Sulina și Mangalia indică chiar eventualitatea unor încercări pe coastă. Nu cunosc suficient poziția Bulgariei și dacă se va fi ajuns la o soluție care să nu o facă instrumentul exclusiv al Rusiei. Pe lângă diviziunile blindate, germanii au mai retras și 4 Divizii de infanterie, mai au totuși circa 450 000 efective la noi, din care jumătate etape și administrație militară. Faceți să se știe că rușii la Stockholm ne-au sugerat tratative, dar fără englezi. Am socotit grav și imprudent. Am contat că dacă frontul din răsărit se va rupe și România își va putea lua libertatea mișcărilor vom primi cel puțin sprijin de aviație și parașutiști, dacă nu debarcări, care să împiedice unificarea Balcanilor. La Marele Cartier General am spus Dlui von Ribbentrop deschis că dacă frontul din răsărit nu ține, îmi declin orice răspundere și n-am decât datoria de a asigura continuitatea istorică a țării. Măine vor veni la mine d-nii v. Killinger și Clodius. Le voi cere precizarea situației. După-amiază o conferință militară va lămuri precis perspectivele militare.

Vă informez cu toată conștiința de român că din punct de vedere intern poziția este foarte grea și a rămas confuză până azi.

În asemenea condițiuni fac apel la Dl. S. Saracioglu, căruia vă rog să-i amintiți că am comunicat Dlui Menemencioglu, în februarie, că după mine următoarele trei luni vor stabili definitiv soarta Balcanilor, dacă Turcia nu se hotărăște să ne sprijine considerând că rușii la Dunăre, ar însemna moartea Turciei.

Am făcut atunci apel măcar la sprijin diplomatic. Azi adresez un apel românesc pe care cu aceeași conștiință îl consider ultimul într-un sens pozitiv. Rog pe Dl. Saracioglu să-mi răspundă dacă îmi dă concurs diplomatic mie, sau celui care ar veni, pentru români, acolo pentru a merge mai departe, dacă putem conta din vreo parte pe sprijin diplomatic față de Rusia și eventual administrativ sau chiar militar, pentru asigurarea condițiilor armistițiului. Astfel, aș fi silit să încerc aci undeva a sta în aventură sau în afara încercării de ultim ceas, sau să expun țara și pe toți factorii ei oricât de reprezentativi, dar neorganizați și depășiți, la cele mai grave situații.

M.A.

Aștept răspunsul Dvs. până mâine, miercuri seara. Încercați sondaje în sensul comunicat prin col. T. și B. asupra posibilităților efective, dacă a fost o simplă vorbă sau s-ar putea conta pe ele.

M.A.

Ataşaţi militari din Vichy ne spun că au o informaţie despre tratativele ruso-germane în capitala Turciei, au pus problema pentru drum liber în Balcani şi Dardanele.

◆

Arhivele Statului Bucureşti, fond Preşedinţia Consiliului de Miniştri, Serviciul Special de Informaţii, Politica internă a României, dosar 11/1943, f. 21 - 25.

129

1944 august 23, <Bucureşti>. Proclamaţia regelui Mihai I către ţară, prin care arată considerentele ce l-au determinat să decidă ieşirea României din alianţa cu puterile Axei, exprimându-şi convingerea că, procedând cel mai bine, poporul îl va urma spre restabilirea suveranităţii ţării.

PROCLAMAŢIA MAIESTĂŢII SALE REGELUI CĂTRE ŢARĂ

Români,

În ceasul cel mai greu al istoriei noastre, am socotit, în deplină înţelegere cu poporul meu, că nu este decât o singură cale pentru salvarea Ţării de la o catastrofă totală: ieşirea noastră din alianţa cu puterile Axei şi imediata încetare a războiului cu Naţiunile Unite.

Români,

Un nou Guvern de Uniune Naţională a fost însărcinat să aducă la îndeplinire voinţa hotărâtă a Ţării de a încheia pacea cu Naţiunile Unite. România a acceptat armistiţiul oferit de Uniunea Sovietică, Marea Britanie şi Statele Unite ale Americii. Din acest moment încetează lupta şi orice act de ostilitate împotriva Armatei Sovietice, precum şi starea de război cu Marea Britanie şi Statele Unite. Primiţi pe soldaţii acestor armate cu încredere. Naţiunile Unite ne-au garantat independenţa Ţării şi neamsetecul în treburile noastre interne. Ele au recunoscut nedreptatea Dictatului de la Viena prin care Transilvania ne-a fost răpită.

Români,

Poporul nostru înţelege să fie singur stăpân pe soarta sa. Oricine s-ar împotrivi hotărârii noastre, liber luate şi care nu atinge drepturile nimănu, este un duşman al Neamului nostru. Ordon armatei şi chem Poporul să lupte prin orice mijloace şi cu orice sacrificii împotriva lui. Toţi cetăţenii să se strângă în jurul Tronului şi al Guvernului pentru salvarea Patriei. Cel care nu va da ascultare Guvernului se opune voinţei Poporului şi este trădător de Ţară.

Români,

Dictatura a luat sfârşit şi cu ea încetează toate asupririle. Noul Guvern înseamnă începutul unei ere noi, în care drepturile şi libertăţile tuturor cetăţenilor Ţării sunt garantate şi vor fi respectate.

Alături de armatele aliate şi cu ajutorul lor, mobilizând toate forţele Naţiunii vom trece hotarele impuse prin actul nedrept de la Viena, pentru a elibera pământul Transilvaniei noastre de sub ocupaţia străină.

Români,

De curajul cu care ne vom apăra cu armele în mână independența împotriva oricărui atentat la dreptul nostru de a ne hotărî singuri soarta depinde viitorul Țării noastre.

Cu deplină încredere în viitorul Neamului Românesc să pășim hotărâți pe drumul înfăptuirii României de mâine, a unei Români libere, puternice și fericite.

MIHAI

Arhivele Statului București, fond Ministerul Propagandei Naționale, dosar 245 / 1944, f. 213.

130

1944 august 23, București. Declarația noului Guvern al României cu privire la obiectivele politicii interne și externe a țării.

DECLARAȚIA GUVERNULUI

Guvernul care se înfățișează astăzi țării, format din reprezentanții a patru partide politice: Național-Liberal, Național-Țărănesc, Comunist și Social-Democrat, unite în Blocul Național-Democratic, a fost însărcinat de către Majestatea Sa Regele Mihai I să preia conducerea statului, în cele mai grele și hotărâtoare împrejurări pentru soarta poporului român.

Regimurile dictatoriale de până acum, violentând în mod permanent voința țării, au pus în primejdie, prin întreaga lor politică nefastă, existența României, ca stat.

Astăzi dictatura a fost înlăturată. Poporul reintră în drepturile lui. Regimul politic pe care îl vom înfăptui va fi un regim democratic, în care libertățile publice și drepturile cetățenești vor fi garantate și respectate.

În domeniul politicii externe, prima măsură luată de Guvern a fost acceptarea armistițiului cu Națiunile Unite. Prin reprezentanții autorizați, Guvernul Uniunii Sovietice și Guvernele din Marea Britanie și Statele Unite au garantat independența României și, în cadrul suveranității naționale respectate, neamestecul lor în viața noastră de stat. Ieșirea noastră din războiul dus alături de puterile Pactului Tripartit și încetarea ostilităților împotriva Uniunii Sovietice sunt hotărâri menite să împiedice o sigură și inevitabilă catastrofă națională. România consideră de azi înaintea Națiunilor Unite ca națiuni prietene. Recunoașterea de către guvernele din Moscova, Londra și Washington a nedreptății făcute României prin Dictatul de la Viena deschide posibilitatea ca armatele românești alături de armatele aliate să elibereze Transilvania de Nord de ocupația străină.

De acum înainte înțelegem să fim stăpâni pe destinele noastre. Hotărârea denunțării tratatelor de alianță cu puterile Axei și încetarea stării de război cu Națiunile Unite sunt expresia voinței întregului popor român. Aceste hotărâri nu nescotesc drepturile vreunui stat străin, după cum nu ating nici interesele altor neamuri. Țara întreagă voiește să pună capăt

războiului distrugător, unui război de la început pierdut. Țara întreagă dorește pacea. Dar voința de pace a României nu însemnează nici dezarmare, nici teamă. Orice piedică pusă în drumul înfăptuirii năzuințelor spre pace și libertate ale poporului român va dezlănțui o luptă fără milă și fără cruțare din partea tuturor forțelor armate și populare împotriva celor care ar încerca să mențină țara noastră în război cu Națiunile Unite, prelungindu-i astfel zadarnic suferințele.

Guvernul, adresându-se vouă, tuturor cetățenilor țării, vă cere să faceți zid în jurul Majestății Sale Regelui Mihai I și în spiritul unei desăvârșite uniți și discipline naționale să-i dați tot sprijinul pentru înfăptuirea comandamentelor supreme ale ceasului de față: asigurarea păcii și instaurarea unui regim democratic de largi drepturi și libertăți publice pentru toți cetățenii țării.

Președinte al Consiliului de Miniștri, General de Corp de Armată adj.

Constantin Sănătescu,

◆

„România liberă“, an II, nr. 11, din 24 august 1944.

131

1944 august 24, <București>. Comunicat al Guvernului către țara, prin care acesta ordona – invocându-se comportamentul neloyal al armatei germane – ca trupele române să înceapă lupta contra fostului aliat.

Pe baza Proclamației Majestății Sale Regelui, noul Guvern a făcut cunoscut Legațiunii Germaniei și Comandamentului armatei germane din România că țara noastră dorește să-și lichideze prin bună înțelegere raporturile cu Germania și că armata română rămânând hotărâtă să se apere, nu va întreprinde din proprie inițiativă nici un act ostil față de armata germană. Guvernul român a declarat, în același timp, că va permite retragerea în ordine a trupelor germane ce vor părăsi de bunăvoie teritoriul nostru.

După asigurările pe cât de solemne pe atât de perfide date de conducătorii armatei germane că nu se va întreprinde nici un act ostil față de trupele noastre, unități germane au atacat sau au încercat să dezarmeze unități românești și au mitraliat chiar populația pașnică a satelor și a Capitalei. În același timp, aviația germană a bombardat masiv Capitala și alte orașe ale țării, distrugând obiective nemilitare vizând în special Palatul Regal și făcând numeroase victime în populațiunea civilă.

Prin aceste acte de agresiune care s-au produs simultan în mai multe puncte ale țării, Germania s-a pus în stare de război față de România.

Guvernul ordonă deci armatei de a începe lupta împotriva tuturor formațiunilor militare germane aflate pe teritoriul României, pentru eliberarea țării de ocupațiunea germană.

Guvernul este sigur că armata română va lupta cu curaj demn de istoria noastră glorioasă și că populațiunea civilă va da tot sprijinul armatei.

◆

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, dosar 71/1939, E. 9, XX, România, f. 546.

1944 august 24, <București>. Comunicarea făcută de Grigore Niculescu-Buzești, noul ministru al afacerilor externe, Legației române din Turcia, din ordinul regelui, asupra demiterii Guvernului Antonescu.

Din Înaltul ordin al Majestății Sale Regelui:

1) Rog a aduce de îndată la cunoștința Guvernelor britanic, american și sovietic, că astăzi, 23 august, Majestata Sa Regele a demis Guvernul Mareșalului Antonescu, numind ca Președinte al Consiliului de Miniștri pe Generalul Sănătescu. Noul Guvern are un caracter de Uniune națională, din el făcând parte, ca miniștri fără portofoliu, șefii celor patru partide care au constituit Blocul Național-Democratic și anume: d-l Iuliu Maniu, d-l Dinu Brătianu, d-l L. Pătrășcanu și d-l Titel Petrescu. Ministru al Afacerilor Străine este d-l Gr. N. Buzești.

Noul Guvern are intențiunea de a semna imediat armistițiul și de a contribui cu toate forțele țării la eliminarea de pe întreg teritoriul român a germanilor.

Dat fiind că evenimentele prevăzute pentru sâmbătă, 26 august, s-au realizat încă de azi, rog a cere aplicarea imediată a măsurilor reclamate prin telegrama mea de astăzi pentru ziua de sâmbătă.

2) Rog a informa de îndată, telegrafic, toate Legațiunile noastre despre formarea noului Guvern și despre hotărârea României de a rupe cu Germania și de a ieși din război.

Niculescu-Buzești

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1920 - 1944, Turcia, Telegramme, Ankara, vol. 7.

133

1944 august 24, <București>. Comunicarea lui Niculescu-Buzești, noul ministru al afacerilor externe, către emisarii români la Cairo, prin care sunt anunțați că Guvernul român le dă puteri depline spre a semna imediat armistițiul cu Puterile Aliate.

Rog comunicați imediat emisarilor la Cairo:

Guvernul Majestății Sale Regelui dă d-lor Știrbey și Vișoianu depline puteri spre a semna imediat armistițiul cu Uniunea Sovietică, Marea Britanie și Statele Unite ale Americii, în condițiunile ce ne-au fost comunicate la Cairo. Menționez că d-na Kollontai a comunicat acum câțva timp oficial, în numele Guvernului sovietic, ministrului nostru la Stockholm că Uniunea Sovietică consimte ca în condițiunile inițiale de armistițiu să fie introduse următoarele completări:

1) Guvernul român va acorda armatei germane un termen de 15 zile pentru a părăsi țara. Numai în caz de refuz, armata română ar urma să lupte alături de armata sovietică și de celelalte armate aliate pentru expulzarea germanilor din România.

2) În stabilirea reparațiilor se va ține seama de situațiunea economică grea a României.

3) Se va lăsa Guvernului român o regiune liberă prin care nu, repet, nu vor trece trupe sovietice în ipoteza în care operațiuni militare ar fi necesare pentru expulzarea germanilor din România.

Emisarii sunt rugați a depune toate eforturile spre a obține inserarea acestor dispozițiuni în textul Convențiunii de armistițiu.

Armata română a primit ordin de a înceta lupta, iar țara a fost îndemnată a întâmpina pe soldații Națiunilor Unite ca pe reprezentanții unor puteri amice.

Niculescu-Buzești

◆

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1920 – 1944, Turcia, Telegrama, Ankara, vol. 7.

134

1944 august 24. Buletin de știri al postului de radio american din Europa, referitor la semnificația ieșirii României din război, formarea noului Guvern și la cele spuse la 2 august de către Churchill în Camera Comunelor, despre generozitatea condițiilor de armistițiu puse de ruși românilor.

POSTUL DE RADIO AMERICAN DIN EUROPA: 24 august 1944, ora 0,20

– N.R.: Într-o emisiune specială începută la ora 0,20 și terminată la ora 0,35, postul a emis următoarele:

„Ziua de astăzi este marcată prin două mari evenimente, dintre care unul s-a desfășurat la vest și altul la est. În primul rând, este vorba de eliberarea Parisului și în al doilea rând este ieșirea României din războiul dus împotriva Națiunilor Unite.

De acum înainte România este un nou aliat în tabăra Națiunilor Unite, ea manifestându-și voința de a se alătura la lupta ce se duce împotriva inamicului comun“.

După aceste cuvinte, postul a citit proclamația Regelui Mihai I al României, după care speakerul a anunțat numele noului Prim-ministru român, menționând că la noul Cabinet participă și vechiul luptător Iuliu Maniu, precum și dl. Dinu Brătianu.

Cu această ocazie s-a reamintit faptul că dl. Churchill s-a referit la situația României, vorbind în ziua de 2 august în Camera Comunelor. D-sa a spus atunci următoarele: „Rusia a oferit termeni generoși de armistițiu României și nu mă îndoiesc căci vor fi acceptați cu gratitudine de către

poporul român, bineînțeles numai în cazul când conducătorii români n-au pistoalele prusace apăsate asupra piepturilor lor“.

În aceeași ședință, dl. Eden a spus că termenii rusești au fost redactați în deplin acord cu Marea Britanie, înainte de a fi fost remiși României.

Arhivele Statului București, fond Ministerul Propagandei Naționale, Buletine, dosar 245/1944, f. 203.

135

1944 august 24. Buletin de știri al Agenției „Reuter“, cu privire la consecințele capitulării militare a României pentru dezno-dământul războiului cu Germania și la ambiguitatea regimului postbelic rezervat României.

Agenția „Reuter“:

Din Londra: 24 august 1944, ora 4,30

– Corespondentul Agenției „Reuter“ transmite următoarele:

„Capitularea militară a României trebuie să aibă urmări importante asupra războiului din Europa de Est.

Două mari grupe de armate sovietice sunt acum libere pentru alte mișcări. Acest fapt înseamnă că 30 – 40 divizii sovietice sunt disponibile pentru un alt teatru de luptă.

Grupul de armată german care apără regiunea Galați, între Carpați și Marea Neagră, este în mijlocul unei țări acum ostilă, iar căile de comunicație cu spatele sunt nesigure.

Drumul spre Bulgaria, Iugoslavia de est și Ungaria este deschis. De asemenea, Dunărea este nu mai puțin deschisă Armatei Roșii, iar Câmpia ungară și Budapesta sunt acum direct amenințate. Un număr nespecificat de divizii sunt la dispoziția Comandamentului sovietic. Germania este lipsită acum de cea mai mare sursă de petrol natural“.

Agenția „Reuter“:

Ora: 5

– La această oră Agenția „Reuter“ a anunțat formația noului Guvern român. (N.R.)

Din Londra: ora 5,15

– Randal Neale, corespondentul nostru diplomatic, scrie următoarele:

„Capitularea României și eliberarea Parisului marchează pagina neagră a războiului dus de Germania.

Termenii armistițiului nu sunt încă dezvăluiți, iar aspectul general al situației nu poate fi văzut clar. Depinde, de exemplu, de natura condițiilor sovietice dacă România poate fi acceptată ca aliată.

Prin ieșirea din luptă a României, Germania pierde mult mai mult decât petrolul românesc, și așa atât de redus ca producție în urma bombardamentelor aliate.

Întregul edificiu nazist din Balcani începe să se năruie, iar efectul capitulării României asupra Bulgariei și Ungariei va fi ca acela al unui șoc electric de o deosebită violență. De asemenea, chiar Finlanda se va resimți.

Consecințele pentru viitorul mers al războiului sunt incalculabile“.

Arhivele Statului București, fond Ministerul Propagandei Naționale, Buletine, dosar 245/1944, f. 213.

136

1944 august 24. Buletin de știri cu comentarii ale postului de radio „Londra“, privind semnificația militară a ieșirii României din război și formarea de către germani a unui guvern marionetă pentru continuarea luptei împotriva bolșevismului.

Postul „Londra“: – 24 august 1944, ora 7.15 (în l. turcă)

– România, părăsind pe naziști a trecut de partea Aliaților. Având garanția marilor puteri aliate, România va recăpăta Transilvania de Nord, răpită de unguri.

Soldații români vor lupta alături de soldații aliați.

Retragerea României din tabăra naziștilor constituie o mare victorie politică și economică.

România va fi apărătoarea marilor puțuri petrolifere de la Ploiești, de care s-au folosit până acum naziștii.

O bună parte din armata română va fi ținută în rezervă pentru a fi întrebuințată în altă parte.

Trupele române vor da lovituri unităților germane care opun rezistență la Galați, deschizând astfel calea armatelor sovietice în înaintarea lor spre câmpiile Ungariei.

Postul „Londra“: – ora 8 – în l. bulgară

– În ultimul moment ne vine știrea că germanii au format un guvern de marionete în România. Acest guvern a adresat un apel, prin posturile de radio germane, poporului român, îndemnându-l să continue lupta împotriva bolșevismului. Eforturile nemților de a se menține în România nu mai găsesc nici un ecou în rândurile populației românești, care, până la urmă, și-a găsit salvarea, alăturându-se Națiunilor Unite.

Un expert militar britanic, în urma ultimelor evenimente petrecute în România, a declarat că dușmanul de moarte al acestei țări nu se găsește la răsărit, ci la granițele de Nord-Vest.

Postul „Londra“: – ora 9 – în l. greacă

– Șeful serviciului de informațiuni pentru Europa al postului de radio britanic, comentând gestul României, spune, printre altele:

„Hotărârea României de a accepta termenii armistițiului și de a începe lupta alături de Aliați împotriva inamicului comun dovedește că această

țară s-a trezit în cele din urmă, târziu, dar nu în ultimul minut din ceasul al 12-lea.

Germania a pierdut acum și singura sa sursă de aprovizionare cu petrol, fapt ce va fi mult resimțit.

Românii vor ataca acum, alături de ruși, pe germani, trecând în Ungaria. În cazul când aceasta va permite trecerea, ea se va alătura rușilor. În caz contrar, românii și rușii vor lupta împotriva lor, alături de forțele iugoslave și cehoslovace.

Să ne aruncăm privirile pe hartă. Vom putea deduce astfel că în curând și Bulgaria se va alătura la lupta împotriva Germaniei.

Zilele lui Hitler sunt numărate. Prin actul României, soarta tuturor țărilor balcanice a fost pecetluită“.

Arhivele Statului București, fond Ministerul Propagandei Naționale, Buletine, dosar 245/1944, f. 217 - 218.

137

1944 august 24. Proclamația Guvernului național român, transmisă la postul de radio „Dunărea“, în care se califică actul de la 23 august drept o trădare din partea regelui, care a aruncat țara în mâinile bolșevismului, în baza promisiunilor și garanțiilor vagi ale anglo-americanilor.

Postul „Dunărea“: 24 august 1944, ora 8 – în l. română

„Români, viețile noastre, viețile copiilor noștri sunt în cea mai mare primejdie.

După ce românii au luptat atâția ani de zile pentru apărarea Patriei lor, Regele Mihai și clica sa de trădători au arestat pe Mareșalul Antonescu și acum vor să dea țara, în mod rușinos, pe mâna bolșevicilor.

Regele Mihai vă făgăduiește pacea, însă, aceasta înseamnă ocuparea României de armata roșie, bolșevizarea țării și înlăturarea naționaliștilor români.

Regele trădător afirmă că englezii și americanii au garantat independența României. În realitate însă aceștia au făgăduit de multă vreme România bolșevicilor.

Întocmai ca Regele Carol al II-lea, care după ce a trădat România a lăsat-o în voia soartei și a fugit împreună cu aurul furat din țară pentru a duce o viață de plăcere în America, la fel și Regele Mihai a trădat țara și a pregătit un avion special pentru a-l duce la loc sigur, în străinătate, unde își are depozitat de luni de zile aurul furat din România.

În această clipă în care țara a fost trădată după sistemul Badoglio, s-a constituit un Guvern național român, care caută să apere țara și să lupte împotriva bolșevismului.

Români, noul Guvern național face apel la toți bărbații români să nu lase ca țara să treacă în mâinile bolșevicilor, să nu execute ordinele date de Regele trădător și de clica sa.

Ostași români, Guvernul național român face apel la voi, cerându-vă să luptați fără șovăire împotriva bolșevicilor.

Români, voi știți că lupta aceasta dusă împotriva bolșevismului este destul de grea, dar care este românul care să nu țină socoteală de jertfele românești din ultimii ani în lupta contra rușilor și de sângele vărsat și să accepte ca țara să fie dată pradă păgânului din răsărit?

Fiecare român care nutrește astfel de gânduri este un trădător.

Singura lozincă a românilor este: Rezistență cu toate forțele contra sovieticilor.

Puterea bolșevicilor a scăzut foarte mult din cauza războiului pe care-l duc de ani de zile.

Români, dacă rezistați acum cu toate forțele, România va fi salvată.

Trăiască România.

Guvernul național român

N.R.: La orele 4,30, posturile de radio „Dunărea“ și „Alpii“ au anunțat că vor transmite un important comunicat special în limba română.

Emisiunea a început prin cântecul: „Deșteaptă-te române“, ca și posturile oficiale românești.

Până la orele 8, când s-a transmis proclamația de mai sus a Guvernului național român, s-a cerut ascultătorilor în repetate rânduri să fie atenți la această emisiune, în intervale difuzându-se marșuri militare române, germane și diverse cântece patriotice.

Arhivele Statului București, fond Ministerul Propagandei Naționale, Buletine, dosar 245/1944, f. 218 - 219.

138

1944 august 24. Apel difuzat de postul de radio „România liberă“, în care, salutându-se încetarea ostilităților militare cu sovieticii, sunt chemate, poporul și armata, la luptă pentru izgonirea nemților din România și pentru strângerea relațiilor de prietenie cu Rusia.

Postul „România liberă“: 24 august 1944, ora 12.35

– Dictatura antinațională a lui Antonescu a luat sfârșit.

Poporul român, care niciodată n-a voit să lupte alături de germani, salută cu bucurie încetarea ostilităților cu sovieticii și Aliții.

Români și românce, pornim acum pe calea salvării patriei.

Nemții au pierdut trenul. Poporul și armata, strâns unite, trebuie să lupte pentru izgonirea nemților.

Poporul român nu este singur. Armatele vechilor aliați ne ajută și noi trebuie să fim prezenți la salvarea patriei.

Români și românce, hitlerismul ne-a adus prea multe nenorociri și nu trebuie să avem milă de acei criminali care ne-au dus țara în starea în care se află astăzi.

Muncitori, cu pumnul vostru oțelit loviți pe cei care ne-au adus nenorocirile. Strângeți rândurile. Întăriți unitatea democrației naționale. Asigurați înfăptuirea reală a năzuințelor voastre.

Țărani, preoți, învățători, luați toate măsurile pentru salvarea patriei.

Numai politica de prietenie sinceră față de Rusia ne poate salva, numai faptele noastre pot îndrepta greșelile noastre de până acum. Realizați o politică fără echivocuri față de Rusia.

Trăiască România liberă, democratică și independentă.

Arhivele Statului București, fond Ministerul Propagandei Naționale, Buletine, dosar 245/1944, f. 222.

139

1944 august 25, <Stockholm>. Raport al diplomatului N.M. Djuvara privind instrucțiunile verbale primite de la vicepreședintele Consiliului de Miniștri, Mihai Antonescu, în seara zilei de 22 august, prin care ministrul Frederic C. Nanu este îndemnat să reia negocierile în vederea semnării armistițiului cu Aliații.

Desemnat să plec curier diplomatic la Stockholm, în dimineața zilei de 23 august 1944, am fost primit de dl. profesor Mihai Antonescu târziu, în seara zilei de 22, pentru a lua de la d-sa instrucțiuni verbale.

De trei zile începuse marea ofensivă sovietică pe frontul românesc.

Am stat în biroul d-lui Vicepreședinte vreo 20 de minute. Rezum în câteva cuvinte instrucțiunile pe care le-am primit.

A început prin a-mi spune să comunic d-lui Ministru Nanu că este cu totul de acord cu Domnia-sa. (Se referea la scrisoarea d-lui Ministru Nanu, din 6 august trimisă prin curierul precedent, în care respingea toate argumentele care se puteau opune unei ieșiri imediate a României din război). Dacă însă, spunea d. Vicepreședinte al Consiliului, nu a putut trece la fapte, a fost din următoarele motive:

1. Era informat că contacte permanente aveau loc între Germania și Rusia (avea o informație recentă de la Vichy în acest sens). În eventualitatea unei păci ruso-germano, România era cu totul sacrificată, fără nici o garanție de independență politică, sau de integritate teritorială.

Un acord intervenit la începutul lunii iulie între mareșalul Tito și Comandamentul suprem german din Iugoslavia, care nu putea fi făcut fără consimțământul sau îndemnul Moscovei, părea d-lui Vicepreședinte o altă manifestare a acestor contacte.

În fine, în aceeași ordine de idei, dl. Mihai Antonescu mi-a spus că la ultima întrevvedere cu cancelarul Hitler, acesta a vorbit Mareșalului Antonescu în termeni foarte elogiși de Stalin și de Tito.

Trăgea din toate aceste simptome și din rudenia adâncă dintre regimurile sovietic și național-socialist concluzia că un acord ruso-german era probabil și chiar iminent. (Personal, mi se părea că argumentele d-sale ar fi trebuit tocmai să grăbească hotărârea noastră, iar nu să o întârzie). Am

obiectat, de altfel, că putea fi vorba din nou de un „bluff“, ori din partea rușilor față de anglo-americani, ori din partea Germaniei față de aliații ei, și că chiar în ipoteza seriozității acestor tatonări ruso-germane, momentul pentru noi era prea critic, presiunea militară prea imediată, pentru a nu ne hotărî la o acțiune separată.

2. Alt argument îl constituia importanța forțelor germane din România. Dl. Vicepreședinte era însă informat că din necesități strategice germanii retrăseseră de pe frontul românesc, în ultimele săptămâni, opt divizii blindate și cinci divizii de infanterie. Situația noastră, în caz de pace separată, era deci uzurată.

L-am întrebat dacă Guvernul dispunea de forțe suficiente pentru a împiedica, în această eventualitate, o reacțiune germană pornită din interior. Mi-a răspuns, evaziv, că da, dar că dl. Ministru Nanu ar trebui să pună anglo-americanelor întrebarea dacă aceștia ar avea posibilitatea de a ne susține grabnic prin aviație și trupe aeropurtate.

3. Ultimul argument era un rest din vechea nădejde a unor disensiuni între Soviete și puterile anglo-saxone. Dovadă faptul că la Stockholm, în aprilie, rușii ne-ar fi cerut discrețiune față de anglo-americani (în care caz riscam să cădem într-o capcană rusească și să pierdem în același timp și protecția posibilă a anglo-americanelor) – iar că aceștia din urmă, în numeroasele contacte avute la Ankara și Cairo, nu ne-ar fi spus nici o dată în mod precis și imediat: duceți-vă acum la Moscova! Dl. Vișoianu fiind la Cairo, de ce nu i s-a pus în vedere să plece imediat la Moscova?

În același sens, interpreta d. Mihai Antonescu și fraza d-lui Churchill din ultimul său discurs:... „se apropie momentul când România...“ etc. Se vorbea la viitor și la condițional, iar nu la prezent.

Acum însă, mi-a spus mai departe dl. Vicepreședinte, situația militară ne silea să trecem peste toate aceste considerente și să cerem armistițiul.

Dl. Ministru Nanu trebuia, în consecință, să reia contactul cu reprezentanții sovietici la Stockholm și să întrebe:

1. Dacă Rusia este dispusă să reia negocierile. (A revenit apoi, cu drept cuvânt, asupra acestei chestiuni, zicând că este preferabil să nu se mai pună această întrebare de teamă ca rușii să nu răspundă negativ).

2. Dacă condițiunile sunt aceleași ca în aprilie trecut. Guvernul nostru spera ca rușii să fie înțelegători pentru situația României, prinsă cum era în cleștele german și că o dovadă de bunăvoință din partea noastră era faptul (trist în sine, dar adevărat) că la acest ultim șoc al armatelor sovietice trupele noastre nu mai luptaseră bine!

I-am atras atențiunea că acest argument era o armă cu două tăișuri; neputându-se dovedi că această slabă rezistență era vrută sau ordonată, rămânea faptul în sine, constatarea aceasta oficială a neputinței noastre militare, care devenea pentru ruși o invitație de a împinge înainte și de a nu-și lega mâinile printr-un armistițiu din momentul când capitularea armatei noastre nu mai prezenta nici un interes strategic.

A recunoscut și d-sa că argumentul trebuia folosit cu băgare de seamă.

3. Trebuia întrebat unde și cum să se ducă negocierile.

4. De asemenea, dacă Guvernul sovietic vrea să discute cu un reprezentant al Opoziției sau dacă cere și un reprezentant al actualului Guvern. (Personal, am avut impresia, împărtășită și de colegul meu Ciurea, care pleca la Ankara și fusese primit imediat înaintea mea, că dl. Mihai

Antonescu, care primise o cerere de la dl. Cretzianu de a se trimite numaidecât un delegat la Cairo, era gata să plece în persoană să semneze armistițiul la Cairo, dar că nu i-ar fi fost pe plac să meargă la Moscova).

Am mai rugat pe dl. Vicepreședinte să-mi expună în două cuvinte situația militară, eu fiind informat din cercurile Marelui Stat Major că linia Focșani-Nămoloasa-Galați, în care mulți români își puneau încă nădejtile, nu avea un dispozitiv de trupe proaspete, instalate de pe acum pe poziții, ci era prevăzută să fie ocupată de aceleași trupe care luptau în Basarabia și în nordul Moldovei, înclăștate în lupte grele, dezorganizate, adesea depășite în retragere de un inamic motorizat. La acest punct a evitat să-mi răspundă, spunându-mi doar că „situația este foarte gravă” și că rușii puteau fi la Galați în două zile.

Acestea fiind, l-am întrebat dacă mai era vreme de negocieri prin Stockholm sau Ankara. Mi-a răspuns textual: „...mai este linia Focșani-Galați, mai este Muntenia, mai sunt Carpații”.

A adăugat însă că dacă invazia rusească ia un ritm prea precipitat, d. Nanu va primi o telegramă, care mă va putea chiar preceda la Stockholm, pentru grăbirea cu orice preț a negocierilor.

Înainte de a părăsi cabinetul d-sale, l-am rugat să-mi dea și câteva amănunte asupra situației politice interne; de pildă, atitudinea Mareșalului și a partidelor de opoziție. Mi-a răspuns că Mareșalul este gata să se dea la o parte îndată ce va fi nevoie și că i-a dat mână liberă pentru semnarea armistițiului.

Despre Opoziție mi-a spus că era regretabil că nu a putut constitui un front unic (se referea la grupul Tătărescu); că principalii membri ai Opoziției, cât și d-sa personal, primiseră mesagii de la dl. Beneș și de la oamenii noștri politici refugiați în Elveția, invitându-i să ia imediat contact cu Moscova; că lăsase Opoziției toată libertatea de acțiune, în nădejdea că ea ar avea mai multe șanse decât Guvernul, dar că constata, cu părere de rău, că „nu făcuse nimic”.

Adaug că în tot cursul convorbirii, dl. Vicepreședinte mi-a făcut impresia unui om foarte obosit, dar nu abătut.

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71 / 1920 - 1944, Suedia, Telegrama, Stockholm, 1944, vol. 7, f. 132 - 136.

140

1944 august 25, <Moscova>. Comunicat al postului de radio Moscova, conținând declarația Comisariatului Sovietic al Afacerilor Străine cu privire la România, în care se reia declarația din aprilie, prin care Uniunea Sovietică promitea că nu va pretinde nici un teritoriu românesc și nu va schimba ordinea socială existentă.

Moscova, 25 (Rador) – Postul de radio Moscova a transmis joi noaptea următoarea declarație a Comisariatului Sovietic al Afacerilor Străine, cu privire la România:

„În legătură cu desfășurarea evenimentelor din România, Guvernul sovietic socotește că nu este inutil să confirme declarația sa făcută în luna aprilie a acestui an.

În această declarație s-a precizat că Uniunea Sovietică nu are de gând să dobândească vreo parte din teritoriul românesc, sau să schimbe ordinea socială ce există în România sau, în felul acesta, să aducă vreo atingere independenței României. Din contră, Guvernul sovietic socotește imperativa să restabilească independența României împreună cu românii, eliberând România de jugul german fascist.

Conducerea sovietică consimte ca în cazul când trupele române încetează operațiile militare și se angajează să ducă războiul de eliberare contra germanilor, cot la cot cu Armata Roșie, pentru independența României, sau împotriva ungarilor, pentru eliberarea Transilvaniei, Armata Roșie le va lăsa armele și le va sprijini prin toate mijloacele întru îndeplinirea acestei misiuni nobile.

Armata Roșie poate înceta operațiile militare pe teritoriul românesc numai după ce trupele germane din România – impilatoare și aservitoare ale poporului român – vor fi lichidate.

Ca singur mijloc pentru a duce la un sfârșit rapid operațiile militare de pe teritoriul românesc și pentru România de a continua lealitatea față de coaliția aliată, trupele române trebuie să dea ajutor acestora de a lichida trupele germane“.

◆

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, dosar 71/1939 E. 9., VI 8, Condiții de pace, vol. 161, f. 187.

141

1944 august 25, <Londra>. Comentariu al Agenției A.F.I. din Londra, prin care se exprimă îndoiala cercurilor politice londoneze față de promisiunile sovieticilor de a nu îngreuna condițiile de armistițiu cu România.

Agencia A.F.I.

Din Londra: 25 august 1944, ora 19,50

Evenimentele din România au provocat foarte puțină surpriză la Londra. În legătură cu aceasta se amintesc fazele evoluției politice de la București, care au precedat evenimentul. Am semnalat în mai multe rânduri în această cronică negocieri duse de emisari români și ruși, pentru ieșirea României din Axă. În cercurile informate de la Londra se reamintește că de aproape un an, adică de la armistițiul încheiat de Mareșalul Badoglio cu Aliații, România se gândea la hotărâri în acest sens. Preocuparea a rămas însă fără urmări din cauza precauțiilor severe luate de germani. Germanii au mai consolidat aceste precauțiuni în epoca eșecurilor lor din Ucraina, dar acestea au avut drept rezultat și întărirea curentului pacifist din România, cu atât mai mult cu cât germanii au adoptat și măsuri

nedibace, cum a fost sacrificarea trupelor române din Crimea pentru salvarea unui maximum de trupe germane.

După aceea, s-a produs misiunea Principelui Știrbey, care, cu toate că a eșuat în aparență, a marcat jaloanele defectiunii române. Anglo-americanii au arătat emisarului român că trebuie să se înțeleagă cu rușii, dar Principele Știrbei a subliniat că ocupația germană în România îngreunează concretizarea unui eventual acord. Lucrările începuseră să se târăgăneze, cu toate că trupele sovietice intraseră în Moldova și în ciuda declarației d-lui Molotov. Evenimentele din Finlanda, iar mai târziu schimbarea atitudinii Turciei au impresionat totuși profund opinia publică românească silind-o să se hotărască și se poate afirma că reluarea ofensivei sovietice în sectorul Iași a fost semnalul convenit pentru efectuarea loviturii de stat, care a dus la înlocuirea regimului Antonescu cu cel al generalului Sănătescu. Prezența acestei personalități este considerată ca un semn că armata participă la lovitura de stat. Desigur că d-nii Brătianu și Maniu au fost aceia care au regizat această lovitură.

Problema care se pune astăzi este următoarea: Condițiile actuale ale Rusiei sunt oare tot atât de favorabile ca și acelea care au constituit baza convorbirilor? Proclamația Regelui Mihai tinde să confirme această ipoteză. Cercurile informate din Londra își exprimă însă îndoiala în această privință. Părerea lor este că defectiunea României este astăzi mult mai puțin utilă decât acum trei luni. De altă parte, când Regele Mihai vorbește despre România ca „aliată“, vrea, desigur, să spună, în cel mai bun caz, „cobeligerantă“. Nu se disprețuiește, desigur, în nici un caz valoarea acestei colaborări, dată fiind ura permanentă a românilor față de unguri. Se pune însă întrebarea dacă hotărârea luată de Regele Mihai și de sfetnicii săi va fi de ajuns pentru a aduce armatele sovietice la porțile Europei Centrale prin câmpia Ungariei. Totul depinde de rapiditatea executării ordinelor. Se pare că germanii nu au trupe multe în România și nu este deloc sigur că ei vor face sacrificii mari pentru a păstra regiunea petroliferă Ploiești. Germania este prea categoric înfrântă pe plan militar pentru a mai da o atât de mare importanță petrolului din România. Valoarea loviturii de stat este, așadar, micșorată în raport direct cu descroștarea importanței pe care petrolul român o are pentru Germania.

O hotărâre similară a Bulgariei – dacă ea va fi luată – va avea o importanță tot atât de limitată. Bulgaria are avantajul că posedă o armată aproape intactă, dar se înșală profund dacă își închipuie că va putea negocia cu folos ruptura sa cu Germania. În momentul de față succesul pe teren militar este prea sigur pentru Aliați pentru ca el să nu fie urmat de succese pe teren diplomatic.

◆

Arhivele Statului București, fond Ministerul Propagandei Naționale, Buletine, dosar 245/1944, f. 241.

1944 august 26, <Berlin>. Comunicare din Berlin a Agenției „Transocean“, asupra modului de receptare, de către Guvernul german, a evenimentelor din România, susținute îndelung de anglo-americiani, în urma cărora comportamentul armatei române, după dispariția mareșalului Antonescu, variază de la situație la situație.

Agenția „Transocean“:

Din Berlin: 26.VIII.1944 ora 16,30

Potrivit știrilor demne de încredere, proclamația Guvernului naționalist român continuă să provoace un interes din ce în ce mai mare.

Până în prezent totuși acest Guvern nu și-a anunțat încă nici compoziția și nici reședința sa.

La Wilhelmstrasse s-a declarat că acest Guvern va face toate eforturile în vederea alcătuirii unei rezistențe naționaliste împotriva Regelui Mihai. Totodată, Berlinul a subliniat faptul că publicarea numelor persoanelor care vor participa la această acțiune n-a fost găsită oportună până în prezent.

În Capitala Germaniei n-au sosit decât știri incomplete privitoare la locul unde s-ar găsi în prezent mareșalul Antonescu și de aceea cercurile de la Wilhelmstrasse nu fac nici un comentariu asupra acestei chestiuni.

Purtătorul de cuvânt al Ministerului de Externe german a declarat că este ușor de priceput că Marea Britanie a fost destul de bine informată asupra evenimentelor din România, deoarece atât Maniu, cât și tovarășii săi au conspirat permanent în favoarea Angliei și împotriva intereselor proprii lor țări.

Au trecut trei zile de când Regele Mihai al României a anunțat încheierea armistițiului cu Uniunea Sovietică. În tot acest timp nici Londra, nici Washingtonul, nici Moscova n-au amintit cu nimic acest eveniment, ci, dimpotrivă, pe întreg frontul luptele continuă, cu toate că atitudinea trupelor române variază.

Cercurile de la Wilhelmstrasse interpretează această tăcere ca o dovadă evidentă că atât Marea Britanie, cât și Statele Unite nu intenționează să intervină în cadrul desfășurării evenimentelor din România, ci lasă întrea-gă inițiativă Uniunii Sovietice.

Până sâmbătă la amiază nu s-a observat nici o reacție din partea Rusiei Sovietice privitoare la cererea de încheiere a unui armistițiu, iar pe de altă parte, nici Maniu n-a insistat asupra acestui punct în cursul ultimei sale proclamații. El s-a mărginit numai a anunța principalul scop al noului Guvern, acela de a dezarma trupele germane.

Pe front, atitudinea forțelor române este încă confuză. Unele unități au trimis comandanților germani mesagii de solidaritate. Altele au depus armele și au plecat spre casă, fără a ține seama de eventualitatea capturării lor de către trupele germane, sau cele sovietice. Alte formațiuni române încearcă încă să dezarmeze pe soldații germani, continuând, în același timp, lupta împotriva forțelor sovietice.

Potrivit părerii purtătorului de cuvânt de la Wilhelmstrasse, reacția germană față de această stare de lucruri va fi oglindită de buletinele pe

care înaltul comandament german le va publica în zilele ce vor urma. În general, la Berlin se crede că desfășurarea evenimentelor din România va duce, în cel mai scurt timp posibil, la o mare tragedie în cadrul căreia Regele Mihai și Maniu vor ispăși marea lor trădare. Rusia va fi aceea care va trage toate avantajele de pe urma acestor evenimente.

La Berlin se crede că foarte curând Regele Mihai va regăsi, în exil, pe tatăl său.

Timpul va dovedi, de asemenea, dacă Maniu va fi în stare să rămână încă multă vreme în Guvernul bolșevic.

Arhivele Statului București, fond Ministerul Propagandei Naționale, Buletine, dosar 245/1944, f. 291 - 292.

143

1944 august 27, <București>. Comunicare a ministrului afacerilor externe, Gr. Niculescu-Buzești, făcută Legației române din Ankara, pentru a se transmite ambasadorilor Angliei și Statelor Unite rugămintea noului Guvern de a fi sprijinit cu trupe aeropurtate și de a susține cererea României de recunoaștere a calității de țară aliată.

1) Binevoți a comunica Ambasadorului Angliei și Ambasadorului Statelor Unite conținutul telegrammei nr. 8, cerându-le tot sprijinul cu privire la punctul 4. În urma informațiilor ce avem, ar reieși într-adevăr că trupele române care au fost depășite de armata sovietică au fost dezarmate.

2) Pe de altă parte, veți arăta că deși Guvernul român a reușit până acum a stăpâni, prin propriile sale mijloace, situațiunea în țara întreagă, dezarmând și internând majoritatea trupelor germane în interior, suntem însă în fața pericolului iminent a fi atacați din Iugoslavia, de unde trupele germane au început a trece în România, din Bulgaria de armata germană, care s-a concentrat în diferite puncte, precum și din Ungaria, de trupele germane și ungare care se concentrează, de asemenea, în acest scop.

În consecință, un ajutor de trupe aeropurtate este de cea mai mare importanță și urgență. Binevoți a comunica acest punct și emisarilor la Cairo. Menționez că prin contact direct s-au transmis Comandamentului aliat de la Cairo modalitățile stabilirii unei cooperări între armata română și aviația aliată.

3) Veți ruga pe Ambasadorul Marii Britanii și Ambasadorul Statelor Unite a sprijini cererea României de a i se recunoaște calitatea de țară aliată. Veți adăuga, în fine, că Guvernul român este gata a schimba încă de pe acum reprezentanți diplomatici cu Anglia și Statele Unite.

Gr. Niculescu-Buzești

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1920 - 1944, Turcia, Telegramme, Ankara, vol. 7.

1944 august 27, <Moscovă>. Comunicate ale postului de radio Moscova, asupra situației politice și militare din România, controlate de regele Mihai I și de șeful Guvernului, generalul Sănătescu, care urmează să semneze armistițiul cu Aliații, conform condițiilor formulate de Moscova în aprilie.

Postul „Moscova”: 27 august 1944, ora 19,30

Biroul de informații al Comisariatului Afacerilor Străine al U.R.S.S.-ului transmite următoarele cu privire la evenimentele din România:

Potrivit informațiilor deținute de Comisariatul Afacerilor Străine al U.R.S.S.-ului, noul Guvern Sănătescu stăpânește în mod ferm orașul București. Întreaga misiune germană, în frunte cu generalul Hansen, a fost internată. Mareșalul Antonescu a fost arestat și se află, sub pază, în Palatul Regal.

După publicarea proclamației Regelui Mihai, la București au avut loc entuziaste demonstrații, populația aclamând noul Guvern.

Declarația Guvernului român, publicată în noaptea de 24 spre 25 august, a fost primită, de asemenea, cu entuziasm.

Germanii bombardează Bucureștiul, atât cu tunurile antiaeriene, neavând altă artilerie, precum și cu avioanele, atacând cazărmlile și instalațiile militare.

În Transilvania, germanii și ungurii construiesc cu febrilitate fortificații.

Trupele române au ocupat trecătorile Carpaților și dau lupte cu trupele germane, care se retrag din sectorul vestic al frontului sovietic.

Potrivit unor informațiuni, germanii încearcă să alcătuiască un Guvern român de marionete având în fruntea sa pe fruntașul legionar Horia Sima.

În ziua de 25 august, ambasadorul român la Ankara, Dl. Cretzeanu, potrivit împuternicirilor primite din partea Regelui Mihai I și a primului ministru, generalul Sănătescu, a vizitat pe ambasadorul U.R.S.S.-ului la Ankara, tov. Vinogradov, înmânându-i o notă prin care Guvernul român aduce la cunoștință Guvernului Uniunii Sovietice că Regele Mihai I a desărcinat pe mareșalul Antonescu din funcțiunile sale și a numit în postul de președinte al Consiliului de Miniștri pe generalul Sănătescu.

Această notă subliniază faptul că noul Guvern român formează o uniune națională alcătuită de blocul democratic reprezentat de conducătorii celor patru partide democratice, domnii: Maniu, Brătianu, Pătrășcanu și Petrescu.

Noul Guvern a hotărât semnarea imediată a armistițiului și îndepărtarea forțelor germane aflate pe teritoriul României.

– În ziua de 26 August, ministrul de externe al Bulgariei – dl. Draganoff – a făcut cunoscut, în numele guvernului bulgar, însărcinatului cu afaceri al U.R.S.S.-ului în Bulgaria, tov. Kirsanov, că Guvernul bulgar a hotărât să adopte o atitudine absolut neutrală.

Dl. Draganoff a declarat că în cazul în care trupele germane din România se vor retrage pe teritoriul Bulgariei, ele vor fi dezarmate conform prevederilor Convenției de la Haga.

În ceea ce privește trupele germane aflate în prezent pe teritoriul Bulgariei, Guvernul bulgar a propus celui german, în ziua de 25 august, să-și retragă aceste trupe. În cazul în care această cerere nu va fi satisfăcută, trupele germane aflate pe teritoriul bulgar vor fi dezarmate.

Postul „Moscova“: ora 19,50

– Agenția „Tass“ transmite următoarea notă privitoare la condițiile armistițiului propus României de Guvernul sovietic în aprilie 1944:

În ziua de 12 aprilie 1944, Guvernul sovietic a propus Guvernului român al mareșalului Antonescu următorul armistițiu cuprinzând 6 puncte:

1. Ruperea raporturilor cu Germania și participarea la lupta comună a armatei române alături de Aliați și armata roșie împotriva germanilor, în vederea restabilirii independenței și suveranității României.

2. Restabilirea graniței sovieto-române, în conformitate cu tratatul din 1940.

3. Achitarea despăgubirilor aferente prejudiciilor provocate de români prin ocuparea teritoriului sovietic.

4. Predarea tuturor prizonierilor sovietici și aliați, precum și a tuturor cetățenilor sovietici internați în România.

5. Garantarea liberei treceri a trupelor sovietice și aliate pe teritoriul României, în cazul în care situația militară ar necesita aceasta. Guvernul român va contribui în acest scop, în limita posibilităților sale, printr-o colaborare terestră, navală și aeriană.

6. Guvernul sovietic consimte anularea clauzei cuprinse în arbitrajul de la Viena privitoare la Transilvania și asigură României ajutorul său în vederea eliberării Transilvaniei.

Aceste condițiuni au fost respinse de Guvernul Antonescu.

Regele României și generalul Sănătescu, președintele Consiliului de Miniștri, au făcut cunoscut că acceptă aceste condițiuni.

◆

Arhivele Statului București, fond Ministerul Propagandei Naționale, Buletine, dosar 245/1944, f. 284 – 286.

145

1944 august 27, <Ankara>. Comunicare a ministrului român în Turcia, Alexandru G. Cretzianu, privind începerea urgentă a tratativelor de armistițiu la Moscova, în baza condițiilor din aprilie și a celor trei puncte stabilite ulterior.

Foarte urgent.

1. S-a primit o telegramă din Cairo în care se arată că armistițiul urmează a fi semnat la Moscova de către dl. Molotov împreună cu ambasadorii britanici și americani și delegatul României. Sunt rugat a comunica cele de mai sus și a stăruii să se trimită delegatul nostru cât mai curând la Moscova.

2. Precum vi s-a comunicat direct, emisarii au fost informați de delegatul sovietic că:

„Guvernul sovietic este gata a încheia armistițiul pe baza condițiilor din aprilie cu adăugarea celor trei puncte menționate în telegrama nr. 2 din 23 august 1944. Totuși, această hotărâre a Guvernului sovietic nu devine definitivă decât după ce guvernele britanic și american se vor fi declarat de acord“.

Cretzianu

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, dosar 71/1939, E.9 XX, f. 35.

146

1944 august 28, <București>. Manifestul Blocului Național Democrat, publicat de ziarul „Libertatea“, semnat de Iuliu Maniu, C.I.C. Brătianu, Lucrețiu Pătrășcanu și C. Titel Petrescu, prin care aceștia cheamă țara la luptă împotriva trupelor germane și se declară sprijinitori ai Guvernului.

MANIFESTUL BLOCULUI NAȚIONAL DEMOCRATIC

Români,

Neamul nostru trece prin cel mai greu ceas al istoriei sale. Tot ce s-a întâmplat prin străduința generațiilor trecute, tot ce am nădăjduit pentru generațiile viitoare se află în primejdie.

Războiul se apropie de sfârșit. Germania se prăbușește. În Franța, în Italia, în Rusia, în Finlanda, pretutindeni armatele lui Hitler sunt bătute. Victoria aliată e limpede. După cinci ani de măcel vine ziua cumplită a socotelilor.

Români,

Țara noastră nu trebuie să plătească crima acestui război în care a fost târâtă fără voie. Cu țara sfâșiată, cu orașele distruse, cu pământul patriei jefuit de oștile hitleriste, cu libertățile publice desființate, poporul românesc a sângerat de trei ani în cel mai nebunesc și cel mai zadarnic război.

Români,

În fața acestei situații catastrofale, cele patru partide naționale și democratice, partidele Național-Țărănesc, Național-Liberal, Comunist și Social-Democrat, au combătut în permanență atât orientarea externă alături de Axă, cât și regimurile de dictatură în interior, reunite în Blocul Național Democrat, constituit încă în ziua de 20 iunie 1944, vă cheamă azi la luptă pentru recăștigarea libertății și pentru salvarea țării.

Patria este în primejdie. Existența noastră națională era în joc. Statul român era amenințat cu pieirea.

În ceasul în care Europa se ridică la glasul vestitor al unui trai pașnic și descătușat, când neamurile cotropite se trezesc apărându-și cu hotărâre

drepturile nesocotite, România, legată de Axă printr-o alianță sângeroasă și înjositoare, își sleia ultimele puteri într-un război de sinucidere.

Blocul Național Democratic a cerut, în numele țării, ca acest război să înceteze neîntârziat.

Blocul Național Democratic a cerut, în numele țării, ruperea alianțelor cu Axa.

Blocul Național Democratic, în numele țării, a cerut îndepărtarea regimului de dictatură.

Blocul Național Democratic a cerut, în numele țării, ca poporul nostru să fie repus în drepturile sale politice, într-un regim de libertate și democrație.

Continuarea războiului alături de Axă ar fi dus România la jertfe inutile și la catastrofa de neînălțurat. Față de aceasta, declarația Molotov, întărită de declarațiile D-lui Președinte Roosevelt și D-lui Prim-ministru Churchill, garantându-ne independența și suveranitatea statului, au oferit țării noastre puțința de a nu figura la conferința păcii printre statele învinse cu perspectiva dezastrului total.

Români,

Istoria nu face daruri nimănui. Am luptat împotriva aliaților noștri de ieri, care ne-au ajutat să întregim țara. Plătim azi greșeala noastră prin jertfe grele. Prin hotărârea ce am luat, prin atitudinea nouă ce am adoptat îndreptăm astăzi această greșală.

Era ultima clipă în care ne puteam smulge din nebărbăteasca noastră supunere impusă de Guvernul de dictaturi. Era ultima clipă în care puteam striga în fața lumii că noi nu am vrut acest război și că n-a fost niciodată nici al nostru nici al țării. Era ultima clipă în care puteam arăta prin fapte că sub teroarea ce ne apăsa noi nu am pierdut voința de a trăi ca neam liber.

De aceea, am socotit de a noastră datorie de a da sprijinul nostru M.S. Regelui și Guvernului instituit de Majestatea Sa Regele, pentru încheierea armistițiului cu Națiunile Unite.

Români,

Pacoa nu trebuie să ne găsească de partea acelor care ne-au vândut hotarele, ne-au încălcat și ne-au secătuit țara. Trebuie să ștergem de pe fruntea noastră orice urmă de cărdășie cu hitlerismul și să ne întoarcem spre adevăratul nostru destin.

Pe pământul Franței răsună pașii armatelor eliberatoare. Italia deșteptată se leapădă de dictatura fascistă.

În Iugoslavia, în Cehoslovacia, în Polonia și Grecia popoare prietene suferă și luptă cu armele în mână împotriva ocupațiunii străine și pentru triumful unei vieți pașnice și neobidite. Toată istoria noastră ne cheamă lângă aceste neamuri martire. Cu ele am împărțit cândva istoria de la 1918 împotriva imperialismului german, cu ele vrem să împărțim mâine bucuria eliberării.

Români,
Hotărârea noastră nu este nimic, dacă nu e o hotărâre de luptă imediată.
Oriunde vă aflați, strigătul trebuie să ajungă până la voi.

Cetățeni și ostași,
Blocul Național Democrat sprijină Guvernul constituit de M.S. Regele
cu scopul de a realiza armistițiul, de a scoate pe germani din țară și pentru
a desființa regimul dictatorial.

Uniți-vă și luptați împreună contra trădătorilor germani care, după ce
și-au călcat cuvântul, tăbărăsc asupra țării ca dușmani.

Scoateți din țară orice soldat german, dezarmați și împiedicați pe
germani în orice împrejurare și orice loc ca să poată lucra fie ca formațiune
militară, fie ca particular, la nimicirea avutului țării. Luați-le din mână
orice mijloc de luptă și faceți să iasă cât mai curând de pe pământul sfânt
al țării.

IULIU MANIU

Președintele Partidului Național-Țărănesc,

C.I.C. BRĂTIANU

Președintele Partidului Național-Liberal,

L. PĂTRĂȘCANU

din partea Partidului Comunist

G. TITEL PETRESCU

Președintele Partidului Socialist-Democrat.

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, dosar 71/1939, XX, România, f. 597-600.

147

1944 august 28, <București>. Apel al C.C. al P.C.R., prin care
sunt chemate masele populare la luptă generală pentru alun-
garea armatelor germane din țară și zdrobirea colaboratorilor
lor interni – legionarii.

APELUL COMITETULUI CENTRAL AL PARTIDULUI COMUNIST DIN ROMÂNIA

Cetățeni români, muncitori, țărani, intelectuali!

Actul istoric din 23 august 1944, prin care regimul hitlerist al trădăto-
rului Antonescu a fost răsturnat, a însemnat prima mare victorie a popo-
rului român.

Numai după 4 zile de la acest prim pas al poporului român pe drumul
eliberării naționale și al libertăților democratice, năpârcile legionare, slu-
gile călăilor hitleriști ai poporului român, încep să ridice capul.

Încă o dată asasinii din Garda de Fier vor să lovească poporul român pe
la spate, în clipa în care soldații noștri își varsă sângele pentru alungarea
cotropitorilor nemți din țară.

Poporul român n-a uitat și nu va uita niciodată crimele Gărzii de Fier. N-a uitat că ei împreună cu trădătorul de țară Antonescu au adus hoardele nemțești în țară. Poporul român n-a uitat, de asemenea, că ei au vândut Ardealul grofilor și magnașilor unguri. Poporul român n-a uitat că guvernul trădătorului Antonescu împreună cu Garda de Fier au înarmat șvabii și sașii din Transilvania împotriva populației românești.

Poporul român n-a uitat că lăcustele hitleriste ajutate de slugile lor, Antoneștii și legionarii, au răpit pâinea de la gura copiilor noștri, aruncându-ne în mizeria cea mai neagră.

Poporul român n-a uitat că ei sunt principalii vinovați pentru dezastrul național, ucigașii sutelor de mii de ostași români trimiși la moarte sigură pentru interesele imperialismului german; principalii vinovați de zecile de mii de victime ale bombardamentelor, de ruina și jalea pustiitoare adusă de războiul hitlerist.

Garda de Fier a instaurat și susținut guvernarea criminalului de război Antonescu, a provocat haosul economic al României, jefuind ca în codru, răpind avutul cetățenilor pașnici, asasinând și terorizând populația.

Astăzi, când ofițerii și ostașii noștri luptă cu eroism pentru alungarea hoardelor cotropitoare din țară, Horia Sima, instrumentul lui Hitler, s-a adresat, prin posturile de radio nemțești, complicilor săi din țară, îndemnându-i să treacă la asasinare și să sprijine resturile armatei germane înfrânte.

Din umbră, ei amenință și se pregătesc să ucidă pe cei mai devotați patrioți; odată cu aceștia sunt amenințați Regele, membrii Guvernului și generalii care luptă în fruntea armatei române împotriva cotropitorilor.

Comitetul Central al Partidului Comunist din România subliniază pericolul ce-l reprezintă încă resturile Gărzii de Fier.

Din umbră, ei completează și pregătesc acte de sabotaj în aparatul de stat, în fabrici și serviciile de aprovizionare, pentru a înfometa populația. Ei sunt ajutătorii mârșavi ai armatei tâlhărești a lui Hitler.

În bombardamentele teroriste asupra Capitalei, un bandit legionar, îmbrăcat în haine de maior al Armatei Române, a participat alături de aviatorii nemți la asasinarea populației.

Astfel, resturile Gărzii de Fier, în frunte cu Horia Sima, apar în fața poporului român ca o bandă de criminali mârșavi, puși în slujba dușmanului de moarte al poporului român.

Acești câini turbați caută să îngreueze lupta noastră de eliberare și să provoace noi jerve de sânge și noi ruine.

Rămășițele teroriste ale Gărzii de Fier sunt astăzi principalul dușman intern, amenințând din spate armata țării, Guvernul, forțele patriotice și însăși existența poporului român.

Ei vor să întroneze din nou robia hitleristă.

Patrioți, români, românce, ofițeri și soldați.

Nici o milă pentru acești trădători!

În fața complotului tâlhăresc al bandelor de asasini, Guvernul este obligat să treacă imediat la suprimarea presei hitleriste, curățarea aparata-

tului de stat, instituțiilor publice și întreprinderilor de toate instrumentele nemților.

În vederea acestui scop, Comitetul Central al Partidului Comunist din România înțelege să întărească acțiunea Guvernului prin mobilizarea tuturor organizațiilor sale și a întregului popor român împotriva pericolului intern, Garda de Fier.

Tovarăși, muncitori, țărani, intelectuali, tineri de la orașe și sate.

Treceți la luptă fără cruțare împotriva asasinilor legionari.

Muncitori!

Organizați-vă în comitetele de fabrică, la sindicatele voastre de breaslă, înrolați-vă în gărzile patriotice.

Alungați din fabrici pe legionari și sprijinatorii lor, pentru împiedicarea oricărui act de sabotaj.

Împiedicați-i să se adune, să comploteze, să prelungească lupta poporului român pentru pace și dobândirea libertăților democratice.

Frați țărani!

Comitetul Central al Partidului Comunist din România vă cheamă să treceți imediat la acțiune împotriva elementelor legionare.

Organizați-vă în comitete ale Blocului Național Democratic și organizați formațiuni de luptă patriotice, pentru a nimici fără cruțare pe cei care v-au asasinat copiii și frații și vor să prelungească războiul lui Hitler și suferințele poporului român.

Cetățeni patrioți!

Comitetul Central al Partidului Comunist din România vă cheamă să vă uniți toate forțele în Blocul Național Democratic pentru asigurarea păcii cu Marile Națiuni Unite în frunte cu Uniunea Sovietică.

Sprijiniți Armata Română, care luptă eroic alături de Armata Roșie eliberatoare, împotriva cotropitorilor germani, pentru apărarea libertății naționale.

Întăriți formațiunile de luptă patriotică.

Semnalati, dezarmați și predați elementele legionare autorităților militare, civile și formațiunilor patriotice.

Împiedicați jafurile și crimele puse la cale de dușmanii poporului român, Garda de Fier.

Români!

Comitetul Central al Partidului Comunist din România vă cere să loviți fără cruțare dușmanul intern – legionarii – oriunde îi întâlniți, oriunde provoacă și atacă.

Alăturați-vă în mod activ luptei glorioasei Armate Roșii, luptei ofițerilor și soldaților români, care, umăr la umăr cu soldații sovietici, dau bătălia pentru nimicirea hitlerismului și eliberarea completă a țării și a fraților noștri din Ardeal.

Moarte cotropitorilor germani!

Moarte trădătorilor de țară din slujba lor!

Trăiască lupta de eliberare a poporului român!

Trăiască Armata noastră!

Trăiască Armata Roșie eliberatoare!
Trăiască Armatele eliberatoare ale Națiunilor Unite!
Trăiască România liberă, democratică și independentă!

COMITETUL CENTRAL
AL PARTIDULUI COMUNIST
DIN ROMÂNIA

București, 28 august 1944

Arhivele Statului București, Arhiva C.C. la P.C.R., fond nr. 1, dosar 147/1944, f. 1.

148

1944 august 28, <București>. Comunicare a lui Gr. Niculescu-Buzești, ministrul afacerilor externe, către Legația română din Ankara, conținând recomandările noului Guvern asupra modalităților de purtare a tratativilor de la Moscova, în scopul încheierii armistițiului, în condițiile luptei armatei române alături de Aliați, împotriva Germaniei.

Binevoii a lua contact cu Ambasadorul U.R.S.S. la Ankara, spre a-i comunica următoarele:

1) Intențiunea Blocului Național-Democratic, a cărei expresiune este noul Guvern român, era de a trimite la Moscova, în vederea semnării armistițiului, pe generalul Aldea. Această intențiune a fost, de altfel, comunicată din timp Guvernului sovietic prin d-na Kollontai.

2) Din pricina hotărârii Mareșalului Antonescu de a trimite pe front toate trupele române disponibile încă în interiorul țării, Majestatea Sa Regele și Blocul Național-Democratic s-au văzut siliți a realiza imediat schimbarea proiectată numai peste câteva zile. În felul acesta, ne-am văzut nevoiți a folosi fără întârziere rezultatele obținute prin contactele existând deja de la Cairo și am dat instrucțiuni d-lor Știrbey și Vișoianu de a semna imediat armistițiul. Așa că d-nii Știrbey și Vișoianu sunt acum Plenipotențiarii Guvernului.

3) Începând din ziua de 24 august, ora 4 dimineața, România se află în stare de război cu Germania.

În consecință, armata de pe front a primit ordinul de a colabora cu armata sovietică în lupta împotriva inamicului comun, iar trupele în mod spontan au început acțiunea împotriva armatei germane din țară. În măsura în care aceasta n-a fost dezarmată și internată, ea este în momentul de față pe punctul de a se lichida prin acțiunea trupelor române.

4) (?) Guvernul român a luat act cu satisfacție de declarațiunea Molotov făcută la 25 august. Condițiunea formulată de acesta pentru ca trupele române să nu fie dezarmate, după ce au încetat lupta împotriva armatelor sovietice, este realizată prin faptul intrării României în război împotriva Germaniei. Astfel fiind, Guvernul român roagă ca toate trupele române care au fost până acum dezarmate să fie reînarmate și puse la dispoziția sa pentru acțiunea împotriva Germaniei, potrivit promisiunii Guvernului

sovietic. De asemenea, Guvernul român înțelege din declarațiunea Molotov că, de aci încolo, unitățile române nu vor mai fi dezarmate înainte de a fi asociate în lupta împotriva inamicului comun. Este bine înțeles că această acțiune urmează a fi coordonată cu aceea a armatei sovietice și se va desfășura în cadrul operațiunilor generale împotriva Germaniei.

5) (?) În scopul coordonării acțiunii împotriva inamicului comun, un ofițer superior delegat de Guvernul român va pleca de îndată spre a lua contact cu Comandamentul sovietic. Guvernul român ar dori să primească, la rândul său, o misiune militară sovietică. Aceasta poate oricând ateriza pe aerodromul Popești-Leordeni. Desigur, însă, că această misiune poate sosi prin orice punct unde contactul a fost stabilit între trupele române și sovietice.

6) Guvernul român roagă Guvernul sovietic să intervină în mod energic la Sofia pentru ca bulgarii să împiedice trupele germane de la sudul Dunării să treacă în România. Acestea se concentrează, în urma informațiilor Guvernului român, în punctele Nicopol, Sistov, Turtucaia și în special Rusciuk.

7) Guvernul român, care, de pe acum, în situațiunea de fapt a cobeligeranței, dorește a i se recunoaște de către Națiunile Unite calitatea de aliat.

8) Guvernul român dorește și este gata a proceda imediat la un schimb de reprezentanți diplomatici cu Guvernul sovietic.

9) Guvernul român este gata a începe imediat la Moscova discuțiuni asupra condițiilor de aplicare a armistițiului și a semna o Convenție specială în acest scop. Aceste discuțiuni ar urma să fie purtate la Moscova, fie prin reprezentantul diplomatic al României, fie printr-o delegațiune specială.

Gr. Niculescu-Buzești

◆

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71 / 1920 – 1944, Turcia, Telegrama, Ankara, vol. 7

149

1944 august 28, <București>. Telegrama lui Gr. Niculescu-Buzești, ministrul afacerilor externe, către Legația română din Ankara, conținând indicații de ultimă oră asupra considerențelor noului Guvern privind contextul desfășurării convorbirilor de armistițiu de la Moscova.

Armata română a eliberat, prin singurele sale mijloace, aproape întreg teritoriul țării, rămânând numai rare puncte de rezistență care sunt în curs de lichidare. Cea mai mare parte a trupelor germane sunt dezarmate și internate.

Pe de altă parte, emisarii de la Cairo au plecat azi cu avionul la Moscova, pentru semnarea armistițiului.

Fiind date cele de mai sus, rog să binevoiți a face un demers stăruitor pe lângă Ambasadorul Sovietelor, rugându-l să intervină la Moscova pentru ca:

1. Trupele române de pe front să nu mai fie dezarmate, ci lăsate a se alătura trupelor sovietice în lupta împotriva inamicului comun. Această cerere se aplică, bineînțeles, și în ce privește flota de la Constanța.

2. Trupele sovietice să nu mai înainteze în teritoriul românesc peste linia pe care se găsesc actualmente. Continuarea operațiunilor sovietice în teritoriul românesc nu mai este justificată, deoarece Guvernul român s-a dovedit în stare de a lichida prin propriile sale forțe trupele germane din interiorul țării. Aceste două cereri sunt conforme atât condițiilor armistițiului – a cărui semnare este iminentă – cât și declarațiilor recente ale domnului Molotov, după care armata română va putea lupta împotriva germanilor, iar U.R.S.S. nu are intențiunea de a continua operațiunile militare în teritoriul românesc decât în scopul de a lichida rezistența inamică.

Vă rog să binevoiți a aprecia dacă ar fi cazul ca cele de mai sus să fie aduse la cunoștința Ambasadorilor Marii Britanii și Statelor Unite, cerându-le sprijinul în această chestiune.

Niculescu-Buzești

◆

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1920 - 1944, Turcia, Telegrama, Ankara, vol. 7, f. 134-135

150

1944 august 30, Ankara. Telegrama ministrului român în Turcia, Alexandru G. Cretzianu, privind convorbirea sa cu ambasadorul sovietic la Ankara asupra relațiilor dintre armata română și trupele sovietice aflate pe teritoriul românesc.

Am văzut din nou pe Ambasadorul U.R.S.S. azi, 30 august, și i-am remis, pentru a fi transmisă la Moscova, o notă pe baza ultimelor două telegrame primite (chestiunea flotei, a reînarmării trupelor dezarmate și a mișcărilor trupelor sovietice în România).

Ambasadorul sovietic a declarat cu tărie că cuvântul dat va fi respectat. Dezarmările ce s-au produs n-au putut avea loc decât, pe de o parte, prin faptul că Guvernul de la Moscova nu avusese încă timpul să dea comandanților respectivi ordinele necesitate de schimbarea situațiunii și pe de altă parte, prin faptul întârzierii stabilirii unui contact direct între Comandamentele sovietic și român.

În ce privește chestiunea înaintării trupelor sovietice în România, dl Vinogradov crede că această chestiune nu poate fi tranșată decât cu prilejul semnării armistițiului, când se va delimita zona în care nu vor putea pătrunde trupele străine.

Cretzianu

◆

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1920 - 1944, Turcia, Telegrama, Ankara, vol. 7

1944 august 31, <București>. Comunicare a lui Gr. Niculescu-Buzești, ministrul afacerilor externe, către Legația română din Ankara, cu rugămintea de a transmite ambasadorilor britanic și american îngrijorarea Guvernului român față de tergiversarea încheierii armistițiului între Aliți și România.

Vă rog a lua contact cu Ambasadorul Marii Britanii și al Statelor Unite și a le arăta situațiunea intenabilă ce s-a creat în România prin întârzierea semnării armistițiului.

Guvernul român este nedumerit asupra faptului că armistițiul nu a fost încă semnat, deși după cum am fost informați de D-Voastră direct și de emisarii de al Cairo s-a stabilit un acord deplin asupra termenilor lui.

Armata sovietică din România își continuă înaintarea cu intențiunea probabilă de a ocupa o cât mai mare parte, dacă nu totalitatea teritoriului nostru, sub cuvânt că armistițiul nu a fost încă semnat, deși înaintarea trupelor sovietice în România nu este întru nimic justificată, dat fiind că Guvernul român a lichidat la această oră, exclusiv prin propriile sale forțe, toate centrele de rezistență germane.

Opinia publică este foarte serios îngrijorată de această situație și a început deja să se răspândească impresia că se întârzie semnarea armistițiului tocmai pentru ca trupele sovietice să pătrundă pe întreg teritoriul românesc.

Menționez că printre condițiunile de armistițiu asupra cărora Guvernul sovietic s-a declarat de acord figurează și clauza că se va stabili un teritoriu al țării în care trupele sovietice nu vor putea pătrunde. Dacă situația actuală continuă, această clauză va rămâne literă moartă, ceea ce ar putea arunca o umbră asupra relațiilor noastre cu U.R.S.S.

Sunteți rugat a face, în termenii apropriați, un demers asemănător și pe lângă Ambasadorul sovietic. Îl veți ruga de a interveni insistent în scopul ca Guvernul sovietic să permită comunicări cifrate între Delegația noastră și Guvernul român. Direcțiunea P.T.T., dacă Guvernul sovietic își dă asentimentul, poate restabili oricând comunicațiile.

Buzești

◆

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1920 – 1944, Turcia, Telegrama, Ankara, vol. 7, f. 172-173

152

1944 august 31, Ankara. Comunicarea lui Alexandru G. Crețianu, ambasadorul român în Turcia, privind comportarea colonelului Teodorescu, atașat militar, partizană mareșalului Antonescu și ostilă noului Guvern.

Socotesc că rechemarea imediată a colonelului Teodorescu este absolut necesară, dat fiind atitudinea pe care D-sa a avut-o în preajma demiterii fostului Guvern. Amintesc că:

1) Colonelul Teodorescu a acceptat să ducă negocierile în spatele meu, din ordinul lui Antonescu. Am avut cunoștință de acest lucru nu numai prin cercurile britanice de aci și prin emisarii de la Cairo, dar și prin ultimele două telegrame pentru mine expediate la 22 august de M. Antonescu, în care îmi vorbește de o „comunicare“ a colonelului Teodorescu, comunicare despre care nu avusesem cunoștință până atunci.

2) Colonelul Teodorescu a răspândit până la cel din urmă moment, în toate cercurile militare aliate și neutre din Ankara, știrea că armata germană din țară numără 800 000 oameni, informațiune cu totul eronată, care nu putea decât să ne dăuneze, căci dacă era luată în serios excludea orice posibilitate de acțiune din partea noastră.

3) Colonelul Teodorescu a ținut a afirma peste tot, cu cea mai mare tărie, până în ultimul moment, că întreaga armată „face zid în jurul generalului Antonescu“.

Dat fiind că, precum sunt informat din cea mai bună sursă britanică, unul din motivele principale care explică întârzierea răspunsului la propunerile M.S. Regelui și blocului Opoziției era faptul că Aliații aveau dubii asupra posibilității de a îndepărta regimul Antonescu, nu e nevoie să insist asupra gravelor prejudicii aduse cauzei noastre de colonelul Teodorescu.

Recunosc că colonelul Teodorescu a adus servicii în trecut prin faptul că a menținut contactul cu atașaii militari Aliați, dar, în împrejurările de față și dat fiind cele expuse mai sus, repet că sunt nevoit a cere rechemarea sa.

Cretzianu

◆

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1920 - 1944, Turcia, Telegrama, Ankara, vol. 7, f. 183-184

153

1944 <august, București>. Conceptul „Declarației Comitetului Central al Partidului Comunist din România“, pregătită a fi făcută publică imediat după realizarea planului de înlăturare a mareșalului Antonescu de la conducerea armatei și a statului.

Consecvent cu platforma publicată în ziua de 6 septembrie 1941 și cu întreaga activitate desfășurată de Partidul Comunist, de atunci și până astăzi, Comitetul Central al Partidului Comunist din România a hotărât să participe și să sprijine actualul Guvern chemat la cârma țării după prăbușirea regimului de dictatură al mareșalului Antonescu, din inițiativa regelui Mihai I.

În adevăr, Comitetul Central al Partidului Comunist din România a cerut încă de acum 3 ani ca prin unirea tuturor partidelor și grupărilor antihitleriste să se înceapă o puternică acțiune pentru încheierea imediată a păcii cu marea republică muncitorească și țărănească din Răsărit; alungarea trupelor hitleriste din țară, ieșirea României din Axă și încadrarea

în alianțele ei firești, alături de Uniunea Sovietică, Marea Britanie, Statele Unite și celelalte popoare iubitoare de libertate; răsturnarea Guvernului Antonescu și înlocuirea lui cu un guvern național, format din reprezentanții tuturor grupărilor antihitleriste; desființarea Dictatului de la Viena și eliberarea Ardealului de Nord; realizarea unui regim de drepturi și libertăți cetățenești; desființarea neîntârziată a lagărelor și acordarea unei largi amnistii politice, militare și agrare.

Cerințele de mai sus au devenit astăzi, în cea mai mare parte, scopurile pe care și le propune Guvernul prezidat de ...

Realizarea blocului național, prin stăruința îndelungată și tenace a Partidului Comunist, a ușurat lichidarea regimului Antonescu și a însemnat primul pas în soluționarea problemelor de viață născute din criminala aruncare a poporului român în aventura războinică hitleristă.

Partidul Comunist, partid al clasei muncitoare din România, reprezentând însă interesele tuturor maselor țărănești și orășenești, întregul popor, cheamă la luptă hotărâtă pe toți cetățenii țării, ca prin alungarea cu arma în mână a trupelor hitleriste de pe întregul teritoriu al țării, inclusiv din Ardealul de Nord, să asigure României, în sfârșit, pacea și libertatea. În lupta lor de eliberare, masele populare din România găsesc cel mai prețios sprijin în Armata Roșie și în ajutorul celorlalți aliați.

Participând la guvernul prezidat de ..., pe care înțelege să-l susțină cu toate forțele, Partidul Comunist își afirmă, de la început, totala lui independență ideologică, politică și organizatorică și deplina libertate de acțiune în soluționarea tuturor problemelor de bază – sociale, economice și politice – ale României.

La luptă unită pentru zdrobirea bandelor hitleriste, la luptă pentru stărpirea și a ultimelor rămășițe ale regimului de dictatură antonescian, la luptă pentru asigurarea drepturilor și libertăților cetățenești.

Trăiască România liberă, democratică și independentă.

◆

Arhivele Statului București, Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 1, dosar 421/1944, f. 1

154

1944 septembrie 1, <București>. Comunicare a ministrului afacerilor externe, Gr. Niculescu-Buzești, către Legația română din Ankara, cu privire la regimul de ocupație instituit de armata sovietică în România.

Ca urmare la telegrama nr. 44, informez că trupele sovietice dau impresiunea de a considera România ca țară ocupată.

Unii generali sovietici, cu care s-a putut lua, de altfel, foarte greu contact direct (cu cei mai mari dintre ei Guvernul nici nu a reușit să ia contact, deși sunt în București), declară că nu au nici un fel de instrucțiuni de la Moscova.

Dezarmarea trupelor românești, deși nu se mai produce în masă, continuă, totuși, pe alocuri. Trupele sovietice au cerut azi să preia Comanda-

mentul militar al Capitalei și doresc să dea o ordonanță asemănătoare celeia emisă în regiunile ocupate din Moldova. Se efectuează direct rechiziții de autovehicule și alte materiale. Comandanții sovietici dau impresia că prada de război luată de la trupele germane capturate sau dezarmate de noi le aparține. Unele comunicații de căi ferate au fost întrerupte de armata sovietică, ceea ce împiedică concentrarea de trupe române pe care Marele Stat Major dorește a le îndruma spre Transilvania, spre a angaja lupta cu trupele germane și ungare de acolo.

Vă rog să aduceți cele de mai sus la cunoștința Ambasadorilor sovietic, al Marii Britanii și Statelor Unite, arătându-le că împreună cu nedumerirea Guvernului român că armistițiul nu a fost încă semnat, deși termenii lui au fost definitiv stabiliți, aceste fapte sunt contrare declarațiunii d-lui Molotov din 25 august. Conform acestei declarațiuni, Rusia Sovietică nu are intențiunea de a se amesteca în afacerile interne ale României, respectă suveranitatea și independența țării și înțelege să permită trupelor române să continue războiul împotriva Germaniei până la eliberarea Transilvaniei.

Aceste declarațiuni constituie un angajament independent de faptul dacă armistițiul a fost sau nu semnat. Condițiunea enunțată de d-l Molotov, pentru ca acest angajament să intre în vigoare și anume ca trupele române să lupte împotriva germanilor, este realizată din moment ce încă din ziua de 24 august România se găsește oficial în stare de război cu Germania. De altfel, tot interiorul țării de la linia etapelor germane în jos a fost curățit total de orice elemente militare germane prin mijloacele noastre exclusive.

Guvernul român are convingerea că faptele de mai sus se datorează întârzierii în primirea ordinelor de la Moscova de către trupele sovietice din România.

El nu se îndoiește că angajamentele sovietice vor fi respectate, însă roagă să se dea de urgență ordinele necesare pentru ca România să fie tratată nu ca țară ocupată, ci ca țară amică, luptând alături cu Armata Roșie împotriva unui inamic comun.

În momentul în care închei această telegramă, generalii sovietici din București ne-au făcut o declarație oficială după care nu sunt împuterniciți de a trata cu Guvernul român. Negocierile nu vor fi duse decât direct între Guvernul român și cel sovietic, la Moscova.

Până în momentul semnării armistițiului, teritoriul românesc va fi tratat ca teritoriu ocupat. După semnarea armistițiului trupele sovietice vor evacua Bucureștiul.

Niculescu-Buzești

1944 septembrie 1, Ankara. Telegramă a Legației române la Ankara, semnată de Al. G. Cretzianu, asupra demersurilor sale pe lângă ambasadorii Angliei și Statelor Unite ca României să i se atribuie statutul de aliat, în baza contribuției militare ce-o va aduce pe frontul din vest.

Am văzut azi ambasadorii Angliei și Statelor Unite, cărora le-am remis notele în chestiunea recunoașterii calității de aliați și restabilirii relațiilor diplomatice.

Asemenea, le-am înmănat copii de pe notele adresate ambasadorului sovietic. Ambii au făgăduit că vor transmite îndată guvernelor respective cererea noastră, indicând toate argumentele ce am invocat.

Deși foarte prietenesc, ambasadorul Angliei a fost mai rezervat în ce privește rezultatul probabil al demersului nostru.

Ambasadorul Statelor Unite mi-a declarat însă că consideră cererea noastră ca foarte naturală și că este sigur că Departamentul de Stat o va lua într-o serioasă considerare.

Totul va depinde, bineînțeles, de mersul evenimentelor. Cu cât vom putea asigura un aport militar mai important Națiunilor Unite, cu atât putem spera că situațiunea de fapt va fi considerată mai curând și în drept.

Cretzianu

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, dosar Ankara, T. 2, vol. 3, f. 189.

156

1944 septembrie 3, <București>. Comunicare către Legația română din Ankara, semnată de ministrul afacerilor externe, Gr. Niculescu-Buzești, prin care continuă să semnaleze abuzurile săvârșite de generalii sovietici în România, cu rugămintea de a fi transmise ambasadorului U.R.S.S.

În noaptea de 2 spre 3 septembrie, generalul sovietic Govorov Petre, de la Sovietul Armatei 53, s-a prezentat mai întâi la localul unde sunt deținuți prizonierii germani, ridicând pe generalii Gerstenberg, Steiel și Tachammer und Osten și apoi la localul unde sunt internați membrii Legației și ai misiunilor germane militare și civile, ridicând pe generalii Spalke și Hansen, precum și pe amiralul Tillesen. Față de protestul nostru, generalul sovietic a declarat că înțelege să uzeze la nevoie de forță. Față de acest răspuns, a trebuit, firește, să ne înclinăm.

Menționez că Spalke era atașat militar și Gerstenberg comandat șef al forțelor aeriene germane din România și atașat aeronautic pe lângă Legația Germaniei din București, în timp ce Hansen era șeful misiunii navale. Potrivit înțelegerii intervenite în vederea schimbului membrilor Legațiunii noastre cu aceia ai Legațiunii Germaniei, membrii misiunilor militare urmează a se bucura și ei de imunitate diplomatică.

Astăzi, un general sovietic a sosit la același local al internaților și, sub aceeași amenințare a întrebuițării forței, a înlocuit garda militară română cu o gardă a armatei roșii. Aceasta sub pretextul că Guvernul român nu ar avea mijloace suficiente spre a asigura paza internaților.

Vă rog să vedeți pe ambasadorul U.R.S.S. și să-i comunicați cele de mai sus, arătând, în același timp, că Guvernul român protestează împotriva acestor încălcări ale uzanțelor internaționale și ale suveranității române, pe care dl. Molotov a declarat la 25 august că guvernul sovietic o va respecta.

Veți adăuga că Guvernul român este gata a remite toate persoanele aflate în detențiunea sa și acuzate de crime de război în cazul în care o Convenție internațională va stabili o asemenea procedură și va crea o instanță de judecată de caracter internațional. De altfel, generalul Gerstenberg este considerat și de Guvernul român ca un criminal de război. Până la încheierea unei asemenea convențiuni, Guvernul român insistă însă să i se restituie toți internații și deținuții politici, sau prizonierii de război pe care autoritățile militare sovietice i-au ridicat. Guvernul român este, bineînțeles, în măsură a asigura paza lor cea mai severă, este în drept și este ținut s-o facă. Altfel toți diplomații și membrii celorlalte misiuni ale noastre internați de germani riscă să aibe aceeași soartă.

Veți sublinia, în fine, că aceste procedee ale autorităților militare sovietice nu sunt de natură a dovedi intențiuni tot atât de amicale ca intențiunile de care este pătruns Guvernul român, al cărui prestigiu este grav atins prin tendința de a fi înfățișat ca lipsit de autoritate.

Niculescu-Buzești

◆

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, dosar Ankara T. 2, 1944, vol. 3, f. 197-198.

157

1944 septembrie 3, Moscova. Notă a delegației române pentru încheierea armistițiului, semnată de Lucrețiu Pătrășcanu, prin care solicită informații asupra situației interne și militare a României, ce pot fi folosite la tratative.

Rog trimiteți zilnic toate informațiile asupra situației interne și militare care apreciați că ar putea folosi în cursul tratativelor.

Primelor comunicări asupra textului Armistițiului ne vor fi comunicate într-o primă ședință luni, la care vor lua parte și delegații Angliei și Statelor Unite.

Rog comunicați dacă s-au încheiat eventuale acorduri locale între Marele Stat Major și Comandamentul sovietic și care este obiectul acestor acorduri.

Pătrășcanu

◆

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71 / 1939, E. 9, VI 8, Condiții de pace, vol. 161, f. 220.

1944 septembrie 4, București. Comunicare a ministrului afacerilor externe, Gr. Niculescu-Buzești, pentru Legația română din Ankara, în scopul aducerii la cunoștința ambasadorilor Angliei și Statelor Unite a faptului că armata română are nevoie de echipament și armament, în lupta împotriva armatelor germană și ungară, armata sovietică nedispunând, ba, dimpotrivă, ea pretinzând acestea de la români.

Guvernul român este ferm hotărât de a continua acțiunea militară împotriva trupelor germane și ungare în Transilvania de Nord. În acest scop, armata noastră, insuficient dotată, are nevoie de echipament și armament.

În vederea înzestrării armatei, Guvernul ar dori să trimită o comisiune militară la care s-ar putea adăuga și un diplomat, spre a lua contact cu autoritățile engleze și americane.

Această comisiune ar putea merge chiar la Londra.

Binevoți a aduce cele de mai sus la cunoștința ambasadorilor Marii Britanii și Statelor Unite, rugându-i să ne comunice dacă guvernele lor sunt de acord cu trimiterea acestei comisuni.

Adaug că posibilitățile de înzestrare a armatei române de către U.R.S.S. par a fi reduse, deoarece îndeosebi în materie de echipament armata sovietică cere a i se face livrări de către armata noastră (îmbrăcăminte, încălțăminte și alte efecte).

În consecință, discutarea acestor probleme cu autoritățile engleze și americane pare a fi singurul mijloc practic de a se putea dispune de o armată română ce ar constitui un element pozitiv și important în continuarea războiului.

Niculescu-Buzești

◆
Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, dosar Ankara, T. 2, vol. 3, 1944, f. 193.

1944 septembrie 4, București. Telegramă trimisă de Gr. Niculescu-Buzești, ministrul afacerilor externe, delegației române de la Moscova, asupra comportării trupelor sovietice ca o armată în operațiune.

Urmare la telegrama mea No. 98.

Întrevederea ce a avut loc azi între Primul-ministru și Generalul sovietic nu a adus nici o schimbare a situațiunii, așa cum v-am expus-o. Generalul sovietic s-a menținut la punctul de vedere că până la semnarea armistițiului trupele rusești procedează ca o armată în operațiune.

Pe lângă alte cereri cu caracter militar, Generalul sovietic a arătat că va prelua pe toți prizonierii germani ai armatei române. Cu toate întâmpinările Primului-ministru, Generalul sovietic nu a renunțat la această

cerere. Este de prisos să mai subliniez contradicția dintre acest punct de vedere și Declarația Molotov.

Adaug că în unele regiuni ale țării – între altele chiar la periferiile Bucureștilor – se fac rechiziții de oameni pentru munci. Aceste rechiziții au un efect alarmant asupra stării de spirit a populației.

Rog interveniți insistent pentru rezolvarea grabnică a acestor chestiuni și raportați amănunțit mersul negocierilor D-voastră.

Niculescu-Buzești

◆

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1939, E 9, VI. 8, Condiții de pace, vol. 161, f. 231.

160

1944 septembrie 4, București. Comunicare a ministrului afacerilor externe, Gr. Niculescu-Buzești, către delegația română de la Moscova, prin care o informează asupra unui apropiat schimb de prizonieri români și germani.

Ministrul Suediei, care a primit misiunea de a organiza schimbul diplomaților români cu cei germani, mi-a propus un termen apropiat, și anume 9 septembrie. Spre a putea accepta propunerea, este absolut necesar să ne fie redați generalii Spalke, Atașatul militar, Hansen, Șeful misiunii militare, precum și amiralul Tielsen, Șeful Marinei germane din România.

Precizez că paza diplomaților germani internați a fost preluată de trupele sovietice. Vă rog să interveniți ca să se dea ordinele necesare Comandamentului sovietic din București, spre a nu se crea dificultăți la efectuarea schimbului.

Niculescu-Buzești

◆

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1939, E 9 VI 8, Condiții de pace, vol. 161, f. 230.

161

1944 septembrie 4, București. Comunicare detaliată, făcută de ministrul de externe, Gr. Niculescu-Buzești, delegației române la Moscova, asupra abuzurilor armatei sovietice, care acționează în regim de ocupație.

Comunic următoarele asupra situației din țară spre a vă servi în negocierile Domniei-Voastre:

1. – Situația de drept, reglementând până la semnarea armistițiului raporturile între trupele sovietice din România și Guvernul român, este

încă nelămurită. Generalii sovietici din România, cel puțin până azi, au refuzat, în genere, un contact direct cu Guvernul român sub cuvânt că nu sunt autorizați a o face și au declarat că atât timp cât armistițiul nu va fi semnat, România este considerată ca teritoriu ocupat.

Guvernul român nu poate fi de acord cu acest punct de vedere, dat fiind în special Declarația Molotov din 25 august. Statutul raporturilor româno-sovietice, consacrat prin această Declarație, este definit prin lupta celor două armate împotriva inamicului comun. Acest statut exclude deci ideea de ocupație. Adaug că până acum nu s-a putut stabili decât un singur contact între un membru al Guvernului și Comandamentul sovietic și anume între generalii Tolbukin și Eftimiu, cu care prilej Generalul sovietic a declarat că trupele române nu vor mai fi dezarmate. Totuși, în anumite regiuni și în special în Muntenia, care se pare că nu intră sub comanda generalului Tolbukin, unele dezarmări continuă.

Astăzi generalul Eftimiu (?) va stabili contactul cu un general sovietic. Vă voi informa despre rezultatele acestui contact.

2. – În fapt, trupele sovietice procedează în multe cazuri ca într-un regim de ocupație. Cum s-a arătat mai sus, se continuă dezarmarea unor trupe, ceea ce este cu atât mai dăunător intereselor comune, cu cât aceste trupe sunt în mișcare spre a se concentra la frontiera Transilvaniei de Nord și spre a continua lupta împotriva trupelor germane și maghiare de acolo. S-au preluat depozitele de muniții și echipament ale armatei române. În același timp, rușii par a considera capturile noastre de la germani ca aparținându-le. Aceste fapte contribuie, de asemenea, să împiedice efortul nostru de război. Se cer, de asemenea, armatei și autorităților române prestații importante de echipament, pe care nu suntem în măsură a le efectua și aceasta cu atât mai mult cu cât noi înșine avem nevoie de furniturile aliate de această natură.

S-au emis lei de ocupație la curs forțat, așa cum și de obicei, la cursul de 100 lei o rublă.

Se efectuează rechiziții directe și masive de autovehicule, cai, căruțe, vite și alimente, ceea ce paralizază mișcările armatei noastre, funcționarea aparatului de stat și viața economică.

3. – Guvernul român este dispus să dea armatei sovietice tot ajutorul ce stă în posibilitățile noastre. În acest scop, este însă necesară înființarea unui organ central al armatei sovietice, căruia autoritățile române îi vor face prestațiunile necesare, din mijloacele proprii sau din rechizițiile ce s-ar face de autoritățile românești.

Ținem a preciza că suntem dispuși a da aportul cel mai larg, până la limita, bineînțeles, la care nu s-ar paraliza posibilitățile însăși de acțiune ale armatei române. Pentru aceste prestații ar urma însă să se dea chitanțe în regulă de către organismul central sovietic.

Guvernul este, de asemenea, dispus să facă armatei sovietice un considerabil credit în lei pentru necesitățile sale, urmând ca emisiunile anexă de ocupație și convertibilitatea obligatorie a rublei, care aduc cele mai grave perturbații în economia noastră, să fie oprite.

4. – S-au produs, desigur, și unele incidente: sustrageri, percheziții, confiscări de bunuri, violări etc. Guvernul român își dă seama că este vorba de acte izolate comise prin înfrângerea dispozițiilor Comandamentului sovietic. Ar fi însă necesar ca Guvernul sovietic să dea trupelor din România ordine de a se reprima aceste abuzuri izolate, care emoționează opinia publică.

5. – Deși se înțelege net că armata sovietică continuă operațiile în România cu scopul de a pătrunde în mare parte sau în totalitate pe teritoriul românesc, printre condițiunile deja convenite ale armistițiului există clauza că trupele străine nu vor putea pătrunde într-o zonă a teritoriului românesc. Sunteți rugat a depune toate insistențele ca trupele bolșevice să se oprească cel puțin la Olt. Dacă armata sovietică continuă înaintarea, clauza mai sus menționată riscă a rămâne literă moartă. Opinia publică este îngrijorată de acest fapt și așteaptă cu nerăbdare semnarea armistițiului.

Guvernul român nu vede, de altfel, ce ar mai putea împiedica semnarea, din moment ce toate clauzele armistițiului sunt stabilite, astfel după cum a confirmat-o Ambasadorul U.R.S.S. la Cairo domnilor Știrbey și Vișoianu. Tocmai spre a nu întârzia semnarea armistițiului, Guvernul român a separat chestiunea Convenției armistițiului de aceea a Convenției pentru aplicarea lui.

Depuneți, deci, toate diligențele pentru semnarea armistițiului neîntârziat. Prestigiul României nu are decât de suferit de pe urma înaintării nelimitate a trupelor bolșevice și a regimului de quasiocupație existând actualmente. Este în interesul comun de a nu se scădea autoritatea Guvernului din 23 august. Valoarea politicii de sinceră prietenie pe care România este hotărâtă s-o facă față de U.R.S.S. va fi cu atât mai mare față de opinia internațională cu cât prestigiul țării noastre nu va fi fost afectat.

6. – Guvernul român și armata română sunt, de altfel, foarte preocupați de problemele deschise prin înaintarea sovietică în direcțiunea Iugoslaviei și a amenințării în flanc din partea forțelor germano-ungare din Transilvania de Nord. Acest risc este în viitor mai grav cu cât armata română este împiedicată, prin măsurile arătate mai sus, de a se concentra în Transilvania de Nord spre a para o asemenea lovitură.

7. – În același scop este necesar a da aviației române întreaga libertate de mișcare spre a se concentra în Transilvania de Sud.

8. – Autoritățile militare sovietice, uzând de amenințarea de a întrebuința forța, au ridicat pe cei 5 deținuți politici români și pe 3 generali germani prizonieri de război, precum și pe 2 generali germani șefi de misiune militară în România, care se aflau sub pază împreună cu membrii Legației germane. De asemenea, armata sovietică a preluat garda internaților germani sub aceeași amenințare și sub cuvânt că Guvernul român n-ar putea asigura paza lor. Rog stăruți pentru încetarea acestei stări de lucruri prin restituirea tuturor deținuților, prizonierilor și internaților, precum și îndepărtarea gărzii sovietice. Măsura aceasta, care este de natură a înfățișa Guvernul român ca fiind lipsit de autoritate, atinge suveranitatea Statului român pe care Guvernul sovietic a asigurat-o prin

Declarația Molotov, că înțelege că va respecta și asigura în același timp schimbul diplomaților români cu cei germani.

9. – Aducându-vă la cunoștință cele ce preced, țin a sublinia că armata sovietică a fost bine primită și că opinia publică este pătrunsă, ca și Guvernul, de dorința de a se restabili cât mai curând raporturi de prietenie și de încredere cu U.R.S.S. Semnarea cât mai grabnică a armistițiului însuși și stabilirea modalităților de aplicare este cel dintâi mijloc de a realiza acest scop.

Niculescu-Buzești

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1939, E 9, VI 8, Condiții de pace, vol. 161, f. 241-244.

162

1944 septembrie 4, Ankara. Comunicarea telegrafică a ambasadorului Alexandru G. Cretzianu, conținând mesajul lui Carol II către fiul său, regele Mihai I, prin care îl felicită pentru eliberarea națiunii și își oferă serviciile.

Cădere telegrafiază următoarea telegramă destinată M.S. Regelui.
Primit prin Pangal.

„Sunt foarte fericit și plin de afecțiune pentru gestul de eliberare a națiunii pe care l-ai îndeplinit. Sunt mândru de tine. Mi-ai umplut sufletul de fericire. Ca întotdeauna, sunt al tău, cu singurul gând de a fi folositor patriei și de a putea să te ajut unde și cum crezi tu că este bine. Sper să primesc curând vești de la tine.

Un foarte bun gând părintesc pentru tine.

Te îmbrățișez cu toată dragostea și pentru toată lumea.

Regele Carol“

Cretzianu

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, dosar Ankara, T. 2, 1944, vol. 3, f. 209.

163

1944 septembrie 4, Moscova. Comunicare telegrafică a delegației române la Moscova, semnată Pătrășcanu, asupra vizitelor de curtoazie făcute ambasadelor americană și engleză și a pregătirii tratativilor.

Am făcut ieri împreună cu Domnul Știrbey vizita de curtenie Ambasadorului Angliei și Ambasadorului Statelor Unite. Și unul și altul au ținut a mă asigura că problemele românești sunt examinate cu bunăvoință de cei trei Aliați. Ambasadorul Angliei a explicat că întârzierea începerii

efective a discuțiilor nu este imputabilă rușilor, ci se explică prin necesitatea Marii Britanii de a consulta membrii Imperiului(?), în prealabil.

În acest moment, Molotov înștiințează că prima întrunire a comisiunilor, pe care o așteptam pentru azi, va avea loc abia în cursul zilei de miercuri, din cauza dificultăților tehnice preparatoare.

Pătrășcanu

◆

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1939, E 9, VI 8, Condiții de pace, vol. 161, f. 228.

164

1944 septembrie 5, București. Telegramă trimisă de Gr. Niculescu-Buzești, ministrul afacerilor externe, și semnată de generalul Sănătescu, delegației române la Moscova, insistând pentru grăbirea semnării armistițiului, orice întârziere fiind defavorabilă intereselor țării.

Orice zi de întârziere în semnarea armistițiului însemnează dezastru pentru țară și o poziție de scădere a prestigiului Guvernului și îndeosebi a generalului Sănătescu.

Trupele germano-ungare au început atacul din direcția Tg-Mureș și Cluj. Intervenți pentru a se da ordine Comandamentului sovietic ca să coordoneze imediat operațiunile trupelor ruse și române. Semnat General Sănătescu.

Niculescu-Buzești

◆

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1939, E 9, VI 8, Condiții de pace, vol. 161, f. 233.

165

1944 septembrie 5, București. Comunicare făcută de Gr. Niculescu-Buzești, ministrul afacerilor externe, delegației române la Moscova, prin care îi cere să protesteze înaintea Aliatilor față de abuzurile armatei sovietice în problema prizonierilor de război.

Trupele sovietice au luat azi pe d-nii Clodius, Șeful misiunii economice germane, Stelzer și Braun, membrii ai Legației germane, de la Liceul „Mihai Viteazul“, ducându-i la o destinație necunoscută.

Rog protestați împotriva acestei noi încălcări a uzanțelor internaționale, care au parvenit și la cunoștința Ministrului Suediei (însărcinat cu schimbul diplomatic) și a delegatului Crucii Roșii și care sunt de natură a discredita, față de opinia internațională, Guvernul român, reprezentându-l ca lipsit de orice autoritate.

Guvernul român roagă ca toate persoanele, bucurându-se de imunități diplomatice, să-i fie restituite.

Chestiunea este cu atât mai gravă și urgentă cu cât Guvernul german propune insistent, prin Ministrul Suediei, schimbul diplomaților. Măsurile luate de trupele sovietice ne pun în imposibilitate de a efectua acest schimb și constituie astfel o amenințare pentru personalul misiunilor românești din Germania și țările ocupate.

Niculescu-Buzești

◆
Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1939, E 9, VI 8, Condiții de pace, vol. 161, f. 236.

166

1944 septembrie 5, București. Comunicare către delegația română la Moscova, făcută de ministrul afacerilor externe, Gr. Niculescu-Buzești, referitoare la abuzurile armatei sovietice față de flota română, contrar angajamentelor conținute de Declarația lui Molotov, din 25 august.

Vă informez că situația este foarte gravă în ce privește flota română de Mare. Navele sunt dezarmate și ofițerii arestați. Sovieticii au preluat comanda portului Constanța. În ce privește flota de Dunăre, nu mai are legătură cu contraamiralul Stoianovici, Comandantul ei. Ultimul raport al acestuia menționa că echipajul monitorului „Brătianu“ a fost debarcat și trimis la o destinație necunoscută. Sunt temeri că toate echipajele de la Ismail au avut aceeași soartă.

Rog interveniți insistent și de urgență pe lângă Guvernul sovietic a da instrucțiuni în scopul ca această stare de lucruri, contrară angajamentelor conținute în Declarația Molotov, să înceteze. Este vorba, în mod practic, de dezarmarea întregii flote române.

Adaug că în urma scufundării unui dragor sovietic, Comandamentul naval rus acuză de complicitate și trădare pe marinarii noștri, amenințând cu represalii. Statul Major al Marinei semnalează că marinarii noștri nu au nici un amestec în această scufundare care este, după toate probabilitățile, datorată submarinelor germane ce-și continuă activitatea în Marea Neagră.

De altfel, un caz asemănător s-a petrecut acum trei zile în rada portului Constanța, prin torpilarea vasului român „Oituz“ de către un submarin german. Marina noastră a înștiințat atunci flota sovietică, cerându-i – până acum fără rezultat – să ia măsuri.

Incidentul cu dragorul sovietic a avut drept rezultat sinuciderea Comandorului Dumbravă.

Rog interveniți spre a nu se aplica vreo măsură de represalii, absolut nejustificată.

Rog confirmați primirea telegramei.

Niculescu-Buzești

◆
Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1939, E 9, VI 8, Condiții de pace, vol. 161, f. 237-238.

1944 septembrie 5, <București>. Telegramă semnată de Gr. Niculescu-Buzești, ministrul afacerilor externe, către Legația română din Ankara, prin care comunică cele transmise de Lucrețiu Pătrășcanu de la Moscova, în legătură cu motivul întârzierii semnării armistițiului.

D-l Pătrășcanu mă informează printr-o telegramă că, după cum i-a declarat Ambasadorul Marii Britanii la Moscova, întârzierea în semnarea armistițiului este datorată nu Sovietelor, ci Guvernului britanic, care trebuie să consulte Dominioanele.

Vă rog să vedeți pe Ambasadorul Marii Britanii, subliniind în termeni apropriați răspunderea pe care Marea Britanie și-o asumă față de poporul român prin întârzierea adevizării sale formale la termenii armistițiului.

Nu ar fi de prisos să arătați că Marea Britanie își dăduse deja asentimentul său la condițiunile propuse de U.R.S.S., așa încât Guvernul român nu se aștepta la o amânare, care-l costă atâtea sacrificii, din partea ei.

Niculescu-Buzești

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1939, E 9, VI 8, Condiții de pace, vol. 161, f. 190.

168

1944 septembrie 6, București. Telegramă semnată de Gr. Niculescu-Buzești, ministrul afacerilor externe, către delegația română la Moscova, prin care cere să se atragă atenția asupra situației militare din Transilvania.

Precum vi s-a arătat prin telegrama de ieri a d-lui general Sănătescu, forțele germano-ungare din Transilvania de Nord au început o acțiune simultană împotriva României și anume:

Din direcția Cluj spre Turda și din Tg. Mureș spre sud-vest. Aceste forțe se ridică la trei divizii, înzestrate și cu tancuri.

Pentru a putea face față acestei acțiuni, este absolut indispensabil să se dea de către Comandamentul sovietic din România întreaga libertate de mișcare trupelor și aviației române.

În cazul în care Comandamentul sovietic din România ar fi dispus să procedeze la o cooperare deschisă cu Marele Stat Major Român, această acțiune germano-maghiară ar fi ușor stăvilită.

Rog atrageți atenția că situațiunea militară din Transilvania e de cea mai mare importanță. Dacă Comandamentele român și sovietic își coordonează acțiunea, întregul front din Transilvania s-ar putea muta ușor pe Munții Apuseni, ceea ce ar constitui o soluție foarte satisfăcătoare și o bună bază de plecare pentru operațiunile ulterioare împotriva armatelor germano-ungare.

Dacă, din contra, nu ar exista o asemenea cooperare, iar trupelor române nu li s-ar permite de a-și dezvolta operațiunile, nu este exclus ca armatele germano-ungare să poată ajunge pe Carpați, unde s-ar putea constitui în dispozitive defensive cu oarecare șanse de durată și de unde ar putea, eventual, lua unele inițiative ofensive, ce ar expune în mod serios flancul trupelor sovietice ce se îndreaptă prin România către Bulgaria și Iugoslavia.

Niculescu-Buzești

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1939, E 9, VI 8, Condiții de pace, vol. 161, f. 247.

169

1944 septembrie 6, București. Comunicare telegrafică a ministrului de externe, Gr. Niculescu-Buzești, către delegația română la Moscova, în legătură cu solicitarea Guvernului german de a transfera imediat întregul grup etnic german din România în Germania.

Guvernul german a propus Guvernului român, printr-un emisar trimis generalului Macici, comandantul armatei I-a, transferarea imediată a întregului grup etnic german din România în Germania.

E de prisos de menționat că lichidarea în acest mod a problemei germane în România corespunde intereselor proprii românești, căci s-ar rezolva, pe această cale, una din cele mai delicate chestiuni în legătură cu ordinea internă a țării.

Totuși, Guvernul român nu dorește a lua măsuri practice imediate pentru a da urmare acestei propuneri, înainte de a avea asentimentul celor trei principale puteri aliate. În împrejurările actuale ținem într-adevăr să ne punem la adăpostul obiecțiunii ce s-ar putea face că prin trimiterea în Germania a unui grup de câteva mii de persoane am putea contribui la sporirea efortului de război german.

Ca un element de apreciere s-ar putea ține seamă de faptul că în situațiunea militară disperată în care se găsește Germania în momentul de față, este puțin probabil ca membri grupului etnic german să mai poată fi folosiți în diferite ramuri de activitate în legătură cu războiul, înainte de capitularea Reichului.

Credem, deci, că este puțin probabil ca prin acest transfer să se sporească potențialul militar al Germaniei.

Pe de altă parte, ura acumulată împotriva grupului etnic german devine atât de puternică la noi, încât se vor produce, probabil, în curând excese inevitabile.

Guvernul român va fi într-o situație foarte delicată, dacă se va putea afirma că aceste excese ar fi putut fi evitate prin acceptarea propunerii germane. În sfârșit, trebuie ținut seamă și de faptul că e puțin probabil ca conferința păcii să găsească o soluție mai rapidă și mai eficace acestei probleme, care este una din cele mai spinoase ale sud-estului european.

Nu ne ascundem, desigur, că în condițiunile actuale sunt multe obstacole materiale în calea acestui transfer masiv de populație, dar dacă Puterile Aliate ar fi de acord, ele s-ar putea realiza cel puțin parțial.

Niculescu-Buzești

◆

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1939, E 9, VI 8, Condiții de pace, vol. 161, f. 248.

170

1944 septembrie 7, <București>. Comunicare a ministrului afacerilor externe, Gr. Niculescu-Buzești, către Legația română din Ankara, prin care revine asupra telegramei din ziua de 3 septembrie, referitoare la abuzurile autorităților militare sovietice din România.

Vă repet telegrama Nr. 91, de la punctul cerut:

..... Rog a vedea pe Ambasadorul U.R.S.S. (o grupă indescifrabilă) să-i comunicați cele de mai sus, arătând, în același timp, că Guvernul român protestează împotriva acestor încălcări ale uzanțelor internaționale și ale suveranității României, pe care Molotov a declarat, la 25 august, că Guvernul sovietic le va respecta.

Veți adăuga că Guvernul român este gata a remite toate persoanele aflate în detențiune și acuzate de crime de război (trei grupe indescifrabile) a se stabili o asemenea procedură și a se crea o instanță de judecată de caracter internațional. De altfel, generalul Gerstenberg este considerat și de Guvernul român ca un criminal de război. Până la încheierea unei asemenea Convențiuni, Guvernul român insistă însă să i se restituie toți internații și deținuții politici sau prizonieri de război pe care autoritățile militare sovietice i-au ridicat. Guvernul român este, bineînțeles, în măsură a asigura paza lor cea mai severă, cum este în drept și este ținut a o face. Altfel, toți diplomații și membri celorlalte misiuni ale noastre internate de germani riscă să aibă aceeași soartă.

(O grupă indescifrabilă) a sublinia, în fine, că aceste procedee ale autorităților militare sovietice nu sunt (o grupă indescifrabilă) a dovedi intențiuni tot atât de amicale ca intențiunile de care este pătruns Guvernul român, al cărui prestigiu este grav atins prin tendința de a fi înfățișat ca fiind lipsit de autoritate.

Gr. N. Buzești

◆

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1920 - 1944, Turcia, Telegrama, Ankara, vol. 8.

1944 septembrie 7, Moscova. Comunicarea telegrafică a delegației române la Moscova, semnată de Lucrețiu Pătrășcanu, cu referire la sugestia ambasadurilor englez și american, făcută României, de a rupe relațiile cu Japonia.

În întvedera avută azi cu ambasadorul Statelor Unite, acesta mi-a comunicat că ruperea relațiilor diplomatice dintre România și Japonia ar fi bine privită de Guvernul american și Guvernul englez.

Același lucru ne cere și Ambasadorul Angliei pe care l-am văzut pe urmă. „O puteți face fără nici o neplăcere de nici un fel“.

Pătrășcanu

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1939, E 9, VI 8, Condiții de pace, vol. 161, f. 259.

172

1944 septembrie 7, Moscova. Comunicare telegrafică a delegației române la Moscova, în legătură cu insistențele acesteia de a începe odată tratativele pentru armistițiu.

Răspuns la telegrama D-voastre nr. 57.

Ieri, 6 septembrie, a survenit din nou amânarea pentru începerea discuțiilor în legătură cu semnarea armistițiului. Împreună cu regretul exprimat, d-l Molotov a afirmat că și această nouă întârziere se datorește incompletelor preparative din partea celor trei Aliați. Am transmis, tot ieri, sub forma unei note, toate cele relatate în telegramele D-voastră din ultimele zile, accentuând asupra urgenței luării unor măsuri corespunzătoare.

Astăzi, 7 sept., împreună cu d-l Știrbey am luat din nou contact cu Ambasadorii Statelor Unite și al Marii Britanii, cărora, remițându-le copii după notele transmise d-lui Molotov, le-am expus gravele consecințe ale întârzierii semnării armistițiului. Ambasadorul Statelor Unite ne asigură din nou de bunăvoința celor trei Puteri, ca replică la insistențele depuse de noi pentru grăbirea din partea lor a preparativelor armistițiului, iar Ambasadorul Angliei și-a cerut scuze insistent că întârzierea provine din cauza Guvernului englez.

Aștept pentru astă-seară începerea discuțiilor. Totuși, întrucât schimbul telegramelor între Moscova și Londra continuă asupra unuia din punctele care vor fi puse în discuție, este posibilă o nouă amânare.

Din momentul venirii noastre aci și până acum am depus față de cele trei Puteri toate insistențele cu putință pentru semnarea armistițiului.

În ce privește informarea lor asupra situației din țară, ea se face în măsura primirii telegramelor.

Situația militară din Ardeal am comunicat-o prin notă specială încă de ieri, ora 19, solicitând cele comunicate de Domnia Voastră. De asemenea, s-au făcut comunicări și celor doi Aliați astăzi, ora 12.

V-am comunicat printr-o telegramă dorința exprimată de Ambasadorul Statelor Unite, exprimată apoi și de Ambasadorul Angliei, ca România să rupă relațiile cu Japonia.

Activitatea noastră până în prezent v-am comunicat-o prin telegramele No. 1, 3, 12, 19. Confirm primirea telegramii referitoare la prizonierii de război. De asemenea, am trimis o telegramă în clar, înaintea venirii secretarilor la 1 septembrie. Urma a fi cifrată la Ankara.

Pătrășcanu

◆

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1939, E 9, VI 8, Condiții de pace, vol. 161, f. 260-261.

173

1944 septembrie 8, București. Telegramă transmisă de ministrul de externe, Gr. Niculescu-Buzești, delegației române la Moscova, în legătură cu situația limită a prizonierilor de război germani din România, revendicați de sovietici, dar și a prizonierilor români aflați în Germania.

Autoritățile militare sovietice, manifestând intențiunea de a prelua prizonierii germani de război capturați și actualmente internați de armata română, vă rog să interveniți din nou și foarte insistent, atât spre a se renunța la intențiunea sus-amintită, cât și pentru a ni se reda internații și prizonierii ce au fost deja ridicăți.

Veți arăta că în caz contrariu se pune în joc viața nu numai a misiunilor noastre diplomatice, militare etc., aflate pe teritoriul Reichului, dar și a zecilor de mii de români deportați pentru muncă, din Transilvania de Nord, în Germania.

Niculescu-Buzești

◆

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1939, E 9, VI 8, Condiții de pace, vol. 161, f. 270.

174

1944 septembrie 8, București. Notă a lui Gr. Niculescu-Buzești, ministrul afacerilor externe, către delegația română la Moscova, prin care semnaleză gravele perturbații provocate de pătrunderea emisiunii monetare sovietice în România.

Binevoii a stăruii în privința unei reglementări urgente a chestiunii monetare, dat fiind că măsurile luate de autoritățile militare sovietice riscă să determine cele mai grave perturbațiuni. Într-adevăr, nu numai că emisiunea de monedă de ocupație duce la o urcare a prețurilor, dar prin faptul că unele persoane acumulasera în țară, la un preț mai scăzut, stocuri

de ruble, se realizează beneficii ilicite la schimbul lor. Este evident că de aceste inconveniente suferă nu numai populația română, dar și trupele sovietice. Guvernul român reînnoiește, deci, propunerea sa de a deschide armatei sovietice din țară creditele necesare acoperirii nevoilor ei.

N. Buzești

◆
Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1939, E 9, VI 8, Condiții de pace, vol. 161, f. 271.

175

1944 septembrie 8, Ankara. Comunicare de la Legatia română la Ankara, despre interesul Agenției „Associated Press” privind un interviu cu regele Mihai I, despre intenția Moscovei privind Bulgaria și despre hotărârea mareșalului Antonescu de a cere armistițiul Sovietelor și graba regelui și a Blocului democratic de a precipita evenimentele.

D-1 Solacolu transmite:

« 1) O'Brien a primit instrucțiuni să facă tot posibilul spre a obține un interviu M.S. Regelui. Având în vedere renumele de care se bucură Agenția „Associated Press” în Statele Unite, consider ideea acestui interviu ca o bună propagandă. Rog stăruți pe lângă D-1 Niculescu-Buzești să sprijine ideea și să obțină pentru O'Brien audiență la M.S. Regele.

2) Un diplomat aliat sosind ieri de la Cairo îmi spune că în cercurile politice de acolo se crede că recentul discurs Draganoff a fost rostit cu asentimentul prealabil al Sovietelor, care aveau interesul să răstoarne Guvernul Bagrianoff și, în același timp, să pună piedici negocierilor bulgare cu anglo-americanii. Tot în acest scop, Novicov fusese chemat la Moscova, în timp ce Moșanoff se afla la Cairo.

Pe de altă parte, constat cu surprindere că bulgarii nu au declarat război încă Germaniei. Aceleași declarațiuni făcute mie de Balabanoff le-a făcut și lui Mavrudis, care le-a telegrafiat la Londra, unde au apărut în „Times”. Mavrudis, constatând că știrea nu se confirmă oficial, a cerut explicațiuni lui Balabanoff, care a răspuns: „Guvernul bulgar a declarat că Bulgaria se află în stare de război cu Germania”. Același răspuns mi l-a dat astăzi și mie, adăugând că el crede că declarațiunea de război este o chestiune de zile, dacă nu chiar de ore.

În altă ordine de idei, Mavrudis mi-a spus că în ajunul schimbării Guvernului de la noi, Mareșalul Antonescu ceruse armistițiul Sovietelor prin intermediul Însărcinatului cu Afaceri al Turciei de la București. Regele și blocul democratic, prinzând de veste, au precipitat evenimentele.»

◆
Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1920 - 1944, Turcia, Telegrama, Ankara, vol. 8, f. 228-229.

1944 septembrie 8, Moscova. Comunicarea delegației române la Moscova în legătură cu pregătirile în vederea începerii tratativelor de armistițiu.

Întrevederea cu Vâșinsky am avut-o în ziua de 7 septembrie, la ora 23.30 și a durat 45 de minute. Am expus și verbal toate dorințele Guvernului. Reține pentru intervenții, imediat, chiar în timpul nopții chestiunea evenimentelor din Ardeal și schimbul diplomaților. Măsurile luate de militari în ceea ce privește rechizițiile și altele sunt socotite ca măsuri limitate și având un caracter tranzitoriu, inerent operațiunilor militare.

Semnarea și punerea în aplicare a armistițiului vor reglementa și înlătura toate aceste probleme. Vâșinsky și-a manifestat regretul nesemnării armistițiului până acum, scoțând în evidență că vina nu poate fi imputată Guvernului sovietic. Mi-a confirmat că s-a rămas la cele șase puncte ale armistițiului și nu a intervenit nici o înrăutățire. M-a asigurat că în cursul zilei de azi va putea avea loc prima ședință plenară a conferinței. În chestiunea flotei urmează a căpăta informațiuni suplimentare. De asemenea, m-a asigurat că Guvernul sovietic va face totul ca să asigure condițiuni de egalitate între armata română și armata sovietică în lupta contra Germaniei. În chestiunea Japoniei așteptăm informațiuni suplimentare.

Pătrășcanu

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1939, E 9, VI 8, Condiții de pace, vol. 161, f. 267

177

1944 septembrie 8, Ankara. Comunicarea ambasadorului Alexandru G. Cretzianu asupra comportării colonelului Teodorescu, atașat militar.

Miercuri, 6 septembrie, colonelul Teodorescu a provocat un scandal în localul Consulatului, apostrofând în mod insultător și fără nici un motiv pe d-ra Stănescu. De asemenea, a avut o atitudine inadmisibilă față de Secretarul de Legație Vlădescu-Olt. Când i-am făcut reproșuri azi și l-am avertizat că, de altfel, cerusem rechemarea sa, dl. col. Teodorescu și-a permis să strige și să provoace un nou scandal în Consulat. Mi-a declarat că nu am voie să-i fac observație deoarece reprezintă armata română și apoi și-a permis să-mi spună textual: „Dacă țara a ajuns în halul în care se găsește azi, aceasta se datorește acțiunii dumneavoastră de aici“.

În această situație vă rog a da curs imediat cererii conținute de telegrama mea nr. 1364 din 31 august ca dl. col. Teodorescu să fie imediat rechemat. De data aceasta adaug că cer să treacă în fața instanțelor competente pentru insulta șefului Legațiunii și pentru ultraj.

Cretzianu

◆

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, dosar, Ankara, T. 2, 1944, vol. 3, f. 233.

178

1944 septembrie 8, Ankara. Comunicare telegrafică semnată de ambasadorul Alexandru G. Cretzianu, asupra atitudinii Statelor Unite față de ajutorul în armament și echipament solicitat și a încrederii, exprimate de Washigton, în loialitatea Moscovei față de România.

Am văzut ieri pe domnul Steinhardt și l-am rugat să intervină cât mai curând pe lângă Guvernul său pentru acceptarea principială a unor furnituri de armament și echipament pentru armata română și pentru trimiterea unei comisiuni în România. I-am remis și o notă în această chestiune.

Domnul Steinhardt a făgăduit că va interveni telegrafic la Washington. A fost însă foarte rezervat asupra rezultatului cererii noastre. Am avut impresia că crede că Guvernul său se va teme să indisună Guvernul sovietic acedând la cererea noastră.

Totodată, l-am informat de situația flotei noastre și i-am remis un memoriu în chestiunea actelor comise de generalul Govorov.

În ce privește această chestiune, ca și aceea a preluării deținuților politici, despre care l-am sesizat cu câteva zile mai înainte, dl. Steinhardt și-a exprimat părerea că Guvernul sovietic acordă o importanță capitală chestiunii judecării criminalilor de război și că, bănuitor ca totdeauna, se teme într-adevăr ca cei ce urmează a fi judecați să nu parvină a fugi în Elveția, Spania, Portugalia sau Argentina, țări cu care U.R.S.S. nu are relațiuni diplomatice și de unde nu-i va mai putea reclama. La observațiunea că în nici un caz nu poate fi vorba ca aceste persoane să fie judecate de tribunalele sovietice, domnul Steinhardt mi-a spus că într-adevăr Anglia și Statele Unite consideră că această chestiune trebuie să fie rezolvată pe plan internațional, dar că U.R.S.S. se teme ca Marea Britanie și Statele Unite să nu dea uitării întreaga chestiune după ce vor fi terminate ostilitățile.

Pe de altă parte, domnul Steinhardt s-a arătat optimist în ce privește organizarea păcii, având credința că U.R.S.S. va colabora în mod sincer. Acceptarea planului monetar american și participarea la Conferința pentru organizarea securității îi par a da indicațiuni pozitive în această privință.

Cretzianu

◆

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1920 - 1944, Turcia, Telegrama, Ankara, vol. 8, f. 238-239

1944 septembrie 10, București. Telegramă, semnată de Gr. Niculescu-Buzești, ministrul afacerilor externe, către delegația română la Moscova, în legătură cu abuzurile autorităților militare sovietice față de unii diplomați și funcționari români.

Astăzi autoritățile militare sovietice au ridicat pe fostul Guvernator al Transnistriei, Alexianu, și au cerut să li se predea alți patru funcționari din Administrația Transnistriei, arestați de autoritățile române, în ce privește pe aceștia din urmă, autoritățile militare sovietice au consimțit să aștepte până va sosi răspunsul la demersul ce le-am anunțat că vom face la Moscova.

Vă rog să cereți Guvernului sovietic ca d-l Alexianu să ne fie restituit, iar ceilalți patru funcționari să fie lăsați în paza autorităților române. Guvernul român este ferm hotărât a trage la răspundere pe toți vinovații și această hotărâre este dovedită și prin însuși faptul arestărilor care s-au efectuat până acum și care se vor mai efectua.

Guvernul român reînnoiește asigurarea că este gata să adere la orice procedură internațională s-ar adopta în viitor pentru judecarea criminalilor de război. Până atunci însă el consideră că este dreptul și datoria sa de a trage la răspundere în fața poporului român pe aceia aflați în mâinile sale și că nerespectarea acestei prerogative atrage o scădere de prestigiu și de autoritate pentru însuși Statul român.

Niculescu-Buzești

◆

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1939, E 9, VI 8, Condiții de pace, vol. 161, f. 286

180

1944 septembrie 11, Moscova. Comunicare a delegației române la Moscova, asupra rezumatului prevederilor preliminare ale armistițiului, ca și asupra discuțiilor purtate între reprezentanții României și cei ai Aliaților.

Dăm mai jos rezumatul cererilor esențiale din textul armistițiului:

1/ Aportul militar a 12 divizii de infanterie cu mijloace suplimentare în războiul până la capăt contra Germaniei și Ungariei.

2/ Internarea supușilor germani și unguri.

3/ Asigurarea mișcării trupelor aliate pe teritoriul României.

4/ Frontiera din 1940.

5/ Eliberarea prizonierilor și internaților și repatrierea celor aduși din Rusia.

6/ Desființarea legilor rasiste.

7/ Predarea tuturor materialelor de război, depozitelor și vaselor germane și a sateliților.

8/ Interdicțiunea exportului a orice fel de bunuri și valori aparținând germanilor, bulgarilor, ungarilor.

9/ Predarea imediată a tuturor vaselor foste proprietate aliată.

10/ Dreptul de folosință, pentru Comandamentul sovietic, a întreprinderilor industriale, mijloacelor de comunicație, uzinelor, generatoarelor de energie, instalațiilor de utilitate publică, depozitelor materiale combustibile. Întrebuințarea operativă, sub control sovietic, a vaselor românești.

11/ Ținând seamă de atitudinea noastră din timpul din urmă, despăgubirile sunt reclamate numai pentru o parte din pagubele cauzate. Cer 300 milioane dolari plătibile în 6 ani, dar adaugă că despăgubirile pentru pagubele cauzate bunurilor englezilor și americanilor din România se vor fixa ulterior. Materialele luate din Rusia trebuie restituite în stare bună. Armata sovietică trebuie întreținută de noi.

12/ Colaborare la arestarea, judecarea criminalilor de război.

13/ Interdicția organizațiilor fasciste.

14/ Funcționarea, de acord cu Comandamentul sovietic, a presei, spectacolelor, radio, P.T.T., telefon.

15/ Restabilirea administrației civile române pe întreg teritoriul român, cu excepția unei zone, în spatele frontului, de 50-100 km.

16/ Înființarea unei Comisii de control aliate la București pentru executarea condițiilor armistițiului.

17/ Guvernele aliate socotesc arbitrajul de la Viena privitor la Transilvania ca nul și neavenit și doresc să vadă Transilvania, sau cea mai mare parte a acestui teritoriu, restituită României, cu condiția să fie confirmată la Tratatul de Pace.

18/ Armistițiul va intra în vigoare la data semnării.

Luni noaptea, ora 11, prezentăm observațiile noastre la text.

Pătrășcanu

◆

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1939, E 9, VI 8, Condiții de pace, vol. 161, f. 288-289.

181

1944 septembrie 11, Moscova. Stenograma ședințelor de încheiere a armistițiului între Puterile Aliate și România.

SEDINȚA I-A

În sala de ședință ese introdusă delegația română, compusă din dnii: Lucrețiu Pătrășcanu, Ministru de Stat, General Adj. Dămăceanu, Subsecretar de Stat al Afacerilor Interne, principele Barbu Știrbey, fost Președinte al Consiliului de Miniștri, domnul Gheorghe Popp, fost Subsecretar de Stat, dl. Gheorghe Gussi, Consilier de Legațiune, Secretar General al delegației. (Această primă ședință era numai o ședință de comunicare și prezentare de texte, Comisariatul Poporului al Uniunii Sovietice pentru Afacerile Străine ceruse telefonic să nu ia parte decât o comisiune a delegației române).

În sală se găseau, delegația sovietică, compusă din dnii: Molotov, Comisarul Afacerilor Străine al Uniunii Sovietice, domnii Vâșinski, Manuilski și Maiski, comisari adj. Generalul Vinogradov și Amiralul, Comisiunea Marii Britanii, compusă din Sir Archibald Clark Kerr, Ambasadorul Marii Britanii la Moscova, 2 Consilieri ai Ambasadei, din care unul servea de interpret și secretari stenografi, Comisiunea Americii, compusă din D. A. Harriman, Ambasadorul Americii la Moscova, 2 Consilieri din care unul servea de interpret și secretari stenografi.

Se fac prezentările. Se ia loc la masă, care este prezidată de D. Molotov, având în fața lui pe D. Pătrășcanu.

Dl. Molotov deschide ședința. D. Pătrășcanu răspunde cu câteva cuvinte. D. Molotov înmânează textul Convenției de Armistițiu, anunțând că va conține și un Protocol anexă care nu a fost încă redactat. D. Pătrășcanu cere 24 ore pentru a lua cunoștință de text. D. Molotov fixează, în consecință, a II-a ședință pentru a doua zi, 12 septembrie, ora 10 seara.

ȘEDINȚA A II-A

Iau parte Dl. Molotov, Comisarul pentru Afacerile Străine al U.R.S.S., Dl Manuilski, Președintele Consiliului de Miniștri și Ministru al Afacerilor Străine al Ucrainei, – Dl. Vâșinski, Vicecomisar al Afacerilor Străine,..... – Ambasadorul Statelor Unite, Dl. Harriman, însoțit de delegația americană, – Ambasadorul Marii Britanii, Sir Archibald Clark, însoțit de delegația Marii Britanii și delegația română.

Domnul Molotov declară ședința deschisă și exprimă nădejdea că delegația română a luat cunoștință de textul Armistițiului.

Dl. Pătrășcanu răspunde printr-o mică alocuțiune (vezi anexa 1) și prezintă în scris obiecțiunile române la textul prezentat.

Dl. Molotov cere să se citească Nota românească.

Dl min. Christu dă citire Notei.

Dl. Molotov: În cursul discuțiilor se va delibera asupra argumentelor prezentate de delegația României, dar declară de pe acum că o serie de argumente sunt inacceptabile. Este de la sine înțeles că nu trebuie să reamintim cum a început războiul și cum românii au tratat teritoriile ocupate în Ucraina, Crimeea, bazinul Donețului și Stalingradul. Nu putem uita că Guvernul român a fost alături de Hitler și armata germană și pentru acest fapt România rămâne responsabilă. Din cele ce preced se vede că armistițiul se resimte. Am dat atenție trecutului, dar să încercăm să privim spre mâine și mai departe. Trebuie să spun că condițiile de astăzi nu uită ce a fost ieri, dar privesc spre viitor. Vreau să pun concluzii generale. Fiind dat că delegația a cunoscut propozițiunile prealabile, – afirm că nu sunt înrăutățite –, condițiunile corespund, în spirit, declarațiilor prealabile. Vedeți că documentul prezentat este scurt, precis și definit. Nu conține amănunte tehnice, care, de altfel, vor fi examinate de către tehnicieni militari. În afară de aceste condițiuni, se va face un protocol special (11 documente). Proiectul va fi remis mâine. N-a fost timp să fie

redactat încă. Textul de astăzi fiind redactat pe puncte, vom examina fiecare punct în parte.

Ambasadorii Aliați, fiind întrebați, răspund că sunt de acord.

Dl. Molotov: Propun deci să începem discuțiunea pe puncte.

Se dă citire observațiilor delegației române, cu privire la Preambul.

Dl. Molotov: Este dreptul legitim al Rusiei ca țară învingătoare să mențină redacțiunea propusă.

Dl. Pătrășcanu: România era gata să accepte armistițiul cu câteva luni mai înainte și Opoziția, de fapt, l-a acceptat deja din 20 iunie, așa că termenii „România recunoaște că a pierdut războiul...” ar putea fi săriți din redacțiunea Preambulului.

Dl. Molotov: De trei ani însă România a făcut război Rusiei și ar fi bine să nu se susțină alt punct de vedere, căci Rusia are mai multe argumente decât România, în această privință. De altfel, este suficient să se menționeze că teritoriul românesc era în parte deja ocupat de trupele rusești și România nu a cerut armistițiul în acel moment, ci a așteptat noua ofensivă din Sud. Propun deci să nu se mai discute și să se mențină textul propus, completându-se cu numele Mareșalului Malinovski, care va semna armistițiul.

Dl. Pătrășcanu: Dar armistițiul s-a cerut de Opoziție la 20 iunie.

Dl. Molotov: Da, dar nu s-a realizat. Propun trecerea la art. 1.

Se dă citire art. 1., împreună cu observațiile delegației române.

Dl. Molotov: Cred că s-au ridicat mai multe chestiuni. Lucrul principal este însă sfârșitul ostilităților cu U.R.S.S. Cred că militarii vor fi însărcinați să precizeze colaborarea militară și nu cred că vor fi divergențe. Ei vor discuta chestiunile militare. După câte am înțeles, este vorba de 12 divizii și 2 blindate. Numărul de 12 divizii nu ridică obiecțiuni?

Dl. Pătrășcanu: Nu.

Dl. Molotov: În orice caz, baza discuțiilor este o formulă de luptă comună contra Germaniei. Recunosc, în principiu, necesitatea armării diviziilor române, dar nu este cazul să se precizeze acest lucru în armistițiu. Tehnicienii vor preciza.

Dl. Pătrășcanu: Aș dori ca acest principiu, recunoscut, să fie confirmat în scris, ca să pot telegrafia la București pentru cele necesare.

Dl. Molotov: Este de la sine înțeles, România este obligată a o face. Aceasta a fost ideea ei. Aliații sunt interesați ca armata română să participe activ, în lupta contra Germaniei și Ungariei. Este de la sine înțeles că România trebuie să facă tot posibilul ca să-și armeze armata. Aliații și U.R.S.S. în primul rând, vor face ce este în posibilitatea lor, pentru a ajuta România conform cererii sale.

Dl. gen. Dămăceanu: Nu avem decât o singură divizie armată. Celelalte sunt organizate pentru interior și fără armament, adică numai cu armament individual, iar diviziile retrase din Moldova, armamentul lor a fost capturat de U.R.S.S., Corpurile de armată 5, 6 și 7 au fost dezarmate după 24 august, adică după încetarea focului. Propun soluția de a se restitui armamentul acestor mari unități, pentru a se arma cele 12 divizii.

Dl. Molotov: Voi supune propunerea reprezentanților celor două armate. *Ambasadorii* întrebați nu au de făcut obiecțiuni.

Dl. Molotov: Cere să se citească art. 2 (se citește împreună cu observațiunile delegației române). Cred că în ceea ce privește pe evreii unguri, nu încapă nici o îndoială. Observațiunea se va trece însă în protocol ca amănunt.

Art. 3 trece fără obiecțiuni.

Se citește art. 4, împreună cu observațiunile delegației române.

Dl. Molotov: Acest lucru nici nu se poate discuta. A fost primită de la început și stă la baza armistițiului. Trecem la art. 5. Se citește art. 5 împreună cu observațiunile delegației române.

Dl. Molotov: Cred că nu ar fi prudent să se atragă atenția asupra acestei chestiuni. Comandamentele sovietic și român vor examina în amănunt (concret) rolul pe care armata română îl va avea în război, se va cădea, desigur, de acord. Pentru moment redactarea art. 5 este suficientă. Propun să se supună celelalte chestiuni examinării unei comisiuni de militari.

Dl. Molotov propune să se mai citească o dată art.

(Se citește încă o dată art.)

Dl. Molotov: Cred că s-au indicat mai multe chestiuni. Principalul este sfârșitul ostilităților între Germania și U.R.S.S. Militarii vor fi însărcinați de a aprecia colaborarea militară între armatele sovietice și române și nu cred că vor fi divergențe. Vom însărcina pe un militar de chestiunea înarmării a 12 diviziuni și 2 diviziuni blindate. Numărul de 12 diviziuni nu ridică obiecțiuni?

Dl. Pătrășcanu: Nu.

Dl. Molotov: Baza discuțiilor este lupta comună contra Germaniei. Recunosc, în principiu, necesitatea armării diviziunilor române, dar nu este momentul de a preciza în condițiunile armistițiului. Tehnicienii vor preciza.

Dl. Pătrășcanu: Principiul este recunoscut. Doresc să telegrafiez la București pentru a începe preparativele necesare.

Dl. Molotov: Este de la sine înțeles, România este de la sine obligată, să-l facă. De altfel, a fost ideea ei. Aliații sunt interesați ca armata română să participe activ în contra Germaniei și Ungariei. Este de la sine înțeles că România trebuie să facă tot posibilul pentru a-și arma oștirile. Aliații și U.R.S.S. au să facă de partea lor posibilul pentru a ajuta România în cererea ei.

Dl. gen. Dămăceanu: *Dl. Molotov* este deci de acord, în principiu.

Dl. Molotov: Este greu să se soluționeze fără avizul militarilor. Trebuie cunoscută situațiunea exactă a cifrelor, pentru a decide, dar nu este nici momentul, nici locul pentru a discuta chestiunea acum.

Ambasadorii Marii Britanii și Americii, fiind întrebați, răspund că sunt de acord.

Dl. Molotov: Trecem deci la art. 6.

Se dă citire art. 6 și contrapropunerilor românești la acest art.

Dl. Molotov: Cred că este de ajuns că trei mari puteri aliate au decis astfel.

Dl. Pătrășcanu: Dar legile discriminatorii au fost deja desființate.

Dl. Molotov: Insist asupra acestui punct. Timp de ani de zile România a activat împotriva acestui principiu. Numai de câteva zile Guvernul român acționează conform acestui principiu. De la 24 august sunt numai 2 săptămâni. Este cunoscut că bunele intențiuni sunt greu de realizat și în mod practic a fost până acum contra acestei bune intențiuni. Înțelegem că românii care au simpatizat mai mult de trei ani cu Națiunile Unite să fie protejați.

Dl. Pătrășcanu: Dar sunt liberi.

Dl. Molotov: Dl. Pătrășcanu a părăsit România de 2 săptămâni, poate că nu cunoaște exact situația de atunci, Guvernele aliate nu au alte intențiuni decât de a ajuta Guvernul român în această politică. Pentru aceasta este util să garantăm realizarea acestui principiu. În orice caz, luăm notă de declarațiunea dl. Pătrășcanu.

Dl. Pătrășcanu: Le-am executat chiar eu în cele 5 zile cât am stat în țară.

Dl. Molotov: Am vrea noi guvernele aliate să garantăm acest principiu și nu văd ce are Guvernul român în contra.

Dl. Christu: Din punct de vedere moral are totuși importanță.

Dl. Molotov: Cred că art. nu mai prezintă obiecțiuni. Să se publice situația în România că s-au executat cele prevăzute de acest principiu. Propun trecerea la art. 7.

Se dă citire art. 7 și contrapropunerilor românești la acest art.

Dl. Molotov: Cer ca acest art. să fie acceptat fără discuțiuni. Armata sovietică consideră ca trofee de război orice capturi, dar se vor considera necesitățile armatei române.

Dl. gen. Dămăceanu: La 27 august, când armatele sovietice erau în apropierea Bucureștiului, armata română a capturat depozitele germane de la Turnu-Severin, aș dori.....

Dl. Molotov: Întrerupând. Ar fi fost mai bine să le fi luat mai înainte. Trece la art. 8.

Se dă citire art. 8 și contrapropunerilor românești.

Dl. Molotov: Bineînțeles, vasele nu trebuie să fie reparate, dar nici stricate mai mult. Trece la art. 9.

Se dă citire art. 9 și contrapropunerilor românești la acest art.

Art. 9 trece fără discuțiuni.

Dl. Molotov: Trece la art. 10.

Se dă citire art. 10 și contrapropunerilor românești la acest art.

Dl. Christu: Cred că este o identitate de principiu între articolele 10 și 14.

Dl. Vâșinski: Consider ca o neînțelegere confuzia aparentă între art. 10 și 14. Art. 14 prevede prestațiuni în marfă și servicii, iar nu întrebuițarea uzinelor, fabricilor etc. găsindu-se pe teritoriul românesc, pe care, de altfel, România însăși trebuie să le folosească pentru războiul comun. În ceea ce privește paragraful 2, chestiunea comandamentului vaselor române se va acționa conform cu instrucțiunile ce se vor primi, dar dacă delegația

română insistă ca să unim aceste 2 articole, delegația aliată admite faptul în principiu.

Dl. Christu: Nu ridic nici o obiecțiune de principiu, dar cred că totuși ar fi mai bine să unim art. 10 și 14.

Dl. Molotov: Cred, în acest caz, că delegația română are un text pe care dorește să-l propună.

Dl. Christu: Textul îl vom supune mâine. Este necesar să fie redactat în astfel de manieră încât să nu apară că efortul de război românesc este împiedicat, ceea ce cred că este și în spiritul Guvernului sovietic.

Dl. Molotov: Ultima Dvs. declarație este unilaterală. Războiul nu s-a sfârșit încă.

Dl. Christu: Recunosc că nu am înțeles prea bine cuvintele Excelenței Sale Dl. Molotov. Este natural ca Guvernul Uniunii Sovietice să colaboreze cu armatele române și efortul trebuie să fie comun.

Dl. Molotov: Condițiunile actualului proiect sunt redactate astfel că este bine înțeles că nu vrem să stingherim nimic. Totuși, obiectez contra obiecțiunii Dlui. Christu. S-a văzut că Comandamentul sovietic se conforma intereselor românești și se va conduce conform spiritului acordului. Rezerve în aceste chestiuni sunt inacceptabile. Spiritul textului are tendință la moderațiune. Dacă Germania ar fi dictat armistițiul României, ar fi fost desigur mult mai grav.

Dl. Christu: Sunt de acord. Dar rezerva este necesară. Este, de altfel, o chestiune de redactare.

Dl. Molotov: Sunt gata să accept propunerea Dlui Christu. Cu condițiunea ca și românii să asigure reconstrucția pe toate teritoriile ocupate de armatele române. Propun că ar fi mai bine să ne abținem de la rezerve. Dacă doriți să unim art. 10 și 14, le vom uni, fără însă să schimbăm nimic din conținutul lor. Dl. Vășinski și Dl. Christu le vor redacta. Trecem la art. 11.

Se dă citire art. 11 și contrapropunerilor românești la acest art.

Dl. Molotov: Textul propus este punctul de vedere al celor trei Guverne aliate, iar trupele Uniunii Sovietice, găsindu-se pe teritoriul său, ar putea să spună mai mult. 300 milioane de dolari nu este decât o parte a despăgubirilor. Ar fi ușor să prezint argumente destul de tari pentru menținerea acestei cifre. Guvernul Sovietic are la dispoziția sa destule dovezi pentru a arăta că 300 milioane dolari este o sumă mică și nu reprezintă decât o cincime a pagubelor. Nu vorbesc de oamenii pierduți, de femeile bătrâne și copiii dispăruți. Îmi îndrept însă privirile către viitor. Mă gândesc că România duce război contra Germaniei și Ungariei împreună cu Uniunea Sovietică și aliații săi. Pentru aceasta cred că cele 300 milioane dolari nu reprezintă decât acest punct de vedere. Popoarele vecine trebuie să se gândească la viitor. 50 milioane de dolari anual este o mică parte a pagubelor și mică față de bogățiile naționale ale României. Acestea sunt motivele care stau la baza acestui articol. Sunt mândru că aliații noștri apreciază justiția noastră.

Dl. Christu: Recunosc valabilitatea argumentelor și sunt recunoscător Dlui Molotov pentru frumoasele lămuriri, dar mă întreb cum se va face plata și în orice caz vom putea plăti și pentru aceasta cer inegalitatea anuităților. Adică, anuități din ultimii ani să fie mai mari decât primele. România va ieși din acest război foarte slăbită și cu foarte mari sarcini economice, așa că este natural ca în primul an să fie chiar dispensată de plată, în anul al doilea anuitatea să fie mică și corespunzătoare posibilităților ei de plată ca restul plății să apese mai puțin în anii din urmă, când este de așteptat o reluare mai normală a activității generale a țării.

Dl. Molotov: Recunosc argumentele Dlui Christu mai ales și reamintesc acest fapt că România va plăti despăgubiri și celorlalți Aliați dar, argumentele Dlui Christu sunt unilaterale și se ignoră multe fapte. Pot să adaug că nici un cetățean sovietic nu va înțelege vreo rectificațiune în această privință. Dl. Maiski poate să spună care este venitul fiecărei națiuni. Venitul României este socotit la 2 miliarde dolari anual.

Dl. Christu: Nu recunosc această sumă de 2 miliarde dolari anual și nu știu de unde Dl. Maiski a găsit-o. Bazându-mă pe studiile și textele oficiale ale Societății. Națiunilor, venitul național al României nu se ridică la mai mult de 600 milioane dolari anual.

Dl. Molotov: Să lăsăm discuțiunea economică pe mâine. I se vor da Dlui Christu datele necesare, dar consider că suma trebuie fixată. Stipulațiunile acestui art. în ceea ce privește anuitățile sunt luate de acord cu cele trei guverne aliate.

Dl. Christu: În orice caz, cer să se introducă în redactarea textului acestui art., clauza interpretării favorabile și, în general, dacă nu se admite inserarea acestei clauze în cuprinsul art. 11, cer inserarea acestei clauze pentru întreaga Convenție.

Dl. Molotov: Ar fi defavorabil pentru Uniunea Sovietică și favorabil pentru România. Ce este această interpretare defavorabilă. Pentru mine este o șaradă.

Dl. Molotov, după o discuțiune de 1 oră și 1/2 cu Dl. Christu, respinge obiecțiunile românești.

Dl. Christu: Cer precizuni cu privire la despăgubirile cerute de ceilalți Aliați. Ambasadorii Marii Britanii și Americii, întrebați de Dl. Molotov, afirmă că nu sunt preparați pentru a răspunde acestei chestiuni.

Dl. Molotov: Trecem deci la art. 13.

Se dă citire art. 13.

Dl. Christu: Declar că nu înțeleg despre ce este vorba.

Cei doi Ambasadori, întrebați, dau explicațiuni scurte și încălcite.

Dl. Molotov: Trecem deci la art. 14.

Art. 14, fiind contopit cu art. 10, este acceptat.

Dl. Molotov: Trecem la art. 15.

Se dă citire art. 15 și contrapropunerilor românești.

Dl. Molotov: Nu contest dreptul României. Dar Comandamentul militar sovietic poate să ia măsuri unilaterale. Trec asupra acestui subiect, acordul

este perfect. Ce est practic se va prevedea într-o convenție specială. Sau practica va arăta ce este necesar de făcut.

Dl. Pătrășcanu: Comandamentul sovietic poate semnala arestările de făcut și autoritățile române vor proceda la aceste arestări.

Dl. Molotov: Toată administrațiunea română este în picioare și deci va activa, în caz de întârziere, Comandamentul militar sovietic va acționa el.

Dl. Pătrășcanu: Este de o mare importanță politică ca toți criminalii să fie arestați.

Dl. Manuilski întrerupe: Rămâne însă vechea administrațiune, care până acum a pus atâtea obstacole.

Dl. Pătrășcanu: Neglijențe nu vor fi posibile, eu sunt Ministrul Justiției.

Dl. Vâșinski: Totuși, vrem să vă ajutăm.

Dl. Pătrășcanu: Dacă este vorba de o convenție specială, nu mai este nevoie să insist.

Dl. Molotov: Ar putea să meargă și fără un acord special.

Dl. Pătrășcanu: Toți criminalii de război vor fi pedepsiți așa cum merită.

Dl. Molotov, întrerupând: Foarte bine, mergem mai departe.

Se dă citire art. 16. Redacțiunea este primită fără obiecțiuni.

Se dă citire art. 17 și contrapropunerilor românești.

Dl. Molotov: Să mi se arate care este pasajul care intră în discuție.

Dl. Vișoianu: Face o declarație de principiu conform cu obiecțiunile române.

Dl. Molotov: Este sigur că Guvernul român va fi însărcinat cu aceasta. Dar Comandamentul militar sovietic are dreptul să aibă controlul asupra acestei propagande, de altfel așa este și în Italia. În România se înțelege numai de limitarea foarte restrânsă conform cu declarațiile făcute.

Dl. Vișoianu: Nu mi se par tocmai conforme. România are toate dezavantajele unei țări ocupate și toate obligațiile unei țări eliberate. Era de așteptat, față de sinceritatea României, la mai multă încredere.

Dl. Molotov: Să se citească textul declarațiilor, care este în contradicție cu Convenția armistițiului. Am aici textul armistițiului (se dă citire declarației Dl. Molotov).

Dl. Molotov: (În continuare): Independența României nu este atinsă. Măsurilo provăzuto nu sunt luato decât în timpul ostilităților. Trebuie să se țină cont că sunt mai ales trupele sovietice care duc războiul, orice control incumbă deci Comandamentului sovietic. Cum războiul se termină măsurile dispar. Sunt măsuri temporare care rezultă din necesitățile războiului, dar trebuie ca aceste măsuri să fie luate de acord cu Guvernul român.

Dl. Vișoianu: Lăsați mai multă libertate. Faceți mai mult credit tânărului Guvern democrat român.

Dl. Molotov: Faptul este că pe teritoriul românesc se găsesc trupe sovietice în proporție de 1 la 10. Dl. general Dămăceanu a spus el singur că România, în timpul de față, nu posedă decât o singură divizie. Războiul nu așteaptă și nu înțelege întârzieri. Nu înțeleg pentru ce Guvernul român face obiecțiuni asupra concordanței acțiunii. Trebuie să fie concordanță

între autoritățile militare și civile române și cele sovietice în conducerea războiului. Privești Italia, acolo oare nu există control? De altfel, toate aceste măsuri trebuie să fie luate în urma unui acord între cele două comanda-
mente. Nu putem cere mai puțin. Căci Comandamentul sovietic trebuie să
fie sigur de „Hinterland“ și cred că cererea noastră este legitimă. Acestea
sunt exigențele situației militare și vor dura cât va dura această situație.
Cred că nu este greu să se susțină legitimitatea acestei redactări. Acesta
este sensul ei și îl înțelegem cu toții astfel.

Dl. Vișoianu: Cer totuși să se ia în considerare colaborarea.

Dl. Molotov: Nu este vorba decât de colaborare. Dacă era ocupațiune nu
vorbeam de colaborare. Să trecem la art. 18.

Se dă citire art. 18 și contrapropunerilor românești la acest art.

Dl. Molotov: Este vorba de o zonă de 50 km. Se prevede până la 100 km,
dacă necesitățile terenului o cer, dar, din fericire, trupele sovietice avan-
sează repede și în urma lor rămâne teritoriu liber. Practica Marelui Stat
Major este ca în timp de război să se evacueze toată populația pe o zonă de
20 km, populația noastră. Acestea sunt exigențele frontului și îi sacrificăm
totul. În România nu propunem nimic similar.

Pe măsură ce trupele sovietice avansează, teritoriul eliberat trece în
administrația românească.

Dl. gen. Dămăceanu: 100 km este puțin pentru Rusia, dar este mult
pentru România.

Dl. Molotov: Poate că 100 km vor fi necesari în cazuri rare, dar, totuși,
ele trebuie prevăzute. Norma însă este de 50 km. Trecem al art. 19.

Se dă citire art. 19 și contrapropunerilor românești la acest art.

Dl. Molotov: Foarte bine, Comisiunea Interaliată va dura până la
semnarea păcii.

Dl. Christu: Fac obiecțiuni asupra duratei.

Dl. Molotov: Vă asigur că ne vom înțelege asupra acestei chestiuni.
Comisiunea Interaliată de Control poate fi lichidată îndată ce nu va mai fi
nevoie de ea.

Dl. Christu: Să se adauge atunci că această Comisie nu va funcționa
decât cel mult până la semnare.

Dl. Molotov: Sunt de acord să se facă această adăugire.

Ambasadorii Americii și Marii Britanii sunt întrebați și răspund că sunt
de acord și ei.

Dl. Molotov: Să trecem, deci, la art. 20.

Se dă citire art. 20 și contrapropunerilor românești la acest articol.

Dl. Molotov: Sunt amănunte ce nu pot fi fixate în prezenta Convențiune
de Armistițiu. Dar sunt de acord să se dea altă redactare.

Dl. G. Popp: Propun o clauză militară oglindind buna voință a Uniunii
Sovietice.

Dl. Popp: Este singurul câștig al acestui Armistițiu și țin să exprim
recunoștința noastră, a ardelenilor, pentru ajutorul făgăduit. Am remis o
scrisoare a dlui Maniu către Mareșalul Stalin. Propun mâine și un text.

Dl. Molotov: Cererile dlui Popp se vor înscrie în cadrul Convenției, iar propozițiunile le vom discuta.

Dl. Molotov: Face bilanțul ședinței și constată că unele articole trebuie să fie corectate.

Dl. Novikov: Care a luat notă de cele discutate, rămâne să ia contact cu Comisiunea română, orele fiind prea înaintate pentru a fi redactate în această ședință și se fixează ședința viitoare la ziua viitoare, marți, la orele 10 seara. Propozițiunile scrise ale delegației române vor fi remise D. Novikov la ora 2 p.m.

ȘEDINȚA A III-A

Dl. Molotov: Deschide ședința.

Se începe printr-o explicație a acordului și a anexei. S-a crezut că se va face un protocol special, dar s-a renunțat, după consultarea celorlalți Aliați. Acest text a fost trimis dlui Pătrășcanu. Se acceptă ordinea de zi?

Dl. Pătrășcanu: Da.

Dl. Molotov: Se trece la propunerile suplimentare ale delegației românești. Am în vedere art. 2 al Notei românești. În acest punct 2, se spune că este de dorit ca România să devină aliată sau cobeligerantă. Într-un anumit timp guvernele aliate vor fi de acord să asigure României cobeligeranța. În acest scop, guvernele aliate au făcut convenitele schimburi de vederi.

Dacă nu este altă declarație de făcut, să examinăm proiectul de ieri, punct cu punct.

Dl. Vișoianu: Care este punctul de vedere asupra punctului 19?

Dl. Molotov: Este prematur să vorbim acum; Domnii Ambasadori sunt de acord?

(Ambasadorii Angliei și Statelor Unite aprobă).

Dl. Vișoianu: Când am redactat modificările la art. 19, ne-am gândit, ca atunci când războiul se va fi terminat, să nu mai avem trupe aliate în România.

Dl. Molotov: Să înscriem sau nu această propoziție? Este prematur. Scopul prezenței trupelor aliate (sovietice) este continuarea luptei contra Germaniei. Este prematur acum să ne ocupăm de aceste chestiuni, când vom fi mai liberi.

Dl. Vișoianu: Dacă dl. Molotov afirmă că prezența trupelor aliate (sovietice) este provocată de lupta comună contra Germaniei și Ungariei, atunci să se înscrie principiul că aceste trupe vor părăsi țara când va înceta războiul.

Dl. Molotov: Este prematur să abordăm detalii acum.

Dl. Vișoianu: Nu abordez detalii, ci principii.

Dl. Molotov: Aceasta rezultă din sensul acordului și nu mai este nevoie să vorbim acum.

Dl. Vișoianu: Nu mi-am permis să cer ceva nou, ci numai principii. Nu cerem detalii, ci numai principii, detaliile se vor fixa ulterior (Dl. Vișoianu citează o frază a lui Talleyrand, în care acesta spunea că un lucru subînțeles este cu atât mai clar când este spus în scris).

Dl. Molotov: Mulțumim pentru cele spuse de Talleyrand. Propunerea făcută de delegația română are în vedere detalii, nu principii. În ce privește acest principiu, el este înscris în art. 1, care spune că se va lupta pentru independența și suveranitatea României.

Dl. Vișoianu: Să se scoată acest articol și să se fixeze principiul.

Dl. Molotov: Sensul articolului este clar, nu trebuie să-l modificăm, dacă am face astfel, ar trebui multe precizuni care ne-ar îngreuna, anexele nu sunt necesare.

Ambasadorul Marii Britanii: Găsește situația României similară cu aceea a Franței: plină de trupe fără acord special. România este îngrijorată fără motiv.

Ambasadorul Statelor Unite: Declară că Dl. Molotov a exprimat corect punctul de vedere al Aliaților, este prematur să vorbim de aceasta, trupele vor fi retrase.

Dl. Vișoianu: Vom lua act de această declarație că este inutil să mai spunem ceva, dat fiind această declarație.

Dl. Molotov: De acord.

Să examinăm articolele: În Preambul va fi trecut Mareșalul Malinovski. Obiecții?

Dl. Pătrășcanu: Nu.

Dl. Molotov: În art. 1 s-a trecut ca data încetării ostilităților între România și Națiunile Unite 24 august, ora 4. (Se citesc articolele în continuare, cu corepondențele lor din anexă, care se aprobă fără nici o modificare. Se modifică, la cererea d. Molotov, articolul 8, în sensul că nu se mai face mențiune de Bulgaria și naționalii ei).

Dl. Molotov: Delegația română propune o redactare nouă a articolului 10 care să fie unit cu 14; există și o referire la anexă. Articolul la cel nou:

.....
Dl. Christu: O explicație.

Dl. Molotov: Da. Dar să nu citim și anexa?

Dl. Christu: Anexa nu este o explicație a articolului, ci ceva nou. Să nu amestecăm două chestiuni.

Dl. Molotov: Nu vreau să spun că sunt explicații în anexă, ci pur și simplu să-l citim. (Se citește anexa).

Dl. Christu: Art. 10 înlocuiește vechiul 10 și 14.

Dl. Molotov: Da.

Dl. Christu: Art. 14 dispăre?

Dl. Molotov: Da.

Dl. Christu: Anexa cuprinde ceva nou. Textul așa făcut riscă să ne producă dezavantaje. El se referă, desigur, la rublele puse în circulație de trupele sovietice, dar vor veni și particulari, care au depozite de ruble.

Dl. Molotov: Nu știu ce propune.

Dl. Christu: Propunem, ca adunarea rublelor să nu se facă acum, ci mai târziu.

Dl. Molotov: Rușii au fost obligați, neavând convenție cu România, să facă emisiuni de lei de ocupație și ruble. Dacă semnăm acordul, nu este

nevoie de noi emisiuni. Dar ce vom face cu rublele emise, ele nu sunt devize internaționale. Nu este nevoie de ele în România. Aceasta explică de ce se propune să se strângă rublele. Se înțelege că după semnare nu se vor mai emite noi monede. Nu este nevoie să fi expert ca să înțelegi asta.

Dl. Christu: Pentru ruși nu este nevoie să emită lei de ocupație, Guvernul român, fiind gata, mai de mult, să dea lei rușilor. Să se înscrie că rușii nu vor mai pune în circulație lei și ruble.

Dl. Molotov: Această idee rezultă din armistițiu, dacă semnăm azi, mâine nu se mai pune problema.

Dl. Christu: Modalitățile și montantul rublei să se fixeze la București.

Dl. Molotov: Cred că dl. Christu își iubește meseria și vrea detalii, în armistițiu nu este nevoie.

(Se citește art. 11 și anexa).

Dl. Christu: O mică observație.

Dl. Molotov: Da.

Dl. Christu: Se socotește valoarea dolarului în momentul semnării.

Dl. Molotov: Dl. Christu este un expert; clauzula aur este un respect față de dolar. Cred că chestiunea este clară.

Dl. Maiski: Intervine și răspunde dl. Christu la observațiile făcute de d-sa în ședința anterioară. Dl. Christu arătase că dată fiind starea economică a României, 300 000 000 dolari reprezintă, și mai ales, pot reprezenta, la sfârșitul războiului, când este de presupus că situația economică a României va fi mult mai proastă, o sarcină mult prea grea. Cerea, în consecință să se însereze clauza că, „dacă se va constata, la sfârșitul războiului, că situația economică a României este așa de proastă încât suma cerută reprezintă o sarcină prea grea, ea să fie micșorată.“ I se răspunsese că, experții economici sovietici făcuseră constatarea că, dat fiind că venitul anual al României este de aproape 2 000 000 000 dolari anual, suma de 300 000 000, cerută drept despăgubire, va putea fi, în orice caz, plătită. Dl. Christu contestase această afirmație, arătând că venitul anual al României este de numai 600 000 000 dolari anual.

Dl. Maiski aduce acum documente (comunicări ale secțiunii economice a Societăților Națiunilor și lucrarea d. Slăvescu), care arată că, într-adevăr, venitul anual al României este de 2 miliarde dolari anual.

Dl. Christu mulțumește d. Maiski pentru onoarea care îi face de a-i răspunde cu date; arată că, neașteptându-se la aceasta, nu poate aduce și d-sa date oficiale (promite d. Maiski să-i trimită de la București un studiu documentat) și continuă să conteste că venitul României ar fi atât de mare. Dl. Christu argumentează că veniturile anuale ale României sunt mult mai mici (600 milioane) și aduce în sprijinul afirmațiilor 3 argumente:

1) Lucrările citate de d. Maiski se referă la România, „pe care eram atât de mândri să o numim România Mare“ și care nu mai există astăzi. 2) România a dus un război, care i-a cauzat atâtea distrugerii. 3) România continuă războiul. Toate aceste fapte fac ca venitul României să nu poată fi mai mare decât 600 milioane dolari anual. „Dar, continuă dl. Christu, dacă experții economici sovietici sunt atât de convingși, că într-adevăr

venitul anual al României este atât de mare și că, deci, oricare ar fi starea economică a țării mele la sfârșitul acestui război, ea tot va putea plăti suma impusă, este cu atât mai simplu să se insereze clauza cerută de noi, care, dată fiind convingerea acestor experți, nu va avea obiect. Prin înscrierea clauzei, de scădere a sumei impuse dacă se va constata că România nu va putea plăti, nu se va face altceva decât să ni se dea o oarecare satisfacție.“

Dl. Molotov: Să-mi dați voie să consider acest duel fără importanță. Să trecem mai departe.

(Se continuă cititul articolelor, care sunt aprobate fără modificări).

Dl. Vișoianu: (Referindu-se la anexa articolului 16).

Ce însemnează „după ordinele Înaltului Comandament Aliat Sovietic“?

Dl. Molotov: Fiind dat că situația militară există în România și că trupele sovietice sunt responsabile de această situație, trebuie ca toate transmisiunile să fie folosite în interesul Alianților. Diplomații străini nu au voie să cifreze. Corespondența diplomaților, cu Guvernele lor și cu Guvernul român, se va face sub control. Acest lucru se face deja în România. Situația militară cere ca în spatele trupelor să fie ordine. Este și interesul României care duce războiul. Acesta este sensul.

Dl. Vișoianu: Deci și Guvernului român.

Dl. Molotov: Da.

Dl. Vișoianu: Vor fi greutăți cu țările neutre.

Dl. Molotov: În Italia nu s-au creat greutăți, unde există aceeași situație.

Interesele Alianților vă sunt mai aproape decât cele ale neutrilor.

(Se continuă citirea articolelor).

Dl. Molotov: Fiind date cele spuse de d. Popp în ședința anterioară, credem posibil să modificăm art. 19, după cum urmează:

.....
Dl. Molotov se interesează dacă redactarea este satisfăcătoare.

Dl. Popp: (Referindu-se la acțiunea trupelor sovietice alături de trupele românești). În text se spune „trupele sovietice *iau* parte“ sau „trupele sovietice să ia parte“?

Dl. Molotov: Fără îndoială „*iau* parte“. Se poate constata că s-a săvârșit examinarea textului și a Anexei. Acum se pot prezenta textele definitive spre semnare.

Se acceptă?

Dl. Pătrășcanu: Da.

◆

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1939, E 9, VI 8, Condiții de pace, vol. 161, f. 292-335

1944 septembrie 12. Textul Convenției de armistițiu între Guvernul român, pe de o parte, și Guvernele Uniunii Sovietice, Regatului Unit și Statelor Unite ale Americii, pe de altă parte, și Anexa cu prevederile de aplicare, semnate la Moscova, în 12 septembrie 1944.

CONVENȚIE DE ARMISTIȚIU

ÎNTRE GUVERNUL ROMÂN, PE DE O PARTE, ȘI GUVERNELE UNIUNII SOVIETICE, REGATULUI UNIT ȘI STATELOR UNITE ALE AMERICII PE DE ALTĂ PARTE

Guvernul și Înaltul Comandament al României, recunoscând faptul înfrângerii României, în războiul împotriva Uniunii Republicilor Socialiste Sovietice, Regatului Unit și Statelor Unite ale Americii și celorlalte Națiuni Unite, acceptă condițiunile armistițiului prezentate de către Guvernele sus-menționatele trei Puteri Aliate, lucrând în interesele tuturor Națiunilor Unite.

Pe baza celor de mai sus, reprezentanții Guvernului și Înaltului Comandament Român, Ministru de Stat și Ministru de Justiție L. Pătrășcanu, Ministru Subsecretar de Stat al Afacerilor Interne, Adjutant al Majestății Sale Regelui României, General D. Dămăceanu, Principele Știrbey și d-l G. Popp, având depline puteri, pe de o parte, și reprezentantul Înaltului Comandament Aliat (Sovietic), Mareșal al Uniunii Sovietice R. Ya. Malinowski, deplin împuternicit pentru aceasta de către Guvernele Uniunii Sovietice, Regatului Unit și Statelor Unite ale Americii, lucrând în interesul tuturor Națiunilor Unite, pe de altă parte, au semnat următoarele condițiuni:

1. Cu începere de la 24 August 1944, ora 4 a.m., România a încetat cu totul operațiunile militare împotriva Uniunii Republicilor Socialiste Sovietice, pe toate teatrele de război, a ieșit din războiul împotriva Națiunilor Unite, a rupt relațiunile cu Germania și sateliții săi, a intrat în război și va duce războiul alături de Puterile Aliate, împotriva Germaniei și Ungariei, cu scopul de a restaura independența și suveranitatea României, pentru care scop va pune la dispoziție nu mai puțin de 12 divizii de infanterie, împreună cu serviciile tehnice auxiliare.

Operațiunile militare din partea forțelor armate române, cuprinzând forțele navale și aeriene, împotriva Germaniei și Ungariei, vor fi purtate sub conducerea generală a Înaltului Comandament Aliat (Sovietic).

2. Guvernul și Înaltul Comandament al României se obligă să ia măsurile pentru dezarmarea și internarea forțelor armate ale Germaniei și Ungariei, aflate pe teritoriul României, ca și pentru internarea cetățenilor celor două State menționate care își au reședința acolo (vezi anexa la art. 2).

3. Guvernul și Înalțul Comandament al României vor asigura, forțelor sovietice și ale celorlalți Aliați, înlesniri pentru libera lor mișcare pe teritoriul României, în orice direcție, dacă este cerut de către situația militară, Guvernul și Înalțul Comandament al României acordând orice concurs posibil pentru o astfel de mișcare, prin mijloacele lor proprii de comunicație și pe cheltuiala lor, pe pământ, pe apă și în aer (vezi anexa la art. 3).

4. Se restabilește frontiera de stat între Uniunea Republicilor Socialiste Sovietice și România, stabilită prin acordul sovieto-român, din 28 iunie 1940.

5. Guvernul Român și Înalțul Comandament al României vor preda imediat Înalțului Comandament Aliat (Sovietic), pentru înapoierea în țara lor, pe toți prizonierii de război sovietici și aliați aflați în mâinile lor, precum și pe toți cetățenii internați și pe cei aduși cu sila în România.

Din momentul semnării condițiilor de față până la repatriere, Guvernul și Înalțul Comandament Român se obligă să asigure, pe socoteala sa, tuturor prizonierilor de război, sovietici și aliați, precum și cetățenilor internați sau aduși cu sila, persoanelor strămutate și refugiaților, hrană îndestulătoare, îmbrăcăminte și asistență medicală, conform cu cerințele sanitare, cum și mijloacele de transport pentru reîntoarcerea tuturor acestor persoane în țara lor proprie.

6. Guvernul Român va elibera imediat, fără distincție de cetățenie sau naționalitate, pe toate persoanele arestate din cauza activității lor în favoarea Națiunilor Unite, sau din cauza originii lor rasiale, și va desființa orice legislație discriminatorie și restricțiunile impuse din această cauză.

7. Guvernul și Înalțul Comandament Român se obligă să remită ca trofee în mâinile Înalțului Comandament Aliat (Sovietic) orice material de război al Germaniei și al sateliților ei, aflat pe teritoriul românesc, inclusiv vasele flotei germane și ale sateliților ei, aflate în apele românești.

8. Guvernul și Înalțul Comandament Român se obligă să nu permită exportul sau exproprierea, a oricărei forme de proprietate (inclusiv obiecte de valoare și bani) aparținând Germaniei, Ungariei sau naționaliilor lor, sau persoanelor cu reședința în teritoriile lor sau în teritoriile ocupate de ele, – fără autorizația Înalțului Comandament Aliat (Sovietic). Guvernul și Înalțul Comandament Român vor păstra aceste bunuri în condițiile ce urmează a se stabili de Înalțul Comandament Aliat (Sovietic).

9. Guvernul și Înalțul Comandament Român se obligă să remită Inalțului Comandament Aliat (Sovietic), pentru folosința acestuia, pe întreaga perioadă de război, împotriva Germaniei și Ungariei, și în interesul general al Aliaților, toate vasele care aparțin, sau au aparținut Națiunilor Unite, aflate în porturile românești, indiferent la dispoziția cui s-ar afla; ulterior aceste vase urmează să fie restituite proprietarilor lor.

Guvernul Român poartă întreaga răspundere materială pentru orice stricăciune sau distrugere a bunurilor sus-menționate, până în momentul predării lor Înalțului Comandament Aliat (Sovietic).

10. Guvernul Român trebuie să facă, în mod regulat, în monedă românească, plățile cerute de către Înalțul Comandament Aliat (Sovietic),

pentru îndeplinirea funcțiilor sale, și în caz de necesitate va asigura folosința, pe teritoriul românesc, a întreprinderilor industriale de utilitate publică, depozitelor de combustibil, petrol, alimente și alte materiale sau servicii, în acord cu instrucțiunile date de către Înalțul Comandament Aliat (Sovietic).

Vasele de comerț românești, care se găsesc atât în apele românești, cât și în cele străine, vor fi supuse controlului operativ al Înalțului Comandament Aliat (Sovietic), pentru folosirea lor, în interesul general al Aliaților (vezi anexa la art. 10).

11. Pierderile pricinuite Uniunii Sovietice prin operațiunile militare și prin ocuparea de către România a teritoriului sovietic vor fi despăgubite de către România față de Uniunea Sovietelor, însă, luând în considerație că România nu numai că s-a retras din război, dar a declarat război și în fapt duce război contra Germaniei și Ungariei, părțile sunt de acord ca compensațiile pentru pierderile menționate să nu fie plătite în întregime de România, ci numai în parte, și anume în sumă de 300 milioane dolari ai Statelor Unite, plătibili în curs de 6 ani, în mărfuri (produse petrolifere, cereale, materiale lemnoase, vase maritime și fluviale, diverse mașini etc.).

România va plăti despăgubiri pentru pierderile pricinuite în România proprietăților celorlalte State Aliate și naționalilor lor, pe timpul războiului, despăgubiri a căror sumă va fi fixată la o dată ulterioară (vezi anexa la art. 11).

12. Guvernul Român se obligă ca în termenele indicate de către Înalțul Comandament Aliat (Sovietic), să restituie Uniunii Sovietice, în desăvârșită bună stare, toate valorile și materialele strămutate de pe teritoriile ei, în timpul războiului, aparținând Statului, organizațiilor publice și cooperative, întreprinderilor, instituțiilor sau cetățenilor particulari, precum: utilajul fabricilor și uzinelor, locomotive, vagoane de căi ferate, tractoare, autovehicule, monumente istorice, valori de muzeu și orice alte bunuri.

13. Guvernul Român se obligă să restabilească toate drepturile legale și interesele Națiunilor Unite și ale naționalilor lor, pe teritoriul românesc, așa cum existau înainte de război, și să le restituie proprietatea în desăvârșită bună stare.

14. Guvernul și Înalțul Comandament Român se obligă să colaboreze cu Înalțul Comandament Aliat (Sovietic), la arestarea și judecarea persoanelor acuzate de crime de război.

15. Guvernul Român se obligă să dizolve imediat toate organizațiile prohitleriste de tip fascist aflate pe teritoriul românesc, atât cele politice, militare sau paramilitare, cât și orice alte organizații care duc propagandă ostilă Națiunilor Unite și în special Uniunii Sovietice, nepermițând în viitor existența unor organizații de acest fel.

16. Tipărirea, importul și răspândirea în România a publicațiilor periodice și neperiodice, prezentarea spectacolelor de teatru și a filmelor, funcționarea stațiunilor de T.F.F., poștă, telegraf și telefon, vor fi efectuate în acord cu Înalțul Comandament Aliat (Sovietic) (vezi anexa la art. 16).

17. Administrația civilă românească este restabilită pe întregul teritoriu al României, până la o distanță de linia frontului de minimum 50-100

km (depinzând de condițiile terenului), organele administrative românești obligându-se să aducă la îndeplinire, în interesul restabilirii păcii și securității, instrucțiunile și ordinele Înalțului Comandament Aliat (Sovietic), date de către el, în scopul de a asigura execuția acestor condițiuni de armistițiu.

18. Se va înființa o Comisie Aliată de Control care va lua asupra sa, până la încheierea păcii, reglementarea și controlul executării prezentelor condițiuni, sub conducerea generală și ordinele Înalțului Comandament Aliat (Sovietic), lucrând în numele Puterilor Aliate (vezi anexa la art. 18).

19. Guvernele Aliate socotesc hotărârea Arbitrajului de la Viena, cu privire la Transilvania, ca nulă și neavenită și sunt de acord ca Transilvania (sau cea mai mare parte a ei) să fie restituită României, sub condiția confirmării prin Tratatul de Pace, și Guvernul Sovietic este de acord ca forțele sovietice să ia parte, în acest scop, în operațiuni militare, conjugate cu România, contra Germaniei și Ungariei.

20. Prezentele condițiuni intră în vigoare în momentul semnării lor.

Făcut la Moscova, în patru exemplare, fiecare în limbile română, rusă și engleză, textele rus și englez fiind autentice.

12 septembrie 1944.

Din însărcinarea Guvernului și Înalțului Comandament al României

(ss) Lucrețiu Pătrășcanu
(ss) G-ral Adj. Dămăceanu
(ss) B. Știrbey
(ss) G. Popp

Din însărcinarea Guvernelor Statelor Unite ale Americii, Uniunii Republicilor Socialiste Sovietice și Regatului Unit

(ss) Malinowski

ANEXĂ

la Convenția de Armistițiu între Guvernul Român, pe de o parte, și Guvernele Uniunii Sovietice, Regatului Unit și Statelor Unite ale Americii, pe de altă parte.

A. Anexă la art. 2

Măsurile prevăzute la art. 2 al Convenției referitoare la internarea cetățenilor germani și unguri, actualmente aflându-se în teritoriul românesc, nu se aplică cetățenilor de origine evreiască ai acestor țări.

B. Anexă la art. 3.

Prin cooperarea Guvernului Român și a Înaltului Comandament Român, menționată în art. 3 al acestei Convenții, se înțelege punerea la dispoziția Înaltului Comandament Aliat (Sovietic), pentru deplina folosință, cum va socoti de cuviință, pe durata armistițiului, a tuturor construcțiilor și instalațiilor românești, militare, aeriene și navale, porturi, cheiuri, cazărmi, magazii, câmpuri de aviație, mijloace de comunicație, stațiuni meteorologice, care ar putea fi cerute pentru nevoi militare, în desăvârșită bună stare și cu personalul necesar pentru întreținerea lor.

C. Anexă la art. 10.

Guvernul Român va retrage și răscumpăra, în limitele de timp și potrivit condițiilor pe care Înaltul Comandament Aliat (Sovietic) le va specifica, toate monedele deținute în teritoriul românesc și emise de Înaltul Comandament Aliat (Sovietic) și va înmâna moneda astfel retrasă fără plată Înaltului Comandament Aliat (Sovietic).

D. Anexă la art. 11.

Baza pentru aranjamentul plăților de compensații prevăzute în art. 11 al prezentei Convenții va fi dolarul american la paritatea sa aur din ziua semnării acestei Convenții, adică 35 de dolari pentru o uncie de aur.

E. Anexă la art. 16.

Guvernul Român se obligă ca transmiterile fără fir, corespondența telegrafică și poștală, corespondența cifrată și prin curier, precum și comunicările telefonice cu țările străine ale Ambasadelor, Legațiilor și Consulatelor aflătoare în România să fie dirijate potrivit modului stabilit de Înaltul Comandament Aliat (Sovietic).

F. Anexă la art. 18.

Controlul cu privire la exacta execuție a clauzelor de armistițiu este încredințat Comisiei Aliate de Control, care va fi stabilită în conformitate cu art. 18 al Convenției de Armistițiu.

Guvernul Român și organele sale vor îndeplini toate instrucțiunile Comisiei Aliate de Control care decurg din Convenția de Armistițiu.

Comisia Aliată de Control va instaura organe sau secțiuni, împuternicindu-le respectiv cu executarea de diferite funcțiuni.

În plus, Comisia Aliată de Control va putea să aibă funcționari în diferite părți ale României.

Comisia Aliată de Control va avea sediul său în București.

Moscova, 12 septembrie 1944.

СОГЛАШЕНИЕ

МЕЖДУ ПРАВИТЕЛЬСТВОМ РУМЫНИИ С ОДНОЙ СТОРОНЫ, И ПРАВИТЕЛЬСТВАМИ СОВЕТСКОГО СОЮЗА, СОЕДИНЕННОГО КОРОЛЕВСТВА И СОЕДИНЕННЫХ ШТАТОВ АМЕРИКИ, С ДРУГОЙ СТОРОНЫ, О ПЕРЕМИРИИ

Правительство и Главное Командование Румынии, признавая факт поражения Румынии в войне против Союза Советских Социалистических Республик, Соединенного Королевства, Соединенных Штатов Америки и других Объединенных Наций, принимают условия перемирия, предъявленные Правительствами упомянутых трех Союзных держав, действующих в интересах всех Объединенных Наций.

На основании вышеизложенного представители Правительства и Главного Командования Румынии, Государственный Министр и Министр Юстиции - Л. Патрашкану, Товариш Министра Внутренних Дел, адъютант Его Величества Короля Румынии, генерал Д. Дамачану, г-н Б. Штирбей, г-н Г. Попп, с одной стороны, и представитель Союзного (Советского) Главнокомандования Маршал Советского Союза - Р. Я. Малиновский, надлежащим образом на то уполномоченный Правительствами Советского Союза, Соединенного Королевства и Соединенных Штатов Америки, действующих в интересах всех Объединенных Наций, с другой стороны, снабженные надлежащими полномочиями, подписали нижеследующие условия:

1. Румыния с 4 часов 24 августа 1944 года полностью прекратила военные действия против СССР на всех театрах войны, вышла из войны против Объединенных Наций, порвала отношения с Германией и ее сателлитами, вступила в войну и будет вести войну на стороне союзных держав против Германии и Венгрии в целях восстановления своей независимости и суверенитета, для чего она выставляет не менее 12 пехотных дивизий со средствами усиления.

Военные действия румынских вооруженных сил, включая военноморской и воздушный флот, против Германии и Венгрии будут вестись под общим руководством Союзного (Советского) Главнокомандования.

2. Правительство и Главное Командование Румынии обязуются принять меры к разоружению и интернированию вооруженных сил Германии и Венгрии, находящихся на румынской территории, а также к интернированию пребывающих здесь граждан названных держав (См. Приложение к статье 2).

3. Правительство и Главное Командование Румынии обеспечат советским и другим союзным войскам возможность свободного передвижения по румынской территории в любом направлении, если этого потребует военная обстановка, причем Правительство и Главное Командование Румынии окажут этому передвижению всемерное содействие своими средствами сообщения и за свой счет по суше, по воде и по воздуху. (См. Приложение к статье 3).

4. Государственная граница между Румынией и СССР., установленная румыно-советским соглашением от 28 июня 1940 года, восстанавливается.

5. Правительство и Главное Командование Румынии немедленно передадут всех находящихся в их власти советских и союзных военнопленных, а также интернированных и насильственно уведенных в Румынию граждан, Союзному (Советскому) Главнокомандованию для возвращения этих лиц на родину.

С момента подписания настоящих условий и впредь до репатриации Правительство и Главное Командование Румынии обязуются обеспечивать за свой счет всех советских и союзных военнопленных, а также насильственно уведенных и интернированных граждан, перемещенных лиц и беженцев достаточным питанием, одеждой, медицинским обслуживанием в соответствии с санитарными требованиями, равно как и средствами транспорта для возвращения всех этих лиц на родину.

6. Румынское Правительство немедленно освободит, независимо от гражданства и национальной принадлежности, всех лиц, содержащихся в заключении в связи с их деятельностью в пользу Объединенных Наций или за их сочувствие делу Объединенных Наций или ввиду их расового происхождения, а также отменит всякое дискриминационное законодательство и вытекающие из него ограничения.

7. Правительство и Главное Командование Румынии обязуются передать в качестве трофеев в распоряжение Союзного (Советского) Главнокомандования все находящееся на территории Румынии военное имущество Германии и ее сателлитов, включая находящиеся в водах Румынии суда флота Германии и ее сателлитов.

8. Правительство Румынии и Главное Командование обязуются не допускать вывоза или экспроприации всякого рода имущества (включая ценности и валюту) принадлежащего Германии и Венгрии или их гражданам или лицам, проживающим на их территориях или на территориях ими занятых, без разрешения Союзного (Советского) Главнокомандования. Они будут хранить это имущество в порядке, устанавливаемом Союзным (Советским) Главнокомандованием.

9. Правительство и Главное Командование Румынии обязуются передать Союзному (Советскому) Главнокомандованию все суда, принадлежащие или принадлежавшие Объединенным Нациям и находящиеся в портах Румынии, независимо от того, в чьем распоряжении эти суда находятся, для использования Союзным (Советским) Главнокомандованием на время войны против Германии и Венгрии в общих интересах Союзников с последующим возвращением этих судов их собственникам.

Румынское Правительство несет полную материальную ответственность за всякое повреждение или уничтожение перечисленного выше имущества вплоть до момента передачи его Союзному (Советскому) Главнокомандованию.

10. Румынское Правительство должно регулярно выплачивать денежные суммы в румынской валюте, потребные Союзному (Советскому) Главнокомандованию для выполнения его функций, а также обеспечить, в случае необходимости, использование на территории Румынии промышленных и транспортных предприятий, средств связи, силовых станций, предприятий и устройств общественного пользования, запасов топлива, горючего, продовольствия и других материалов, предоставление услуг - в соответствии с инструкциями, изданными Союзным (Советским) Главнокомандованием.

Румынские торговые суда, находящиеся как в румынских, так и в иностранных водах, будут подчинены оперативному контролю Союзного (Советского) Главнокомандования, для использования их в общих интересах Союзников. (См. Приложение к статье 10).

11. Убытки, причиненные Советскому Союзу военными действиями и оккупацией Румынией советской территории, будут Румынией возмещены Советскому Союзу, причем, принимая во внимание, что Румыния не просто вышла из войны, а объявила войну и ведет ее на деле против Германии и Венгрии, стороны уславливаются о том, что возмещение указанных убытков будет произведено Румынией не полностью, а только частично, а именно: в сумме 300 млн. амер. долларов с погашением в течение шести лет товарами (нефтепродукты, зерно, лесные материалы, морские и речные суда, различное машинное оборудование и т.п.).

Румыния возместит убытки, причиненные собственности других союзных государств и их гражданам в Румынии во время войны, причем сумма возмещения будет установлена позже. (См. Приложение к статье 11).

12. Правительство Румынии обязуется в сроки, указанные Союзным (Советским) Главнокомандованием, возвратить Советскому Союзу в полной сохранности вывезенные с его территории во время войны все ценности и материалы, принадлежащие государственным, общественным и кооперативным организациям, предприятиям, учреждениям или отдельным гражданам, как-то: оборудование фабрик и заводов, паровозы, железнодорожные вагоны, тракторы, автомашины, исторические памятники, музейные ценности и всякое другое имущество.

13. Правительство Румынии обязуется восстановить все законные права и интересы Объединенных Наций и их граждан на румынской территории, как они существовали перед войной, а также вернуть в полной сохранности их собственность.

14. Правительство и Главное Командование Румынии обязуются сотрудничать с Союзным (Советским) Главнокомандованием в деле задержания лиц, обвиняемых в военных преступлениях, и суда над ними.

15. Румынское Правительство обязуется немедленно распустить находящиеся на румынской территории все прогитлеровские (фашистского типа) политические, военные, военизированные, а также другие организации, ведущие враждебную Объединенным Нациям, в частности, Советскому Союзу, пропаганду, и впредь не допускать существования такого рода организаций.

16. Издание, ввоз и распространение в Румынии периодической и непериодической литературы, постановка театральных зрелищ и кинофильмов, работа радиостанций, почты, телеграфа и телефона происходят по соглашению с Союзным (Советским) Главнокомандованием. (См. Приложение к статье 16).

17. Румынская гражданская администрация восстанавливается во всей полосе Румынии, отстоящей от линии фронта не менее чем на 50 - 100 километров (в зависимости от условий местности), причем румынские административные органы обязуются выполнять в интересах восстановления мира и безопасности инструкции и указания Союзного (Советского) Главнокомандования, данные им в целях обеспечения выполнения настоящих условий перемирия.

18. Будет учреждена Союзная Контрольная Комиссия, которая примет на себя на время до заключения мира регулирование и контроль за исполнением настоящих условий под общим руководством и по указаниям Союзного (Советского) Главнокомандования, действующего от имени Союзных держав. (См. Приложение к статье 18).

19. Союзные Правительства считают решение Венского Арбитража несуществующим и согласны на то, чтобы Трансильвания (вся или большая часть) была возвращена Румынии, что подлежит утверждению при мирном урегулировании, причем Советское Правительство согласно с тем чтобы советские войска в этих целях приняли участие в совместных с Румынией военных операциях против Германии и Венгрии.

20. Настоящие условия вступают в силу с момента их подписания.

Составлено в Москве, в четырех экземплярах, каждый на румынском, русском и английском языках, причем тексты на русском и английском языках являются аутентичными.

12 сентября 1944 года.

По уполномочию Правительства и Главного Командования Румынии
Подписали:

ЛУКРЕЦИУ ПАТРАШКАНУ
Гл.-ад. ДАМАЧАНУ
Б. ШТИРБЕЙ
Г. ПОПП

По уполномочию
Правительств Союза ССР,
Соединенного Королевства
и США

МАЛИНОВСКИЙ

ПРИЛОЖЕНИЯ

к соглашению между Правительствами Румынии, с одной стороны, и Правительствами Советского Союза, Соединенного Королевства и Соединенных Штатов Америки, с другой стороны, о перемирии.

А. ПРИЛОЖЕНИЕ к ст. 2

Предусмотренные в ст. 2 Соглашения меры по интернированию граждан Германии и Венгрии, находящихся на румынской территории, не распространяются на граждан этих стран еврейской национальности.

В. ПРИЛОЖЕНИЕ к ст. 3

Под упомянутым в статье 3 Соглашения содействием Румынского Правительства и Главного Командования Румынии имеется в виду предоставление Союзному (Советскому) Главнокомандованию для использования по его усмотрению, на время перемирия, всех могущих потребоваться для военных нужд румынских военных, воздушных и военноморских сооружений и устройств, портов, гаваней, казарм, складов, аэродромов, средств связи, метеостанций в полной исправности и с персоналом, необходимым для их обслуживания.

С. ПРИЛОЖЕНИЕ к ст. 10

Румынское Правительство изымет и выкупит в такие сроки и на таких условиях, которые будут указаны Союзным (Советским) Главнокомандованием, и безвозмездно передаст изъятую таким образом валюту Союзному (Советскому) Главнокомандованию.

Д. ПРИЛОЖЕНИЕ к ст. 11

Воснову расчетов по выплате возмещения, предусмотренного в статье 11 настоящего Соглашения, положен американский доллар по его золотому паритету на день подписания Соглашения, т.е. 35 долларов за унцию золота.

Е. ПРИЛОЖЕНИЕ к ст. 16

Румынское Правительство обязуется, что радиосвязь, телеграфная и почтовая переписка, шифрпереписка и курьерская связь, а также телефонная связь с границей посольств, миссий и консульств, находящихся в Румынии, будут осуществляться в порядке, установленном Союзным (Советским) Главнокомандованием.

Ф. ПРИЛОЖЕНИЕ к ст. 18

На учреждаемую в соответствии со статьей 18-й Соглашения о перемирии Союзную Контрольную Комиссию возлагается контроль за точным выполнением условий перемирия.

Румынское Правительство и его органы обязаны выполнять все указания Союзной Контрольной Комиссии, вытекающие из Соглашения о перемирии.

Союзная Контрольная Комиссия создаст специальные органы или секции, соответственно поручая им выполнение тех или иных функций. Кроме того, Союзная Контрольная Комиссия может иметь своих офицеров в разных местах Румынии.

Союзная Контрольная Комиссия будет иметь своим местопребыванием г. Бухарест.

Москва, "12" сентября 1944 года.

AGREEMENT

BETWEEN THE GOVERNMENT OF ROMANIA ON THE ONE HAND, AND THE GOVERNMENTS OF THE SOVIET UNION, UNITED KINGDOM AND UNITED STATES OF AMERICA ON THE OTHER, CONCERNING AN ARMISTICE

The Government and High Command of Romania, recognizing the fact of the defeat of Romania in the war against the Union of Soviet Socialist Republics, the United Kingdom, the United States of America and the other United Nations, accept the armistice terms presented by the Governments of the above-mentioned three Allied Powers acting in the interest of all the United Nations.

On the basis of the foregoing the representatives of the Government and High Command of Romania, Minister of State and Minister of Justice L. Pătrășcanu, Deputy Minister of Internal Affairs, Adjutant of his Majesty the King of Romania, General D. Damaceanu, Prince Știrbey and Mr. G. Popp, holding proper full-powers, on the one hand, and the representative of the Allied (Soviet) High Command, Marshal of the Soviet Union, R. Ya. Malinovski, duly authorized there to by the Governments of the Soviet Union, the United Kingdom and the United States of America, acting in the interests of all the United Nations, on the other hand, have signed the following conditions:

1. As from August 24, 1944, at 4 a. m., Romania has entirely discontinued military operations against the Union of Soviet Socialist Republics on all theatres of war, has withdrawn from the war against the United Nations, has broken off relations with Germany and her satellites, has entered the war and will wage war on the side of the Allied Powers, against Germany and Hungary for the purpose of restoring Romanian independence and sovereignty, for which purpose she provides not less than 12 infantry divisions with Corps Troops.

Military operations on the part of Romanian armed forces, including Naval and Air Forces, against Germany and Hungary will be conducted under the general leadership of the Allied (Soviet) High Command.

2. The Government and High Command of Romania undertake to take steps for the disarming and interning of the armed forces of Germany and Hungary on Romanian territory and also for the interning of the citizens of both states mentioned who reside there. (See Annex to Article 2).

3. The Government and High Command of Romania will ensure to the Soviet and other Allied forces facilities for free movement on Romanian territory in any direction if required by the military situation, the Romanian Government and High Command of Romania giving such movement every possible assistance with their own means of communications and at their own expense on land, on water and in the air.

(See Annex to Article 3).

4. The State frontier between the Union of Soviet Socialist Republics and Romania, established by the Soviet-Romanian Agreement of 28th June 1940, is restored.

5. The Government and High Command of Romania will immediately hand over all Soviet and Allied prisoners of war in their hands, as well as interned citizens and citizens forcibly removed to Romania, to the Allied (Soviet) High Command for the return of these persons to their own country.

From the moment of the signing of the present terms and until repatriation the Romanian Government and High Command undertake to provide at their own expense all Soviet and Allied prisoners of war, as well as forcibly removed and interned citizens, and displaced persons and refugees, with adequate food, clothing and medical service, in accordance with hygienic requirements, as well as with means of transport for the return of all these persons to their own country.

6. The Romanian Government will immediately set free, irrespective of citizenship and nationality, all persons held in confinement on account of their activities in favor of the United Nations or because of their sympathies with the cause of the United Nations, or because of their racial origin, and will repeal all discriminatory legislation and restriction imposed thereunder.

7. The Romanian Government and High Command undertake to hand over as trophies into the hands of the Allied (Soviet) High Command all war material of Germany and her satellites located on Romanian territory, including vessels of the fleet of Germany and her satellites located in Romanian waters.

8. The Romanian Government and High Command undertake not to permit the export or expropriation of any form of property, (including valuables and currency) belonging to Germany, Hungary or to their nationals or to persons resident in their territories occupied by them without the permission of the Allied (Soviet) High Command. They will keep this property in such manner as may be prescribed by the Allied (Soviet) High Command.

9. The Romanian Government and High Command undertake to hand over to the Allied (Soviet) High Command all vessels belonging or having belonged to the United Nations, which are located in Romanian ports, no matter at whose disposal these vessels may be, for the use of the Allied (Soviet) High Command during the period of the war against Germany and Hungary in the general interests of the Allies, these vessels subsequently to be returned to their owners.

The Romanian Government bear the full material responsibility for any damage or destruction of the aforementioned property until the moment of the transfer of this property to the Allied (Soviet) High Command.

10. The Romanian Government must make regular payments in Romanian currency required by the Allied (Soviet) High Command for the fulfillment of its function and will in case of need ensure the use on Romanian territory of industrial and transportation enterprises, means of communication, power stations, enterprises and installations of public utility, stores of fuel, fuel oil, food and other materials, services in accordance with instructions issued by the Allied (Soviet) High Command.

Romanian merchant vessels, whether in Romanian or foreign waters, shall be subject to the operational control of the Allied (Soviet) High Command for use in the general interest of the Allies (See Annex to Article 10).

11. Losses caused to the Soviet Union by military operations and by the occupation by Romania of Soviet territory will be made good by Romania to the Soviet Union, but taking into consideration that Romania has not only withdrawn from the war, but has declared war and in fact is waging war against Germany and Hungary, the Parties agree that compensation for the indicated losses will be made by Romania not in full but only in part, namely to the amount of 300 million United States dollars payable over six years in commodities (oil-products, grain, timber products, seagoing and river craft, sundry machinery, etcetera).

Compensation will be paid by Romania for losses caused to the property of other Allied States and their nationals in Romania during the war, the amount of compensation to be fixed at a later date (See Annex to Article 11).

12. The Romanian Government undertakes within periods indicated by the Allied (Soviet) High Command to Return to the Soviet Union in complete good order all valuables and materials removed from its territory during the war, belonging to State, public and cooperative organizations enterprises, institutions or individual citizens, such as: factory and works equipment, locomotives, railway trucks, tractors, motor vehicles, historic monuments, museum valuables and any other property.

13. The Romanian Government undertakes to restore all legal rights and interests of the United Nations and their nationals on Romanian territory as they existed before the war and to return their property in complete good order.

14. The Romanian Government and High Command undertake to collaborate with the Allied (Soviet) High Command in the apprehension and trial of persons accused of war crimes.

15. The Romanian Government undertakes immediately to dissolve all pro-Hitler organizations (of a Fascist type) situated on Romanian territory, whether political, military or para military as well as other organizations conducting propaganda hostile to the United Nations, in particular to the Soviet Union, and will not in future permit the existence of organizations of that nature.

16. The printing, importation and distribution in Romania of periodical and non-periodical literature, the presentation of theatrical performances and films, the work of wireless stations, post, telegraph and telephone shall be carried out in agreement with the Allied (Soviet) High Command (See Annex to Article 16).

17. Romanian civil administration is restored in the whole area of Romania separated by not less than 50-100 kilometres (depending upon conditions of terrain) from the front line, Romanian administrative bodies undertaking to carry out, in the interests of the re-establishment of peace and security, instructions and orders of the Allied (Soviet) High Command

issued by them for the purpose of securing the execution of these armistice terms.

18. An Allied Control Commission will be established which will undertake until the conclusion of peace the regulation of and control over the execution of the present terms under the general direction and orders of the Allied (Soviet) High Command, acting on behalf of the Allied Powers (See Annex to Article 18).

19. The Allied Governments regard the decision of Vienna Award regarding Transylvania as null and void and are agreed that Transylvania (or the greater part thereof) should be returned to Romania, subject to confirmation at the peace settlement, and the Soviet Government agrees that Soviet forces shall take part for this purpose in joint military operations with Romania against Germany and Hungary.

20. The present terms come into force at the moment of their signing. Done in Moscow, in four copies, each in the Romanian, Russian and English languages, the Russian and English texts being authentic.

September 12, 1944

By authority of The Government and High Command of Romania

(ss) Lucrețiu Pătrășcanu
(ss) G-ral Adj. Dămăceanu
(ss) B. Știrbey
(ss) G. Popp

By authority of The Government of the United States of America, the Union of Soviet Socialist Republics and the United Kingdom

(ss) Malinowski

ANNEX

To the Armistice Agreement between the Government of Romania, on the one hand, and the Governments of the Soviet Union, United Kingdom and United States of America, on the other hand.

A. Annex to Article 2.

The measures provided for in Article 2 of the Agreement regarding the internment of citizens of Germany and Hungary now in Romanian territory do not extend to citizens of those countries of Jewish origin.

B. Annex to Article 3.

Under cooperation of the Romanian Government and High Command of Romania, mentioned in Article 3 of the Agreement, is understood the

placing at the disposal of the Allied (Soviet) High Command for use at its discretion during the Armistice all Romanian military, air and naval constructions and installations, ports, harbors, barracks, warehouses, airfields, means of communication, meteorological stations which might be required for military needs in complete good order and with the personnel required for their maintenance.

C. Annex to Article 10.

The Romanian Government will withdraw and redeem within such time limits and on such terms as the Allied (Soviet) High Command may specify, all holdings in Romanian territory of currencies issued by the Allied (Soviet) High Command, and will hand over currency so withdrawn free of cost to the Allied (Soviet) High Command.

D. Annex to Article 11.

The basis for settlements of payment of compensation provided for in Article 11 of the present Agreement will be the American dollar at its gold parity in the day of signing of the Agreement, i. e. 35 dollars for 1 ounce of gold.

E. Annex to Article 16.

The Romanian Government undertakes that wireless communication, telegraphic and postal correspondence in cypher and courier correspondence, as well as telephonic communication with foreign countries of Embassies, Legations and Consulates situated in Romania, will be conducted in the manner laid down by the Allied (Soviet) High Command.

F. Annex to Article 18.

Control over the exact execution of the Armistice terms is entrusted to the Allied Control Commission to be established in conformity with Article 18 of the Armistice Agreement.

The Romanian Government and their organs shall fulfill all instructions of the Allied Control Commission arising out of the Armistice Agreement.

The Allied Control Commission will set up special organs or sections entrusting them respectively with the execution of various functions. In addition the allied control Commission may have its officers in various parts of Romania.

The Allied Control Commission will have its seat in the city of Bucharest.

Moscow, 12th September, 1944.

Arhivele Statului București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, dosar 2745/1944, f. 1-7.

1944 septembrie 13. Buletin al postului de radio „România liberă“, comentând asupra condițiilor de armistițiu, pline de generozitate, oferite de Moscova României, Rusia nefiindu-ne niciodată un dușman.

Ceea ce se poate spune de pe acum cu privire la condițiile armistițiului semnat, este că ele sunt aceleași care au fost oferite de Guvernul sovietic și la 14 aprilie crt. Aceste condiții au fost acceptate de noul Guvern sprijinit de Blocul Național-Democratic, întrucât au fost recunoscute ca drepte și generoase și ca o temelie pentru bunele raporturi cu marea noastră vecină de la răsărit, ca punct de plecare pentru realizarea unei noi ere istorice pentru neamul românesc.

Acum pot vedea toți că propaganda Berlinului nu se întemeiază pe adevăr și că Rusia respectă promisiunile și angajamentele ei. Acum se poate vedea că vecina noastră de la răsărit nu înțelege să se amestece în treburile noastre interne și nu intenționează să schimbe orânduirea noastră socială. Această atitudine au cunoscut-o până acum moldovenii din nordul Moldovei și o cunoaște astăzi toată țara. Tot poporul românesc vede astăzi că niciodată Rusia nu a fost un dușman, ci, dimpotrivă, ea a ajutat la câștigarea independenței noastre. Nu trebuie însă să se uite că timp de 3 ani România a luptat împotriva Rusiei, iar oamenii lui Antonescu au jefuit-o.

De aceea, condițiile ce ni se impun sunt cât se poate de generoase și trebuie realizate întocmai spre binele nostru, pentru viitorul țării noastre, în care viața de stat trebuie să fie profund democratizată, spre binele economiei noastre naționale și pentru dezvoltarea liberă a statului nostru.

Arhivele Statului București, fond Ministerul Propagandei Naționale, Buletine, dosar 247/1944, f. 107

1944 septembrie 14, Londra. Comunicări radio ale Agenției „Reuter“ privind comentariile ziarului „Daily Telegraph“ asupra armistițiului (care nu putea, într-un fel, să nu pedepsească România pentru alianța cu Germania), fiind exprimată speranța că suveranitatea țării va fi respectată de Moscova.

Agencia „Reuter“.

Din Londra: 14 septembrie 1944, ora 10,30

Comentând armistițiul ce a fost semnat la Moscova între Națiunile Unite și România, ziarul „Daily Telegraph“ afirmă că presupunerile inițiale ce au fost făcute în legătură cu condițiile acestui acord au fost, în unele privințe, depășite. Astfel, România nu numai că îngăduie trecerea trupelor rusești pe teritoriul său, ci a acceptat ca trupele române să lupte cu hotărâre alături de forțele sovietice împotriva germanilor și a ungarilor. Mulțumită acestui fapt s-a putut opera cu repeziciune joncțiunea cu trupele

mareșalului Tito, trecându-se astfel la un act convergent dinspre est și sud spre capitalele dunărene, Budapesta și Viena, obținându-se izolarea garnizoanelor germane din Balcani. Acest fapt nu numai că reprezintă mari avantaje militare pentru Aliați, însă constituie și o cheazășie pentru sinceritatea schimbării de poziție a României.

Cu toate acestea, ca și orice fost satelit al Germaniei, această țară nu putea rămâne nepedepsită pentru vina sa și clauzele armistițiului prevăd retrocedarea către Rusia a Bucovinei de Nord și a Basarabiei, regiuni care până la aderarea României, în anul 1940, la politica germană, făceau parte din teritoriul acestei țări.

De asemenea, România va fi nevoită să achite o indemnizație de război.

Cum dictatura hitleristă a impus României, prin nedreptul Dictat de la Viena, o ciuntire nedreaptă, prin clauzele aceluiași armistițiu această amputare nejustificată a fost rectificată, Aliații recunoscând pretențiile României asupra Transilvaniei.

În afară de aceste rectificări teritoriale, armistițiul nu cuprinde nici o clauză îngrădind independența națională a României, cu excepția anumitor precauțiuni luate în materie de cenzură și necesare pentru a se verifica spiritul de reală pocăire a acestei țări.

În general, suveranitatea României este respectată, așa cum s-a promis în clipa trecerii frontierelor acestei țări de către forțele sovietice.

◆

Arhivele Statului București, fond Ministerul Propagandei Naționale, Buletine, dosar 247/1944, f. 172

INDICE

A

Africa, 25, 76
Agiu, C., 104
Aiud, 55
Albania, 54
Aldea, Aurel, general, 148
Alec, 104
Alexianu, Ion, 179
Aliați (Puteri Aliate), 3, 5, 6, 10, 15, 20,
21, 22, 25, 27, 31, 33, 34, 39, 41,
42, 43, 45, 48, 53, 54, 56, 59, 61,
62, 63, 67, 70, 74, 76, 77, 79, 80,
84, 91, 95, 101, 102, 104, 107,
123, 124, 132, 139, 141, 144, 148,
151, 172, 180, 181, 182
Anghelescu, dr., 10
Anglia, v. Marea Britanie
Ankara, 20, 22, 33, 41, 46, 55, 57, 58, 59,
60, 61, 62, 71, 72, 73, 79, 82, 92,
95, 98, 122, 126, 128, 139, 144,
145, 148, 149, 150, 151, 152, 154,
155, 156, 158, 162, 167, 170, 172,
175, 177, 178
Antonescu, Ion, mareșal, conducătorul
statului în perioada 6 sept. 1940
– 23 august 1944, 4, 6, 7, 8, 10,
11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19,
22, 23, 28, 47, 50, 51, 53, 55, 56,
57, 59, 61, 62, 64, 67, 70, 71, 72,
73, 75, 76, 77, 80, 81, 87, 93, 100,
103, 105, 109, 114, 121, 122, 138,
139, 141, 144, 147, 152, 153, 175
Antonescu, Mihai, vicepreședinte al
Consiliului de Miniștri, ministru
al afacerilor externe, 1, 11, 21,
46, 51, 53, 55, 57, 59, 69, 70, 71,
75, 80, 86, 98, 100, 128, 139, 152
Ardealul, 8, 28, 93, 94, 102, 105, 108,
122, 147, 153, 176
Argentina, 178

Argetoianu, Constantin, consilier regal,
fost ministru, 55, 99, 116
Austria, 40
Avakumovici, diplomat iugoslav, 28, 31

B

Badoglio, mareșal, 141
Bagrianoff, 175
Balabanoff, 175
Balcani, 5, 10, 16, 21, 22, 25, 27, 29, 33,
38, 42, 43, 45, 54, 56, 59, 63, 75,
76, 82, 92, 122, 124, 128, 184
Banat, 16, 48
Banffy, 21
Baranovitsch, 105
Barbul, Gheorghe, secretar de legație,
șef de cabinet în centrală, 45, 46,
48, 75, 124
Barcelona, 52, 82
Bartlett, ziarist, 63
Basarabia, 6, 8, 16, 22, 26, 28, 32, 33, 41,
45, 46, 48, 49, 55, 59, 61, 63, 76,
81, 86, 97, 98, 101, 115, 123, 124,
128, 139, 184
Batcka, loc., 30
Baume, René, ziarist, 76
Bejan, Petre, inginer, 96
Belgia, 48
Beneș, Eduard, președinte al Republicii
Cehoslovace, 1, 15, 19, 41, 59, 61,
77, 79, 118, 123, 139
Berlin, 7, 39, 45, 100, 123, 124, 183
Berna, 9, 12, 26, 40, 116, 125
Bibescu, Martha, scriitoare, 57
Bobes, 103, 113
Boemia, 5
Boilă, Zaharia, fruntaș național-țărănist,
10
Boris al III-lea, rege al Bulgariei, 18
Botoșani, 89

- Brad, 59
 Braeken, 52
 Brandt, 50
 Brașov, 59
 Braun, membru al Legației Germane, 165
 Brazilia, 44
 Brătescu-Voinești, Ion Al., scriitor, 8, 10
 Brătianu, Constantin (Bebe), lider liberal, 94
 Brătianu, Constantin I. C. (Dinu), președinte al P.N.L., 7, 8, 10, 43, 51, 53, 55, 59, 63, 65, 66, 72, 88, 92, 99, 101, 105, 106, 111, 115, 122, 132, 134, 141, 144, 146
 Brătianu, Gheorghe (George) I. I. C., 10, 16, 43, 51, 53, 55, 59, 88, 93, 97, 99, 114, 115
 Brătianu, Gh. Elena, 10
 Brătianu, Ion (Ionel), I. C., 59
 Bucovina, 8, 16, 22, 26, 28, 32, 41, 45, 49, 59, 76, 81, 101, 115, 123, 124, 184
 București, 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 30, 32, 35, 41, 43, 44, 45, 46, 49, 50, 51, 55, 57, 59, 61, 65, 66, 69, 70, 73, 75, 76, 78, 80, 81, 83, 87, 88, 89, 90, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 119, 120, 121, 122, 126, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 143, 146, 147, 148, 149, 151, 153, 154, 156, 158, 159, 160, 161, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 173, 174, 175, 179, 180
 Budapesta, 53, 135, 184
 Bug, 46
 Bujor, Mihail Gheorghiu, militant socialist, 1
 Bulgaria, 1, 6, 22, 29, 32, 33, 41, 42, 46, 54, 56, 59, 60, 61, 63, 77, 79, 82, 84, 125, 128, 135, 136, 141, 144, 168, 175
 Bulgaru, prof., 114
 Buteanu, Ioan, ziarist, 55
- C**
- Cairo, 57, 59, 60, 61, 62, 63, 67, 80, 89, 92, 107, 110, 118, 133, 139, 145, 148, 149, 152, 161, 175
 Cancicov, Mircea, fost ministru, 10, 101
 Cantacuzino, general, 55
 Caranfil, George, C-tin, ministrul României la Helsinki (1 martie 1943 – 15 aug. 1945), 50, 59, 127
 Carol II, rege al României, 53, 59, 95, 98, 101, 104, 137, 162
 Carpați, 45, 59, 75, 135, 139, 144, 168
 Casablanca, 5, 20
 Cădere, Victor, ministrul României la Lisabona (15 dec. 1941 – 1 sept. 1944), 1, 6, 15, 16, 18, 22, 23, 27, 33, 34, 42, 77
 Călinescu, 59
 Cehoslovacia, 10, 15, 28, 33, 40, 41, 56, 83, 86, 146
 Chastelaine, Gardyne Alfred de -, colonel, fost rezident al Serviciului Special al Marii Britanii, 59
 Cherbourg, port (Franța), 91
 China, 39
 Chișinău, 10, 73
 Christescu, 1
 Christu, Ion Șerban, ministru, președinte al Comisiei române pentru aplicarea armistițiului, 63, 181
 Churchill, Winston Leonard Spencer, șef al Guvernului de coaliție al Marii Britanii, prim-ministru, 5, 25, 27, 30, 40, 41, 76, 124, 125, 134, 146
 Ciunking, 39
 Clodius, Karl, director ministerial și ministru plenipotențiar în Ministerul de Externe al Germaniei, 128, 165
 Cluj, 164, 168
 Clutton, G. L., 54
 Cocea, N. D., 120
 Constantinescu, Atta, 53
 Constantinescu-Iași, Petre, istoric, militant al mișcării muncitorești și comunisto, 55, 63, 88, 95, 112
 Constantinescu, Dimitrie (Mitiță), 59
 Constanța, 10, 59, 61, 128, 149
 Corves, col., 54
 Coste, Brutus, secretar de legație și însărcinat cu afaceri la Washington (1 aug. 1939 – 14 dec. 1941) și apoi secretar de legație la Lisabona (de la 12 august 1942), 22, 23, 59
 Costinescu, Ioan Em., medic, fost ministru, 70
 Cretzianu, G. Alexandru, ministrul României la Ankara (15 sept. 1943 – 15 aug. 1945), 33, 50, 58, 59, 60,

62, 71, 79, 122, 139, 144, 145,
150, 152, 155, 162, 177, 178
Crimeea, 33, 56, 61, 64, 67, 73, 86, 141,
181
Croația, 6
Croy, prinț, ambasador al Belgiei la
Stockholm, 49
Cuban, 19
Cunescu, Stavri, 95
Curzon, linie de demarcație între Polo-
nia și U.R.S.S., 1
Cusin C. A., 10
Cuza Gh., 10

D

Danzig, 40
Dardanele, 82, 128
Davidescu, Gheorghe, secretar general
al M.A.E., 82
Davila, Carol, fost ministru al României
la Washington, 1
Dămăceanu, Dumitru, general, 181, 182
Dekanosov, Vladimir Gheorghievici, vi-
cecomisar pentru afaceri externe
al Uniunii Sovietice, 50
Demetrescu, Camil (C. D.), secretar de
legație în M.A.E., însărcinat cu
conducerea cifrului (1943 -
1946), 36, 75, 85, 86, 91, 124, 127
Dimitrescu, Gh. Nicolae, ministrul Ro-
mâniei la Madrid (1 apr. 1941 -
1 oct. 1944), 29, 37, 38, 39, 75, 91,
107
Djuvara, N. M., 139
Dobrești, loc., 10, 17, 116
Dobrogea, 22, 32, 41, 61
Dominioane, 167
Doneț, 181
Dorohoi, 89
Draganoff, 144, 175
Duca, Ion Gh., fost prim-ministru, 10
Dunărea, 4, 26, 33, 41, 59, 75, 98, 128,
135, 148

E

Eden, sir Robert Anthony, secretar de
stat pentru afaceri externe al
Marii Britanii, 9, 21, 25, 27, 42,
77, 125, 134
Eftimiu, Constantin, general, 161
Elveția, 4, 12, 26, 35, 45, 99, 139, 178
Eminescu, Mihai, 10
Estonia, 76

Europa, 1, 5, 12, 19, 23, 25, 27, 37, 42,
52, 53, 55, 56, 63, 76, 77, 107, 125,
134, 135, 136, 141, 146

F

Filderman, W., dr., președintele Asocia-
ției evreilor din România, 59
Finlanda, 8, 9, 12, 33, 40, 42, 45, 46, 56,
76, 77, 84, 105, 107, 124, 135,
141, 146
Flueraș, Ioan, lider social-democrat, 55,
94, 95
Focșani, 59, 139
Foley, redactor al ziarului "Daily Ex-
press", 22
Frasanovici, Richard, 118
Franța, 27, 53, 75, 181
Fuss, dr., agent german, 81

G

Gafencu, Grigore, ministru de externe,
ministru plenipotențiar la Mos-
cova, 63, 76, 86, 118, 119, 123
Galați, 45, 59, 72, 105, 135, 136, 139
Gaulle, Charles de, general, șef al Gu-
vernului provizoriu al Franței,
27
Geneva, 32, 99, 118, 119
Germania, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16,
18, 19, 21, 22, 25, 28, 29, 33, 34,
38, 40, 42, 44, 45, 46, 48, 53, 54,
55, 56, 59, 61, 62, 68, 71, 76, 77,
80, 81, 84, 100, 105, 107, 124,
132, 135, 136, 141, 142, 144, 146,
148, 154, 156, 165, 169, 173, 175,
176, 180, 181, 182, 184
Gerstenberg, Alfred, general german,
156, 170
Ghelerter, Litman (Leon), dr., 94
Gheorghiu, Georget, 51, 122
Gigurtu, Ion, 10, 100, 103
Giurgiu, 59
Gœbbels, Paul Joseph, ministru al pro-
pagandei și informației din Ger-
mania, 9, 42, 76
Goranoff, 46
Göring, Hermann, mareșal german, 42
Govorov, Petre, general sovietic, 156,
178
Grecia, 10, 38, 42, 54, 146
Grigoriu, Scarlat, secretar de legație la
Madrid (15 febr. 1942 - 1 aug.
1946), 36

Groza, Petru, dr., președintele "Frontului Plugarilor", 55, 63, 72
Gussi, Gheorghe, 181

H

Haga, 144
Halifax, Edward Frederick Lindley, Wood, lord, ambasador al Marii Britanii în S.U.A., 77
Hansen, general, 144, 156, 160
Haralamb, consilier de presă, 12
Harriman, Averell, ambasador al S.U.A. la Moscova, 181
Helsinki, 104
Himmler, Heinrich, 100
Hitler, Adolf (Führer), dictator al Germaniei hitleriste, 7, 8, 11, 14, 16, 18, 22, 56, 59, 62, 70, 100, 136, 139, 146, 147, 181
Hodza, Milan, fost Președinte de Consiliu al Republicii Cehoslovace, 1
Holm, regiune, 78
Howard P., funcționar la Foreign Office, 61
Hrușceav, N. S., președintele Sovietului Comisarilor Poporului din Ucraina, 78
Hudiță, Ion, profesor, secretar general al Partidului Național-Țărănesc, 4, 10, 88
Hull, Cordell, secretar de stat al S.U.A., 32, 43

I

Iaroslavl, 78
Iași, 10, 72, 95, 105, 128, 141
Ioanițiu, Mircea, 109
Irimescu, Radu, general, 119
Istanbul, 16, 33, 46, 50, 57, 58, 59, 60
Italia, 9, 10, 25, 27, 30, 42, 46, 67, 76, 83, 102, 146, 181
Iugoslavia, 10, 28, 33, 38, 41, 42, 93, 135, 139, 146, 161, 168

J

Japonia, 25, 29, 171, 172, 176
Jumanca, Ion, membru al Comitetului Executiv al P.S.D., 10, 55, 94, 95

K

Kállay, Miklós, prim-ministru al Ungariei, 30, 33
Kerr, Archibald Clark, sir ~, ambasador al Marii Britanii la Moscova, 50, 64, 181
Killinger, Manfred Frieher, von, ministru plenipotențiar al Germaniei la București, 11, 21, 81, 128
Kleist, von, 123, 124
Kollontai, Alexandra M., ministru al U.R.S.S. la Stockholm, 48, 72, 74, 133, 148
Kremlin, 22, 52, 76
Krupenski, Em., 52

L

Lahovary, Em. Nicolae, ministrul României la Berna (1 martie 1942 – 1 sept. 1943), 9, 12
Lazăr, Ilie, 87, 122
Leahy, William D., amiral american, 36
Lemberg, 45
Leonida, col., 59
Letonia, 76
Lipman, Walter, publicist american, 52
Lisabona, 1, 6, 15, 16, 18, 22, 27, 33, 34, 42, 44, 48, 56, 59, 63, 77, 98
Lituania, 76
Litvinov, Maksim, Maksimovici, 1, 25, 56
Londra, 1, 19, 25, 28, 31, 38, 42, 44, 47, 52, 53, 55, 57, 59, 76, 77, 78, 82, 117, 130, 135, 136, 141, 158, 172, 175, 184
Lugoșeanu, Ion, fruntaș național-țărănist, 10, 95
Lupu, Nicolae dr., vicepreședinte al P.N.Ț., 2, 3, 10, 13, 17, 30

M

Mac Veagh, Lincoln, ambasador al S.U.A. pe lângă guvernul Greciei și Iugoslaviei în exil la Cairo, 61
Macedonia, 28
Macici, Nicolae, general, 169
Madrid, 29, 34, 36, 37, 38, 39, 46, 59, 61, 75, 82, 91, 98, 107
Maiski, Ivan, Mihailovici, 25, 181
Malinovski, Rodion Iacovlevici, mareșal sovietic, 181, 182

Maniu, Iuliu, președinte al Partidului Național-Tărănesc, 2, 3, 7, 8, 10, 11, 13, 16, 17, 19, 24, 30, 43, 50, 51, 53, 55, 56, 59, 61, 63, 66, 67, 72, 87, 88, 89, 92, 95, 96, 97, 101, 102, 104, 105, 106, 110, 113, 116, 118, 122, 132, 134, 141, 146, 181

Mannerheim, mareșal, 124

Mannstein, Erich von Lewinski, von -, feldmareșal german, 23

Manoilescu, Mihail, 55

Manuilski, 181

Marea Baltică, 42, 76

Marea Britanie, 1, 9, 10, 12, 18, 20, 21, 24, 27, 28, 32, 35, 40, 42, 47, 48, 52, 53, 56, 57, 63, 77, 84, 99, 101, 104, 107, 116, 129, 130, 134, 149, 151, 153, 154, 155, 157, 163, 167, 171, 172, 178, 181

Marea Egee, 32, 42, 82

Marea Mediterană, 27, 54, 62, 77, 82

Marea Neagră, 26, 56, 59, 135, 166

Masterson, T. S., colonel, 59

Mateescu, Decebal, delegat al Comitetului democratic român la Londra, 1

Mavrudis, Nicolas, 175

Maydwell, căpitan, 61

Măcărescu, Gică, 116

Mc. Govern, deputat, 52

Melchett, lord, 59

Menemenoglu (Menemencioglu), Numan Rifaat, ministru de externe al Turciei, 59, 128

Mihai I, 98, 99, 117, 122, 129, 130, 134, 137, 141, 144, 153, 162

Mihailovici, general, 27

Mihalache, Ion, vicepreședinte al Partidului Național-Tărănesc, 10, 13, 17, 30, 51, 59, 110, 116

Minsk, 102

Moldova, 10, 26, 41, 49, 66, 80, 81, 93, 97, 98, 110, 123, 139, 141, 183

Molotov, Veaceslav Mihailovici, comisar al poporului pentru afaceri externe al U.R.S.S., 64, 68, 75, 76, 77, 79, 80, 83, 86, 89, 110, 118, 124, 141, 145, 148, 149, 154, 156, 159, 161, 163, 170, 172, 181

Moscova, 1, 25, 26, 28, 32, 33, 35, 36, 38, 39, 40, 41, 42, 45, 46, 50, 52, 64, 68, 72, 73, 76, 77, 83, 85, 86, 94, 95, 105, 115, 118, 119, 123, 125, 130, 139, 144, 145, 148, 149, 154, 157, 159, 161, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 178, 179, 180, 181, 182

Moșanoff, Nicolae, 175

Moyné, Walter E. Guinness, lord -, ministru rezident al Marii Britanii la Cairo, 59, 61

Muntenia, 102

Munții Apuseni, 168

Mussolini, Benito, 41

N

Nanking, 39

Nanu, C. Frederic, ministrul României la Stockholm (1 oct. 1943 - 1 oct. 1944), 28, 31, 45, 46, 47, 48, 72, 74, 83, 85, 86, 91, 123, 124, 127, 139

Nămoloasa, 45, 59, 139

Neale, Randal, corespondentul Agenției Reuter, 135

Neame, lt. col., 53, 55

Negură, Mihail, fost ministru al cooperăției, 10

Nenișor, Sergiu, avocat, 10

Neurath, Konstantin, von, 44

New York, 59

Nicolau, prof., 95

Nicopol, 148

Niculescu-Buzești, Grigore, ministru al afacerilor externe, 132, 133, 143, 148, 149, 151, 154, 156, 158, 159, 160, 161, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 173, 174, 179

Niculescu, Constantin, general, 61

Nistru, 51, 59, 64

Novikov, M., ambasadorul U.R.S.S. la Cairo, 61, 181

O

Oancea, 123

O'Brien, 175

Odessa, 8, 33, 86

Olt, 161

Orientul Mijlociu, 57, 58, 61

Osuski, Ștefan, ministru al Republicii Cehoslovace la Londra, 1

P

Palestina, 59

Palin, Eduard Hjalmar, ministru plenipotențiar al Finlandei la București, 48

Pangal, Ion, 162

Pantazi, Constantin, general, 10
 Papan, Franz, von -, ambasador al Germaniei la Ankara, 58, 77
 Paris, 25, 124, 134, 135
 Pavel, P. Pavel, 1
 Payot, René, ziarist elvețian, 30
 Pătrășcanu, Lucrețiu, prof. univ., militant al P.C.R., ministru al justiției în guvernul instaurat la 6 martie 1945, membru al delegației române la Moscova, 1, 88, 96, 104, 108, 111, 112, 120, 132, 144, 146, 157, 163, 167, 171, 172, 176, 180, 181, 182
 Părvulescu, Constantin, 120
 Pella, V. Vespasian, ministrul României la Berna (1 sept. 1943 - 1 oct. 1944), 26, 123, 125
 Peterman, 59
 Petrescu, Titel (Constantin), președinte al Partidului Social-Democrat din România, 10, 88, 94, 95, 111, 144, 146
 Petru al Iugoslaviei, 117
 Ploiești, 80, 141
 Polonia, 1, 9, 10, 22, 27, 38, 40, 41, 76, 77, 78, 107, 120, 146
 Popp, Ghiță, prof. univ., secretar general al P.N.T., membru al delegației române la Moscova, 10, 88, 181, 182
 Pop, Ionel, 10
 Pop, Valer, om politic, 11
 Popescu, Stelian, director al ziarului "Universul", 10, 101
 Popești-Leordeni, 148
 Popovici, Dumitrache, doctor, 10
 Popovici, Mihai, fruntaș național-tărănist, 10, 17, 88, 101
 Portugalia, 1, 6, 15, 16, 18, 22, 23, 25, 27, 33, 34, 42, 44, 63, 178
 Potopceanu, Gheorghe, general, 61
 Praga, 1, 42, 48
 Prahova, 10
 Prundeni, ziarist, 100
 Prusia, 45
 Prut, 59, 61, 64, 68, 76, 77, 98

R

Ralea, Mihai, activitate politică democratică și antifascistă, ministru al Muncii, 30, 95, 101, 103, 122
 Rădăceanu, Lothar, prof. univ., secretar al P.S.D., 94

Rădulescu, Savel, diplomat, 10, 56
 Reich, v. Germania
 Renania, 21
 Ribbentrop, Joachim, von -, ministru de externe al Germaniei, 21, 34, 100, 106, 112
 Riga, 59, 76
 Roma, 9, 12, 48
 România, 1, 3, 4, 6, 8, 9, 10, 14, 15, 16, 18, 19, 20, 21, 22, 24, 26, 28, 30, 31, 33, 36, 41, 42, 43, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 53, 54, 55, 56, 59, 61, 62, 63, 66, 67, 68, 70, 71, 72, 73, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 86, 91, 93, 94, 95, 100, 101, 105, 106, 107, 110, 115, 116, 117, 118, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 146, 147, 148, 150, 151, 153, 154, 155, 156, 157, 161, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 178, 180, 181, 182, 183, 184
 Roosevelt, Franklin Delano, președinte al S.U.A., 5, 27, 36, 40, 41, 42, 52, 146
 Rusciuc, loc. (Bulgaria), 59, 148
 Rusia (Sovietică), 2, 4, 8, 16, 18, 21, 22, 25, 27, 28, 29, 32, 33, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 45, 48, 49, 52, 56, 61, 63, 67, 71, 72, 74, 76, 77, 81, 85, 86, 107, 115, 118, 123, 124, 125, 128, 134, 138, 139, 146, 154, 180, 183, 184

S

Salazar, 34
 Salonic, 54
 Saracioglu S., 128
 Sargent, Orme, sir -, 54
 Sănătescu, Constantin, general, președinte al Consiliului de Miniștri, 87, 103, 114, 119, 121, 122, 126, 130, 132, 141, 144, 164, 168
 Seinescu, 45, 46, 48
 Semenov, însărcinatul cu Afaceri Sovietic, 45, 46, 73, 83, 123, 124
 Serghie, Emil, 95
 Sibiu, 43
 Sicilia, 25
 Sikorski, Wladyslaw, general, 1
 Sima, Horia, conducătorul mișcării legionare, 6, 21, 81, 144, 147
 Sinaia, 122

Slama, Gh. 87, 94

Slovacia, 6

Snagov, 122

Sofia, 42, 59

Solacolu, Teodor, 175

Solomon, Virgil, dr., lider național-tărănist, 10, 88, 102

Spalke, general, 156, 160

Spania, 25, 29, 36, 37, 38, 39, 52, 82, 107, 178

Spichkine, 46

Stalin, Iosif Vissarionovici, secretar general al C.C al P.C.U.S., președinte al Comitetului de Stat al Apărării și comandant suprem al forțelor armate ale U.R.S.S., 5, 18, 22, 25, 27, 39, 40, 41, 42, 82, 139, 181

Stalingrad, 25, 50, 124, 181

Statele Baltice, 38, 40, 45, 76, 77

Statele Unite ale Americii, 1, 9, 10, 12, 19, 20, 24, 25, 27, 28, 32, 35, 36, 40, 42, 43, 52, 56, 61, 63, 67, 75, 77, 84, 104, 105, 107, 116, 129, 130, 149, 151, 153, 154, 155, 157, 158, 163, 171, 175, 178, 181, 182

Stead, William, 24

Steel, Christopher Edem, consilier adjunct al Ambasadei Marii Britanii la Cairo, 59, 61

Steiel, general german, 156

Steinhardt, 178

Stelzer, Gerhard, dr. consilier la Legatia Germaniei din București, 100, 165

Stockholm, 28, 31, 33, 45, 46, 47, 48, 49, 53, 55, 59, 61, 72, 73, 74, 76, 83, 85, 86, 98, 123, 124, 127, 128, 139

Sturza, George, 51

Suedia, 28, 31, 45, 46, 47, 72, 74, 83, 85, 86, 123, 124, 127, 160, 165

Sulina, 130

Sunner, Serano, 37

Svilingrad, 61

Ș

Șeicaru, Pamfil, ziarist, director al ziarului "Curentul", 53

Șerbescu, Sebastian, 99, 110

Ștefănescu, 59, 104

Știrbey, Barbu (print), 10, 57, 58, 59, 60, 61, 63, 67, 71, 73, 89, 97, 101, 126, 141, 148, 163, 172, 181, 182

T

Tachammer und Osten, general german, 156

Talleyrand, 181

Tallinn, 76

Tanrioer, Suphi, ministrul Turciei la București, 81

Tarutin, căpitan, 46

Tătărescu, Gheorghe, fost prim-ministru, lider al Grupării P.N.L. "Tinerii liberali", vicepreședinte al Consiliului de Miniștri în guvernul instaurat la 6 martie 1945, 10, 51, 55, 59, 86, 87, 95, 96, 101, 103, 118, 122, 139

Târgu Frumos, 128

Târgu Jiu, 95

Târgu Mureș, 164, 168

Teheran, 42, 52

Telemaque, Alexandru, ministru la Ankara, 55

Tellmann, W., 32, 40

Teodorescu, Traian, colonel, atașat militar al României la Ankara, 59, 152, 177

Tisso, Josef, 15

Tito, Iosip Broz, comandant suprem al armatei naționale de eliberare iugoslave și al detașamentelor de partizani, 42, 139, 184

Tillesen, general, 156, 160

Titulescu, Nicolae, diplomat, 10, 56, 95

Tolbuhin, Feodor Ivanovici, mareșal sovietic, 161

Transilvania, 16, 18, 21, 22, 33, 36, 41, 48, 53, 55, 59, 61, 73, 75, 79, 80, 94, 124, 129, 136, 140, 144, 147, 154, 158, 161, 168, 180, 182, 184

Transnistria, 8, 48, 53, 179

Tuka, prim-ministru, 15

Turcia, 3, 6, 10, 22, 24, 33, 41, 42, 56, 61, 62, 71, 101, 128, 132, 145, 150, 152, 175

Turda, 168

Turnu Măgurele, 59

Turnu Severin, 93

Turtucaia, 148

U

Ucraina, 78, 81, 141, 181

Ungaria, 9, 15, 18, 22, 30, 33, 46, 48, 56, 59, 60, 61, 63, 77, 84, 124, 135, 136, 141, 180, 181, 182

Uniunea Sovietică a Balcanilor, 82
U.R.S.S., 1, 3, 18, 22, 24, 27, 28, 35, 42,
45, 52, 56, 64, 68, 71, 73, 76, 77,
79, 80, 82, 84, 86, 95, 102, 104,
127, 129, 130, 133, 140, 142, 144,
148, 149, 150, 151, 153, 156, 158,
167, 170, 178, 181, 182

V

Vaida-Voevod, Alexandru, 10, 11, 53,
55, 103
Vardala, Ion Constantin, secretar de le-
gație la Helsinki (1 aug. 1943 -
1 sept. 1947), 49
Vatican, 9
Vâșinski, Andrei Ianuarievici, prim-loc-
țitiitor al comisarului poporului
pentru afaceri externe al
U.R.S.S., 176, 181
Vichy, 128, 139
Viena, 21, 77, 124, 130, 144, 153, 180,
182, 184

Vinogradov, V. P., general sovietic, 144,
150, 181
Vișoianu, Cons tantin, fruntaș națio-
nal-țărănist, 10, 56, 88, 92, 95,
101, 110, 139, 149, 161, 181
Vitebsc, 102
Vlaicu, 55
Vlădescu-Olt, secretar de Legație la An-
kara, 177
Volga, 6

W

Washington, 1, 9, 19, 27, 42, 55, 56, 75,
107, 119, 130, 178
Wilson, Henry Maitland, sir -, general
britanic, 62, 64

Z

Zamestye, 78
Zamfirescu, Constantin, lider liberal,
88, 94

Tehnoredactare computerizată
INFO-TEAM Ltd.
fax : 659.46.26

Tiparul executat la
"ARC" SRL
Tel: 211.86.17;
Tel/Fax: 615.15.27

ISBN 973 - 96198 - 3 - 5

<https://biblioteca-digitala.ro> / <http://arhivelenationala.ro>